ІППОЧО
Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Інструктивно-методичний порадник

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧЕРНІВЕЦЬКА ОБЛАСНА РАДА

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ (ВІЙСЬКОВОЇ)
АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ»

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Інструктивно-методичний порадник

Чернівці

2026

Схвалено вченою радою
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»
(протокол №3 від 17 червня 2026 року)

Редакційна колегія:

Куриш Н.К., директор Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», кандидат педагогічних наук

Богачик Т.С., заступник директора з науково-методичної роботи Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», кандидат історичних наук, доцент

Голєва А.О., завідувач науково-методичного центру медіаінформаційного забезпечення освіти Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»

Рецензенти:

Вітюк В.В., заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Лузан Л.О., проректор з навчальної роботи КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», кандидат педагогічних наук

Ключові аспекти організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році : інструктивно-методичний порадник / редкол.: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голєва А.О. Чернівці : КЗ «ІППОЧО», 2026. 345 с.

В інструктивно-методичному пораднику зібрані методичні матеріали на тему ключових аспектів організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2026/2027 н.р., укладені науково-педагогічними працівниками Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» та провідними педагогами закладів освіти області.

ЗМІСТ

Вступне слово ……..... 7

Куриш Н.К.
Навчання впродовж життя: від нових можливостей
до сучасних викликів *(навігатор для педагога)* ……..... 9

Богачик Т.С.
Архітектура методичної підтримки педагогів:
стратегічна мета та практичні аспекти …… 20

Кадук А.М, Унгурян І.К., Федунович-Швед О.Т.
Групова супервізія як інструмент професійного зростання педагога ….. 30

Поляк О.В.
Стратегія розвитку закладу освіти як новий управлінський
проєкт керівника в умовах реформування системи та формування
навичок в освіті – 2030: акценти – інструменти – рекомендації
(на 2026/2027 навчальний рік) ……. 40

Ткач А.В.
Педагогічна рада в системі управління сучасним закладом освіти:
правові аспекти та стратегічний розвиток …….. 49

Пецей Т.Д., Ткач А.В.
Управління процесом тарифікації в ЗДО в умовах нестабільності:
стратегії збереження кадрового потенціалу ……... 61

Савчук О.С.
Освітній процес у закладі дошкільної освіти: вектори розвитку
2026/2027 навчального року ……. 71

Одинак М.М.
Науково-методичний супровід початкової школи: сучасні орієнтири … 82

Медведь О.М.
Основні аспекти організації освітнього процесу та викладання
навчальних предметів у початковій ланці закладів загальної середньої
освіти з румунською мовою навчання у 2026/2027 навчальному році 90

Квітень Є.Д.
Професійні орієнтири вчителя-словесника: від політики «Освіта
для життя» до індивідуальної траєкторії розвитку вчителя
української мови та літератури у 2026/2027 навчальному році …… 97

Куриш С.М.
Ключові аспекти викладання іноземних мов
у 2026/2027 навчальному році …….. 110

Федорак В.Ф.
Пріоритети у викладанні навчальних дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі в закладах освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році …….. 119

Іванова Л.І.
Викладання зарубіжної літератури в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році: ключові акценти ……... 129

Говорнян Л.С.
Науково-методичний супровід викладання румунської мови та літератури (румунської і зарубіжної) у 5-11 класах закладів загальної середньої освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році 138

Біляніна О.Я., Білянін Г.І.
Орієнтири у викладанні предметів математичної освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році …….. 149

Чухненко П.С.
Науково-методичний супровід організації освітнього процесу з інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 2026/2027 навчальному році ……. 162

Науково-методичний супровід викладання хімії в 7-11 класах закладів освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році ….. 168

Фабіянова І.В.
Науково-методичний супровід викладання біології та екології в закладах освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році 177

Чайковська І.В.
Науково-методичний супровід викладання географії в 6-11 класах закладів освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році ….. 184

Гунько М.М.
Науково-методичний супровід викладання фізики та астрономії у 7-11 класах закладів освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році …….. 194

Лучик О.І.
Науково-методичний супровід викладання інформатики у 2026/2027 навчальному році …….. 210

Гавриляк О.В.
Науково-методичний супровід викладання навчального предмета «Технології» та інтеграції STEM-освіти в закладах освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році ……. 220

Юзькова В.Д.
Науково-методичний супровід впровадження STEM-освіти
в закладах загальної середньої освіти Чернівецької області
у 2026/2027 навчальному році …….. 229

Старовойт П.С.
Основні аспекти методичного супроводу фізичної культури
у 2026/2027 навчальному році …….. 240

Рябкін О.В., Гапей А.Г.
Основні аспекти методичного супроводу навчального предмета
«Захист України» в закладах загальної середньої освіти
у 2026/2027 навчальному році …….. 246

Пономаренко О.М.
Основні орієнтири у викладанні курсів, предметів соціального,
емоційного та етичного спрямування (духовно-морального
спрямування) закладів освіти Чернівецької області
у 2026/2027 навчальному році …….. 257

Венгринюк О.В.
Науково-методичний супровід викладання мистецької освітньої
галузі в 5-11 класах у 2026/2027 навчальному році ……... 265

Равлюк Л.Р.
Пріоритетні аспекти науково-методичного супроводу освітнього
процесу з музичного виховання в закладах дошкільної освіти
у 2026/2027 навчальному році …….. 277

Основні аспекти науково-методичного супроводу фахівців
у сфері позашкільної освіти у 2026/2027 навчальному році ……. 284

Грицку В.С., Кузьмінська В.В.
Особливості організації освітнього процесу в гуртках еколого-
натуралістичного спрямування на засадах сталого розвитку ……... 289

Лясковська А.-Х.І., Яківчук Т.В.
Науково-методичні засади медіації та врегулювання конфліктів
в освітньому середовищі: алгоритми діяльності фахівців
психологічної служби ……... 298

Анатійчук М.О.
Організація інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми
потребами в закладах дошкільної та загальної середньої освіти
у 2026/2027 навчальному році …….. 306

Чередюк О.В.
Основні орієнтири роботи інклюзивно-ресурсних центрів
у 2026/2027 навчальному році …….. 314

Захарова М.В.
Основні вектори організації освітнього процесу в спецшколах, навчально-реабілітаційних центрах у 2026/2027 навчальному році …… 318

Гринчук Л.В.
Основні орієнтири надання логопедичних послуг дітям з особливими освітніми потребами у 2026/2027 навчальному році ……. 327

Голєва А.О.
Упровадження медіаграмотних практик в освітній процес у 2026/2027 навчальному році …….. 333

Дячук Л.М.
Вектори діяльності бібліотекарів закладів загальної середньої освіти через трансформацію шкільної бібліотеки в інформаційно-медійний хаб …….. 340

Шановні колеги, освітяни!

Перед початком 2026/2027 навчального року висловлюємо повагу та вдячність педагогічній спільноті – фахівцям, чия відповідальність, стійкість, творчий пошук та відданість забезпечують стабільне функціонування й розвиток освітньої галузі України в надскладних умовах сьогодення.

Уже п'ятий рік поспіль першовересень ми зустрічаємо в умовах воєнного стану. Проте цей виклик трансформувався у високу професійну майстерність українського вчительства. Сучасні реалії вимагають від педагогів уміння ефективно долати інституційні перешкоди, забезпечувати належний психоемоційний супровід усіх учасників освітнього процесу, а також ухвалювати гнучкі і стратегічно обґрунтовані рішення задля забезпечення якості освіти й усебічного розвитку учнівської молоді.

Динамічні зміни в освітньому просторі зумовлюють постійну потребу в актуалізації компетентностей та пошуку відповідей на ключові питання, що постають перед педагогічними працівниками на старті нового навчального року:

• *нормативно-організаційні засади:* які ключові зміни необхідно врахувати на початку навчального року?

• *професійний бренд педагога:* які стратегії є актуальними для формування іміджу сучасного та конкурентоспроможного вчителя?

• *методичний інструментарій:* які інноваційні методики та технології доцільно впроваджувати для оптимізації освітнього процесу й успішної реалізації реформи Нової української школи?

• *психолого-педагогічні аспекти:* як ефективно підвищити мотивацію здобувачів освіти до навчання та які інструменти допоможуть педагогу запобігти професійному вигоранню і зберегти внутрішній ресурс?

• *інститут супервізії:* які переваги та практичні можливості відкриває супервізія для сучасного педагога?

З метою надання дієвої науково-методичної підтримки команда фахівців Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти

Чернівецької області» підготувала цей інструктивно-методичний порадник. У виданні акумульовано актуальну нормативно-правову базу, науково обґрунтовані методичні рекомендації, успішні педагогічні практики, апробовані кейси та ефективні управлінські рішення.

Переконані, що запропоновані матеріали стануть надійним орієнтиром у вашій професійній діяльності, підтримають і відкриють перед вами нові професійні горизонти та перспективи.

Успішного старту та нових професійних перемог!

З повагою
Наталія Куриш, директор КЗ «ІППОЧО»,
кандидат педагогічних наук

Куриш Н.К.,
директор
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук

НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ВІД НОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДО СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

(навігатор для педагога)

Реформи в системі освіти окреслюють перед педагогами нові вимоги та завдання, що дає можливість сформувати сучасного, інноваційного педагога, який зуміє підготувати покоління успішних, критично аналізуючих випускників, готових адаптуватися й соціалізуватися в динамічному світі.

Упродовж 2020-2026 років ми проєктуємо й розробляємо моделі професійного розвитку педагогічних працівників з урахуванням нормативно-правової бази та актуальних суспільних викликів, які вносять корективи у традиційні будні освітян. Важливими орієнтирами при плануванні професійного зростання вчителів є як базові законодавчі акти (закони України «Про освіту» (ст. 54, 59), «Про повну загальну середню освіту» (ст. 51), «Про дошкільну освіту» (ст. 21, 46)), так і професійні стандарти:

- «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 №1225) [5];
- «Практичний психолог закладу освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 24.11.2020 №2425) [8];
- «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 17.09.2021 №568-21) [7];
- «Вихователь закладу дошкільної освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 19.10.2021 №755-21) [4];
- «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» (затверджено наказом Міністерства економіки України від 28.09.2021 №620-21) [6].

Саме у професійних стандартах визначаються трудові функції для освітян, що стають орієнтирами для планування професійного розвитку в міжатестаційний період. Важливо зазначити, що всі професійні стандарти об'єднує трудова функція, яка пов'язана з безперервністю та необхідністю власного професійного розвитку, що є не тільки новою можливістю, а й необхідною умовою для поступу освітян у професії. Розглянемо її трактування у стандартах:

- безперервний професійний розвиток [5];
- здійснення власного професійного розвитку та самоосвіта [8];
- професійний розвиток та самовдосконалення [4];
- безперервний особистісний та професійний розвиток [6];
- забезпечення власного безперервного професійного розвитку [7].

У рамках цієї трудової функції визначається базова професійна компетентність, яка прослідковується в усіх професійних стандартах і допомагає освітянам створити свою ситуацію успіху, – здатність до навчання впродовж життя, що включає компетентності:

- здійснювати власний професійний розвиток, отримувати підтримку від колег (Д1.1), надавати підтримку колегам у їхньому професійному розвитку (Д1.2), вести інноваційну діяльність (Д1.3) [5];
- організовувати саморефлексію та самооцінювання власної професійної діяльності (Г1.1), планувати та реалізовувати індивідуальний професійний розвиток та самоосвіту (Г1.2) [4];
- здійснювати самомотивацію, саморозвиток і самореалізацію, використовувати можливості формальної, неформальної та інформальної освіти (Д2.1), визначати умови і ресурси професійного розвитку впродовж життя (Д2.2) [7];
- організовувати саморефлексію та самооцінювання управлінської діяльності (В1.1), планувати та реалізовувати індивідуальний професійний розвиток та самоосвіту (В1.2) [6];

- самооцінювання професійної діяльності, критична саморефлексія та визначення індивідуальних потреб у професійному розвитку та самоосвіті (Ґ1), планувати та реалізовувати індивідуальний професійний розвиток та самоосвіту відповідно до визначених актуальних потреб (Ґ2), використовувати зовнішню та внутрішню супервізію та інтервізію як інструмент професійної підтримки та розвитку (Ґ3), проведення рефлексії, самопізнання та самовдосконалення (Ґ4) [8].

Як бачимо, компетентність «навчання впродовж життя» є фундаментальною базою сучасної освіти для педагогічних працівників і містить кілька взаємопов'язаних складових (когнітивну, діяльнісну та особистісну) відповідно до професійних стандартів та вимог Нової української школи, що відображено у Схемі 1.

Важливим є синергетичне поєднання цих складових, що забезпечує безперервність та цілісність професійного розвитку педагогів з урахуванням як власних професійних дефіцитів і прогалин, так і сучасних глобальних викликів та потреб суспільства.

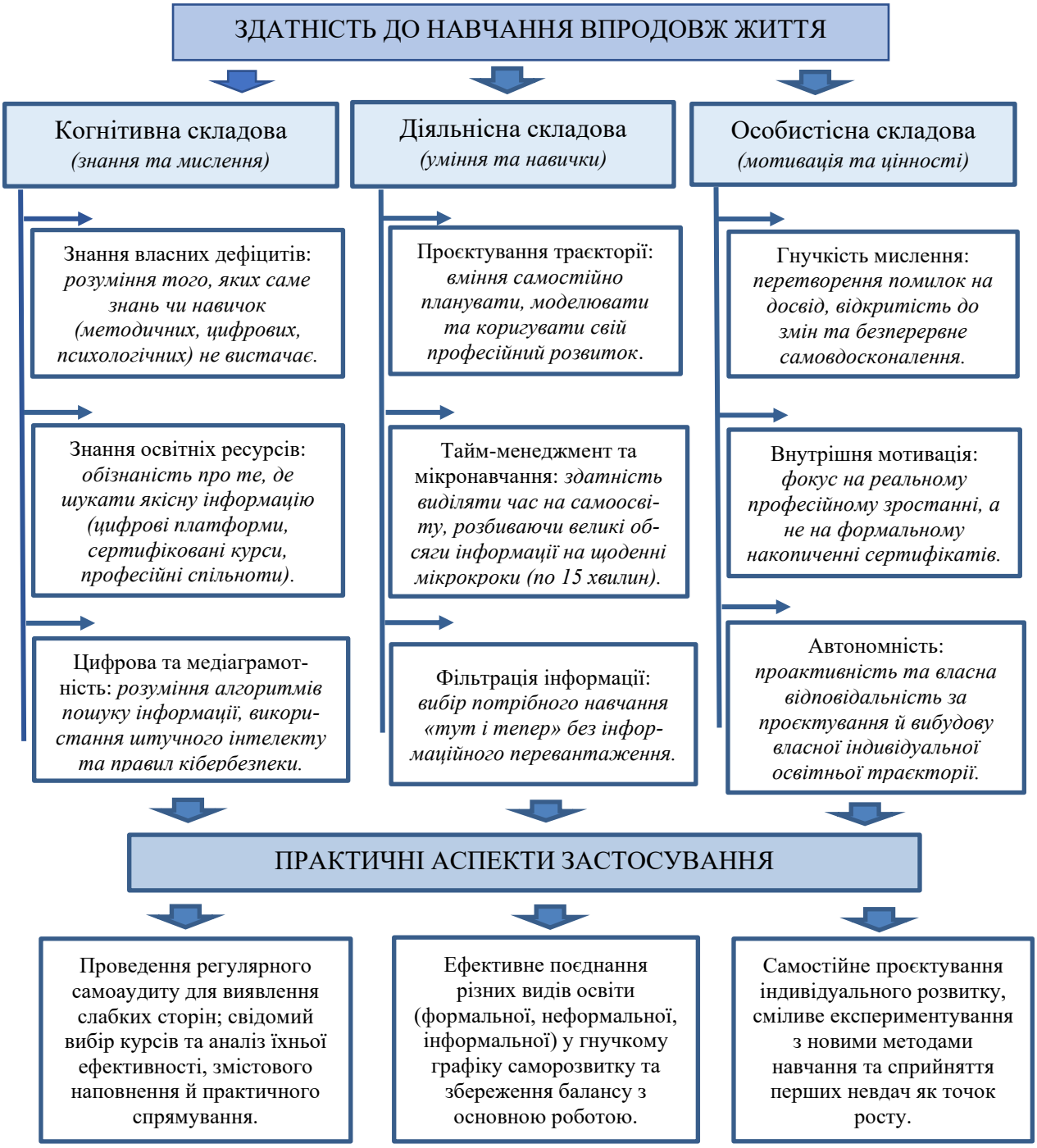
У динамічному світі професійні стандарти постійно оновлюються, тому вміння вчитися дозволяє залишатися затребуваним фахівцем, будувати кар'єру та ефективно вирішувати як професійні, так і життєві ситуації.

Сучасний освітній простір для навчання дорослих є досить мінливим і гнучким, при цьому перед педагогами відкриваються нові можливості та перспективи, які не завжди є зрозумілими й доступними. Відповідно навчання впродовж життя (*Lifelong Learning*) – це більше не теорія з підручника, а персональний інструмент поступу у професії та успіху вчителя. Він допоможе прокласти оптимальний шлях розвитку педагога: від використання нових свобод, реалізації реформ до подолання викликів, стресу та інформаційного цунамі.

Педагогам важливо не розгубитися в системі сучасних освітніх пропозицій, інноваційних ресурсів та академічних свобод, а обрати власний орієнтир у професійному зростанні.

Схема 1

Структурна схема компетентності «Навчання впродовж життя»

Аналізуючи актуальні виклики та ризики, з якими стикаються педагоги при плануванні безперервного процесу навчання, рекомендуємо враховувати окремі позиції:

• академічна свобода: право самостійно обирати програми, форми, види та суб'єктів підвищення кваліфікації. Цей процес має бути не хаотичним, а

базуватися на самооцінці власних сильних та слабких сторін щодо володіння професійними компетентностями, аналізі цілісності власного професійного становлення, і відповідно лише після цього варто обирати вигідні для себе пропозиції;

• моделювання професійного розвитку (підвищення кваліфікації): поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти при проєктуванні цілісної системи професійного зростання педагогів із застосуванням методичного симулятора «Модель індивідуальної траєкторії професійного розвитку вчителя», що є дієвим інструментом визначення кількісних показників (обсяг годин) освоєних компетентностей та напрямів фахової майстерності, що можна завантажити за покликанням https://surl.li/ciozvo [1];

• точковий розвиток (мікронавчання): закриття конкретних професійних дефіцитів через короткі інтенсиви, спецкурси, які пропонують фахівці Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» (https://surl.li/keuouu), вебінари, консультації замість довгих багатоденних лекцій;

• цифрові інструменти: безкоштовний доступ до сервісів штучного інтелекту, які автоматизують рутину, допомагають швидко створювати дидактичні матеріали та вивільняють час для творчості; однак вони не замінюють вчителя, а допомагають йому;

• мережеве (горизонтальне) навчання: можливість переймати найкращі успішні педагогічні та управлінські практики безпосередньо у колег-освітян через професійні спільноти, які діють на базі Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» (https://ippobuk.cv.ua/?page_id=15707) або центрів професійного розвитку педагогічних працівників.

Для успішної побудови власної «ситуації успіху» та ефективного розвитку цієї базової компетентності рекомендуємо педагогам дотримуватися алгоритму:

1. Проводьте регулярний самоаудит (розвиток когнітивного складника).

Двічі на рік аналізуйте власну практику освітньої діяльності. Чітко фіксуйте, які саме дефіцити заважають вам працювати ефективніше (не вистачає цифрових навичок для створення інтерактивних вправ, не достатньо психологічних знань для організації інклюзивного навчання тощо). Розпочинайте пошук програм для навчання тільки після визначення конкретного запиту.

2. Актуалізуйте внутрішню мотивацію (розвиток особистісного складника).

Знайшовши прогалину, дайте собі відповідь на запитання: «Як саме ці нові знання посилять мене як професіонала і полегшать моє щоденне життя?». Зміщуйте фокус із зовнішнього примусу (атестація, звіти, сертифікати) на внутрішній інтерес. Навчання ефективне лише тоді, коли ви бачите в ньому особисту практичну цінність.

3. Впроваджуйте знання за принципом Just-in-Time – «саме вчасно» (розвиток діяльнісного складника).

Не плануйте навчання для накопичення теоретичних знань «про запас». Пройшовши навчання, опрацюйте отримані матеріали й інструменти та спробуйте протестувати їх у своїй професійній діяльності вже наступного тижня. Найкраща перевірка якості навчання – його миттєва інтеграція в практику. Також діліться набутими знаннями й уміннями з педагогами в колективі, на засіданнях професійних спільнот.

4. Поєднуйте формати освіти для запобігання професійного вигорання (розвиток діяльнісного складника).

Розподіляйте навантаження між різними видами освіти, віддаючи перевагу формальній освіті, що можна вдало поєднувати з неформальним навчанням (майстер-класи, семінари, тренінги) та інформальною самоосвітою (перегляд методичних каналів та фахових спільнот). Розробіть персональний графік, де навчання є природною частиною життя, а не додатковим джерелом стресу.

5. Делегуйте рутину технологіям (розвиток когнітивного складника).

Активно використовуйте штучний інтелект та сучасні онлайн-платформи як асистентів. Перекладайте на них рутинну роботу: генерацію варіантів тестів, створення шаблонів презентацій чи пошук ідей для інтерактивних вправ та завдань. Це звільнить ваш час для якісного відновлення та стратегічного планування освітнього процесу.

6. Змініть фокус із «процесу» на «цінність» (розвиток особистісного складника).

Формуйте культуру Growth Mindset (мислення зростання). Будь-які професійні виклики, технічні збої під час занять чи незадовільні результати методичних експериментів слід розглядати не як особисту невдачу, а як конструктивний зворотний зв'язок. Пріоритетною метою безперервного навчання має стати підвищення професійної впевненості та збереження внутрішнього інтересу до діяльності, тоді як сертифікат є лише формальним підтвердженням особистісного зростання.

З метою забезпечення безперервності та цілісності професійного розвитку педагогів фахівці Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» пропонують 40 оновлених освітніх програм підвищення кваліфікації (професійного розвитку) https://ippobuk.cv.ua/?page_id=1681, що розроблені з урахуванням чинних професійних стандартів. За основу взято 30-годинні модульні навчальні програми курсів підвищення кваліфікації загальним обсягом 150 та 120 годин. До кожного фаху напрацьовано від 2-х до 4-х інваріантних модулів (всього налічується 143), а також на вибір слухачам пропонуються три варіативні модулі: «Інклюзивна освіта в умовах формування громадянського суспільства», «Психосоціальна підтримка та педагогічний дизайн освітнього процесу», «Розвиток цифрової компетентності для керівників та педагогічних працівників закладів та установ освіти».

Окрім того, у 2026 році постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.2025 №1439 «Про реалізацію експериментального проєкту щодо закупівлі послуг з підвищення кваліфікації та супервізії педагогічних працівників закладів

загальної середньої освіти» (зі змінами) та Порядком підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 №800 (зі змінами 2019 та 2025 років) [2], визначаються нові підходи в організації професійного зростання педагогів, які впроваджують нові державні стандарти в рамках реформи «Нова українська школа». У рамках експерименту реалізується політика підвищення кваліфікації «Гроші ходять за вчителем», що наразі проходить пілотування для учителів, керівників, асистентів учителів, учителів-дефектологів, учителів-логопедів, практичних психологів, які впроваджують Державний стандарт базової середньої освіти у **7-9 класах**, закладах спеціальної середньої освіти та будуть пілотувати Державний стандарт профільної освіти **в 10 класах.** Майданчиком для реалізації цієї політики є платформа «Вектор» – державна інформаційно-комунікаційна система підтримки організації, забезпечення та реалізації професійного розвитку педагогічних та/або науково-педагогічних працівників [3].

Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» як суб'єкт підвищення кваліфікації успішно пройшов верифікацію на платформі «Вектор» та пропонує для проходження підвищення кваліфікації **28 програм** (https://ippobuk.cv.ua/?page_id=20296), з яких:

● **11 програм** «Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я» – за освітніми галузями, обсягом 30 год.;

● **8 програм** «Сучасні підходи до навчання в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти» – за навчальними предметами (хімія, біологія, географія, математика, історія, українська мова та українська література, англійська мова, румунська мова та література), обсягом 15 год.;

● «Екосистема інклюзії: командна взаємодія та забезпечення освітнього поступу учнів з ООП» – для педагогів усіх фахів та керівників закладів загальної середньої освіти, обсягом 15 год.;

● «Цифрова майстерня: практичний кейс інструментів успішного вчителя» – для педагогів усіх фахів та керівників закладів загальної середньої освіти, обсягом 15 год.;

● «SCAFFOLD: як інтегрувати ключові компетентності в освітню практику» – для педагогів усіх фахів та керівників закладів загальної середньої освіти, обсягом 30 год.;

● «Сучасне наставництво: набуття та вдосконалення професійних компетентностей щодо ефективного супроводу педагогічних працівників» – для педагогів усіх фахів, стаж роботи яких – не менше 5 років, обсягом 30 год.;

● «Сучасний менеджмент освіти: технологічний підхід та мережева партнерська взаємодія» – для керівників закладів загальної середньої освіти, обсягом 30 год.;

● «Ефективна реалізація вчителями-дефектологами корекційно-розвиткового складника під час навчання дітей з особливими освітніми потребами» – для вчителів-дефектологів закладів загальної середньої освіти, обсягом 30 год.;

● «Синергія в інклюзивній освіті: від контролю до партнерської взаємодії» – для асистентів учителів закладів загальної середньої освіти, обсягом 15 год.;

● «Корекційно-розвиткова робота вчителя-логопеда як шлях до адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» – для вчителів-логопедів закладів загальної середньої освіти, обсягом 30 год.;

● «Психолого-педагогічні методи та інструменти роботи з психологічною травмою, обумовленою воєнним станом» – для практичних психологів закладів загальної середньої освіти, обсягом 45 год.

Педагоги мають можливість гнучко обирати та поєднувати різноманітні програми, тематика яких спрямована на ефективну організацію освітнього процесу на циклі базового предметного навчання в базовій ланці освіти. Це дозволить успішно завершити етап підготовки педагогів та якісно впроваджувати Державний стандарт базової середньої освіти.

Команда фахівців КЗ «ІППОЧО» є надійним партнером освітян та готова надавати постійну консультативну підтримку й супровід у моделюванні професійного розвитку, успішному формуванні компетентностей і вибудові індивідуальної кар'єри. Ми постійно враховуємо ваші запити й пропонуємо для використання оновлені ресурси.

Отже, компетентність «навчання впродовж життя» – це не про товщину папки з сертифікатами. Це про вміння вчасно зупинитися, відсікти зайвий шум та обрати саме те, що підсилює вас як професіонала, зберігаючи ваші ресурси, здоров'я та стабільний психоемоційний стан.

Список використаних джерел та літератури

1. Куриш Н.К. Проєктування індивідуальної траєкторії професійного розвитку педагогічного працівника: перезавантаження в умовах змін // Ключові аспекти організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2025/2026 н.р.: інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голєва А.О. Чернівці : КЗ «ІППОЧО», 2025. С. 8-16. URL: https://drive.google.com/file/d/16hEJ4MiEwMMDwNqCjQEdBDOnq-Yb9SF1/view (дата звернення: 29.05.2026).

2. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 №800. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

3. Про реалізацію експериментального проекту щодо закупівлі послуг з підвищення кваліфікації та супервізії педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2025 №1439. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1439-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 29.05.2026).

4. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021

№755-21. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 05.06.2026).

5. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 №1225. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 10.06.2026).

6. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» : наказом Міністерства економіки України від 28.09.2021 №620-21. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti (дата звернення: 11.06.2026).

7. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 №568-21. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

8. Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» : лист Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 №6/1427. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf (дата звернення: 11.06.2026).

Богачик Т.С.,
заступник директора з науково-методичної роботи
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат історичних наук, доцент

АРХІТЕКТУРА МЕТОДИЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ: СТРАТЕГІЧНА МЕТА ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Системна трансформація національної освітньої галузі, зумовлена реалізацією Концепції «Нова українська школа», процесами євроінтеграції та гострою потребою в адаптації до викликів воєнного стану й цифровізації, висуває принципово нові вимоги до професійної компетентності педагога. Сучасний учитель має виступати не лише транслятором предметних знань, а й фасилітатором, коучем та архітектором динамічного освітнього середовища [4].

Водночас традиційна модель науково-методичної роботи, що тяжіє на всіх рівнях до інструктивності та стандартизованих форматів, повинна забезпечувати належну оперативність у реагуванні на індивідуальні професійні дефіцити вчителів. Тому постає об'єктивна наукова і практична потреба у проєктуванні гнучкої, багаторівневої архітектури методичної підтримки як цілісної екосистеми безперервного професійного розвитку педагогічних кадрів.

Сучасна стратегічна мета методичної підтримки полягає в розвитку професійної незалежності педагога, його критичного мислення та готовності до безперервного навчання впродовж життя. Цей процес базується на принципах педагогоцентризму, що передбачає створення безпечного й комфортного середовища. У такому просторі традиційний контроль та інспектування поступаються місцем партнерству, де методична підтримка діє як ментор, фасилітатор і надійний помічник учителя.

Реалізація загальнообласної науково-методичної проблеми «Удосконалення фахової майстерності та професійних компетентностей педагогічних працівників в умовах освітніх викликів і реформ», за якою у

2026 році розпочато роботу, відповідно вимагає від адміністрацій закладів освіти, керівників професійних педагогічних спільнот/формувань усіх рівнів, відповідальних працівників управлінь освітою територіальних громад, Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», центрів професійного розвитку педагогічних працівників організації та здійснення методичної підтримки педагогічних працівників за такими напрямами:

● трансформація професійної майстерності: розвиток фахових компетентностей освітян через впровадження інноваційних технологій, цифрових інструментів та адаптивних методик у системі безперервної освіти;

● консолідація взаємодії та партнерства;

● масштабування кращих педагогічних практик: виявлення, наукове узагальнення та активне поширення успішної педагогічної практики щодо забезпечення високої якості освіти та розбудови безпечного, інклюзивного і психологічно комфортного освітнього середовища [7].

Окреслена науково-методична проблема виступає ключовим вектором науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників Чернівецької області. Тому для ефективного виконання пріоритетної мети кожна освітня інституція, яка його забезпечує, повинна мати чіткий алгоритм дій.

Робота над першим етапом загальнообласної проблеми вимагає переформатування методичної роботи від формальних заходів до індивідуального супроводу вчителя. Головна мета – забезпечити науково-методичний супровід професійного розвитку педагогів для роботи в умовах сучасних освітніх викликів та реформ (НУШ, цифровізація, безпекове середовище).

Трансформація системи професійного розвитку педагогів передбачає комплексне оновлення їхніх цифрових навичок через поєднання самодіагностики, практичного навчання та сучасних мікроформатів. Ключовим кроком є регулярний моніторинг професійного рівня педагогічного колективу за

допомогою щорічного проходження національних тестів, зокрема тесту «Цифрограм», що дозволяє точно визначити індивідуальні зони для зростання. Замість застарілих теоретичних лекцій освітній процес переорієнтовується на прикладну взаємодію: воркшопи, тренінги та хакатони тощо, де вчителі на практиці опановують передові інструменти штучного інтелекту, технології гейміфікації та функціонал систем дистанційного навчання (Moodle, Google Workspace). Для максимально ефективного та швидкого засвоєння нових знань без відриву від роботи впроваджується методика мікронавчання: наприклад, регулярні 15-20-хвилинні сесії під час засідань професійних спільнот, які дозволяють оперативно розібрати та одразу протестувати конкретну цифрову навичку чи інструмент [8].

У цьому контексті необхідно розробити комплексну стратегію методичного супроводу педагогів на початку навчального року. Зокрема, ефективний старт навчального року в закладі освіти вимагає від адміністрації та керівників професійних спільнот скоординованих дій, спрямованих на підтримку вчителя в умовах освітніх трансформацій. Цей процес координується у три взаємопов'язані етапи: від виявлення індивідуальних дефіцитів педагога до стратегічного планування всієї методичної системи закладу.

На першому діагностично-прогностичному етапі пропонуємо провести аудит професійних потреб педагогічних працівників. Замість формального звітування адміністрації необхідно розробити цифровий інструментарій (наприклад, анонімні Google-форми або інтерактивні чеклисти самооцінювання). Основний фокус діагностики варто спрямувати на виявлення дефіцитів у сферах цифровізації навчання, критеріального та формувального оцінювання, організації інклюзивного простору та підтримки ментального здоров'я. На основі зібраних даних формується матриця професійних потреб колективу, яка дозволяє відійти від шаблонізації та перейти до персоналізованого підходу. Особлива увага на цьому етапі надається індивідуальним співбесідам із молодими спеціалістами та новопризначеними колегами. Для побудови якісних інструментів оцінювання та розуміння вимог до кваліфікації педагогів слід

керуватися затвердженим Професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [6].

На наступному стратегічно-інтеграційному етапі отримані результати аудиту стануть фундаментом для оновлення планів роботи методичних структур та професійних спільнот. Головне завдання керівників – не просто скоригувати теми засідань, а органічно інтегрувати в них завдання чинної обласної науково-методичної проблеми. Традиційні пасивні доповіді мають поступитися місцем практико-орієнтованим форматам: воркшопам, кейс-методам, методичним рингам, тренінгам, аукціонам тощо. Тематику самоосвіти вчителів та засідань спільнот варто синхронізувати з єдиним науково-методичним вектором регіону, що забезпечує єдність теоретичних підходів та практичного виконання. Оновлені плани проходять обов'язкове обговорення та затверджуються на засіданні науково-методичної ради закладу, територіальних професійних спільнот.

На третьому, практико-орієнтованому етапі, необхідно розробити та впроваджувати дорожню карту підтримки вчителів, які реалізують реформу «Нова українська школа» у базовій та старшій профільній школі. Цей документ є чітким покроковим графіком дій на перше півріччя, який, до прикладу, можна укласти наступним чином:

- вересень присвячується нормативно-інформаційному кейсу (опрацювання модельних навчальних програм, критеріїв оцінювання та ведення документації);
- у жовтні розгортається система взаємовідвідування уроків та горизонтального наставництва за принципом «рівний – рівному»;
- у листопаді проводяться заходи проміжного аналізу (методичні мости, круглі столи, семінари-практикуми тощо) для обговорення перших здобутків і викликів;
- грудень завершує цикл логічним аудитом матеріально-технічного забезпечення, коригуванням освітніх траєкторій та залученням психологічної служби для профілактики професійного вигорання педагогів.

У підсумку така трикрокова система (аудит, інтеграція, дорожня карта) дозволяє створити гнучке та підтримувальне освітнє середовище, де кожен педагог отримує адресну допомогу задля підвищення якості освіти. Сучасний науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників вимагає повної відмови від застарілої вертикальної моделі «директив і звітів» на користь створення живої, гнучкої екосистеми партнерства. Ця трансформація базується на трьох взаємопов'язаних процесах: зміцненні горизонтальних зв’язків, налагодженні якісного зворотного зв'язку та спільному проєктуванні змін [2, с. 44].

Основою оновленої системи є розвиток горизонтальних зв’язків, які руйнують професійну ізоляцію окремих закладів та педагогів. Функціонування міжтериторіальних професійних спільнот дозволяє вчителям-предметникам вільно обмінюватися дієвими лайфхаками та методичними знахідками. Водночас створення мобільних мережевих експертних груп із-поміж кращих практиків та сертифікованих педагогів допомагає оперативно розв'язувати гострі освітні проблеми (наприклад, оцінювання в НУШ чи подолання освітніх втрат) та миттєво поширювати готові рішення серед колег.

Безперечно, ефективність такої мережі безпосередньо залежить від налагодження дієвого зворотного зв'язку у трикутнику «КЗ “ІППОЧО” – ЦПРПП, територіальний відділ, управління освітою – адміністрація школи». Регулярне проведення живих стратегічних сесій та тематичних фокус-груп дозволяє директорам і заступникам відкрито озвучувати реальні потреби своїх колективів. Завдяки такому постійному діалогу КЗ «ІППОЧО» та консультанти центрів професійного розвитку отримують можливість миттєво коригувати плани навчання та пропонувати закладам освіти саме ті заходи (тренінги, практикуми тощо), які актуальні тут і зараз.

Найвищою точкою цієї синергії стає спільне проєктування (co-design) освітнього контенту. Нова парадигма передбачає обов'язкове залучення практикуючих учителів до створення методичних рекомендацій та локальних освітніх програм. Коли шкільний педагог стає співавтором змін, а не просто

пасивним виконавцем чужих інструкцій, документи виходять «приземленими» та життєздатними.

Оцінювання, систематизація та науково-методичний аналіз педагогічних здобутків становлять фундамент для успішного впровадження освітніх інновацій. Первинний відбір і валідація ефективних моделей відбуваються у межах професійних змагань, які мотивують освітян до творчого пошуку та виявляють агентів змін. Наступне масштабування та популяризація перевірених підходів забезпечуються через панорамні виставки, що діють як інтерактивні платформи для прямої комунікації та обміну досвідом. Підсумковим кроком у цьому аналітичному циклі є науково-практичні конференції, покликані теоретично обґрунтувати емпіричні результати, верифікувати їхню дієвість та розробити стратегічні плани для масового впровадження інновацій в освітню систему.

Для практичної реалізації цього етапу в межах педагогічних спільнот (професійних спільнот, асоціацій, творчих груп) доцільно запровадити низку цільових заходів. Вони допоможуть перетворити теоретичне узагальнення на живий інструмент професійного зростання. Пропонуємо перелік практичних заходів, розподілених за трьома ключовими етапами:

● *заходи для верифікації та стимулювання (конкурси та відбір):*

- марафони педагогічних ідей та інновацій: короткострокові онлайн-змагання, де спільноти презентують мікрометодики (наприклад, «Ефективна педагогічна 5-хвилинка» або «Цифровий інструмент для SEL»);

- конкурс панорамних методичних кейсів: професійне змагання не окремих учителів, а цілих творчих груп чи шкільних професійних спільнот, що стимулює командну співпрацю;

- педагогічні хакатони: командні змагання зі швидкого вирішення конкретних освітніх викликів (наприклад, за певний час розробити адаптивний урок для інклюзивного класу);

● *заходи для демонстрації та обміну (виставки та інтерактиви):*

- методичний вернісаж (панорама практик): офлайн або онлайн-виставка, де кожна педагогічна спільнота створює свій «стенд» або інтерактивну дошку (наприклад, на Padlet) із готовими матеріалами для завантаження;

- педагогічний мікрофон/спіч-сесії у стилі TED: короткі (до 7 хвилин) динамічні виступи лідерів спільнот, які презентують виключно практичний інструмент, що вже дав високі результати;

- майстер-руми та воркшопи «Рівний – рівному»: практичні заняття, де автори кращих методик не просто розповідають, а моделюють ситуацію, де інші педагоги виступають у ролі учнів та тестують розробку;

● *заходи для концептуалізації та тиражування (конференції та дорожні карти):*

- практико-орієнтовані дискусійні панелі: замість класичного читання доповідей на конференціях – проведення фасилітованих дискусій, круглих столів та «світових кафе» (World Cafe) для аналізу трендів;

- методичні студії з розробки дорожніх карт: стратегічні сесії педагогічних спільнот, де на основі відібраних практик створюються покрокові інструкції (алгоритми впровадження) для решти шкіл регіону;

- презентація та верифікація електронного каталогу: фінальний захід, де спільнота офіційно представляє відібрані та відредаговані матеріали для опису результатів вивчення успішної практики, подання на розгляд науково-методичної ради та розміщення на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» відповідно до Положення про вивчення, узагальнення та поширення успішних практик роботи педагогічних працівників закладів освіти Чернівецької області [5].

Варто зауважити, що модернізація методичної підтримки педагогічних працівників вимагає від усіх інституцій, які її здійснюють, переходу до діяльнісного формату. Адже професійне зростання вчителя відбувається не лінійно, а через постійний пошук, проєктування та самоосвіту. Практико-орієнтований вектор трансформує весь спектр компетентностей педагога: його

фахові знання, особистісні якості та соціальні навички. Ефективне керування цими змінами забезпечується на трьох рівнях: по-перше, на стратегічному – через концептуалізацію та нормативне оформлення, по-друге, на тактичному – шляхом практичного моделювання та впровадження, по-третє, на аналітичному – через рефлексивний моніторинг та якісну експертну оцінку результатів [1].

У межах методичної підтримки особливого значення набуває технологія педагогічного консультування. Її головне завдання – точно визначати професійні труднощі педагогів, надавати експертну допомогу керівництву та моделювати покрокові шляхи виходу з кризових ситуацій. Для досягнення реальних результатів консультування має перетворитися з поодиноких зустрічей на безперервний процес підтримки. Саме системність, узгодженість та регулярність надання такої допомоги є основою для якісного вдосконалення фахової компетентності педагогічних кадрів [1].

Пріоритетним завданням методичної підтримки залишається стимулювання інформальної освіти педагога. Тому зусилля варто спрямувати на системне опанування вчителями інноваційного цифрового інструментарію та сучасних вебтехнологій. Особливу увагу варто надати підтримці авторського проєктування: від теоретичної розробки до практичної апробації особистих дидактичних матеріалів. Водночас важливо забезпечити ефективну інтеграцію педагогів у професійне середовище через їхнє залучення до колективних і групових форм методичної роботи як на рівні закладу освіти, так і в межах територіальної громади [3, с. 33].

Зрезюмовуючи, підкреслимо, що сучасна архітектура методичної підтримки педагогів трансформується в багаторівневу сервісну екосистему, що базується на партнерстві, горизонтальному навчанні та індивідуальних траєкторіях професійного зростання. Ефективність системи забезпечується синергією регіонального (КЗ «ІППОЧО»), муніципального (ЦПРПП, територіальних відділів, управлінь освітою) та локального (заклади освіти)

рівнів, де ключовим є перехід від директивного контролю до підтримки та автономії вчителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Богачик Т.С. Науково-методичний супровід формування професійної компетентності педагогічних працівників: сучасні виклики та актуальні завдання. URL: https://drive.google.com/file/d/1XgpoVTqNRN6pfZ4D7CEwnQ38AneRKgS/view (дата звернення: 04.06.2026).

2. Богачик Т.С. Необхідність партнерської взаємодії у науково-методичному супроводі формування професійної компетентності педагогічних працівників НУШ. *Партнерство в парадигмі Нової української школи: виклики часу:* зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (онлайн), 19 травня 2025 р. / КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР ; КВНЗ «Харків. акад. неперервної освіти»; Тернопільський ОКІППО та ін. Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2025. С.42-47.

3. Богачик Т.С. Прогностичність розвитку предметно-методичної компетентності вчителя в системі неперервної освіти. *Екосистема професійного розвитку педагога: сучасні виклики, перспективи та управлінські рішення:* зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (онлайн), 25 травня 2026 р. / Мін-во освіти і науки України; Житомир. обл. рада; Департамент освіти і науки Житомир. обл. держ. адмін. та ін. Житомир : КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, 2026. С. 31-34.

4. Концепція Нової української школи. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school (дата звернення: 05.06.2026).

5. Положення про вивчення, узагальнення та поширення успішних практик роботи педагогічних працівників закладів освіти Чернівецької області. *Інформаційний сайт КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області».* URL: https://drive.google.com/file/d/180ZHIzdBXypOrS-I3KeIo7GoifXerz5S/view (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024

№1225. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity?__cf_chl_f_tk=g7 (дата звернення: 05.06.2026).

7. Річні плани, звіти. План роботи Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» на 2026 рік. *КЗ «ІППОЧО»*. URL: https://drive.google.com/file/d/1PCeBZ7mcUAc5zMSKFJfS_2mpTe9dxIq3/view (дата звернення: 03.06.2026).

8. Сікора Я.Б. Мікронавчання як провідна ідея електронного навчання. URL: https://eprints.zu.edu.ua/38400/1/9-10.11.23_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-167-169.pdf (дата звернення: 04.06.2026).

Кадук А.М.,
заступник директора з навчальної роботи
та цифрової трансформації освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»
Унгурян І.К.,
професор кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук
Федунович-Швед О.Т.,
доцент кафедри методики викладання
суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат філологічних наук

ГРУПОВА СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ПЕДАГОГА

Групова супервізія – це формат професійної підтримки, у якому невелика група педагогів спільно із супервізором аналізує реальні робочі ситуації, складні професійні рішення та пов’язані з ними емоційні реакції. Її мета – допомогти вчителеві осмислити власну практику, розглянути альтернативні підходи та визначити подальші кроки задля професійного зростання згідно з вимогами професійних і державних освітніх стандартів.

Варто зазначити, що групова супервізія не є перевіркою, атестацією чи пошуком винних. Це безпечне колегіальне обговорення, орієнтоване на підтримку педагогічних працівників та їхній професійний розвиток. Результати проведення супервізії не можуть бути підставою для будь-яких дисциплінарних стягнень для супервізанта.

Водночас групова супервізія не є формою методичної наради, тренінгу чи обміну «кращими практиками». Її фокусом є не передавання готових рішень, а

спільне осмислення реальних професійних ситуацій, аналіз можливих підходів і підтримка педагога у прийнятті власних професійних рішень.

У міжнародній практиці супервізія поєднує три функції: *підтримувальну*, *розвивальну* та *рефлексивну*.

1. Значення та очікувані результати для вчителя й керівника закладу освіти

● *Для вчителя*

Групова супервізія дає змогу обговорити складну ситуацію з колегами, які розуміють контекст і допомагають розглянути її під іншим кутом. За результатами участі педагог отримує чіткіше розуміння ситуації, професійну підтримку та конкретний орієнтир для подальших дій; спільний аналіз із колегами підвищує впевненість і зменшує відчуття професійної ізольованості.

Групова супервізія є особливо доречною, коли педагог потребує осмислення професійної ситуації, зокрема труднощів у взаємодії з класом чи окремими учнями; професійних дилем щодо методів навчання; складної комунікації з батьками; адаптації до змін; роботи в умовах високого емоційного навантаження або професійної невпевненості. У центрі уваги групової супервізії – реальний професійний запит педагога та пошук можливих способів дії.

● *Для керівника закладу освіти*

Для керівника закладу освіти супервізія є інструментом професійної підтримки колективу та управління його стійкістю. Створення простору для фахового обговорення знижує напруження, зміцнює взаємодію між педагогами й підвищує рівень довіри в колективі, що особливо важливо в умовах підвищеного навантаження та постійних змін. Регулярне застосування формату сприяє згуртованості колективу й позитивно впливає на стабільність кадрового складу та якість роботи закладу загалом.

Окрім того, групова супервізія може сприяти зниженню професійного виснаження педагогів, зміцненню культури професійної взаємопідтримки,

підвищенню довіри в колективі та зменшенню напруження у професійній взаємодії.

Цінність саме такого формату здійснення супервізії підтверджують наукові дослідження. За результатами роботи (а це участь майже 800 учителів) вищий рівень відчутної підтримки пов'язаний із більшою залученістю до роботи та нижчим ризиком професійного вигорання (Uslukaya & Demirtas, 2023). Дослідження серед учителів початкової школи засвідчило значущий вплив групової супервізії на результативність їхньої професійної діяльності (Wiyono et al., 2022).

2. Принципи, умови та учасники проведення

Ефективність групової супервізії забезпечується дотриманням таких принципів, як-от:

- добровільність: участь є особистим рішенням педагога, а не виконанням розпорядження;
- конфіденційність: зміст обговорення не виноситься за межі групи;
- безоціночність: метою є розуміння й підтримка, а не оцінювання;
- рівність і повага: голос кожного учасника має однакову вагу;
- регулярність: зустрічі проводяться за визначеним графіком.

Оптимальна кількість учасників – до 10 осіб, тривалість зустрічі – 1,5-2 години. Невелика група забезпечує можливість висловитися кожному учасникові.

Роль супервізора. Супервізор не надає готових рішень і не виконує контрольних функцій. Його завдання – створити умови, за яких педагоги аналізують ситуацію, ставлять запитання, порівнюють досвід і самостійно доходять до рішень. Це потребує навичок фасилітації, уміння утримувати структуру обговорення та поважати позицію кожного учасника, що гарантує розвиток колективу без тиску й формального підходу.

3. Структура супервізійної зустрічі в межах циклу

Проведення супервізійної зустрічі передбачає таку послідовність етапів:

1) Відкриття та домовленості. Супервізор окреслює мету, регламент і правила безпеки й конфіденційності.

2) Формулювання запиту. Учасник стисло описує ситуацію та визначає, що саме потребує осмислення чи вирішення.

3) Уточнення контексту. Група ставить уточнювальні запитання для глибшого розуміння ситуації, без оцінок і порад на цьому етапі.

4) Спільне осмислення. Учасники висловлюють бачення та можливі варіанти дій; супервізор підтримує фокус і рівномірну участь.

5) Висновки та крок до дії. Педагог визначає корисні для себе висновки та перший конкретний крок.

6) Завершальна рефлексія. Учасники стисло окреслюють, що було важливим особисто для них.

Важливо. Супервізія має завершуватися не лише обговоренням, а й визначенням конкретної дії, тому 5 етап є обов'язковим складником кожної зустрічі.

4. Цикл супервізії

Цикл супервізії – це послідовність кількох пов'язаних етапів супервізійної підтримки, об'єднаних одним професійним запитом, темою або напрямом професійного розвитку педагога. У межах надання послуги супервізії цикл не зводиться до разової зустрічі, а передбачає послідовне формулювання запиту, уточнення контексту, аналіз практики, визначення можливих дій, їхню апробацію та подальший рефлексивний аналіз.

Окрема супервізійна зустріч є складником циклу та має власну структуру, однак завершеним результатом послуги є саме проходження циклу супервізійної підтримки.

Цикл супервізії дає змогу не лише обговорити складну ситуацію, а й повернутися до неї після апробації обраних дій у практиці, осмислити зміни, визначити результативність прийнятих рішень і за потреби скоригувати подальші кроки.

Залежно від характеру запиту цикл може охоплювати формулювання проблеми, уточнення професійного контексту, аналіз педагогічної практики, визначення можливих підходів, застосування обраних рішень у роботі та подальший рефлексивний аналіз. У разі потреби цикл може також передбачати спостереження, вивчення робочих матеріалів або документації, якщо це допомагає краще зрозуміти ситуацію та підтримати педагога.

Тривалість циклу визначають складністю професійного запиту, узгодженими цілями та умовами надання послуги. Він може тривати від 18 до 24 годин. Важливо, щоб кожна зустріч у межах циклу мала чіткий фокус і проміжний результат, а весь цикл завершувався узагальненням досвіду, визначенням змін у практиці та подальших професійних кроків педагога.

5. Важливі умови ефективності

Для того, щоб групова супервізія виконувала підтримувальну та розвивальну функцію, важливо дотримуватися кількох умов: 1) супервізія не передбачає оцінювання професійної компетентності педагога або обов'язкового виконання запропонованих рішень; 2) відповідальність за вибір подальших дій залишається за самим педагогом; 3) ефективність формату залежить від добровільності участі, дотримання конфіденційності, психологічної безпеки та готовності учасників до відкритого професійного діалогу.

6. Порядок запровадження супервізії в закладі освіти

Для системного запровадження формату групової супервізії керівнику закладу доцільно зробити такі кроки:

1) Визначити потребу: проаналізувати, які професійні виклики найчастіше озвучують педагоги.

2) Поінформувати колектив про сутність і добровільність супервізії, усунувши сприйняття її як перевірки.

3) Сформувати групу до 10 учасників із числа охочих.

4) Залучити фахового супервізора (зовнішнього або підготовленого внутрішнього).

5) Узгодити графік регулярних зустрічей і не планувати на цей час інших заходів.

6) Забезпечити приміщення, конфіденційність та домовленості щодо правил.

7) Підтримувати регулярність і періодично збирати анонімний зворотний зв'язок щодо користі формату.

7. Отримання послуги супервізії за механізмом «Гроші ходять за вчителем»

Окремим способом організації доступу педагогічних працівників до супервізійної підтримки є використання механізму «Гроші ходять за вчителем». У межах цього механізму супервізію розглядають як послугу професійної підтримки, яку педагогічний працівник обирає відповідно до власного професійного запиту через платформу «Вектор». Послуга супервізії має надаватися як цикл супервізійної підтримки, а не як разова зустріч.

Цільовою групою для отримання послуги супервізії є педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, які належать до визначених учасників експериментального проєкту та потребують професійної підтримки в осмисленні власної педагогічної практики, подоланні професійних викликів і визначенні подальших кроків у роботі. Зокрема, послугу можуть отримувати педагогічні працівники, які перебувають на посаді вчителя, а також вчителя-дефектолога та вчителя-логопеда, асистента вчителя, практичного психолога, керівника закладу загальної середньої освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти чи його заступника, за умови їхньої участі в реалізації Державного стандарту профільної середньої освіти у 2026/27 навчальному році в пілотних 10 класах або забезпечення реалізації Державного стандарту базової середньої освіти в другому циклі базової середньої освіти.

Заклад освіти може інформувати педагогічних працівників про можливість отримання послуги супервізії, сприяти організаційному узгодженню участі та підтримувати комунікацію з надавачем послуги. Водночас участь у супервізії має залишатися добровільною, а професійний запит має належати самому

педагогічному працівникові. Адміністративне направлення на супервізію не може підміняти особистий вибір педагога.

Алгоритм отримання послуги супервізії передбачає такі кроки:

1) *Визначення професійного запиту*. Педагогічний працівник окреслює професійну ситуацію, виклик або питання, щодо якого потребує супервізійної підтримки.

2) *Реєстрація або вхід на платформу «Вектор»*. Педагогічний працівник входить у власний кабінет на платформі та виконує необхідні дії для участі в державній політиці «Гроші ходять за вчителем».

3) *Вибір послуги супервізії*. Педагогічний працівник самостійно обирає серед можливостей на платформі «Вектор» послугу супервізії з відповідною позначкою. Під час вибору доцільно звернути увагу на формат супервізії, тривалість циклу, кількість зустрічей, очікувані результати, інформацію про супервізора або надавача послуги та умови участі.

4) *Підтвердження участі в послузі*. У разі групової супервізії кожен педагогічний працівник є окремим отримувачем послуги, навіть якщо супервізію проводять у груповому форматі, тому участь кожного педагога має бути добровільною, усвідомленою та підтвердженою через платформу у встановлений спосіб.

5) *Узгодження умов проведення циклу супервізії*. Учасники та надавач послуги узгоджують організаційні умови проведення циклу: кількість зустрічей, дату й час, формат проведення, тривалість, правила взаємодії, конфіденційність, очікуваний результат і спосіб фіксації завершення послуги.

6) *Проходження циклу супервізії*. У межах циклу педагогічний працівник або група педагогічних працівників формулюють запит, уточнюють контекст, аналізують професійну практику, визначають можливі дії, апробують їх у практиці та здійснюють подальший рефлексивний аналіз.

7) *Визначення результатів і подальших кроків*. За результатами циклу кожен педагогічний працівник визначає корисні для себе висновки, зміни у

власному розумінні ситуації та конкретні подальші кроки у професійній діяльності.

8) *Завершення послуги та підтвердження її надання*. Після завершення циклу супервізії надання послуги фіксується у встановлений спосіб на платформі «Вектор». Педагогічний працівник надає зворотний зв'язок щодо якості послуги. Оплата здійснюється в межах механізму «Гроші ходять за вчителем» відповідно до процедур експериментального проєкту.

Важливо. У разі групової супервізії використання механізму «Гроші ходять за вчителем» не означає, що заклад освіти замовляє одну спільну послугу для всього колективу. Кожен педагогічний працівник є окремим учасником механізму й окремим отримувачем послуги.

Список використаних джерел та літератури

1. «Гроші ходять за вчителем»: реєструйтеся та обирайте можливості професійного розвитку на платформі «Вектор». *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/news/hroshi-khodiat-za-vchytelem-reiestruitesia-ta-obyraite-mozhlyvosti-profesiinoho-rozvytku-na-platformi-vektor (дата звернення: 14.06.2026).

2. Вектор: національна платформа можливостей професійного розвитку педагогічних працівників. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/ (дата звернення: 14.06.2026).

3. Нормативно-правова база. Політика «Гроші ходять за вчителем». *Український інститут розвитку освіти.* URL: https://uied.org.ua/profesijnyj-rozvytok/polityka-groshi-hodyat-za-vchytelem/normatyvno-pravova-baza-hroshi-khodiat-za-vchytelem/ (дата звернення: 14.06.2026).

4. Організація і проведення групової супервізії у сфері загальної середньої освіти (за програмою підвищення кваліфікації тренерів-супервізорів у сфері загальної середньої освіти): путівник для тренерів / уклад.: О. Боярчук, І. Горбенко, Л. Микитюк, О. Федоренко. Київ, 2025. 84 с.

5. Про внесення змін до Порядку реалізації експериментального проекту щодо закупівлі послуг з підвищення кваліфікації та супервізії педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 25.02.2026 №244. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/244-2026-%D0%BF (дата звернення: 14.06.2026).

6. Про реалізацію експериментального проекту щодо закупівлі послуг з підвищення кваліфікації та супервізії педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.2025 №1439. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1439-2025-%D0%BF (дата звернення: 14.06.2026).

7. Супервізія: що це й навіщо вона вчителю. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/news/superviziia-shcho-tse-i-navishcho-vona-vchyteliu (дата звернення: 14.06.2026).

8. Uslukaya A., Demirtas Z. Can a supportive supervisor be a treasure for teachers? A multilevel analysis of the relationship between perceived supervisor support, work engagement, and burnout. *Psychology in the Schools.* 2023. Vol. 60, Issue 11. P. 4667-4685. DOI: https://doi.org/10.1002/pits.23006.

9. Wiyono B.B., Widayati S.P., Imron A., Bustami A.L., Dayati U. Implementation of Group and Individual Supervision Techniques, and Its Effect on the Work Motivation and Performance of Teachers at School Organization. *Frontiers in Psychology.* 2022. Vol. 13. Article 943838. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.943838.

Поляк О.В.,
доцент кафедри педагогіки, психології
та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат наук державного управління

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК НОВИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ПРОЄКТ КЕРІВНИКА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК В ОСВІТІ – 2030: АКЦЕНТИ – ІНСТРУМЕНТИ – РЕКОМЕНДАЦІЇ (НА 2026/2027 НАВЧАЛЬНИЙ РІК)

Ефективність управлінської діяльності керівника сучасного закладу освіти формується в умовах наявності у нього, зокрема, *стратегічного мислення, стратегічного підходу, стратегічного бачення, стратегічного менеджменту, стратегічного управління тощо* [1-4; 9-11]. «Стратегічне» у діяльності закладів освіти визначено правовими нормами законодавства України про освіту. Так стаття 29 Закону України «Про освіту» зазначає: наглядова (піклувальна) рада має право брати участь у визначенні *стратегії розвитку закладу освіти* [8]. Пункт 2 статті 37 Закону України «Про повну загальну середню освіту» визначає, що засновник закладу фінансує виконання *стратегії розвитку* ЗЗСО; пункт 4 статті 38 – розроблення та виконання *стратегії розвитку* закладу загальної середньої освіти тощо [7].

Тож два закони України регулюють один із ключових механізмів діяльності закладу освіти – стратегію розвитку закладу освіти. Але ґрунтовніше зазначений аспект представлено у професійних стандартах керівника (директора) ЗЗСО [6] (Таблиця 1) та керівника (директора) ЗДО [5], що включає наступний набір інструментів.

Таблиця 1

Набір інструментів у змісті профстандарту керівника ЗЗСО для стратегічного управління закладом освіти

№	Трудова функція чи дія	Назва стратегічного інструменту
1.	А2.2	здатність визначати *стратегію розвитку закладу освіти*, у тому числі *стратегію цифрової трансформації*, та здійснювати *стратегічне планування*
2.	А2.4 та В1.1	застосовується поняття «*стратегічні цілі*»
3.	А3	обумовлює *стратегічне управління* персоналом
4.	А2.2.З3	для вироблення і коригування *стратегії*
5.	А2.5.З1	підходи до *стратегічних завдань*
6.	А2.5.З3	*стратегії, що зменшують опір змінам* серед персоналу та інших стейкхолдерів
7.	А2.5.У2	використовувати і моделювати *стратегії, що зменшують опір змінам серед персоналу* тощо

Професійний стандарт керівника (директора) закладу дошкільної освіти (ЗДО) у трудовій функції А застосовує поняття «*стратегічне управління розвитком закладу освіти».* Щоправда, відмінності у найменуваннях інструментів простежуються у трудових діях: А2.2.З2 – *стратегічна мета, стратегічна візія, стратегічна місія* ЗДО; *А2.2.У2 – стратегічний план ЗДО.*

Отже, управління закладами освіти набуває можливостей *трансформування стратегічного механізму,* що стає важливим напрямом не лише для поствоєнного функціонування закладів освіти, а й для сьогоднішнього впровадження освітніх реформ. Адже навіть ШІ (штучний інтелект) констатує, що освітня система України на сучасному етапі проходить етап масштабної трансформації, спрямованої на євроінтеграцію, підвищення якості освіти та цифровізацію тощо (Таблиця 2).

Таблиця 2

Основні реформи освіти (середньої, вищої, професійної) України у першій чверті XXI століття (огляд від ШІ)

№	Назва реформи	Період тривалості
1.	Нова українська школа (НУШ)	2018-2023 роки
2.	Реформа профільної середньої освіти (12-річна школа), що включає створення академічних ліцеїв та професійних коледжів	Стартує від 2027 року
3.	Реформа вищої освіти: спрямована на автономію університетів, інтеграцію в європейський освітній простір	Черговий етап розпочався у 2024-2026 роках і зосереджений на укрупненні закладів через демографічну кризу та запровадженні державних грантів на навчання
4.	Реформа професійної (професійно-технічної) освіти: впровадження дуальної освіти	Розпочалася у 2024 році та увійшла в активну фазу з ухваленням нового базового Закону України «Про професійну освіту» (чинність від 25.09.2025)
5.	Цифровізація освіти: розвиток електронних платформ	Масштабно на державному рівні розпочалася у 2020 році
6.	Реформа управління освітою: зміна принципів фінансування науки та навчання	Від 2017 року – фінансова автономія; грантова автономія тощо

Розмаїття запропонованих у законах України та професійних стандартах *стратегічних інструментів* для закладів освіти важливе з точки зору їхньої ідентифікації для застосування у ході шести згаданих вище реформ в освіті, які тривають (див. Табл. 2). З іншого боку, чи запропонована МОН України структура «Стратегії розвитку закладу освіти» (стратегія РЗО) як обов'язкового управлінського документу, що визначає візію, місію та пріоритетні напрями роботи на 3-5 років, містить необхідний діапазон управлінських можливостей для реалізації таких реформ?

Щодо обґрунтованого вище констатую, що адміністративний персонал закладів освіти від 2017 року (прийняття нової редакції Закону України «Про освіту») зобов'язаний розробляти та затверджувати Стратегію як документ, в основі якого – відповідна структура з 5 елементів, зокрема: паспорт (візитна картка), стратегічне бачення, аналіз поточного стану (SWOT-аналіз), пріоритетні напрями та цілі (на роки), очікувані результати.

Оскільки від 2027 року – початку реформи профільної середньої освіти (12-річна школа) – заклади освіти формуватимуть нові редакційні змісти «Стратегії розвитку закладу освіти», безперечно змінюватиметься і стратегічне бачення (один із елементів Стратегії). У Таблиці 3 мною запропоновано порівняльний аналіз потреби змін *стратегічного бачення* керівників закладів освіти з урахуванням ключових навиків для другої чверті XXI століття відповідно до прогнозу World Economic Forum – 2030 [13].

Таблиця 3

Порівняльний аналіз потреби змін *стратегічного бачення* керівників закладів освіти з урахуванням ключових навиків для другої чверті XXI століття відповідно до прогнозу World Economic Forum – 2030

№	Мікро-елементи	Тлумачення категорії	Зразок станом на 2025-2026 н.р.	Запропонований автором варіант від 2026-2027 н.р. (з урахуванням профілізації)
1.	Місія	Головна мета його існування, чітко сформульоване призначення. Місія пояснює, навіщо школа, ліцей чи університет працює, яку користь приносить суспільству і що відрізняє цей заклад від інших	Створення безпечного освітнього середовища для розкриття потенціалу кожної дитини, виховання свідомої та відповідальної особистості	Створення освітньої інституції із розмаїттям партнерських взаємодій (педагоги – здобувачі освіти – дорослі – посадові особи та інші) на основі медіаграмотності та цифрових технологій, що сприяє розвитку компетентностей, необхідних для адаптивності у сензитивному суспільстві XXI століття
2.	Візія	Лаконічний образ того, якою бачить себе школа, ліцей чи університет у майбутньому. Це своєрідний «маяк», що відповідає на питання «Куди ми йдемо?» і «Якими ми хочемо стати для наших учнів та громади за 5-10 років?»	Заклад освіти майбутнього – це сучасний, інноваційний простір партнерства, де панує повага, висока якість знань та комфорт для всіх учасників освітнього процесу	Заклад освіти, що застосовує технології менеджменту та самоменеджменту для розв’язання міждисциплінарних та нестандартних проблем, в основі яких – глобальне та локальне мислення; підприємливість і здатність працювати в умовах невизначеності

3.	Цінності	Внутрішні орієнтири та переконання, які формуються в процесі навчання і визначають ставлення людини до себе, суспільства та світу. Вони є фундаментом для розвитку особистості та успішної самореалізації	- Дитиноцентризм - Академічна доброчесність - Безпека та інклюзивність - Партнерство (учні – вчителі – батьки) - Інноваційність та постійний розвиток	Розвиток критичного мислення, цифрової грамотності та взаємодії зі штучним інтелектом всіх педагогічних партнерів, які застосовують ефективну комунікацію, колаборацію та міжкультурну взаємодію в умовах безпеки, доброчесності та відповідальності

Зміна рамкових умов *стратегічного бачення* як елементу Стратегії через запропоноване мною наповнення (див. Табл. 3) визначає трансформаційний підхід формування її (Стратегії) напрямів з урахуванням паралельного ходу реформ в освіті, а в найбільшій мірі – реформи профільної середньої освіти від 2027 року, адже кожна із реформ потребує своєї стратегії на мікрорівні. Для візуалізації таких стратегій як окремих напрямів «Стратегії розвитку закладу освіти» в умовах реалізації освітніх реформ рекомендую скористатися науковими поглядами українських вчених, які пропонують більше тридцяти стратегій для різних цілей, у тому числі й освітніх [3, 11, 12].

Комунікації із керівниками закладів освіти Чернівецької області, а також проведені у 2025/2026 н.р. опитування під час курсів підвищення кваліфікації на базі Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» свідчать про важливість апробації в умовах реформування освіти наступних стратегій: стратегії претендентів на лідерство; стратегії диференціації; стратегії скорочення; стратегії кадрової, стратегії корпоративної, стратегії маркетингової; стратегії операційної; стратегії організаційної; стратегії рекламної; стратегії фокусування; стратегії розвитку ринку (освітніх послуг) тощо.

Кожна із зазначених вище стратегій може бути структурним напрямом традиційної стратегії РЗО, що важливо в умовах підготовки до наступного старту реформ в Україні. Запропонована гіпотеза вісі для закладів освіти «*реформа – стратегія»* може бути наступною (Таблиця 4).

Таблиця 4

Гіпотеза вісі для закладів освіти: «реформа – стратегія» як нові рамкові умови формування напрямів реалізації Стратегії РЗО – 2027

№	Назва	Назва стратегії
1.	Реформа НУШ	Стратегія інноваційна
2.	Реформа профільної середньої освіти	Стратегія претендентів на лідерство Стратегія диференціації Стратегія диверсифікації
3.	Реформа професійної (професійно-технічної освіти)	Стратегія корпоративна Стратегія кадрова Стратегія розвитку ринку (освітніх послуг)
4.	Реформа цифровізації освіти	Стратегія фокусування Стратегія рекламна Стратегія ліцензування
5.	Реформа управління освітою	Стратегія маркетингова Стратегія операційна Стратегія організаційна Стратегія управління персоналом

Отже, питання *стратегічного* в управлінській діяльності сучасного керівника закладу освіти відбувається в умовах повноти правових норм щодо переліку елементів механізму завдяки законам «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та професійним стандартам керівника (директора) ЗЗСО та ЗДО. Актуалізація застосування розмаїття стратегій важлива з точки зору екстраполяції на сучасних шість освітніх реформ, наступний етап яких для профільної середньої освіти відбуватиметься від 2027 року. Обґрунтоване свідчить, що керівникам сучасних закладів освіти належить навіть в умовах воєнного стану розробляти «Стратегію розвитку закладу освіти» як сукупність стратегій, кожна з яких може бути окремим напрямом у процесі реалізації реформ у системі освіти України.

Рекомендовано:

1. Зіставити стан компетентностей «стратегічне управління закладом освіти», «стратегічне управління персоналом» (у керівників (директорів) ЗЗСО), «стратегічне управління та розвиток закладу дошкільної освіти», «операційне управління закладом дошкільної освіти», «стратегічна комунікація» (у директорів (керівників) ЗДО) у 2025/2026 навчальному році та визначити

потребу їхнього вдосконалення для досягнення управлінських цілей у 2026/2027 н.р.

2. Під час розроблення нових редакцій «Стратегії розвитку закладу освіти» від 2027 року застосувати запропонований авторкою підхід, що, безперечно, посилить ефективність освітньої діяльності, способи взаємодії всіх учасників освітнього процесу, ефективність управлінських рішень та задоволення суспільних інтересів у сфері освіти (п. 5 ст. 70 ЗУ «Про освіту»); налагодить ефективну взаємодію сфери освіти і ринку праці тощо (п. 3 ст. 36 ЗУ) тощо.

3. Ідентифікувати наявні стратегічні інструменти та розширити їхню кількість, що удосконалюватиме стратегічний механізм розвитку закладу освіти в умовах реформ та змін, а також у післявоєнний період.

Список використаних джерел та літератури

1. Куриш Н.К. Алгоритм управління професійним розвитком вчителя Нової української школи. *Сучасні стратегії, цінності й пріоритети дошкільної та початкової освіти:* матеріали Міжн. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 24 лист. 2021 р. / наук. ред. В.В. Шинкаренко. Дніпро : КЗВО «ДАНО» ДОР», 2021. С. 62-66.

2. Куриш Н.К. Управлінські механізми забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти в умовах нових викликів. *Актуальні питання забезпечення стійкості системи управління освітою в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ – Краматорськ, 22 лют. 2024 р. Київ : Донецький обласний інститут післядипломної освіти, 2024. С. 36-40.

3. Поляк О.В. Стратегії – як окреслення перспективи функціонування поствоєнних закладів освіти України. *Modernization of today's science: experience and trends*: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, February 24, 2023. Singapore, Republic of Singapore: European Scientific Platform. С. 247-249. URL:

https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/778 (дата звернення: 02.06.2026).

4. Поляк О.В. Удосконалення компетентності стратегічного управління закладом освіти в умовах воєнного стану. *Грааль науки: міжнародний журнал.* 2022. №14-15. С. 538-543.

5. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства економіки України від 28.09.2021 №620-21. URL: https://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/620-21.pdf (дата звернення: 12.06.2026).

6. Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 №568-21. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh.standartu.keriv.22.09.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. Станом на 17 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 01.06.2026).

8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. Станом на 01 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 08.06.2026).

9. Редько С.І. Стратегічне мислення керівника-освітянина як чинник успішного розвитку сучасного закладу загальної середньої освіти. *Scientific Research: Theoretical Foundations and Practical Applications:* collection of the materials of the VII International scientific and practical multi-section conference, January 24-26, 2024 С. 502-507. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48510/1/S_Redko_SRTFPA_SMK.pdf (дата звернення: 28.05.2026).

10. Стратегічний менеджмент : підручник / О.А. Сидоров та ін. Дніпро : Арт-Прес, 2024. 352 с.

11. Халимоник О.П. Стратегічне управління системою освіти в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №5. С. 109-113. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2018/25.pdf (дата звернення: 28.05.2026).

12. Яцура В., Бевз Р. Функція бачення у стратегічному управлінні в умовах непередбачуваності і швидких змін зовнішнього середовища. 2016. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/2784/visnyk2016-268-275.pdf (дата звернення: 31.05.2026).

13. Future of Work 2030. Як підготуватись до змін в Україні : дослідження / Зайцева-Чіпак Н.О., Саприкіна М.А., Гондюл О.Д. 2021. 124 с. URL: https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/07/Future-of-Work-research-Ukr.pdf (дата звернення: 29.05.2026).

Ткач А.В.,
завідувач науково-методичного центру
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ПЕДАГОГІЧНА РАДА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК

В умовах трансформації системи загальної середньої освіти в Україні кардинально змінилася парадигма управління освітою: вона перейшла від вертикалі до партнерства та автономії. Ключовим інструментом такої трансформації є педагогічна рада.

Діяльність педагогічних рад завжди була предметом досліджень науковців В. Зоц, А. Макаренка, Г. Полякової, Р. Хрустальової, Р. Шакурова, Х. Цорієвої, І. Шалаєва, С. Шацького. Проблему діяльності педагогічних рад у 50-60-х роках ХХ століття досліджував В. Сухомлинський, який вважав творчу діяльність педагогічного колективу важливою умовою ефективності навчання та виховання учнів [10, с. 405].

Дослідження проблеми організаційно-методичного забезпечення роботи педагогічної ради сьогодні знаходимо у працях С. Золотухіної, С. Кожемяка, М. Лютишина, О. Онипченка, О. Романенко, О. Святенко та ін.; інноваційні підходи до організації та проведення засідання педагогічної ради досліджують О. Батраченко, Н. Гаврилюк, О. Гринько, А. Панченко, І. Танько, Н. Лалак. Зокрема Н. Гаврилюк наголошує, що педагогічна рада є інструментом розвитку професійної спільноти, яка формується через відкритість до діалогу, взаємообмін досвідом, самооцінювання та співпрацю. На її думку, саме ефективна педагогічна рада сприяє горизонтальним зв’язкам між учасниками освітнього процесу й стимулює розвиток педагогічного лідерства [1, с. 34].

В останні роки змінилися підходи до організації діяльності педагогічної ради в закладі загальної середньої освіти. Сьогодні педагогічна рада – це основний постійно діючий колегіальний орган управління закладу загальної середньої освіти. Її статус визначено статтею 40 Закону України «Про повну загальну середню освіту», а повноваження визначаються, крім зазначеного закону, також Статутом закладу загальної середньої освіти [7].

Педагогічна рада утворюється в усіх закладах освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності за наявності не менше трьох педагогічних працівників. Очолює її керівник закладу. Усі педагогічні працівники зобов'язані брати участь у засіданнях педагогічної ради. Засідання може проводитися при умові присутності на ньому не менше двох третин її складу. Рішення з усіх питань ухвалюють більшістю голосів від її складу. У разі рівного розподілу голосів голос голови педагогічної ради є визначальним. Рішення педагогічної ради оформлюють протоколом засідання, який підписує голова педради та її секретар. Рішення педагогічної ради вводять у дію наказами керівника закладу освіти; його обов'язково мають виконувати всі учасники освітнього процесу в закладі [7]. Це не лише право, а й професійний обов'язок, оскільки саме тут формується спільна відповідальність за результати навчання учнів.

Згідно зі статтею 36 Закону України «Про повну загальну середню освіту» управління закладом освіти здійснюється на засадах самоврядування. Оскільки педагогічна рада є основним колегіальним органом управління, то її повноваження суттєво розширено в межах освітньої реформи: вона здійснює управління закладом освіти [7]. Це майданчик для прийняття стратегічних рішень. Від того, наскільки фахово керівник закладу освіти організовує роботу цього органу, залежить реальний розвиток освітньої установи.

Свою роботу педагогічна рада провадить відповідно до потреб закладу загальної середньої освіти. При цьому вона виконує ряд функцій: управлінську, прогностичну, діагностичну, нормативну, експертну, контрольну, методичну,

інформаційну, навчальну, мотиваційну, аналітичну, організаційну, коригувальну, пропагандистську [4, 6].

Звертаємо увагу, що коло питань, які належать виключно до компетенції педагогічної ради, подано у статті 40 Закону України «Про повну загальну середню освіту», а саме:

● **схвалює** стратегії розвитку закладу освіти та річний план роботи; освітню (освітні) програму (програми), зміни до неї (них) та оцінювання результатів її (їх) виконання; правила внутрішнього розпорядку, положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти;

● **може ініціювати** проведення позапланового інституційного аудиту, громадської акредитації, зовнішнього моніторингу якості освіти та/або освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти;

● **розглядає** питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників, визначає відповідні заходи, **формує та затверджує** річний план;

● **приймає рішення** щодо вдосконалення й методичного забезпечення освітнього процесу; про переведення учнів на наступний рік навчання, їхнє відрахування, притягнення до відповідальності за невиконання обов'язків; про відзначення, морального та матеріального заохочення учнів та інших учасників освітнього процесу; щодо визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічного працівника, отриманих ним поза закладами освіти, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою; щодо впровадження в освітній процес педагогічного досвіду та інновацій, участі в дослідницькій, експериментальній, інноваційній діяльності, співпраці з іншими закладами освіти, науковими установами, фізичними та юридичними особами, які сприяють розвитку освіти; **приймає рішення** та розглядає інші питання, віднесені законом та/або статутом закладу освіти до її повноважень [7].

Крім цього, відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» на засіданнях педагогічної ради **затверджуються** навчальні програми з предметів різних освітніх галузей, розроблених педагогами на основі модельних

програм; **затверджуються** види та форми заохочення і відзначення учнів у закладі освіти та **приймаються рішення** про заохочення (відзначення) учня (стаття 16); **схвалюються** індивідуальні програми розвитку та індивідуальні навчальні плани, що розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та/або його батьками, приймаються рішення за результатами річного оцінювання та/або державної підсумкової атестації учня, який навчається за індивідуальною формою здобуття загальної середньої освіти, про продовження здобуття ним загальної середньої освіти, у тому числі з окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів), за однією з індивідуальних форм її здобуття чи переведення такого учня на одну з обраних ним або його батьками інституційних форм здобуття освіти (стаття 14 п. 2); **вирішуються питання** про визначення форми та умов подальшого здобуття повної загальної середньої освіти учнем, у якого відсутні результати річного оцінювання та/або державної підсумкової атестації після завершення навчання за освітньою програмою закладу навіть після повторного його проходження (стаття 17 п. 5); **приймаються рішення** про встановлення факту порушення педагогічним працівником академічної доброчесності та визначення виду академічної відповідальності (стаття 43, п. 8) [7].

Ефективність діяльності педагогічної ради вимагає ретельної підготовки та чіткого планування, зокрема вибору моделі планування. Акцентуємо увагу, що існує три моделі планування педагогічної ради: короткострокова, середньострокова та довгострокова [8] . Кожна з них має свої особливості, а вибір моделі залежить від очікуваних результатів, яких хоче досягнути керівник закладу. Опис моделей, їх особливостей та очікуваних результатів подано в Таблиці 1.

Упродовж навчального року зазвичай проводяться чотири-п’ять засідань педагогічної ради. Звертаємо увагу, що їхня кількість залежить від кількості річних завдань, сформованих відповідно до річного плану роботи, з урахуванням аналізу результатів діяльності закладу освіти за минулий рік [8].

Таблиця 1

Три моделі планування педагогічної ради

Модель	Особливість	Очікувані результати
Коротко-строкова	План засідання охоплює проблеми поточного навчального року. Адміністрація проводить засідання педагогічної ради на конкретні теми, за конкретними методиками чи технологіями.	Зміни, які покращують, оновлюють, активізують діяльність педагогів щодо окремих аспектів освітнього процесу й у межах одного навчального року.
Середньо-строкова	За планом засідань педагоги аналізують результати минулого навчального року, визначають завдання й прогнозують результати на поточний і наступний навчальні роки.	Розв'язати певну проблему чи низку проблем у найближчі 2-3 навчальні роки.
Довго-строкова	Ця модель дає змогу охопити послідовно основні проблеми закладу освіти, дотримуючись принципу наступності. Таке планування – найбільш стратегічне – розраховане на 3-5 років.	Протягом 3-5 років послідовно розглянути усі проблеми закладу освіти, щоразу на вищому рівні.

Важливо пам'ятати, що першим у річному циклі є настановне засідання, яке проводять у кінці серпня. Воно сприяє організованому та ефективному початку навчального року, оскільки на ньому педагогічна рада схвалює освітню програму та річний план роботи закладу, обговорює та ухвалює рішення щодо особливостей організації освітнього процесу тощо.

Обов'язковим питанням на одному із засідань педагогічної ради має бути питання щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема затвердження плану підвищення кваліфікації на певний календарний рік.

Приклад циклограми роботи педагогічної ради, розроблений О. Святенко [8], подано в Таблиці 2.

Таблиця 2

Циклограма роботи педагогічної ради (за О. Святенко)

Вид засідання	Питання для обговорення	Терміни
Настановне	Про схвалення освітньої програми (освітніх програм), зміни до неї (них) та оцінювання результатів її (їх) виконання. Про складання річного навчального плану на основі визначеного в освітній програмі закладу освіти навчального плану. (*Ці два питання можна обговорити і на червневому засіданні педагогічної ради).* Про готовність закладу освіти до нового навчального року. Про визначення завдань педколективу в навчальному році. Про схвалення стратегії розвитку закладу освіти або змін до неї та річного плану роботи. Про схвалення правил внутрішнього розпорядку, положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти. Про визначення структури та тривалості навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу.	Серпень
Тематичне	Про визначення механізму коригування оцінок. Про розроблення положення про заохочення та відзначення учнів. Про визначення механізму зарахування результатів навчання учнів, які навчаються в закладах освіти країн перебування.	Вересень-листопад
Комбіноване	Про підвищення кваліфікації педпрацівників, розвиток їхньої творчої ініціативи, професійної майстерності. Про визначення заходів щодо підвищення кваліфікації педпрацівників; формування та затвердження річного плану підвищення кваліфікації педпрацівників.	Грудень
Науково-педагогічне	Про ухвалення рішення щодо впровадження в освітній процес педагогічного досвіду та інновацій, участі в дослідницькій, експериментальній, інноваційній діяльності, співпраці з іншими закладами освіти, науковими установами, фізичними та юридичними особами, які сприяють розвитку освіти.	Січень-лютий
Підсумкове	Про аналіз роботи закладу освіти у навчальному році. Про переведення учнів на наступний рік навчання, їхнє відрахування (після здобуття повної загальної середньої освіти та отримання документа про освіту), нагородження за успіхи в навчанні тощо. Про виконання попередніх рішень педради.	Травень-червень

Підготовка до засідання педагогічної ради триває півтора-два місяці. Складаючи план підготовки до нього, ми чітко визначаємо цільові орієнтири, очікувані результати педагогічної ради; ураховуємо рівень науково-методичної компетентності педагогів з теми педради, їхні інтереси і потреби; передбачаємо

залучити до обговорення питань порядку денного якомога більшу кількість педагогів.

Алгоритм підготовки може бути таким:

● вибір виду та форми проведення педагогічної ради (відповідно до теми, зазначеної в річному плані), визначення її цілей та завдань;

● формування творчої групи;

● проведення розширеного засідання з творчою групою, окреслення проєкту порядку денного засідання педагогічної ради;

● видання наказу «Про підготовку до засідання педагогічної ради», яким директор школи затверджує склад творчої групи, осіб, які відповідають за підготовку до проведення засідання, конкретизує завдання, терміни їхнього виконання, виконавців (план підготовки);

● формування робочих груп (3-5 осіб) з підготовки окремих питань до засідання педагогічної ради;

● визначення завдань для робочих груп, проведення детального інструктажу членів груп про мету, завдання, зміст, форми роботи щодо підготовки педагогічної ради, раціональний розподіл завдань між членами робочих груп;

● складання плану підготовки і проведення засідання;

● розроблення переліку науково-методичної літератури з теми засідання для індивідуального та колективного опрацювання педагогами;

● організація вивчення науково-педагогічної літератури, наявного досвіду з проблеми педагогічної ради;

● складання картотеки успішної педагогічної практики роботи з теми засідання, ознайомлення педагогів зі станом проблеми в педагогічній практиці;

● оформлення тематичних виставок, інформаційних стендів;

● проведення семінарів-тренінгів, семінарів-практикумів, круглих столів з визначеної теми (за потреби);

● розроблення діагностичного інструментарію (анкети, тести, опитувальники тощо) для аналізу проблеми;

● розроблення програми дослідження (проведення анкетування, тестування, співбесід, вивчення портфоліо учнів і педагогів);

● оброблення, аналіз та узагальнення отриманих діагностичних даних; підготовка наочності (таблиць, діаграм, графіків тощо);

● відвідування і взаємовідвідування уроків, занять гуртків, їхній аналіз у контексті теми педагогічної ради;

● підготовка матеріалів на засідання педагогічної ради (плану-сценарію педагогічної ради, інформаційних матеріалів, проєкту рішення, роздаткових матеріалів для учасників тощо);

● підготовка та оформлення приміщення, у якому відбуватиметься засідання педагогічної ради [4, 5].

Акцентуємо увагу, що творча група (7-9 осіб) працює під керівництвом представника адміністрації. Її створюють з метою ефективної та якісної підготовки до засідання педагогічної ради з числа найбільш досвідчених і теоретично підготовлених педагогів, які компетентні в темі її засідання. Члени творчої групи постійно контактують між собою, обмінюються думками. Орієнтовно члени творчої групи можуть виконувати наступні завдання:

● вивчають науково-педагогічну літературу, перспективний педагогічний досвід з проблеми, винесеної на засідання педагогічної ради, консультуються у фахівців;

● розробляють бібліографічний покажчик літератури, анотовану картотеку напрацьованого досвіду з теми;

● організовують тематичні виставки науково-педагогічної літератури;

● визначають цільові орієнтири та завдання педагогічної ради, планують заходи, що забезпечуватимуть їхню реалізацію, досягнення очікуваних результатів;

● інформують педколектив: випускають методичні бюлетені, інформаційні вісники, оформлюють інформаційні стенди;

● розробляють програми дослідження, діагностичного інструментарію для учнів, педагогів, батьків, анкетування;

● аналізують та оформлюють результати діагностики в контексті теми засідання педради;

● виготовляють наочність, ілюстративні матеріали для учасників засідання [4].

Особливу увагу директор має надати протоколу, у яких фіксується хід проведення педагогічної ради. Протокол – це не просто формальність, а юридичний документ. Згідно з ч. 5 ст. 40 Закону «Про повну загальну середню освіту» рішення педагогічної ради вводяться в дію наказами керівника закладу освіти протягом п’яти робочих днів. Без відповідного протоколу наказ директора з питань, що належать до компетенції ради, не матиме законної сили. Керівнику закладу важливо пам’ятати, що всі рішення педагогічної ради вводяться в дію наказами закладу освіти, що робить їх обов’язковими для виконання, а порушення процедури прийняття рішень педрадою або ігнорування її повноважень може призвести до визнання наказів керівника недійсними.

Ще один важливий акцент щодо засідань педагогічних рад – це модернізація форм їхнього проведення. Сучасна психолого-педагогічна та методична література пропонують такі інтерактивні форми проведення педагогічних рад:

● педрада-дискусія, яка використовується для розв’язання конфліктних питань або вибору освітньої траєкторії; дебати навколо актуальної проблеми (наприклад, впровадження штучного інтелекту на уроках);

● методичний ринг – форма, де різні групи педагогів презентують свої методики навчання, а педрада обирає найкращі для впровадження в освітню програму;

● стратегічна сесія. Така форма використовується для розробки стратегії розвитку закладу освіти (використання методу SWOT-аналізу);

● педагогічний консиліум, який спрямований на вирішення проблем конкретного класу або групи учнів;

● воркшоп або майстер-клас. Таке засідання присвячене опануванню нового цифрового інструменту або методики;

● кейс-метод, де обговорюються конкретні ситуації з практики роботи закладу освіти;

● педагогічний консиліум, який спрямований на вирішення проблем конкретного класу або групи учнів;

● педрада з елементами тренінгу: це форма, де теорія одразу переходить у практику через вправи, роботу в групах та моделювання ситуацій;

● педрада-круглий стіл, під час якої передбачено обговорення певної гострої чи актуальної проблеми за участю запрошених експертів (психологів, батьків, науковців, представників інклюзивно-ресурсних центрів тощо);

● педагогічний аукціон – ігрова форма, де «лотами» виступають реальні педагогічні ідеї, методичні знахідки, розробки уроків чи виховних заходів, а «валютою» – фішки, бали або обґрунтовані відгуки колег;

● педрада-ділова гра, де відбувається моделювання конкретної робочої ситуації або педагогічного процесу (наприклад, «Атестація вчителя», «Прийом першокласників», «Впровадження нового положення»), учасники беруть на себе певні ролі (адміністрація, молоді спеціалісти, батьки, «критики», «оптимісти»);

● педагогічно-методичний фестиваль – це своєрідне свято успішних педагогічних практик, презентація творчих звітів, майстер-класів, виставок наочності чи цифрових кейсів (наприклад, перед атестацією) тощо [4, 11].

Саме інтерактивні форми проведення засідань педагогічних рад сприяють активній участі педагогів у прийнятті управлінських рішень і підвищують мотивацію до вдосконалення професійної діяльності.

Зауважуємо, що діяльність педагогічної ради в закладі загальної середньої освіти можна унормувати у відповідному положенні, розробленому закладом освіти. Але це не є обов'язково. Розробляти положення про педагогічну раду чи ні вирішує кожен заклад освіти самостійно. Тим більше не потрібно розробляти, якщо в Статуті закладу освіти є окремий розділ про педагогічну раду; достатньо впровадити його через наказ директора закладу освіти [9].

Якщо керівництво в закладі освіти вважає за потрібне розробити положення про педагогічну раду, то воно має ґрунтуватися на законах України

«Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту», на Типовому положенні про загальноосвітній заклад та Статуті школи.

Отже, педагогічна рада – не лише формальний колегіальний орган, а потужний ресурс розвитку освітнього середовища, який дозволяє директору вибудувати прозору та ефективну систему управління. Її ефективність залежить від здатності керівника створити умови для співтворчості, партнерства й педагогічного зростання. У сучасному управлінні освітою педагогічна рада повинна трансформуватися з майданчика звітності у простір спільного навчання та стратегічного мислення. Перехід від формалізму до реальної співпраці через інноваційні форми засідань є запорукою успішної трансформації школи в сучасний освітній простір.

Список використаних джерел та літератури

1. Гаврилюк Н.В. Педагогічна рада як середовище розвитку професійної спільноти. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2022. №4. С. 34-41.

2. Гринько О. Сучасні форми організації педагогічних рад у школі. *Директор школи, ліцею, гімназії.* 2023. №2. С. 17-21.

3. Люшин М. Технологія підготовки та проведення засідання педагогічної ради закладу загальної середньої освіти в сучасному вимірі. *Нова педагогічна думка.* 2024. №3(119). С .20-25. URL: https://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/642/682 (дата звернення: 07.06.2026).

4. Кіндрат І. Педагогічна рада школи: функції та планування. *Педрада. Цифрове видавництво «Експертус».* URL: https://oplatforma.com.ua/article/1223-qqq-17-m2-28-02-2020-pdgotovka-do-zasdannya-pedagogchno-radi-shkoli (дата звернення: 07.06.2026).

5. Орієнтовний алгоритм підготовки засідання педагогічної ради. *Заступник директора школи.* №11. Листопад 2025. URL: https://ezavuch.expertus.com.ua/10026841?utm_medium=referral&utm_source=opla

tforma.com.ua&utm_term=1223&utm_content=article&utm_campaign=red_block_content_link_frame (дата звернення: 07.06.2026).

6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. Станом на 22 липня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 25.05.2026).

7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 01.08.2020 №764-I. Станом на 27 липня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 25.05.2026).

8. Святенко О. Педагогічна рада закладу освіти: повноваження, класифікація та планування засідань. *Практика управління закладом освіти: е-журнал.* №6. Червень 2024. URL: https://edirshkoly.expertus.com.ua/10015630 (дата звернення: 07.06.2026).

9. Святенко О. Положення про педагогічну раду закладу освіти: укладати чи ігнорувати. *Педрада. Цифрове видавництво «Експертус».* URL: https://oplatforma.com.ua/article/2380-onoviti-polojennya-pro-pedagogchnu-radu-zakladu-osvti (дата звернення: 07.06.2026).

10. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах. Київ : Радянська школа, 1977. Т.4. С. 400-443.

11. Танько І.В., Лалак Н.В. Інноваційний підхід до підготовки і проведення засідання педагогічної ради. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/3661/1/An_innovative_approach_to_preparation_and_conduct_of_meeting_of_pedagogical_council.pdf (дата звернення: 07.06.2026).

Пецей Т.Д.,
директор
закладу дошкільної освіти №8 «ДивоСад»
Чернівецької міської ради
Ткач А.В.,
завідувач науково-методичного центру
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ТАРИФІКАЦІЇ В ЗДО В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Трансформаційні процеси, які переживає сучасна система освіти України, відбуваються на тлі глибокої кризи, спричиненої зовнішніми безпековими загрозами, руйнуванням інфраструктури, масштабними міграційними хвилями та суттєвим дефіцитом бюджетних асигнувань. Заклади дошкільної освіти (ЗДО) як початкова та найбільш вразлива ланка системи безперервної освіти опинилися в епіцентрі цих викликів.

У цих умовах традиційні підходи до менеджменту втрачають свою ефективність. Керівник сучасного ЗДО змушений переходити від операційного управління до стратегічного антикризового лідерства. Одним із найскладніших завдань у цьому контексті є проведення щорічної тарифікації педагогічних працівників.

Тарифікація – це не просто технічний зріз розподілу бюджетних коштів, а фундаментальна основа кадрової стабільності закладу. За умов коливання контингенту вихованців та загрози закриття чи злиття вікових груп невміння керівника гнучко маневрувати годинами варіативної складової та суміжної роботи призводить до стрімкої втрати кваліфікованих кадрів. Як наслідок, виникає потреба в науковому обґрунтуванні нових управлінських моделей, які

дозволять зберегти людський капітал дошкільної освіти навіть у періоди найвищої турбулентності.

Тарифікація – це офіційний процес розподілу педагогічного навантаження та розрахунку розміру заробітної плати для кожного педагога. Форми тарифікаційних списків затверджено у додатках 1, 2 та 3 до Інструкції №102 [5].

Основними завданнями тарифікації є:

- забезпечення законності оплати праці;
- раціональний розподіл педагогічного навантаження;
- планування фонду оплати праці;
- дотримання соціальних гарантій працівників;
- забезпечення прозорості фінансової діяльності закладу.

Проблематика освітнього менеджменту, управління людськими ресурсами в інституціях освіти та забезпечення їхньої життєдіяльності в кризових умовах перебуває у полі зору багатьох вітчизняних дослідників. Загальні засади управління дошкільною освітою детально вивчено у працях В. Маслова, Г. Єльникової, Т. Ткаченко. Психологічні аспекти поведінки персоналу та запобігання конфліктам усередині педагогічних колективів досліджувала Карамушка Л.М. [3]. Економіко-правові питання оплати праці в закладах освіти регулярно аналізуються у науково-практичних публікаціях експертів галузевої профспілки працівників освіти і науки України [6, с. 13].

Проте, попри наявність ґрунтовної теоретичної бази, більшість наявних досліджень розроблялися для стабільних умов функціонування економіки. Питання алгоритмізації дій керівника під час тарифікації в умовах дії воєнного стану, зокрема у контексті взаємодії норм Кодексу законів про працю України та спеціального воєнного законодавства, залишаються фрагментарними й потребують системного узагальнення. Потрібен покроковий управлінський алгоритм, а також варіативні стратегії управління процесом тарифікації в ЗДО, що забезпечують мінімізацію кадрових ризиків та збереження інтелектуального потенціалу закладу в умовах тривалої нестабільності.

Управлінська діяльність керівника ЗДО під час формування штатного розпису та проведення тарифікації на сучасному етапі перебуває під постійним тиском кількох деструктивних факторів.

По-перше, це **демографічний фактор**, пов'язаний із хвилями внутрішньої та зовнішньої міграції. Виїзд сімей із дітьми раннього та дошкільного віку за кордон або в інші регіони спричиняє раптове зменшення фактичного контингенту вихованців.

Згідно з чинними нормами штатний розпис ЗДО формується з урахуванням структури ЗДО (структурних підрозділів, у тому числі філій); розпорядку роботи ЗДО (груп); типу (типів) організації освітньої діяльності; порядку забезпечення організації освітнього процесу; кількості вихованців у ЗДО, кількості груп та їхньої наповнюваності; площі та санітарного стану приміщень, будівель і споруд. При формуванні штатного розпису ЗДО, що має структурні підрозділи (дошкільні підрозділи, філії), враховується кількість вихованців, груп тощо цих структурних підрозділів [4].

По-друге, діє **фінансово-економічний фактор**. Організація спроможної мережі ЗДО покладається на засновника [7]. В умовах дефіциту місцевих бюджетів керівники закладу часто отримують жорсткі лімітні довідки щодо фонду оплати праці, що унеможливлює виплату надбавок у максимальних розмірах чи стимулюючих доплат.

По-третє, вагомим є **правовий фактор зміни регуляторного поля**. Запровадження воєнного стану внесло суттєві корективи у трудові відносини. Головним нормативним актом, який врегульовує ці зміни, став Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» №2136-IX (Закон №2136-IX). Норми цього закону мають пріоритет над статтями Кодексу законів про працю України (КЗпП). Керівник-початківець часто припускається помилок, не знаючи, яку саме норму застосувати під час урізання годин чи переведення працівників.

Важливо пам'ятати, що для недопущення хаотичних рішень та упередженості адміністрації процес тарифікації має бути чітко

алгоритмізований. Тому виокремлюємо шість послідовних управлінських кроків, кожен з яких містить специфічний інструментарій антикризового менеджменту.

Крок 1. Прогнозування та моделювання мережі груп (травень-червень)

Керівник закладу спільно з вихователем-методистом проводить попередній моніторинг контингенту дітей. Важливо сформувати не одну, а щонайменше дві моделі розвитку подій. Якщо за оптимістичного сценарію мережа залишається стабільною, то за песимістичного – керівник має заздалегідь прорахувати, які саме посади опиняться під загрозою у разі недобору дітей у групи раннього віку.

Крок 2. Проведення глибокого кадрового аудиту (червень)

На цьому етапі вивчається так звана «карта компетенцій» колективу. Керівник аналізує рівень освіти, кваліфікаційні категорії, результати атестації та, що найважливіше, наявність суміжних спеціальностей у працівників. Наприклад, вихователь, який має другу вищу освіту за спеціальністю «Спеціальна освіта (Логопедія)» або «Психологія», розглядається як стратегічний резерв для роботи за сумісництвом згідно КЗпП ст. 21 та 102-1 [1, 2].

Крок 3. Попередній розподіл навантаження та робота тарифікаційної комісії (червень-липень)

Згідно з Інструкцією про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти педагогічне навантаження розподіляється керівником за погодженням з профспілковим комітетом [5]. В умовах кризового менеджменту на цьому етапі створюється комісія. Замість механічного скорочення годин доцільно застосовувати інструменти гнучкого перерозподілу: вакантні години гурткової роботи, години заміщення тимчасово відсутніх працівників акумулюються для підтримки вихователів, які втрачають частину ставки.

Крок 4. Правове сповіщення про зміну істотних умов праці (липень-серпень)

Якщо закриття груп є неминучим, виникає потреба у зменшенні педагогічного навантаження, що юридично вважається зміною істотних умов праці (ст. 32 КЗпП). У мирний час керівник був зобов'язаний письмово повідомити працівника за два місяці до введення таких змін.

Проте в умовах воєнного стану діє спеціальна норма: згідно з частиною 2 статті 3 Закону №2136-IX повідомлення працівника про зміну істотних умов праці та зміну умов оплати праці здійснюється ***не пізніше, ніж до введення таких умов*** [2].

Це дозволяє керівнику оперативно реагувати на раптові зміни фінансування чи мережі навіть наприкінці серпня, не порушуючи закон. Водночас закон вимагає обов'язкового проведення індивідуальних консультацій з кожним працівником задля збереження довіри та зниження рівня стресу в колективі.

Крок 5. Розрахунок та фіксація у тарифікаційному списку (до 1 вересня)

Внесення даних до уніфікованої форми тарифікаційного списку. Як зазначено в статті 38 Закону України «Про дошкільну освіту», керівник несе персональну відповідальність за точність відображення категорій, стажу роботи, наявності педагогічних звань [4].

Одним із найскладніших етапів є визначення педагогічного навантаження. Відповідно до статті 26 Закону України «Про дошкільну освіту» тривалість робочого часу педагогічних працівників ЗДО становить:

- 35 годин на тиждень – для керівника, вихователя-методиста, соціального педагога, асистента вихователя;

- 30 годин на тиждень – для вихователя, практичного психолога, музичного керівника, інструктора з фізичної культури, керівника гуртка та інших педагогічних працівників [11].

Під час складання тарифікаційних списків адміністрація ЗДО повинна враховувати всі передбачені законодавством надбавки та доплати [5, 9, 10], а саме:

1. Підвищення:

• посадових окладів та ставок заробітної плати педагогічних і науково-педагогічних працівників на ***40%*** (постанова КМУ №1749);

• за роботу керівникам у певних типах закладів та установ освіти з кількістю дітей понад 60 осіб за кожні наступні 60 дітей (постанова КМУ №1391);

• за почесні звання (постанова КМУ №1391);

• за використання в роботі іноземної мови (наказ МОН №557).

2. Надбавки:

• за престижність праці (постанова КМУ №373);

• за вислугу років (ст. 61 Закону про освіту);

• за складність та напруженість роботи (наказ МОН №557).

3. Доплати:

• за роботу в інклюзивних групах (постанова КМУ №1391);

• за ведення вебсайту (постанова КМУ №1391);

• за ведення військового обліку (п. 10 Порядку №1487);

• за ведення діловодства (Інструкція №102);

• за роботу в нічний час (ст. 108 КЗпП України);

• за шкідливість (постанова КМУ №1298).

Крок 6. Погодження та затвердження (до 5 вересня)

Згідно з пунктом 4 Інструкції №102 тарифікаційні списки затверджуються за погодженням із профспілковим комітетом не пізніше 5 вересня і подаються на погодження органу вищого рівня управління [8]. Як витікає із зазначених нормативних актів та затверджених форм, тарифікаційний список затверджує керівник закладу, погоджує його від імені профкому голова профкому (або уповноважена особа іншого колегіального органу, утвореного в закладі), а підписують – керівник закладу та головний бухгалтер.

В умовах нестабільності спостерігається відтік висококваліфікованих кадрів із системи дошкільної освіти. Для недопущення цього рекомендуємо керівнику вийти за рамки шаблонів та застосовувати гнучкі управлінські стратегії:

● **стратегію диверсифікації навантаження та внутрішнього сумісництва.** Якщо вихователь через скорочення чисельності дітей втрачає 0,25 або 0,5 ставки, керівник шукає внутрішні резерви закладу. Відповідно до документів чинного законодавства працівники мають право виконувати іншу регулярну оплачувану роботу на умовах сумісництва [1, 2]. Також ефективним є тимчасове поєднання обов'язків вихователя з обов'язками інструктора з фізичної культури чи вихователя-методиста за умови наявності відповідної освіти та вакансії з доплатою до 50% посадового окладу [9];

● **стратегію інтеграції інклюзивних посад.** Це відкриття інклюзивних груп, що дозволяє легально вводити до штатного розпису посаду асистента вихователя (постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. №530 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2025 р. №1036 «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти»)). Для керівника це потужний інструмент збереження кадрів: вихователь, група якого була закрита через демографічні чинники, може бути переведений за його згодою на посаду асистента вихователя. Це дозволяє працівнику зберегти робоче місце, безперервний педагогічний стаж, а закладу – утримати досвідченого фахівця всередині своєї екосистеми;

● **партисипативний менеджмент та оптимізацію психологічного клімату.** Тарифікація безпосередньо пов'язана з фінансовим благополуччям працівників, тому вона завжди є тригером для виникнення прихованих чи відкритих конфліктів. У кризових умовах авторитарний стиль управління («я так вирішив, бо немає грошей») призводить до написання заяв на звільнення та руйнування внутрішньої синергії закладу. Партисипативний (залучений) менеджмент передбачає відкритість процесу. Доцільно розробити прозору внутрішню рейтингову систему, де пріоритет на збереження повного

навантаження надається педагогам, які демонструють високу якість роботи (публікації, участь у професійних конкурсах, розробка авторських дидактичних матеріалів, високий рівень задоволеності батьків вихованців). Коли критерії розподілу годин є зрозумілими й об'єктивними, рівень деструктивної напруги в колективі мінімізується [3, с. 145];

● **організаційно-економічний аналіз та фінансова комплаєнс-стратегію.** В умовах розширення фінансової автономії ЗДО тарифікаційний список має корегуватися з реальними надходженнями до загального та спеціального фондів закладу.

Ризик	Нормативно-правова база	Управлінська дія керівника
Перевищення ліміту фонду оплати праці	Наказ Мінфіну №57 «Про затвердження інструкцій щодо складання бюджетів»	Оптимізація вакантних посад, встановлення гнучкого розміру надбавки за престижність (до 30% відповідно до постанови КМУ №373) в межах коду економічної класифікації видатків (КЕКВ) 2111
Трудові спори через зменшення навантаження	Стаття 32 КЗпП України; стаття 3 Закону України №2136-IX	Своєчасне фіксування згоди працівника в письмовому вигляді; пропозиція альтернативних посад сумісництва з детальним роз'ясненням пріоритету норм воєнного стану
Втрата спеціалістів через низьку мотивацію	Постанова КМУ №1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки»	Диференціація виплат за рахунок коштів спеціального фонду (надання платних освітніх послуг згідно з постановою КМУ №796), встановлення премій за високі досягнення

Застосування фінансової комплаєнс-стратегії (тобто суворого дотримання законодавства у поєднанні з пошуком легальних економічних альтернатив) дозволяє керівнику ЗДО уникнути двох головних небезпек: штрафних санкцій з боку Державної служби України з питань праці за порушення трудових прав та фінансових санкцій Державної аудиторської служби за нецільове чи неефективне використання бюджетних коштів.

Список використаних джерел та літератури

1. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 №322-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 02.06.2026).

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 №2136-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20 (дата звернення: 02.06.2026).

3. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами освіти в кризові періоди : монографія. Київ : Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 240 с.

4. Про затвердження Типових штатних нормативів закладів дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2025 №844. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-25#Text (дата звернення: 02.06.2026).

5. Інструкція про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти : наказ Міністерства освіти України від 15.04.1993 №102. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0056-93 (дата звернення: 02.06.2026).

6. Яцунь Г.В. Соціально-економічний захист прав педагогічних працівників в умовах воєнного стану. *Трибуна освіти*. 2023. №4(112). С. 12-19.

7. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 №3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 02.06.2026).

8. Тарифікаційні списки: хто затверджує і коли потрібно погоджувати. *Kadroland.* URL: https://kadroland.com/news/7124-tarifikaciini-spiski-xto-zatverdzuje-i-koli-potribno-pogodzuvati (дата звернення: 02.06.2026).

9. Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки : постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2002 №1298. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text (дата звернення: 02.06.2026).

10. МОН унормувало оплату праці педагогів закладів дошкільної освіти: нові правила тарифікації та обліку робочого часу. *7eminar.* URL:

https://7eminar.ua/news/13990-mon-unormuvalo-oplatu-praci-pedagogiv-zakladiv-doskilnoyi-osviti-novi-pravila (дата звернення: 02.06.2026).

11. Нові умови оплати праці педагогічних працівників ЗДО з 2025 року: зміни до наказу МОН №557. *Бухгалтер бюджетної установи.* URL: https://buhgalter.com.ua/news/trudovi-vidnosini/novi-umovi-oplati-pratsi-pedagogichnih-pratsivnikiv-zdo-z-2025-roku/?utm_source (дата звернення: 02.06.2026).

Савчук О.С.,
завідувач науково-методичного центру
дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу «Інституту післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ 2026/2027 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

Освіта дітей раннього та дошкільного віку залишається одним із ключових напрямів державної політики, що вкотре підтверджує статус дошкілля як міцного фундаменту системи неперервної освіти [12, с. 4-9].

Головним завданням для керівників усіх рівнів залишається створення безпечного освітнього середовища та забезпечення сталого функціонування закладів дошкільної освіти навіть у разі блекаутів. Загальні засади підготовки закладу освіти до початку навчального року викладені у листі МОН від 14.05.2026 №1/10243-26 «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2026/27 року».

Освітній процес у 2026/2027 навчальному році здійснюється з урахуванням вимог нової редакції Закону України «Про дошкільну освіту», інших законодавчих і нормативно-правових актів у сфері освіти, захисту прав дитини, охорони дитинства, інклюзивного навчання, безпеки життєдіяльності та організації діяльності закладів освіти в умовах воєнного стану.

Основні засади організації освітнього процесу чітко окреслені у статті 15 Закону України «Про дошкільну освіту». *Освітній процес* має бути *спрямований на виконання вимог Державного стандарту дошкільної освіти*, оскільки його виконання «є обов'язковим для усіх закладів дошкільної освіти» [4, стаття 42]. Варто зазначити, що *новий Державний стандарт* дошкільної освіти, затверджений постановою КМУ від 26.11.2025 №1557, *вступає в дію* тільки *з 1 вересня 2027 року* [1, п. 2]. Тому в цьому навчальному році освітню роботу з дітьми організовуємо відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти

(Державного стандарту дошкільної освіти) у редакції від 12.01.2021 [4, п.3, розділ XII].

2026/2027 навчальний рік в дошкільній освіті умовно можна визначити як перехідний: педагогам потрібно тримати баланс між забезпеченням якісного освітнього процесу «тут і зараз» та формуванням надійного підґрунтя для майбутніх змін. Одним із ключових завдань методичної роботи має бути детальне покрокове вивчення філософії та вимог нового Державного стандарту, а також ретельна підготовка до його повноцінного впровадження у наступному навчальному році.

Цей період вимагає особливої уваги до програмно-методичного забезпечення. Упродовж цього року буде відбуватися поступове оновлення освітніх і парціальних програм, приведення їхнього змісту у відповідність до нового Державного стандарту дошкільної освіти. Тому важливо не лише стежити за появою нових програм або їхніх нових редакцій, а й організувати їхнє професійне обговорення, вивчення та експертний аналіз у педагогічних колективах. Це створить необхідні умови для усвідомленого та обґрунтованого вибору програмно-методичного забезпечення на 2027/2028 навчальний рік і сприятиме якісному впровадженню оновленого змісту дошкільної освіти.

У контексті підготовки до оновлення програмно-методичного забезпечення вважаємо доцільним пригадати ключові аспекти термінології та вимоги законодавства щодо використання освітніх і парціальних програм, які залишаються актуальними цього року.

Перш за все пам'ятаймо, що зі введенням у дію нового Закону «Про дошкільну освіту» немає потреби у створенні та затвердженні окремого документа – «освітньої програми закладу». Головне – не плутати цей процес із Програмою розвитку закладу, яка, як і раніше, обов’язково розробляється, схвалюється педрадою та затверджується керівником [4, статті 38, 39].

Також звикаємо до частково оновленої термінології: колишні «комплексні» програми відтепер класифікуються просто як «освітні» (містять комплекс освітніх компонентів за всіма освітніми напрямами Державного

стандарту), а ті, що розкривають освітню роботу тільки за одним або декількома напрямами, залишаються «парціальними». При цьому держава повністю зберігає академічну свободу педагогів: творчі колективи чи окремі вихователі мають повне право розробляти та використовувати власні авторські програми, якщо вони отримають позитивні експертні висновки. Водночас парціальна програма, розроблена педагогами закладу дошкільної освіти для власного використання в межах цього ЗДО, не потребує експертного висновку та може бути впроваджена за умови її схвалення педагогічною радою [4, стаття 16].

Отож рішення щодо використання в закладі дошкільної освіти конкретної освітньої та/або парціальної програми ухвалює педагогічна рада. Перелік програм, за якими організовується освітній процес, підлягає обов'язковому оприлюдненню на офіційному вебсайті закладу. Водночас законодавство надає ЗДО достатню автономію у формуванні власного програмно-методичного поля: заклад може одночасно використовувати кілька чинних освітніх і парціальних програм, а також комбінувати, інтегрувати чи адаптувати їх відповідно до особливостей контингенту дітей, освітніх потреб та пріоритетів своєї діяльності [4, стаття 16].

Актуальний перелік освітніх і парціальних програм, а також навчально-методичної літератури, що рекомендовані центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки для використання в освітньому процесі ЗДО, розміщено за постійно активним посиланням: https://goo.gl/17YmaJ. *Порядок здійснення експертизи та надання грифів* «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» і «Схвалено для використання в освітньому процесі» визначено наказом Міністерства освіти і науки України від 05.06.2023 №675 (зі змінами). Також з інформацією про програми та навчальні видання, яким надано відповідні грифи, можна ознайомитися в каталогах, розміщених на офіційних сайтах Інституту модернізації змісту освіти (2021-2024 роки) та Українського інституту розвитку освіти.

Наголошуємо, що згідно з нормами Закону України «Про дошкільну освіту» до затвердження освітніх і парціальних програм відповідно до його

положень заклади дошкільної освіти *можуть продовжувати використовувати програми, рекомендовані або схвалені в установленому порядку до набрання чинності цим Законом* [4, п. 3, розділ XII].

Станом на сьогодні суттєвих змін у переліку чинних освітніх і парціальних програм для закладів дошкільної освіти не відбулося. Водночас варто звернути увагу на те, що одна з найбільш поширених у нашій області освітніх програм – «Дитина» для дітей від 2 до 7 років – отримала новий гриф та видана в оновленій редакції (наказ МОН від 31.10.2025 №1432). Тому закладам дошкільної освіти доцільно врахувати ці зміни та використовувати в освітній роботі з дітьми цю програму в новій редакцій.

Також оновлені редакції авторських парціальних програм М. Єфименко з фізичного виховання для дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура» та з фізкультурно-корекційної роботи за естетико-оздоровчою системою «Горизонтальний пластичний балет (пластик-шоу)» (протокол №8 засідання експертної комісії з ДПП від 28.05.2025).

Окремо звертаємо увагу на появу *нової освітньої програми «Країна знань: перші кроки»*, розробленої відповідно до вимог нового Державного стандарту дошкільної освіти на засадах сучасних підходів STREAM-освіти. Програму було презентовано її науковими керівниками К. Крутій та О. Рейпольською під час IV Міжнародної науково-практичної конференції Важливою особливістю програми є наявність комплексного навчально-методичного забезпечення, до якого входять орієнтовне планування освітньої діяльності, робочі зошити для дітей, а також комплект дидактичних матеріалів. Структуру програми доповнено окремим – ігровим – освітнім напрямом, якого немає у ДСДО. За інформацією розробників найближчим часом передбачається проведення апробації програми в закладах дошкільної освіти, результати якої дадуть змогу оцінити її ефективність та визначити перспективи подальшого впровадження [8].

Поряд із новими розробками в практиці дошкілля продовжують активно реалізовуватися вже перевірені часом комплексні рішення. Яскравим прикладом є цілісна система «Впевнений старт», яка пропонує вихователям повний цикл

навчально-методичного супроводу. Зміст роботи спрямовано на збалансований розвиток у дітей м'яких і твердих навичок, емоційного інтелекту, вмінь взаємодіяти з іншими, співпрацювати в парі та команді, грати разом, спілкуватися впевнено тощо. Авторський колектив постійно працює над оновленням змісту комплектів відповідно до запитів практиків. Цього року у проєкті *«Впевнений старт»* має з'явитися *парціальна програма з англійської мови* для дітей старшого дошкільного віку з методичними рекомендаціями. Зміст та завдання цієї програми будуть інтегровані у навчально-методичний комплект для дітей цього віку.

Водночас у практичній діяльності важливо чітко розмежовувати самі освітні програми та допоміжні дидактичні матеріали. Зокрема, популярні навчально-методичні комплекти «Я буду вправним першачком» не є окремою освітньою програмою: вони створені ТОВ «Видавничий дім «Генеза» як дидактичний інструментарій для якісного супроводу вже наявних програм, таких, як «Дитина» та «Українське дошкілля». Цього року видавництво анонсувало *новий комплект для дітей раннього віку*.

Така різноманітність якісних навчально-методичних комплектів відкриває перед вихователями великі можливості, але водночас вимагає від педагогічних колективів розумного та свідомого вибору. Будь-яке готове планування має слугувати лише орієнтиром, який адаптують під реальні потреби конкретної групи дітей.

Педагоги закладів дошкільної освіти *мають право самостійно обирати форму планування* освітньої діяльності. Це право базується на гарантованій академічній свободі, яка надає вихователям можливість вільно обирати форми, методи та засоби навчання відповідно до освітньої програми [5, стаття 54].

З метою узгодження підходів до організації освітнього процесу доцільно розглядати питання вибору форми планування на засіданні педагогічної ради перед початком навчального року. Якщо форма планування залишається незмінною, щорічний розгляд цього питання не потребується.

Використання у плануванні елементів «методичного конструктора» або готових друкованих основ із можливістю адаптації до особливостей конкретної групи дітей допомагає уникнути механічного переписування матеріалів і дає змогу педагогу більше уваги надати змістовній роботі з вихованцями.

В організації освітнього процесу необхідно зважати на *втрату чинності* наказу МОН, який регламентував *гранично допустиме навчальне навантаження на дитину в ЗДО* (наказ МОН від 02.06.2025 №795). Це дозволяє педагогам відійти від жорстких кількісних та часових рамок щодо проведення занять і натомість самостійно обирати оптимальний темп роботи з урахуванням реальних потреб, інтересів та індивідуальних можливостей дітей. Основний *акцент* в організації освітнього процесу *зміщується з кількісних показників проведення занять на якість педагогічної взаємодії* та формування розвивального освітнього середовища.

У цьому контексті *доцільно максимально залучати до реалізації освітньої програми всіх фахівців закладу* (практичних психологів, асистентів вихователів, музичних керівників тощо), які можуть інтегрувати свою діяльність у цілісний освітній процес, що відбувається впродовж дня у тісній взаємодії з вихователем. Окремі заняття з музики, фізкультури, англійської мови тощо доцільно поєднувати зі змістом інших освітніх напрямів та включати до щоденного розкладу групи. Такий підхід сприяє забезпеченню цілісного розвитку дитини, подоланню фрагментарності освітнього процесу та створенню більш природних і гармонійних умов для навчання, виховання і розвитку вихованців.

Відповідно до законів України «Про застосування англійської мови в Україні» та «Про дошкільну освіту» з 1 вересня 2026 року вивчення англійської мови для дітей п’яти-шестирічного віку визначено обов’язковою складовою освітнього процесу в усіх закладах дошкільної освіти. Для цього згідно з Типовими штатними нормативами закладів дошкільної освіти (наказ МОН від 12.06.2025 №844) має бути введено посаду вчителя англійської мови з розрахунку 0,25 штатної одиниці на кожну групу старшого дошкільного віку.

Наразі на нормативному рівні відсутні деталізовані офіційні роз'яснення щодо кваліфікаційних вимог до осіб, які можуть обіймати цю посаду. Оптимальним варіантом, що відповідає вимогам фахової освіти, є наявність у спеціаліста диплома з педагогічною дошкільною освітою з додатковою спеціалізацією (правом викладання) англійської мови.

Проте, зважаючи на обмежену кількість таких фахівців, доцільно розглянути альтернативні шляхи кадрового забезпечення: це можуть бути фахівці з педагогічною освітою у сфері іноземних мов або спеціалісти з педагогічною освітою, які володіють іноземною мовою, що підтверджується сертифікатом за шкалою CEFR (щоправда, немає єдиної думки щодо рівня: одні джерела говорять про базовий рівень A2, інші – не нижче B2). При цьому варто зауважити, що такі фахівці мають пройти підвищення кваліфікації щодо специфіки роботи саме з дітьми дошкільного віку. Для підтримки професійного розвитку таких педагогів КЗ «ІППОЧО» вже у вересні поточного року планує розпочату роботу 1-го модуля освітньої програми курсів підвищення кваліфікації для вчителів та керівників гуртків англійської мови ЗДО (слідкуйте за анонсом на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» та в соціальних мережах).

Важливо розуміти, що ефективність навчання дітей дошкільного віку значно зростає, якщо англійська мова не обмежується лише окремими заняттями, а інтегрується в повсякденний освітній процес через різні види діяльності. Це завдання можуть виконувати вихователі, проте лише за умови володіння мовою на належному рівні. Оскільки діти дошкільного віку схильні до наслідування, критично важливою є правильна вимова педагога, щоб уникнути закріплення фонетичних помилок. Постановою КМУ №1298 від 30.08.2002 (зі змінами, п. 3) та наказом МОН №557 від 06.09.2005 (зі змінами, п. 4) передбачено доплати працівникам за знання та використання в роботі іноземної мови.

Міністерство освіти і науки України разом із компанією «Лінгвіст» та командою підтримки реформ МОН розробили методичний порадник «Англійська мова в ЗДО»; підготували посібник Okey-Dockey. Preschool English, який зараз проходить процес грифування. Також варто зауважити, що вивчення

англійської мови на основі білінгвального підходу передбачено у парціальній програмі «Інтелект-бейбі», яка поки що діє в рамках інноваційної діяльності (амбасадорами в нашій області щодо впровадження цієї програми є Кельменецький ЗДО №2 та ЗДО №33 м. Чернівці).

Поточна демографічна ситуація спричиняє зменшення контингенту вихованців, що, своєю чергою, призводить до скорочення кількості груп в ЗДО. З метою збереження мережі закладу пропонуємо скористатися положеннями ст. 35 Закону України «Про дошкільну освіту» та подумати про перепрофілювання груп відповідно до актуальних типів освітньої діяльності. Доцільно розглянути можливість відкриття груп за такими типами, які дозволяють організовувати освітній процес за одним або декількома напрямами Державного стандарту, зокрема, «центр педагогічного партнерства» (успішність такої практики підтверджують ЗДО інших областей) або «центр розвитку дитини» (таку групу можуть відвідувати як вихованці вашого закладу, так і діти, які здобувають дошкільну освіту в інших суб'єктів освітньої діяльності або у сім'ї) [10, статті 70-87].

Також пропонуємо подумати про зарахування дітей з одного року за типом організації «ясла» (хоча дозволено з 3-х місяців) [10, стаття 32]. Запрошуємо педагогів, які вже мають такий досвід, взяти участь в обласному Вернісажі методичної творчості педагогів в онлайн-форматі на тему «Сучасні підходи до організації роботи з дітьми раннього віку», проведення якого заплановано з серпня по грудень 2026 року.

Акцентуємо увагу, що законодавство дозволяє формувати різновікові групи зі списковим складом до 10 дітей, якщо у групі наявна хоча б одна дитина від 1 до 3 років [4, стаття 17]. Це може бути різновікова група, у якій, до прикладу, більша частина дітей 3-го року життя, які вже більш самостійні, та декілька дітей, менших за віком, – тоді така група можу функціонувати за типом «ясла»; або група, де більшість дітей дошкільного віку та 1-2 дитини від 2 до 3 років, – тоді така група буде функціонувати за типом «дитячий садок».

Для оновлення *художньо-естетичної діяльності* в освітньому процесі рекомендуємо впроваджувати *подієвий підхід за Н.В. Гавриш*. Освітню роботу з мистецького напряму варто розглядати «не як сукупність занять або видів діяльності, а як простір значущих для дитини подій», де кожна взаємодія має особистісний смисл, викликає емоційний відгук і залишає тривалий слід у досвіді вихованців. Педагогам варто змінити професійну позицію, стаючи не трансляторами готових знань, а співучасниками події та організаторами простору для зустрічі дитини з мистецтвом. Ключовим інструментом має стати інтеграція різних видів мистецької активності (слухання музики, образотворення, театралізація тощо) навколо спільного смислового ядра, що перетворює освітній процес на живий досвід проживання та творчого відкриття [3, с. 16-19].

Невід'ємною складовою цього мистецького простору є художня література. Саме через художнє слово ми маємо можливість не просто навчати, а глибше занурювати дитину у світ цінностей та переживань. Тому вважаємо доцільним продовжити поглиблену роботу над формуванням читацької культури дошкільників, прищеплення їм любові та поваги до книги. Актуальність цього напряму підтверджує вже ІІ етап реалізації в Україні Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» (розпорядження КМУ від 03.03.2023 №190-р.). Пропонуємо ознайомитися та використовувати у роботі практичні напрацювання колег, які були презентовані на обласному онлайн-вернісажі методичної творчості, та зможуть допомогти вам урізноманітнити освітній процес і закохати дітей у книгу (вкладка «Практичний інструментарій та методичні поради» інформаційного сайту КЗ «ІППОЧО).

Реалізуючи право на автономію, заклади дошкільної освіти самостійно визначають пріоритетні завдання з урахуванням аналізу результатів роботи за попередній навчальний рік. Серед незмінних пріоритетів – психологічна стійкість учасників освітнього процесу, плекання національно-патріотичних цінностей та розвиток партнерських стосунків із родинами вихованців.

Пам’ятаймо, що якісна дошкільна освіта – це наш спільний внесок у майбутнє держави, який вимагає реального партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 №1557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 09.06.2026).

2. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / кер. проєкту О.П. Турунцев; авт. кол.: Г.В. Бєлєнька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна (та ін.). Київ : Київ. ст. ун-т ім. Б. Грінченка, 2025. 428 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/programi/2026/2026-03-06-ditina-osvitnia-programa-2025.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

3. Гавриш Н. Подієвість як основа художньо-естетичної взаємодії у сучасній дошкільній освіті. *Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику:* збірник матеріалів IV науково-практичної конференції, м. Київ, 27 бер. 2026 р. / за заг. ред. С.І. Макаренко. Київ : МДУ, 2026. 270 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1kfwjnDgnuglGgJpnVApiGHGO91vcpD8X/view (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 №3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 10.06.2026).

5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 09.06.2026).

6. Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам. Дошкільна освіта. *Український інститут розвитку освіти.* URL: https://uied.org.ua/ekspertyza/katalog-gryfiv/ (дата звернення: 10.06.2026)

7. Каталог надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам. Дошкільна освіта. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/kataloh-nadannia-hryfiv/ (дата звернення: 10.06.2026).

8. І частина пленарного засідання (29-48 хв.) : відео. *Інновації в дошкільній освіті: теорія, перспективи, шляхи запровадження у практику:* матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції». URL: https://www.youtube.com/watch?v=YnZ-AIH3w6c (дата звернення: 10.06.2026).

9. Перелік чинних освітніх, парціальних програм та навчально-методичної літератури для закладів дошкільної освіти. URL: https://goo.gl/17YmaJ (дата звернення: 10.06.2026).

10. Деякі питання про типи організації освітньої діяльності закладів дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2025 №818. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/818-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

11. Про затвердження Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам : наказ Міністерства освіти і науки України від 05.06.2023 №675. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-23#Text (дата звернення: 10.06.2026).

12. Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2024 №276. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-strategichnogo-planu-diyalnosti-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-do-2027-roku (дата звернення: 10.06.2026).

Одинак М.М.,
методист науково-методичного центру
дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУЧАСНІ ОРІЄНТИРИ

У 2026/2027 освітня діяльність у 1-4 класах здійснюватиметься відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 у редакції постанови КМУ від 24.07.2019 №688 [4]. Загальні питання організації освітнього процесу, врегульовані Законом України «Про повну загальну середню освіту» [2, ст. 10], визначають, що освітній процес організовується відповідно до освітньої програми в безпечному освітньому просторі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб [5, 6].

У межах академічної автономії виконання освітньої програми, навчального плану є внутрішніми питаннями кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завданням педагогічних працівників [2, ст. 10, ч. 3]. Водночас безпосередня реалізація змісту Типових освітніх програм має забезпечуватися виключно через підручники та навчальні посібники, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України [5].

Зважаючи на вимушені паузи в навчанні протягом минулих років, що виникали через безпекову нестабільність, повітряні тривоги чи технічні труднощі, першочерговим завданням на початку нового навчального року стає фіксація та компенсація освітніх втрат. Для ефективного розв'язання цієї проблеми у перші тижні навчання для учнів 2-4 класів варто організувати первинне діагностування. Отримані результати забезпечать реалістичну оцінку рівня сформованості учнівських компетентностей та дозволять гнучко

скоригувати календарно-тематичне планування відповідно до реальних потреб кожного класного колективу.

Стартове оцінювання варто базувати на очікуваних результатах навчання за минулий рік або освітній цикл, що зафіксовані в Державному стандарті початкової освіти та відповідних Типових освітніх програмах [3, 5]. З метою зменшення психоемоційного стресу в учнів діагностичні завдання доцільно інтегрувати в ігрові та інтерактивні формати: швидкі самостійні роботи (від 5 до 10 хвилин), групову взаємодію, спільні вправи з розгорнутим коментуванням чи короткі квізи. Водночас розгорнуті підсумкові діагностичні роботи раціонально організовувати вже на етапі завершення вивчення теми «Повторення», суворо дотримуючись часових рамок: не більше 20 хвилин для учнів 2 класу та до 30 хвилин – у 3-4 класах.

Наголошуємо, що результати вхідного діагностування є конфіденційними, слугують виключно інструментом для внутрішнього планування роботи вчителя і не підлягають оприлюдненню чи порівняльному аналізу.

Процес розроблення та коригування календарно-тематичного планування (КТП) рекомендується вибудовувати за чітким алгоритмом:

- створення проєкту плану (до початку навчального року): сформувати попередній проєкт календарно-тематичного планування на основі обраної освітньої програми та структури підручника;

- вхідний моніторинг (перші 2-3 тижні навчання): провести діагностику рівня засвоєння матеріалу учнями для виявлення можливих прогалин;

- адаптація та коригування (за результатами діагностики): внести відповідні зміни до проєкту КТП, перерозподіливши навчальні години на користь тем, які потребують додаткового опрацювання;

- процедура погодження (фінальний етап): погодити актуалізований календарно-тематичний план із заступником директора з навчально-виховної роботи.

Педагогу гарантовано абсолютну академічну незалежність у визначенні послідовності засвоєння матеріалу задля досягнення очікуваних результатів

навчання, що орієнтована на методичний виклад підручника та фактичний рівень знань учнів.

У загальній структурі навчальних годин обов'язково слід передбачити гнучкі види діяльності: інтерактивні екскурсії, навчально-пізнавальні практики, тематичні проєкти чи інші формати роботи. Водночас вибір безпосереднього наповнення, тривалості та організаційних особливостей таких заходів належить до сфери прямої відповідальності та компетенції конкретного закладу освіти.

Спосіб ведення календарно-тематичного та поурочного планування є цілковито гнучким і встановлюється безпосередньо вчителем на власний розсуд. Водночас для підвищення ефективності організації освітньої діяльності в сучасних умовах рекомендується враховувати такі аспекти:

- виокремлювати теми для самостійного або асинхронного опрацювання (насамперед ті, що забезпечені якісними цифровими та мультимедійними ресурсами);

- практикувати ущільнення простішого за змістом навчального матеріалу;

- концентрувати увагу на базових, ключових темах, які є фундаментом для подальшого навчання на наступних етапах.

З огляду на актуальні безпекові ризики та дію правового режиму воєнного стану реалізацію змісту навчальних програм доцільно здійснювати за рахунок інтенсифікації й оптимального ущільнення теоретичного матеріалу. Невіддільними складниками цього процесу мають стати раціональна організація самостійної роботи здобувачів освіти.

Оцінювання результатів навчання учнівства 1-4 класів має здійснюватися відповідно до методичних рекомендацій, затверджених наказом МОН від 13.07.2021 №813, та порад, викладених у додатку 2 листа МОН від 19.08.2022 №1/9530-22 [7]. Вони мають рекомендаційний характер, а заклади освіти згідно зі статтею 54 Закону України «Про освіту» [1] можуть розробити власну систему оцінювання з дотриманням концептуальних засад Нової української школи щодо здійснення оцінювально-аналітичної діяльності вчителів.

Види, кількість діагностувальних робіт і форми фіксації результатів можуть бути змінені педагогом або професійною спільнотою і затверджені на педраді. Згідно з наказом МОН від 30.11.2020 №1480 система оцінювання конкретизується в освітній програмі закладу освіти та у Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Внесення результатів оцінювання до класного журналу здійснюється у повній відповідності до чинних нормативних вимог, зокрема наказу МОН від 02.09.2020 №1096. З огляду на сучасні тенденції організація діловодства та ведення журналів переноситься в електронний формат, що повністю нівелює необхідність дублювання відповідних даних на традиційних паперових носіях [9].

У щоденній практиці вчителю початкових класів необхідно зосередити особливу увагу на регулярному аналізі й перевірці всіх письмових напрацювань учнів, включно з роботами, створеними за допомогою цифрових технологій чи в рамках роботи над проєктами. Організація освітнього процесу має базуватися на глибокому розумінні та врахуванні індивідуальних психофізіологічних якостей кожного школяра. Окремим важливим завданням виступає послідовне виховання графічної культури та навичок письма. Це, зокрема, вимагає від педагога індивідуального показу зразків каліграфічного накреслення окремих букв і цифр для учнів, які цього потребують.

Варто наголосити, що семестрове оцінювання в початкових класах не здійснюється. Підсумкова оцінка виводиться лише за результатами навчального року на основі співвіднесення реальних здобутків учнів з очікуваними результатами навчання, які визначені програмою. При цьому педагог має обов'язково зважати на індивідуальну динаміку поступу дитини та результати самостійних діагностичних робіт, якщо такі організовувалися впродовж року. Річний підсумковий показник обов'язково реєструється в класному журналі та заноситься до свідоцтва досягнень учня. Своєю чергою, підсумковий контроль у межах інформатичної, технологічної, мистецької та фізкультурної галузей

базується виключно на аналізі поточного формувального оцінювання та орієнтується на індивідуальний темп розвитку кожного вихованця [7].

Свідоцтво досягнень виступає інструментом моделювання комплексного профілю дитини і містить дві інтегровані частини. Фіксація розвитку наскрізних умінь для учнів з першого по четвертий клас здійснюється суто вербальним шляхом: статус «Сформовано» маркується певним індексом, а характеристика «Ще формується» окремого позначення не потребує. За таким самим принципом і з використанням аналогічних категорій оцінюють і предметні результати у першому освітньому циклі (1-2 класи). Натомість для третьокласників та четвертокласників запроваджується рівнева система, яка класифікує результати за високим, достатнім, середнім або початковим рівнями. Оригінальний примірник документа передається родині вихованця, а належним чином засвідчена копія вкладається в особову справу. Закладам освіти надано право адаптувати внутрішню структуру свідоцтва досягнень рішенням педагогічної ради під час серпневих засідань, проте виставлені в ньому показники мають абсолютно збігатися із записами в класному журналі.

Процес активної цифровізації навчання вимагає від педагога суворого контролю за дотриманням норм чинного Санітарного регламенту, який чітко обмежує тривалість безперервної роботи дітей із технічними засобами [6]. Зокрема, для учнів першого класу час безперервної діяльності перед екраном не може перевищувати десяти хвилин, тоді як для школярів 2-4 класів цей граничний показник встановлено на рівні п'ятнадцяти хвилин.

Як відомо, уряд України затвердив оновлений Державний стандарт початкової освіти, який є логічним продовженням реформи НУШ та політики «Освіта для життя». За ним здобувачі освіти, зокрема учні перших класів, почнуть навчатися з 1 вересня 2028 року, але вже зараз документ слугує фундаментом для створення нових програм і підручників [10]. Саме тому в окремих школах області впродовж 2026/2027 навчального року розпочнеться апробація підручників для 1 класу: «Українська мова» «Буквар», «Математика», «Я досліджую світ». Вперше будуть апробуватися не тільки підручники, а й

авторські галузеві модельні навчальні програми, які створені на основі нової Типової освітньої програми для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОН України від 18.03.2026 №467).

Важливо, що цей рух буде поступовим. Ті діти, які вже вчаться за старими програмами (НУШ-1 та НУШ-2), завершать навчання саме за ними. Нова програма буде входити в школу крок за кроком: спочатку в 1-й клас, наступного – у 2-й і так далі.

Ефективна організація сучасного освітнього середовища є продуктом планомірної взаємодії, синергії та тісного партнерства між учнівським колективом, педагогами, адміністрацією установи, батьками та місцевою громадою.

Щоб початкова ланка освіти функціонувала як емоційно стабільний, затишний, педагогічно адаптивний та технологічно гнучкий простір, необхідно забезпечити умови, за яких кожна дитина відчуватиме повагу до своєї особистості, безпеку та широкі можливості для самовираження. Глибокі якісні перетворення в освіті беруть початок не стільки з директивних документів, скільки з безпосередньої відданості дорослих, які щодня підтримують школярів на їхньому першому шляху пізнання. За такого всебічного підходу школа справді стає для дитини територією щасливого дитинства та комфортним середовищем для зростання.

Список використаних джерел та літератури

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 09.06.2026).

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 09.06.2026).

3. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». *Міністерство освіти і науки України*. URL:

https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 09.06.2026).

4. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Tex (дата звернення: 09.06.2026).

5. Про затвердження програм для 1-2 та 3-4 класів : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743-22. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalniprogrami/navchalniprogrami-dlya-pochatkovoyi-shkoli\ (дата звернення: 09.06.2026).

6. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text (дата звернення: 09.06.2026).

7. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 №813. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text (дата звернення: 09.06.2026).

8. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 №1/16828-25. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20252026-navchalnomu-rotsi (дата звернення: 09.06.2026).

9. Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 №1190 (у редакції постанов Кабінету Міністрів України від 24.12.2019 №1094 та від

28.02.2023 №170). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text (дата звернення: 09.06.2026).

10. Деякі питання організації дистанційного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 №1115. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text (дата звернення: 09.06.2026).

11. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2025 №1810. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 09.06.2026).

Медведь О.М.,
методист науково-методичного центру
дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З РУМУНСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році освітній процес у 1-4-х класах спрямований на реалізацію Державного стандарту початкової освіти з урахуванням досягнень упровадження концептуальних засад реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та подолання викликів, зумовлених особливостями освітнього процесу в умовах воєнного стану, зокрема й подолання освітніх втрат.

Початкова освіта формує загальнонавчальні навички та вміння, рівень освоєння яких значною мірою визначає успішність всього подальшого навчання. Отримуючи початкову освіту, діти набувають перші знання про навколишній світ, навички спілкування та вирішення прикладних завдань. На цьому етапі формується і починає розвиватися особистість дитини, що підкреслює важливість початкової освіти для суспільства та держави. Саме тому важливо, щоб освітній процес був сучасним, ефективним і безпечним для здобувачів освіти.

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» [1; 2].

Відповідно до п. 1 статті 54 Закону України «Про освіту» педагогічні працівники, які здійснюють освітню діяльність у початковій школі, реалізують право на академічну свободу. Це передбачає свободу викладання, захист від втручання в педагогічну діяльність, вільний вибір освітніх методик, технологій,

форм, методів і засобів навчання, насамперед компетентнісного навчання, відповідно до освітньої програми закладу. Саме вчителі початкової ланки мають право на педагогічну ініціативу [1]. В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України: «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», «Схвалено для використання в освітньому процесі» [3].

У 2026/2027 навчальному році планування освітнього процесу в 1-4 класах проводиться відповідно до Типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743-22 [6-9]. Саме на основі цих Типових програм розробляються освітні програми закладів освіти, які щорічно до початку навчального року затверджує педагогічна рада закладу. Головне – щоб ця освітня програма відображала унікальність відповідного закладу освіти. Разом із Типовою програмою вибирається і навчальний план початкової школи, який подається в обох Типових освітніх програмах:

- Типова освітня програма для 1-2 класів (під керівництвом О.Я. Савченко або під керівництвом Р.Б. Шияна);

- Типова освітня програма для 3-4 класів (під керівництвом О.Я. Савченко або під керівництвом Р.Б. Шияна).

Організація освітнього процесу залежить від безпечного освітнього простору в кожному закладі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб [5].

Звертаємо увагу, що з метою організації освітнього процесу з урахуванням навчальних можливостей і потреб учнів класу доцільно зберігати гнучкість календарно-тематичного плану протягом року, але за потреби змінювати терміни опрацювання програмових тем відповідно до результатів засвоєння учнями навчального матеріалу. Структура і тривалість навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти в межах

часу, передбаченого освітньою програмою, відповідно до обсягу навчального навантаження, встановленого відповідним навчальним планом, та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, особливостей регіону тощо [4].

Доцільно в перші тижні нового навчального року провести діагностику рівня засвоєння матеріалу учнями 2-4 класів. Це дасть змогу вчителю з'ясувати навчальні досягнення учнів і врахувати їх у подальшому плануванні освітнього процесу.

Орієнтуючись на результати навчання учнів на кінець попереднього циклу, визначені в Державному стандарті початкової освіти та Типових освітніх програмах [2; 5-8], рекомендується проводити вхідне діагностування. Завдання для учнів можна організувати у вигляді коротких самостійних робіт (на 5-10 хв.), або групові завдання, колективне виконання із коментуванням тощо. А в кінці опрацьованого розділу «Повторення» можна вже провести діагностичні роботи (для 2 кл. – до 20 хв., а для 3-4 кл. – до 30 хв.). Результати діагностичних робіт не підлягають оприлюдненню.

Календарно-тематичне й поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі. Під час укладання календарно-тематичного планування вчитель має право самостійно визначати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховувати послідовність змісту підручника, а також можливості всіх учнів класу. Учитель самостійно визначає кількість годин на вивчення програмових тем. Але в календарно-тематичному плані варто визначити теми, що вивчаються вперше і без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу, ущільнити теми, простіші для засвоєння, і визначити ті, що потребують детальнішого вивчення, а також обрати теми, які можна перенести на самостійне опрацювання учнями. Резервний час, який передбачений Державним стандартом початкової освіти [3], можна використовувати на власний розсуд, зокрема для вдосконалення навчального досвіду учнів, дослідження навколишнього середовища, у якому мешкають діти, дослідницько-пізнавальних екскурсій та проєктів, подолання виявлених у

процесі формувального оцінювання труднощів у навчальній діяльності школярів.

Плани уроків/занять є робочими матеріалами вчителя. Їхню форму, структуру (відповідно до обраної вчителем класифікації типів уроків), спосіб фіксації вчитель обирає на свій власний розсуд. У плані уроку/заняття мають зазначатися тема й мета уроку, послідовність навчальних завдань та форми організації освітнього процесу, навчальні завдання для індивідуальної/групової/фронтальної роботи учнів класу.

Оцінювання результатів здійснюється згідно з відповідними методичними рекомендаціями (наказ МОН від 13.07.2021 №813) та додатком 2 до листа МОН від 19.08.2022 №1/9530-22 [10]. Вони мають рекомендаційний характер. Види, кількість діагностувальних робіт і форми фіксації результатів можуть бути змінені педагогом або методичним об'єднанням і затверджені на педагогічній раді. Згідно з наказом МОН від 30.11.2020 №1480 система оцінювання конкретизується в освітній програмі закладу освіти та в Положенні про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Рекомендується перевіряти кожну письмову роботу учня як у робочих зошитах, так і в навчальних посібниках з друкованою основою, а також діагностувальні роботи, роботи проєктної діяльності, якщо такі використовуються в освітньому процесі [4].

Діагностувальні роботи *з рідної мови навчання (румунської)* можуть містити завдання, що дозволять виявити сформованість таких умінь: 1 клас (у II семестрі) – списати з друкованого тексту (до 20 слів); 2 клас – писати диктант (20-40 слів); 3 клас – писати диктант (50-60 слів, з яких чверть містить опановані у 2 класі орфограми); 4 клас – писати диктант (60-70 слів), записати власне висловлення за поданим початком.

Діагностувальні роботи *з математики* радимо наповнити завданнями, що дозволять виявити сформованість математичної компетентності:

- 1 клас – удосконалення вміння додавати і віднімати іменовані числа, подані в одних одиницях величини; обчислювати значення виразів;

відтворювати послідовність чисел у межах сотні; визначати десятки й одиниці у складі двоцифрового числа; виконувати додавання та віднімання двоцифрових чисел без переходу через десяток; розв'язувати прості задачі, співвідносити реальні об'єкти з моделями та зображеннями геометричних фігур;

- 2 клас – завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел першої сотні, додавання і віднімання чисел у межах 100, табличне множення і ділення, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними;

- 3 клас – пропонується виконати різнорівневі завдання, пов'язані із функціональними знаннями, уміннями та навичками відповідних тем. Завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел у межах 1000, частини цілого, додавання і віднімання у межах 1000, множення і ділення чисел у межах 1000, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними;

- 4 клас – завдання охоплюють такі теми: нумерація чисел у межах мільйона, додавання і віднімання багатоцифрових чисел, множення і ділення багатоцифрових чисел на одноцифрове число, вимірювання величин, геометричні фігури, робота з даними.

Діагностувальні роботи *з української мови* можуть містити завдання, що дозволять виявити сформованість таких умінь: 2 клас – списати з друкованого тексту (до 20 слів), 3 клас – писати диктант (до 40 слів, з яких чверть містить опановані у 2 класі орфограми), 4 клас – записати власне речення (одне) для завершення тексту за його змістом.

Водночас наголошуємо: такі діагностувальні роботи не є обов'язковими, а пропоновані види завдань є орієнтовними й можуть бути іншими, однак дидактично доцільними, за вибором учителя. Звертаємо увагу, що результати діагностування враховуються вчителем під час планування своєї діяльності, вони не підлягають оприлюдненню поза межами класу.

У початковій школі не проводиться семестрове (проміжне) оцінювання навчальних досягнень учнів. Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання учня/учениці за рік [5].

Рекомендуємо визначати підсумкову оцінку за рік з урахуванням динаміки досягнення того чи іншого результату навчання.

Акцентуємо, що оцінка – конфіденційна й доступна лише для учня/учениці та його/її батьків (або осіб, які їх замінюють). Ідеться насамперед про рівневе оцінювання та стислу вербальну оцінку (коротке оцінювальне судження, яке констатує якість результату). Інформувати батьків можна під час індивідуальних зустрічей, через запис оцінювальних суджень у робочих зошитах, у паперових/електронних щоденниках тощо, через фіксацію результатів навчання у свідоцтвах досягнень учня/учениці [5].

Важливим чинником ефективного освітнього середовища є партнерська взаємодія школи й родини. Варто посилювати просвітницьку роботу з батьками, залучати їх до освітнього процесу, осучаснювати зміст заходів, спрямованих на підтримку родинних цінностей. Відповідаючи на запити батьків щодо оцінювання результатів навчання учнів та учениць, слід пояснити, що оцінювання в початковій школі здійснюється постійно, лише його результат фіксується у формі оцінювального судження. Слово вчителя допомагає учнівству зрозуміти спосіб дії, за потреби коригувати діяльність і досягати успіху. Важливо радити батькам щоденно обговорювати з дитиною її навчальні досягнення, труднощі, зусилля, допомагати їй формувати навички саморефлексії.

Оцінювання у початковій школі – це не відбір, а орієнтир для подальшого розвитку учня/учениці. У час викликів важливо зберігати психологічну стійкість. Психологи радять зосереджуватись на тому, що ми можемо контролювати, підтримувати стосунки, діяти маленькими кроками та дбати про себе.

Список використаних джерел та літератури

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://osvita.ua/legislation/law/2231/ (дата звернення: 06.06.2026).

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 01.08.2020 №764-I. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 06.06.2026).

3. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 06.06.2026).

4. Про затвердження програм для 1-2 та 3-4 класів : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 №743-22. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-ta-3-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-viznannya-takimi-sho-vtratili-chinnist-deyakih-nakaziv-ministerstva-osv (дата звернення: 07.06.2026).

5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2018 №283. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0283729-18#Text (дата звернення: 06.06.2026).

6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 1-2 клас. URL: https://cutt.ly/hegjyr2n (дата звернення: 06.06.2026).

7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 1-2 клас. URL: https://cutt.ly/Legjp8LN (дата звернення: 06.06.2026).

8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. URL: https://cutt.ly/UegjaR5b (дата звернення: 06.06.2026).

9. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р.Б. 3-4 клас. URL: https://cutt.ly/oegjsqV9 (дата звернення: 06.06.2026).

10. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 №813. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text (дата звернення: 08.06.2026).

Квітень Є.Д.,
методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ПРОФЕСІЙНІ ОРІЄНТИРИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА: ВІД ПОЛІТИКИ «ОСВІТА ДЛЯ ЖИТТЯ» ДО ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває роль української мови та літератури як фундаментальних складників національної ідентичності, культурної пам'яті та духовної стійкості народу. Українська мова є не лише засобом комунікації, а й важливим чинником суспільної консолідації, утвердження громадянських цінностей, збереження історичної спадщини та зміцнення державності України. Науковці, освітяни й державні інституції визначають українську мову як одну з ключових ознак національної ідентичності та важливий чинник національної безпеки держави.

Українська література, у свою чергу, є потужним джерелом формування світогляду особистості, розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та ціннісних орієнтирів молодого покоління. Через художнє слово учні долучаються до духовних надбань українського народу, осмислюють історичний досвід, пізнають багатство національної культури та утверджуються як свідомі громадяни України. Літературна освіта сприяє вихованню патріотизму, поваги до людської гідності, свободи, відповідальності та інших загальнолюдських цінностей.

У 2026/2027 навчальному році перед учителями української мови та літератури постає важливе завдання – забезпечити якісну мовно-літературну освіту, спрямовану на формування компетентного мовця, активного читача, відповідального громадянина та патріота своєї держави. Особливої актуальності

набуває створення освітнього середовища, у якому українська мова виступає природним інструментом пізнання світу, творчої самореалізації та міжособистісної взаємодії, а література – простором осмислення національного й загальнолюдського досвіду.

У 2026/2027 навчальному році одним із пріоритетних напрямів розвитку загальної середньої освіти України є реалізація комплексної політики Міністерства освіти і науки України «Освіта для життя», яка продовжує реформу Нової української школи та спрямована на оновлення змісту освіти відповідно до потреб сучасного суспільства [1]. Основна мета політики полягає у формуванні в учнів компетентностей, необхідних для успішного життя, самореалізації та громадянської участі, а також у забезпеченні практичної спрямованості навчання [2].

Для вчителів української мови та літератури особливо важливим є переосмислення змісту навчання як інструменту розвитку критичного мислення, комунікативної компетентності, національної ідентичності та культури читання. Саме мовно-літературна освітня галузь має значний потенціал для реалізації ключових ідей політики «Освіта для життя» [3].

Забезпечення практико-орієнтованого навчання

Одним із ключових принципів політики «Освіта для життя» є зв’язок навчального матеріалу з реальними життєвими ситуаціями [2].

Учителям української мови доцільно пропонувати учням створення текстів практичного спрямування (резюме, мотиваційний лист, допис для соціальних мереж, інформаційне повідомлення, офіційний лист); розвивати навички медіаграмотності через аналіз інформаційних повідомлень, реклами, блогів та публікацій у соціальних мережах; використовувати комунікативні ситуації, наближені до реального життя: дискусії, дебати, інтерв’ю, публічні виступи; формувати вміння працювати з різними джерелами інформації та оцінювати їхню достовірність.

На уроках української літератури варто акцентувати увагу не лише на змісті творів, а й на їхньому зв’язку із сучасними суспільними проблемами, моральними виборами та життєвими викликами. Такий підхід сприятиме усвідомленню учнями практичної цінності літератури для особистісного розвитку [1].

Розвиток наскрізних умінь та ключових компетентностей

Концептуальні засади політики «Освіта для життя» передбачають формування компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі.

Здобувачам освіти необхідно систематично розвивати критичне мислення, уміння аргументувати власну позицію, навички співпраці, емоційний інтелект, відповідальність за власне навчання, здатність до самооцінювання та рефлексії. Для цього педагогам доцільно використовувати технології розвитку критичного мислення, метод проєктів, дослідницьку діяльність, групову та командну роботу, інтерактивні методи навчання.

Під час аналізу літературних творів варто пропонувати учням порівнювати різні точки зору, оцінювати вчинки персонажів, аргументувати власні судження та співвідносити художні ситуації з реальними життєвими обставинами.

Формування читацької компетентності та культури читання

Сучасна школа має сприяти формуванню в учнів стійкої мотивації до читання та вмінню працювати з текстами різних типів. З цією метою пропонуємо:

- урізноманітнювати коло читання сучасною українською літературою;
- використовувати елементи літературних клубів;
- організовувати читацькі конференції;
- залучати учнів до створення буктрейлерів, подкастів і читацьких щоденників;
- застосовувати цифрові інструменти для популяризації читання.

Особливу увагу слід надавати розвитку навичок глибокого читання, аналізу та інтерпретації тексту, що сприятиме формуванню інформаційної та громадянської компетентностей [3].

Політика «Освіта для життя» передбачає активне використання інтегрованих підходів до навчання. Учителям української мови та літератури доцільно реалізовувати міжпредметні зв'язки з історією України, громадянською освітою, мистецтвом, інформатикою, природничими дисциплінами. Прикладами інтегрованих завдань можуть бути:

- дослідження мовної картини певної історичної епохи;
- створення мультимедійних проєктів за літературними творами;
- аналіз суспільних проблем через художні тексти;
- дослідження культурної спадщини регіону.

Такі форми роботи допомагають учням бачити цілісну картину світу та застосовувати знання в різних життєвих ситуаціях.

Використання сучасних цифрових технологій

У контексті реалізації політики «Освіта для життя» важливим є формування цифрової компетентності учнів [2]. Відповідно вчителям рекомендуємо:

- використовувати інтерактивні освітні платформи;
- створювати цифрові навчальні матеріали;
- залучати учнів до підготовки мультимедійних проєктів;
- застосовувати інструменти штучного інтелекту відповідально та етично;
- навчати перевіряти достовірність інформації в цифровому середовищі.

Особливого значення набуває розвиток навичок безпечної поведінки в інформаційному просторі та критичного сприйняття медіаконтенту [5].

Формування громадянської та національної ідентичності

Мовно-літературна освіта є важливим чинником виховання свідомого громадянина України, тому вчителям доцільно:

- висвітлювати роль української мови як чинника національної єдності;

- залучати твори сучасної української літератури про війну, волонтерство та громадянську відповідальність;

- організовувати проєкти, присвячені культурній спадщині України;

- формувати повагу до українських традицій і культурного різноманіття.

Особливу увагу слід надавати розвитку відповідального ставлення до демократичних цінностей, прав людини та суспільної взаємодії.

Педагогіка партнерства та підтримка добробуту учнів

Політика «Освіта для життя» наголошує на важливості безпечного та підтримувального освітнього середовища [2]. Зважаючи на це, рекомендуємо вчителям будувати взаємини з учнями на засадах довіри та взаємоповаги; використовувати формувальне оцінювання; підтримувати індивідуальні освітні траєкторії; враховувати психологічний стан дітей в умовах воєнного часу; активно залучати батьків до освітнього процесу.

Під час вивчення літературних творів бажано обговорювати питання емоційного благополуччя, стійкості та подолання труднощів, що сприятиме розвитку соціально-емоційних навичок учнів [1].

Отже, реалізація політики «Освіта для життя» у 2026/2027 навчальному році вимагає від учителів української мови та літератури переходу від переважно знаннєвої моделі навчання до компетентнісної та практико-орієнтованої. Основними завданнями педагога стають розвиток критичного мислення, комунікативних умінь, читацької культури, громадянської відповідальності та здатності застосовувати знання у реальному житті. Використання інтегрованих підходів, сучасних технологій та педагогіки партнерства сприятиме успішному впровадженню ідей Нової української школи та формуванню випускника, готового до викликів XXI століття.

Освітній процес з української мови та української літератури в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році організовується відповідно до чинного законодавства України, зокрема:

- законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

- Закону України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» від 28.04.2022 №7325;

- Указу Президента України від 16.03.2022 №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України»;

- нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- листа Міністерства освіти і науки України від 26.05.2026 №1/11324-26 «Про завершення 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти та підготовку до 2026/2027 навчального року»;

- листа Міністерства освіти і науки України від 01.06.2026 №1/11707-26 «Про рекомендації щодо організації освітнього процесу»;

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»;

- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ України від 25.09.2020 №2205.

Освітній процес реалізується відповідно до державних стандартів повної загальної середньої освіти та профільної середньої освіти:

- у 5-9 класах – згідно з Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898;

- у 10-11 класах – відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392.

Програми для вивчення української мови та української літератури у 2026/2027 навчальному році:

- 5-9 класи – за модельними навчальними програмами для закладів загальної середньої освіти, рекомендованими Міністерством освіти і науки України та обраними закладом освіти для реалізації освітньої програми;

- 10-11 класи – за навчальними програмами рівня стандарту та профільного рівня, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407 «Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» (зі змінами).

Під час планування освітнього процесу вчителям необхідно враховувати чинні типові освітні програми, а також інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу у 2026/2027 навчальному році.

Актуальні модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи, навчальні програми для 10-11 класів розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України [5].

Краєзнавчий компонент на уроках української мови та літератури

Одним із пріоритетних напрямів реалізації компетентнісного підходу в Новій українській школі є *використання регіонального (краєзнавчого) компонента в освітньому процесі.* Для Чернівецької області, яка має багату культурно-історичну та літературну спадщину Буковини, залучення місцевого матеріалу сприяє формуванню громадянської ідентичності учнів, розвитку патріотизму, дослідницьких умінь та мотивації до вивчення української мови й літератури.

Використання матеріалів про Буковину на уроках української мови та літератури необхідно спрямовувати на формування національної та регіональної ідентичності учнів; поглиблення знань про історію, культуру та літературне життя краю; розвиток мовленнєвої компетентності через роботу з автентичними текстами; формування дослідницьких навичок; виховання поваги до культурної спадщини Буковини.

Зокрема, реалізацію краєзнавчого компонента на уроках української мови доцільно використовувати при вивченні теми «Лексикологія та фразеологія» (буковинські діалектизми, регіональні фразеологізми, топоніми та гідроніми Чернівецької області, етнографічна лексика). Прикладами завдань можуть бути:

- пояснити значення буковинських діалектних слів;
- створити словничок місцевих говірок свого населеного пункту;
- дослідити походження назв річок Прут, Черемош, Сірет тощо.

На уроках розвитку мовлення рекомендуємо пропонувати учням:

- написання есе «Моє село (місто) на карті Буковини»;
- створення туристичних маршрутів Чернівецькою областю;
- підготовку інтерв'ю зі старожилами;
- написання нарисів про визначних земляків тощо.

У проєктній діяльності відповідно до вікових категорій для дослідження важливо обирати теми «Мовна карта моєї громади», «Мовні особливості говірки моєї громади», «Буковинські говірки в сучасному мовленні», «Легенди та перекази Буковини», «Видатні діячі Чернівецької області» тощо.

Реалізуючи краєзнавчий компонент на уроках української літератури, особливу увагу надаємо творчості письменників, життя і діяльність яких пов'язані з краєм: Юрій Федькович, Ольга Кобилянська, Осип Маковей, Сидір Воробкевич, Дмитро Загул, Володимир Івасюк. Під час вивчення програмових творів варто акцентувати увагу на буковинському культурному середовищі, особливостях побуту та світогляду мешканців краю. Доцільно також впроваджувати: віртуальні та реальні екскурсії літературними місцями Чернівців, дослідження літературної карти області, створення буктрейлерів про твори буковинських авторів, літературні квести. Особливу цінність має використання матеріалів Чернівецького літературно-меморіального музею Юрія Федьковича, літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської, які зберігають спадщину письменників та містять значний освітній потенціал [12]. Ефективними є дослідницькі проєкти («Буковинські мотиви у творчості Ольги Кобилянської, «Юрій Федькович як співець Буковини», «Літературні Чернівці:

минуле і сучасність», «Фольклорна спадщина мого села», «Володимир Івасюк і культурна спадщина Буковини» тощо); вебквести; літературні подорожі; музейні уроки; уроки-екскурсії; конкурс учнівських краєзнавчих робіт; створення цифрових карт літературної Буковини, зустрічі з місцевими письменниками (понад 30 членів Чернівецької обласної організації: Борис Бунчук, Тамара Севернюк, Володимир Вознюк, Віра Китайгородська, Степан Панчук, Інна Гончар, Василь Джуран, Леонтина Топало та інші).

Краєзнавчий компонент на уроках української мови та літератури є важливим засобом формування особистості учня, здатного усвідомлювати свою належність до української нації та буковинської культурної спільноти. Системне використання регіонального матеріалу підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку дослідницьких компетентностей та забезпечує зв'язок шкільного курсу з реальним культурним простором області [11].

Професійний розвиток педагогічних працівників

Використання платформи «Вектор» як інструменту професійного розвитку для вчителів української мови та літератури Чернівецької області відкриває широкі можливості для формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, ознайомлення з інноваційними педагогічними практиками та участі у програмах, створених провідними науково-педагогічними працівниками Буковини [8].

Платформа «Вектор» є державною інформаційно-комунікаційною системою підтримки професійного розвитку педагогічних працівників, яка забезпечує доступ до програм підвищення кваліфікації, консультацій, супервізії та інших освітніх послуг [7].

Учителям української мови та літератури рекомендуємо:

- створити власний профіль на платформі та систематично оновлювати інформацію про професійні досягнення;

- формувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку відповідно до потреб закладу освіти та власних професійних запитів;

- використовувати можливості багатокритеріального пошуку для добору програм за тематикою, обсягом годин та формою навчання;

- здійснювати моніторинг нових програм і курсів, що відповідають актуальним викликам мовно-літературної освіти.

Пріоритетні напрями професійного зростання вчителів української мови та літератури

У контексті впровадження політики «Освіта для життя» та розвитку Нової української школи доцільно обирати програми, спрямовані на розвиток таких компетентностей.

● *Методична компетентність*

Важливим напрямом є опанування сучасних підходів до навчання української мови та літератури, зокрема компетентнісного навчання; діяльнісного підходу; технологій формувального оцінювання; розвитку читацької грамотності; організації дослідницької діяльності учнів [6].

● *Цифрова компетентність*

Сучасний учитель-словесник має володіти інструментами цифрової педагогіки, що передбачає створення інтерактивних навчальних матеріалів; використання цифрових освітніх ресурсів; застосування технологій штучного інтелекту в освітньому процесі; розвиток медіаграмотності учнів.

● *Оцінювально-аналітична компетентність*

Особливо актуальними є програми, пов’язані з новими підходами до оцінювання навчальних досягнень учнів у контексті НУШ, зокрема щодо формувального та підсумкового оцінювання результатів навчання.

Авторські програми, підготовлені фахівцями Чернівецької області

Особливу цінність для педагогів області становлять програми підвищення кваліфікації, розроблені науково-педагогічними працівниками Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» [8]. Їхньою перевагою є орієнтація на регіональні освітні потреби та практичний характер змісту.

Серед пріоритетних програм варто відзначити:

1. «Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я»

Участь у програмі сприятиме вдосконаленню навичок формувального оцінювання; розробленню критеріїв оцінювання навчальних результатів; використанню інструментів самооцінювання та взаємооцінювання учнів; впровадженню сучасних методик зворотного зв'язку.

2. «Сучасні підходи до навчання української мови та української літератури в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти»

Ця програма спрямована на підвищення рівня професійних компетентностей учителів мовно-літературної освітньої галузі відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти та концептуальних засад Нової української школи [6; 8. 13; 14].

Практичні рекомендації щодо побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку

Учителям української мови та літератури Чернівецької області варто планувати професійний розвиток за такими напрямами:

- програми щодо реалізації політики «Освіта для життя»;
- сучасне оцінювання в НУШ;
- розвиток читацької грамотності;
- цифрові інструменти для словесника;
- медіаграмотність та критичне мислення;
- використання штучного інтелекту в освітньому процесі;
- міжпредметна інтеграція мовно-літературної освіти;
- узагальнення власного педагогічного досвіду;
- підготовка авторських освітніх продуктів;
- участь у професійних спільнотах та педагогічних майстернях.

Доцільно поєднувати різні форми підвищення кваліфікації: курси, вебінари, тренінги, професійні спільноти, супервізію та самоосвіту [9].

Список використаних джерел та літератури

1. Політика «Освіта для життя»: етапи та інструменти впровадження. *Міністерство освіти і науки України.* 2025. URL: https://mon.gov.ua/news/polityka-osvita-dlia-zhyttia-etapy-ta-instrumenty-vprovadzhennia (дата звернення: 08.06.2026).

2. Освіта для життя: офіційний портал комплексної політики МОН України. URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/ (дата звернення: 08.06.2026).

3. Освіта для життя: як перший рік пілотування модельних програм трансформує українську школу. *Міністерство освіти і науки України.* 2026. URL: https://mon.gov.ua/news/osvita-dlia-zhyttia-iak-pershyi-rik-pilotuvannia-modelnykh-prohram-transformuie-ukrainsku-shkolu (дата звернення: 08.06.2026).

4. Пресбрифінг МОН: презентація комплексної політики «Освіта для життя». *Офіційний YouTube-канал МОН України.* 2025. URL: https://www.youtube.com/watch?v=z0-kFr7bi1E (дата звернення: 08.06.2026).

5. Освітні програми. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi (дата звернення: 08.06.2026).

6. «Гроші ходять за вчителем»: реєструйтеся та обирайте можливості професійного розвитку на платформі «Вектор». *Міністерство освіти і науки України.* 2026. URL: https://mon.gov.ua/news/hroshi-khodiat-za-vchytelem-reiestruitesia-ta-obyraite-mozhlyvosti-profesiinoho-rozvytku-na-platformi-vektor (дата звернення: 08.06.2026).

7. Національна платформа професійного розвитку педагогічних працівників «Вектор». URL: https://vector.vector-dev.prozori.in.ua/uk/ (дата звернення: 08.06.2026).

8. Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». *Платформа «Вектор».* URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/spk/533/detail/ (дата звернення: 08.06.2026).

9. «Вектор» професійного зростання педагога: інструменти, ресурси, можливості : програма підвищення кваліфікації. *Платформа «Вектор».* URL: https://vector.uied.gov.ua/en/mpk/2740/detail/ (дата звернення: 08.06.2026).

10. ТОП 10 музеїв Чернівців: де оживає історія Буковини. *Ємузей.* URL: https://emuseum.ua/blog/top-10-museums-of-chernivtsi (дата звернення: 08.06.2026).

11. Музейний тур Чернівцями. Ч. 1. URL: https://www.youtube.com/shorts/2SdcYi_eFog (дата звернення: 08.06.2026).

12. Музейний тур Чернівцями. Ч. 2. URL: https://www.youtube.com/shorts/l9nxrBNO6r8 (дата звернення: 08.06.2026).

13. Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я : програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які викладають предмети / інтегровані курси мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, українська література, зарубіжні літератури). *Платформа «Вектор»* / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». Чернівці, 2026. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2060/detail/ (дата звернення: 08.06.2026).

14. Сучасні підходи до навчання української мови та української літератури в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти : програма підвищення кваліфікації учителів мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти. *Платформа «Вектор»* / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». Чернівці, 2026. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2746/detail/ (дата звернення: 08.06.2026).

Куриш С.М.,
методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
доцент

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Трансформація сучасної системи освіти в Україні вимагає від учителів іноземних мов гнучкості, володіння інноваційними технологіями та вміння адаптувати освітній процес до викликів сьогодення. У 2026/2027 навчальному році пріоритетними напрямами залишаються забезпечення безперервності навчання, подолання освітніх втрат, цифровізація освіти та реалізація компетентнісного підходу відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти [1, с. 14].

Вивчення у закладах загальної середньої освіти іноземних мов у 2026/2027 навчальному році здійснюватиметься за декількома Державними стандартами та типовими освітніми програмами:

- у 1-4 класах – за Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87, та Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом О.Я. Савченко, або Типовою освітньою програмою, розробленою під керівництвом Р.Б. Шияна [2];

- у 5-9 класах – за Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898, Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 №235 (у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120) [2], модельними навчальними програмами, яким наказом МОН від 12.07.2021 №795 надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [2]:

• модельною навчальною програмою «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М.);

• модельною навчальною програмою «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І.М., Мойсюк В.А, Тріфан М.С., Унгурян І.К., Яковчук М.В.);

• модельною навчальною програмою «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М., Мацькович М.Р., Глинюк Л.М., Браун Є.Л.);

- **у 10-11 класах** (окрім пілотних шкіл) – за Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, та Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 №408 (у редакції наказу МОН від 20.06.2025 №890).

Програма не обмежує самостійність та творчу ініціативу вчителів, передбачаючи гнучкість у виборі та розподілі навчального матеріалу відповідно до потреб учнів та обраних засобів навчання (пункт 26 Державного стандарту) [2].

Із переліком рекомендованої літератури можна ознайомитися на сайтах Міністерства освіти і науки України та Інституту модернізації змісту освіти.

Особливу увагу варто надати реалізації Концепції Нової української школи (НУШ) у базовій та старшій профільній школі. Навчальне навантаження та розподіл годин на вивчення іноземних мов визначаються Типовою освітньою програмою, затвердженою для відповідного типу закладу освіти. Календарно-тематичне планування складається вчителем на основі обраної модельної або навчальної програми, затверджується керівником закладу освіти або його заступником і може коригуватися впродовж року залежно від темпу засвоєння матеріалу учнями.

Питання діагностики та компенсації знань і вмінь учнів є критично важливим. На початку навчального року обов'язковим є проведення діагностичного оцінювання (тестування, усне опитування, експрес-контроль) для визначення рівня залишкових знань.

Ефективними інструментами для мінімізації освітніх втрат є:

- адаптація календарно-тематичного планування із виділенням додаткових годин на повторення складних тем;

- інтеграція мовного матеріалу (поєднання лексичних і граматичних тем для оптимізації часу);

- використання асинхронного навчання, що дозволяє учням опрацьовувати матеріал у власному темпі;

- організація індивідуальних та групових консультацій [3, с. 45].

Учителям рекомендується активно використовувати безкоштовні державні платформи, такі, як «Всеукраїнська школа онлайн», для організації самостійної роботи школярів.

Сучасний урок іноземної мови має бути орієнтований не на механічне зазубрювання правил, а на формування комунікативної компетентності. Це передбачає здатність учнів успішно взаємодіяти іноземною мовою в реальних життєвих ситуаціях. Навчання має базуватися на чотирьох видах мовленнєвої діяльності:

• аудіювання: розвиток уміння сприймати на слух автентичні тексти різних жанрів, тому варто використовувати подкасти, короткі відео, аудіокниги;

• читання: формування навичок ознайомлювального, вивчаючого та вибіркового читання. Важливо підбирати тексти, що відповідають віковим інтересам учнів;

• говоріння (діалогічне та монологічне мовлення): акцентування уваги на швидкості та спонтанності мовлення. Помилки, які не заважають розумінню змісту, під час усного спілкування виправляти не варто, щоб не створювати психологічного бар'єру [5, с. 22];

• письмо: навчання написання есе, офіційних та неофіційних листів, повідомлень у соціальних мережах, що є актуальним для підготовки до підсумкових атестацій.

Наскрізні змістові лінії (екологічна безпека, громадянська відповідальність, здоров'я і безпека, підприємливість та фінансова грамотність) мають природно інтегруватися в тематику уроків.

Ключові сучасні методи та підходи у викладанні:

• комунікативний підхід (Communicative Language Teaching):

- фокус на активному спілкуванні з першого уроку;

- використання мови для вирішення реальних життєвих завдань;

- мінімум механічного зазубрювання правил;

• предметно-мовно інтегроване навчання (CLIL):

- вивчення інших шкільних предметів іноземною мовою. Наприклад: уроки математики, мистецтва чи природознавства англійською;

- формування природного сприйняття мови як інструменту пізнання;

• проєктне навчання (Project-Based Learning):

- створення учнями власних проєктів, презентацій та досліджень;

- командна робота та розвиток лідерських навичок;

- застосування мови для пошуку інформації та презентації результатів;

• змішане навчання (Blended Learning) та «Перевернутий клас»:

- поєднання традиційних уроків із самостійною роботою онлайн;

- теорію та граматику учні опрацьовують удома через відео чи додатки;

- на уроці максимум часу виділяється на практику, дискусії та ігри;

• гейміфікація (Gamification):

- використання ігрових елементів для підвищення мотивації;

- навчальні змагання, квести, робота з інтерактивними платформами (Kahoot, Quizlet).

У 2026/2027 навчальному році інтеграція цифрових інструментів виходить на новий рівень завдяки розвитку штучного інтелекту (ШІ). ШІ слід розглядати

як помічника вчителя та учня, а не як загрозу академічній доброчесності [4, с.37; 4].

Рекомендовані напрями використання ІКТ:

• генеративні мовні моделі (ChatGPT, Claude, Google Gemini): для створення персоналізованих текстів, адаптації складних матеріалів під рівень учнів (диференціація), генерації ідей для проєктної діяльності;

• інтерактивні платформи (Quizizz, Kahoot, Wordwall): для гейміфікації процесу оцінювання та підвищення мотивації учнів;

• мультимедійні дошки (Padlet, Miro): для організації командної роботи під час дистанційного навчання.

Учитель має навчати учнів критично оцінювати інформацію, отриману за допомогою ШІ, та дотримуватися правил цифрової гігієни.

Оцінювання результатів навчання має бути прозорим, об’єктивним і виконувати перш за все формувальну функцію. Формувальне оцінювання допомагає учневі усвідомити свої слабкі та сильні сторони, а вчителю – вчасно скоригувати методику викладання [1, с. 34]. Поточне оцінювання здійснюється під час щоденних занять у різних формах. Тематичне оцінювання виставляється на підставі результатів виконання тематичних робіт. Семестрове оцінювання формується на основі тематичних оцінок та результатів контролю чотирьох видів мовленнєвої діяльності. При оцінюванні робіт учнів варто керуватися критеріями, затвердженими Міністерством освіти і науки України, враховуючи індивідуальні особливості та умови навчання кожного школяра.

Наведемо деякі особливості для різних вікових та мовленнєвих рівнів викладання іноземних мов у наступному навчальному році:

• дошкілля та початкова школа. Важливий етап: англійська мова стає обов'язковою для дітей 5-6 років у дитсадках. Навчання у перших ланках будується виключно через ігри, пісні, рухливі активності (метод KISS – Keep it Short and Simple);

• середня школа (5-9 класи). Навчання триває за Державним стандартом базової середньої освіти НУШ [1, с. 27]. Наприклад, у 9 класах акцент зміщується з особистісних тем на глобальні виклики: екологію, вибір професії та науку;

• міждисциплінарний підхід. Мова інтегрується з іншими предметами [3, с. 67] (CLIL – Content and Language Integrated Learning). Під час вивчення тем на кшталт «Історичні постаті» вчителям радять уникати контраверсійних і деструктивних сюжетів через високу чутливість дітей у воєнний час.

Краєзнавчий компонент є важливим інструментом у викладанні іноземних мов, оскільки він перетворює мову з сухого набору правил на живий інструмент комунікації. Вивчення рідного краю чи країни проживання через призму іноземної мови створює міцний емоційний зв'язок, який значно полегшує запам'ятовування лексики, стимулює пізнавальну активність та розвиває міжкультурну компетентність.

Саме краєзнавство може стати важливим джерелом стимулювання інтересу до вивчення іноземної мови, дозволяє учням орієнтуватися в розмові на ті факти та відомості, із якими вони зіштовхуються в повсякденному житті, в умовах існування в рідній для них культурі. Тож що ширшою є галузь знань про факти рідної культури, якими оперують учні, то продуктивнішою та результативнішою буде праця щодо ознайомлення з культурою країн, мова яких вивчається [9].

Під час підготовки уроків з циклу «Ми – українці» не можна не згадати про рідний край, про місце, де ти народився й живеш, про видатних особистостей, які походять з цього краю та про визначні місця, варті уваги. Так при підготовці до уроку з цього циклу «Буковина – рідний край» можна і варто давати учням завдання самостійно знайти інформацію про людей, які тут народилися та стали відомими в усьому світі, про пам’ятки культури, що є візитною карткою області.

На уроці краєзнавства учні із захопленням та гордістю інформують про знаменитостей, які жили та працювали в їхньому рідному місті, селі. Після проведення такого уроку на краєзнавчу тематику можна зробити висновок, що дітям цікаво та корисно здобувати та презентувати інформацію про рідну

місцевість. А на уроках з циклу «Візит до України» діти з величезним задоволенням розповідають про Україну, її столицю Київ, про українські міста та свята нашого народу.

Велике значення має використання краєзнавчого матеріалу в позакласній діяльності з іноземної мови. Наприклад, при проведенні свята «Зустрічаємо весну!» учні молодших класів співають веснянки, розповідають про весняні квіти, що ростуть на території Буковини, декламують вірші про красу весни в Україні.

Під час презентації творчих проєктів, наприклад, у рамках шкільного краєзнавчого конкурсу можна помітити, із якою гордістю та любов'ю учні висловлюються про свій рідний край, місто, школу, у якій вони навчаються.

Також у наступному навчальному році в рамках проведення тижня Європи в Україні можна організувати день Європи в школі із такими заходами в програмі:

- презентація учнівського проєкту «Міст між Україною та країною, мова якої вивчається», у якому учні середньої та старшої школи презентуватимуть свою рідну країну іноземною мовою уявним гостям із закордону;

- інсценізація п’єси українського драматурга іноземною мовою;

- інсценізація української народної казки «Котик та Півник» іноземною мовою;

- екскурсія шкільним музеєм-світлицею для учнів та їхніх батьків.

Використання місцевого матеріалу надає низку важливих освітніх та виховних переваг:

- «діалог культур»: розуміння іноземної ментальності неможливе без усвідомлення власної культурної ідентичності. Порівнюючи традиції, географію та історію рідного краю з країною досліджуваної мови, учні глибше розуміють обидві культури;

- висока мотивація: навчання стає цікавішим, коли учні можуть вільно розповідати іноземною мовою про своє місто, його видатних діячів чи звичаї. Це наближає освітній процес до реального життя;

- практична цінність: володіння краєзнавчою лексикою дозволяє учням виступати в ролі гідів чи повноцінних співрозмовників у міжнародних проєктах, обмінах або під час туристичних поїздок, уникаючи бар'єрів у комунікації;

- формування особистості: інтеграція патріотичного та локального виховання допомагає виховати громадянина, який поважає спадщину свого краю та здатний презентувати її світові.

Для впровадження такого підходу на уроках можна також використовувати проєктну діяльність (наприклад, створення англомовного буклету про свій регіон), краєзнавчі рольові ігри або переклад місцевих легенд і пісень.

Отже, успішність викладання іноземних мов у 2026/2027 навчальному році безпосередньо залежить від професіоналізму, творчого підходу вчителя та його готовності до змін. Пріоритетом має залишатися створення безпечного, психологічно комфортного та стимулюючого освітнього середовища, де кожен учень матиме можливість розкрити свій потенціал і здобути якісні знання, необхідні для інтеграції у світову спільноту.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 07.06.2026).

2. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235. Додаток 3. URL: https://imzo.gov.ua/2021/02/22/nakaz-mon-vid-19-02-2021-235-pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitn-oi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/ (дата звернення: 07.06.2026).

3. Методика викладання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти : підручник / за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2021. 320 с.

4. Про затвердження рекомендацій щодо використання штучного інтелекту в закладах освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 14.01.2026. URL: https://mon.gov.ua (дата звернення: 26.05.2026).

5. Коберник О.М. Цифрові трансформації в сучасній мовній освіті. Київ : Академія, 2025. 180 с.

6. Романенко В.П. Інноваційні підходи до формування комунікативної компетентності на уроках англійської мови. *Іноземні мови в школах України*. 2024. №3. С. 20-25.

7. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В. Спілкування в Інтернеті. Етикет спілкування в мережах. URL: https://youtu.be/68vEhiKEBOA (дата звернення: 09.06.2026).

8. Ткаченко Т. ZOOM. Сесійні кімнати для групової роботи. URL: https://www.youtube.com/watch?v=p2Li2-fEsvA (дата звернення: 09.06.2026).

9. Урок. Освіта.UA : освітня платформа. URL: https://urok.osvita.ua/ (дата звернення: 09.06.2026).

Федорак В.Ф.,
методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ПРІОРИТЕТИ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 н.р. Нова українська школа переходить до 9-го класу, таким чином завершуючи цикл базової середньої освіти. Ядром НУШ, як відомо, є формування в учнівства компетентностей відповідального демократичного громадянства. Вони детально прописані у Законі України «Про повну загальну середню освіту» [1], Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 [2], модельних навчальних програмах для 5-9 класів НУШ [3] та програмі з історії України та всесвітньої історії для 5-11 класів у частині, що зберігає чинність у 2026/2027 навчальному році (10-11 класи) [6]. Виходячи зі змін у змісті та структурі шкільної історичної освіти, передбачених концептуальними засадами реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти [7], затвердженими наказом МОН України від 30.07.2024, варто взяти до уваги тенденцію до зростання питомої ваги інтегрованого курсу «Україна і світ» не тільки у Новій українській школі, але і в старшій ланці – 10-11 класах.

Особливістю 2026/2027 навчального року буде і те, що це рік, коли процес підготовки до реальної профільної школи виходить на фінішну пряму. І в цьому сенсі варто пригадати відомий вислів видатного українського педагога Василя Сухомлинського, звернутий до кожного учня: «Головне, що ти повинен знайти у школі, – це мету свого життя!». Під цим кутом зору, виходячи із проголошеного принципу дитиноцентризму, нам усім важливо шукати найбільш оптимальне

поєднання величі наших цілей та реалізму наших можливостей у забезпеченні рівного доступу учнівства до якісної освіти.

У 2026/2027 навчальному році учні 5-9 класів працюватимуть за обраними модельними програмами Нової української школи, перелік яких затверджений МОН України та розміщений на його сайті [3].

Нагадуємо, що розроблені на базі модельної програми освітня програма закладу і навчальна програма з предмета – це обов'язковий для виконання документ для вчителя, тому найперше необхідно ретельно опрацювати пояснювальні записки до кожної із програм. Освітній заклад у рамках базової школи може змінювати варіант модельної навчальної програми з освітнього предмета, однак при цьому потрібно враховувати стан навчально-методичного забезпечення.

Головна тенденція змін у змісті програм – подальша деколонізація української історичної свідомості та національної пам'яті від імперських наративів, дерусифікація і декомунізація українського історичного процесу та інформаційного простору.

Стосовно вивчення історії в 10-11 класах, то для цих класів у ЗЗСО зберігають чинність програми курсів з історії України та всесвітньої історії, затверджені наказом МОН України №698 від 03.08.2022 [6].

Стосовно навчально-методичного комплексу, то його ядром залишається підручник. З текстами підручників для 5-9 класів НУШ та іншими складовими авторських варіантів навчально-методичного комплексу (робочі зошити, електронні додатки тощо) можна ознайомитися на сайтах видавництв та інституцій МОН України. А з повним текстом електронних версій усіх підручників можна ознайомитись на сайтах Інституту модернізації змісту освіти МОН України [4] та Українського інституту розвитку освіти [5].

Питання лише за ефективним використанням підручника, зокрема його навчально-методичного інструментарію на кожному уроці. Це стосується всіх навчальних дисциплін нашої освітньої галузі як у форматі нової, так і «старої» школи.

Період «довгого XIX ст.», який у 2026/2027 н.р. вивчатиметься в 9-х класах у форматі Нової української школи, – важливий етап світової та вітчизняної історії, оскільки у ньому органічно переплітаються дві ключові тенденції: модернізація та національне відродження бездержавних націй, що привели, як пише Ярослав Грицак, до «квантового стрибка в історії людства» [19, с. 151].

Йдеться про те, що в цей період становлення основ індустріального суспільства – «промислової революції» (Френсіс Фукуяма) – з його крупним машинним виробництвом, утвердженням ринкових відносин та зростаючою мірою свободи і демократії, урбанізацією та розгалуженою інфраструктурою громадянського суспільства, розширенням доступу до освіти, як наслідок, посилюється роль у повсякденному житті духовної сфери, зокрема таких «тонких матерій», як мовна, а відтак і національна самоідентифікація, що перебирають на себе від конфесійної приналежності роль визначальних маркерів в епоху формування модерних націй у Європі та – через інтенсифікацію процесів комунікації і становлення глобальної цивілізації – світу [20].

І саме завдяки викликаній Французькою революцію хвилі національного відродження європейських народів (німців, італійців, чехів, угорців, румунів та – особливо(!) – поляків, а також фінів, естонців, латвійців, литовців), українство не тільки пробудилося від летаргічного сну, але і встояло проти шаленого асиміляційного тиску деспотичного режиму східного штибу, що панував у московії. Більше того, «українське довге XIX ст.» підготувало ґрунт для виходу на історичну арену модерної української нації у роки Української революції на початку XX ст., що була частиною європейської хвилі революцій. Досліджувати разом зі здобувачами освіти цей процес в усіх його вимірах – особистості, програмні документи, інституції й організації, локації і більш широкі територіальні масиви, гендерні баланси, врахування внеску національних спільнот – не тільки важливо, але й цікаво.

Тим паче, що з точки зору крайової історії цей період найбільш ґрунтовно досліджений історичною наукою, найперше вченими ЧНУ ім. Ю. Федьковича.

Зокрема, йдеться про буковинську частину території нинішньої Чернівецької області. Питання в тому, щоб транслювати ці напрацювання на рівень шкільної історичної освіти. Оптимальним у цьому сенсі виглядає формат реалізації учнівських проєктів з наперед визначеної вузлової проблематики цього та й інших періодів/курсів крайової історії.

Щодо учительської спільноти, то розробка історико-краєзнавчих проєктів може стати спільною справою методичних спільнот як на рівні закладів освіти, так і на рівні територіальних громад, адже вони мають величезний освітній і громадяноформуючий потенціал, що особливо актуально в умовах шаленої інформаційної війни проти України.

Освітні проєкти і відродження української національної пам'яті

Стосовно проєктів як педагогічної технології, то досвід реалізації регіональних просвітницьких проєктів «З історії української державності і державотворення» («Історія для НЕісториків») та «Історична розвідка: особливості діяльності підпілля на території твого селища/села/міста у боротьбі за державність України у ХХ ст.» підтверджує існування серед педагогічного загалу і громадськості запиту на такого роду інформацію. Цей напрям є перевіреним способом не тільки активізації пізнавальної діяльності учнів, але й відродження української національної пам'яті. І ми будемо розвивати його і надалі шляхом проведення каскаду зустрічей членів нашої спільноти на рівні «заклад освіти – територіальна громада». Особливо це актуально в контексті підготовки і відзначення 35-річчя відродження державної незалежності України, ювілеїв українських діячів та інституцій: 160-річчя від дня народження Михайла Грушевського, 170-річчя від дня народження Івана Франка та Омеляна Поповича, 50-річчя Української Гельсінської спілки та ін. Зокрема, на відзначення 160-річчя академіка Михайла Грушевського, у вересні 2026 року, обласна методична спільнота учителів громадянської та історичної освітньої галузі планує проведення педагогічних читань.

Ми також не маємо права забувати мільйони жертв більшовицьких і нацистських репресій та місця їхньої пам'яті, як-от: Національний музей Голодомору-геноциду і Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр», вшанування роковин Голодомору 1932-1933 рр. як геноциду українського народу та масового голоду 1946-1947 років, операцій «Вісла» і «Захід», місця вбивств московськими агентами у Парижі, Роттердамі і Мюнхені очільників українського руху за державну незалежність, тлінні останки яких Україна сьогодні повертає додому, творячи національний пантеон. Сучасні технології дозволяють робити такого роду дослідження не тільки наживо, але й у режимі онлайн-екскурсій.

Наголошуємо на тому, що російсько-українська війна, цей найбільший після Другої світової війни збройний конфлікт у Європі, у якому, за словами професора Сергія Плохія, «імперська росія воює за цінності XIX ст. тактикою XX ст. та зброєю XXI ст.» [18, с. 312], – це рубіжна дата не тільки в історії незалежної України, і її вивчення недарма виділено у окремий розділ шкільної історії [6]. Захищаючи свій суверенітет, територіальну цілісність та європейський вибір, Україна воює проти базових постулатів «русского міра», що сягають корінням у XIX ст. та які московські верховоди намагаються реанімувати, мріючи відновити «двічі трієдіную Русь»: «Самодержавіє. Православіє. Народность» і «Вєлікая, Малая і Бєлая Русь».

Це також нова глава в державній політиці української національної пам'яті, адже війна, особливо її повномасштабна фаза, продемонструвала світу, що в Україні зросло покоління героїв, ім'я яким – легіон! Тому пошанування кожного з них, а особливо(!) місць пам'яті загиблих, у кожному населеному пункті, найперше в закладах освіти: встановлення меморіальних дощок, обладнання кутків і Алей Слави, музеїв, написання літописів Війни за незалежність, – це робота, яку вчитель історії школи має координувати за внутрішнім покликом.

Це й буде нашим реальним внеском у реалізацію політики декомунізації, прописаної у відповідних законах від 09.04.2015 [8-11]. Першим помічником у

цьому є сайт Українського інституту національної пам'яті, команда якого пропонує освітянам цілий ряд цікавих проєктів із малодосліджених сторінок нашої історії, особливо за період «червоного XX століття»: Українська революція початку XX ст., український визвольний рух у 20-х – на початку 50-х, українська еміграція, кримськотатарський фактор в історії України тощо [12].

Власне кажучи, сучасне наскрізне бачення змісту української історії, включеної у європейський і глобальний контексти, зафіксоване в узагальнюючих працях відомих істориків: у працях «Брама Європи» [17], «Російсько-українська війна. Повернення історії» [18], збірці історичних есеїв «Лінія зіткнення» Сергія Плохія [15] та у фундаментальному дослідженні Ярослава Грицака «Подолати минуле: глобальна історія України» [19]. Ці книги можуть слугувати своєрідним навігатором у книжковому морі для учительства, яке прагне йти в ногу з часом.

При викладанні курсу «Громадянська освіта» і «Правознавство» в умовах переходу до нового формату навчання у 9 класі ми рекомендуємо дотримуватися структури і змісту, яку пропонує авторський колектив обраного вами підручника.

В умовах війни ключове значення для збереження життя і здоров'я дорослих і дітей має ознайомлення з основами міжнародного гуманітарного права. Курс за вибором «Міжнародне гуманітарне право» має належне навчально-методичне забезпечення, затверджене МОН України (оновлена редакція програми і посібника розміщені на сайті Української Гельсінської спілки з прав людини) [13]. Там само можна замовити і комплект шкільних підручників з міжнародного гуманітарного права.

При викладанні інтегрованого курсу «Громадянська освіта» у 10 класі, програма якого розміщена на сайті МОН України [14], варто звертати особливу увагу на формування в учнів медіаграмотності. Певний досвід формування уміння протидії російським наративам, які щедро транслюють фінансовані росією різноманітні інформаційні помийки, здобутий нашою спільнотою у минулому навчальному році в ході співпраці з центром громадянської просвіти «Альменда» доводить, що це завдання нам під силу.

Учитель сам відповідає за свій рівень фахової майстерності, використовуючи для цього всі наявні ресурси: самоосвіту, роботу на онлайн-платформах, участь у засіданні професійних методичних спільнот, проєкти і конкурси. Досвід проведення конкурсу «Учитель року – 2026» у номінації «Громадянська освіта» для нас був повчальним. Наша переможниця І туру, учителька Хотинського опорного академічного ліцею Тетяна Мирославівна Юрчак здобула третє, призове місце на державному рівні. Тож ми маємо гарний приклад для наслідування для тих педагогів, хто вирішить взяти участь у анонсованому МОН України конкурсі «Учитель року – 2028» у номінації «Правознавство».

Досвід показує, що успіху на фаховому конкурсі досягають ті педагоги, з якими працюють професійні команди закладів освіти і/або територіальної громади. Однак визначальне значення мають сформовані в учасників такі базові складові педагогічної компетентності, як інформаційно-цифрова, предметно-методична, інклюзивна, психологічна, які прописані у Державному професійному стандарті учителя, затвердженому наказом МОН України від 29.08.2024 №1225 [16].

Епіцентром нашої роботи у школі має бути сучасний кабінет історії, який створює широке «вікно можливостей» для розвитку як учителя, так і учнів завдяки підключенню до інтернету, новітньому комплекту комп'ютерів, широким можливостям для доречного використання різноманітних ресурсів та штучного інтелекту тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 10.06.2026).

2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL:

https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 10.06.2026).

3. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 05.06.2025).

4. Модельні навчальні програми. Громадянська та історична освітян галузь. *Інститут модернізації змісту освіти МОН України.* URL: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/ (дата звернення: 10.06.2026).

5. Перелік підручників / навчальних посібників для ЗЗСО поданих на конкурс у 2026 році (4, 6, 7 та 9 клас). *Український інститут розвитку освіти.* URL: https://uied.org.ua/konkurs-pidruchnykiv/perelik-pidruchnykiv-navchalnyh-posibnykiv-dlya-zzso-podanyh-na-konkurs-u-2026-roczi-4-6-7-ta-9-klas/ (дата звернення: 10.06.2026).

6. Всесвітня історія. Історія України. (інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7-9 класи. Історія України. 7-9 класи. Всесвітня історія. 10-11 класи. Історія України. 10-11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ : HREK-PRES, 2022. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navch.progr.2022.WH.HU.6-11.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

7. Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти : наказом Міністерства освіти і науки України від 30.07.2024 №1072. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptualnykh-zasad-reformuvannia-istorychnoi-osvity-v-systemi-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 10.06.2026).

8. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої

символіки : Закон України від 09.04.2015 №317-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text (дата звернення: 10.06.2026).

9. Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті : Закон України від 09.04.2015 №314-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text (дата звернення: 10.06.2026).

10. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років : Закон України від 09.04.2015 №316-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T150316 (дата звернення: 10.06.2026).

11. Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років : Закон України від 09.04.2015 №315-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T150315?an=1 (дата звернення: 10.06.2026).

12. Український інститут національної пам’яті. URL: https://uinp.gov.ua/ (дата звернення: 10.06.2026).

13. Навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»: як отримати друкований формат. *Українська Гельсінська спілка з прав людини.* URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/navchalno-metodychnyy-posibnyk-vyvchaiuchy-mizhnarodne-humanitarne-pravo-iak-otrymaty-drukovanyy-format/ (дата звернення: 10.06 2026).

14. Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. 2022. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa.2022.hromadyanska.osvita-10.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

15. Плохій С.М. Лінія зіткнення. Нариси про минуле та сучасне України. Київ : Кліо, 2024. 288 с.

16. Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 №1225. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 10.06.06.2026).

17. Плохій С.М. Брама Європи. Харків : КСД, 2015. 512 с.

18. Плохій С.М. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків : КСД, 2023. 400 с.

19. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2021. 422 с.

20. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ : Наш формат, 2019. 608 с.

Іванова Л.І.,
завідувач науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ВИКЛАДАННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ: КЛЮЧОВІ АКЦЕНТИ

Читання – це один із витоків мислення
і розумового розвитку.
В. Сухомлинський

Потреби сучасного освітнього процесу й основні нормативні документи щодо реформи закладів загальної середньої освіти спрямовують учителя зарубіжної літератури на подальше вдосконалення системи вивчення дисципліни, пошук шляхів формування й розвитку предметних і ключових компетентностей та визначають нові стратегічні пріоритети. До них належать реалізація діяльнісного та компетентнісного підходів, виховання громадянського патріотизму, запровадження профільного навчання. Ці орієнтири безпосередньо визначають структуру та зміст шкільної літературної освіти [4, 5].

Вивчення зарубіжної літератури у школі має чимало переваг. По-перше, це унікальна можливість розширити та формувати полікультурний світогляд учнів. Аналіз творів світового письменства дозволяє здобувачам освіти дослідити ментальність, цінності та історичний контекст різних народів світу. По-друге, читання літератури іноземною мовою покращує словниковий запас, здатність до граматичного аналізу та розуміння текстів. Це корисно для майбутнього успіху у вивченні іноземних мов. Світова літературна спадщина виступає могутнім чинником особистісного зростання та формування цілісної картини світу. Крім цього, вивчення зарубіжної літератури розвиває в учнів критичне мислення та

аналітичні навички. Читання й аналіз творів допомагає знаходити прихований зміст текстів, аналізувати персонажів та їхні мотиви, а також робити висновки й інтерпретації. Ці навички стануть у пригоді учням не лише у навчанні, а й у повсякденному житті [4].

З урахуванням специфіки навчального предмета «Зарубіжна література», який є єдністю словесного мистецтва і основ науки (літературознавства), що вивчає це мистецтво, формуються особистісні і предметні результати засвоєння курсу [4].

Суть особистісних результатів вивчення літератури полягає в наступному: удосконалення духовно-моральних якостей особистості, виховання почуття любові до батьківщини, шанобливого ставлення до літератури та культур інших народів; використання для вирішення пізнавальних і комунікативних завдань різних джерел інформації (словників, енциклопедії, інтернет-ресурсів) [2, с. 49; 4].

Звертаємо увагу на комплексний розвиток аналітичних та комунікативних компетентностей здобувачів освіти. Пріоритетними напрямами роботи мають стати інтелектуальні та мовленнєві вміння, які забезпечують самостійне критичне мислення учнів:

● глибоке розуміння та ідентифікація проблеми: здатність бачити суть головного питання в інформаційному потоці, відокремлювати головне від другорядного;

● формулювання наукових гіпотез: здатність пропонувати обґрунтовані припущення, варіанти вирішення проблем та прогнозувати можливі результати;

● логічне структурування матеріалу: уміння впорядковувати й класифікувати інформацію, розділяти текст на логічні частини та будувати чіткий виклад матеріалу;

● аргументація та захист власної позиції: майстерність підбирати переконливі докази, факти, статистику чи приклади для обґрунтування особистих поглядів;

● аналіз причинно-наслідкових зв'язків: здатність чітко простежувати та демонструвати в усній чи письмовій формі, які саме фактори призвели до конкретних наслідків;

● формулювання інтегрованих висновків: уміння підбивати підсумки, узагальнювати досліджені дані та робити остаточні висновки на основі проведеного аналізу [6, с. 32].

Основні методи, орієнтовані на формування усної комунікації, – це всі форми навчального діалогу, усі види переказу, доповіді й повідомлення, рольові й ділові ігри, навчальні дослідження і навчальні проєкти, обговорення, дискусії, диспути, виступи на заходах [1].

Методи, орієнтовані на формування письмової комунікації, – твори й перекази, підготовка заміток і статей, телекомунікаційні тексти, повідомлення, участь у творчих конкурсах [1].

Для успішного аналізу та інтерпретації учнями творів зарубіжної літератури важливо дотримуватися кількох рекомендацій: уважно читати текст, звертаючи увагу на деталі та символіку; вивчати життєвий шлях автора, контекст створення твору, щоб краще зрозуміти його наміри та ідеї.

На уроках зарубіжної літератури комунікативною основою є навчальний діалог про художній твір. Діалог читачів (як учнів, так і вчителя-читача) про прочитаний твір – це різноманіття взаємодоповнюючих поглядів учнів-читачів, читачів-співрозмовників. Це умова розвитку читацького розуміння, естетичного аналізу твору, читацького сприйняття героїв твору, позиції автора твору. Саме тому вчителям важливо досконало володіти методикою ведення діалогу, переосмислити комунікативну та діяльнісну логіку організації навчання на уроках літератури, роль учителя та учнів на уроках аналізу художнього твору. Необхідно виховувати в учнів-читачів культуру сприйняття художнього твору, толерантного ставлення до іншої думки, уміння самостійно розуміти та оцінювати прочитаний художній твір [4].

Читацька компетентність є однією з найважливіших компетентностей, що формується впродовж всього терміну навчання дитини у школі та має

надпредметний, універсальний характер, забезпечує успішне засвоєння знань, умінь, навичок та формування компетентностей у контексті засвоєння будь-якої шкільної дисципліни. В основі грамотного, комунікативно-усвідомленого читання лежить процес сприйняття та активної переробки інформації. Саме тому навчання читанню передбачає сприйняття, засвоєння та інтерпретацію прочитаного. Для реалізації всіх можливостей читання на практиці пропонуємо проводити систематичну цілеспрямовану роботу щодо вдосконалення у здобувачів освіти читацьких навичок. Керівництво процесом формування читацької компетентності учнів лягає на педагогів усіх дисциплін, водночас пріоритет у цій сфері належить вчителям мови й літератури [2, с. 43; 6, с. 44].

Читацька компетентність не входить до переліку ключових, визначених Законом України «Про освіту», але вона є складником інших ключових компетентностей: «вільне володіння українською мовою», «спілкування рідною та іноземними мовами», «навчання впродовж життя», де взаємодія з текстовим матеріалом є критично необхідною і важливою.

У Державному стандарті базової середньої освіти термін «читацька компетентність» не вживається; натомість використовується термін «читання з розумінням» як назва наскрізного вміння, важливого складника всіх ключових компетентностей [5].

У час, коли відбувається цифровізація життя, коли обсяги й різноманіття інформації суттєво збільшуються, формування читацької компетентності є критичною вимогою сьогодення [1].

За результатами проведеного КЗ «ІППОЧО» анкетування серед учнів 9-11 класів ЗЗСО та педагогів можна зробити окремі висновки. Зокрема, анкетування дало можливість зрозуміти, чи усвідомлюють учні прочитані художні твори, на яких етапах вони стикаються з труднощами. Крім того, це анкетування допоможе педагогам удосконалити методику викладання та сприятиме розвитку учнів у сфері літературної грамотності.

Переважна більшість учителів оцінюють рівень читацької компетентності здобувачів освіти як середній – *81,4%* (якщо порівнювати з відповідями учнів, то

для них – *81,9%*). Це свідчить про те, що учні володіють базовими навичками читання та розуміння текстів і мають потенціал для розвитку.

Лише *8,2%* респондентів демонструють високу читацьку компетентність. Отже, необхідне впровадження нових методик (наприклад, інтерактивних методів аналізу тексту або використання цифрових інструментів, компаративного аналізу тексту) для зацікавлення учнів предметом та переведення їх з середнього рівня на високий.

Розглянемо, які методи та прийоми переважають на уроках зарубіжної літератури. Педагоги роблять акцент на методах критичного мислення – *83,5%* (*79,8%* – відповіді учнів), віддаючи першість аналізу тексту та свідомому читанню. На другому місці залишаються актуальними для більшості опитаних *(68%)* традиційні методи (бесіди, читання). Творчі та ігрові мають майже однакову підтримку *(близько 63-64%),* що вказує на прагнення вчителів зробити процес навчання цікавим та діяльнісним.

Переважна більшість педагогів *(69,1%)* активно впроваджують цифрові інструменти для формування читацьких навичок. Результати свідчить про те, що цифровізація освіти в Україні є сталим трендом. Тільки *29,9%* (майже третина) опитаних використовує технології епізодично або лише для певних завдань.

Незважаючи на очевидні переваги викладання зарубіжної літератури для розвитку читацьких компетентностей, ми стикаємося з важливими викликами:

- відсутність мотивації учнів до читання. Часто вони не мають достатньо часу на це або вважають, що літературні твори не є актуальними для них. Тому важливо розвивати у них інтерес до читання, пропонуючи цікаві й різноманітні твори, та використовувати на уроці інтерактивні методи навчання;

- різний рівень читацької компетентності, тому важливо використовувати диференційований підхід до навчання.

Звертаємо увагу на використання таких стратегій для покращення формування читацьких компетентностей:

1. *Текстоцентричний підхід.* Будь-яке твердження учня має підкріплюватися цитатою з художнього твору або посиланням на конкретний

епізод тексту, що формує навички доказового мислення. Книга має сприйматися як інтелектуальний діалог між автором та учнем.

2. *Поширення досвіду успішних практик*. Учителі можуть обмінюватися досвідом та методиками, що успішно застосовуються на уроках літератури, для розвитку навичок читання та критичного мислення.

3. *Використання цифрових технологій*. Сучасні технології надають можливості для розвитку інтерактивних платформ, де учні можуть працювати з текстами, обговорювати їх, ділитися своїми думками, що в свою чергу сприяє розвитку їхніх компетентностей.

4. *Залучення здобувачів освіти до вибору художніх текстів*. Дати можливість учням самостійно обирати літературні твори для прочитання, що значно збільшить їхню мотивацію до читання та саморозвитку [6, с. 45].

У 2026/2027 навчальному році Нова українська школа стартує у 9 класі, який завершує цикл базового навчання закладів загальної середньої освіти. Вивчення зарубіжної літератури **у 5-6, 7-9 класах** здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білоскаленко Н.І., Снєгірьова В.В., Фідкевич О.Л.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В, Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т.);
- модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В.);

● модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Снєгірьова В.В., Бушакова О.В., Горобченко І.В., Каєнко О.В.);

● модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В., Слободянюк О.М.) [4].

Для **10-11 класів** залишаються чинними навчальні програми, які розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [3].

Перелік навчальної літератури та навчальних програм, що мають відповідні грифи, постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайтах ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та Міністерства освіти і науки України [3].

Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою. Твори зарубіжних письменників вивчають в українських перекладах або іншими мовами, якими володіють учні (англійською, німецькою, французькою тощо) [4].

Під час викладання зарубіжної літератури потрібно звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики: порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів, літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (науково-популярних, документальних), оригіналу і перекладу. Водночас учителю потрібно завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайн-взаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм і академічної доброчесності [1].

Міністерство освіти і науки України рекомендує на початку навчального року запланувати роботу щодо виявлення та (у разі потреби) подолання освітніх втрат учнів. Для цього важливо:

• адаптувати навчальні програми;

• використати внутрішньопредметні та міжпредметні зв’язки;

• подбати про доступність викладу, наявність циклічного, інтервального повторення матеріалу, вправ на стабілізацію емоційного стану учнів, упровадження диференційованого навчання та формувального оцінювання [3].

Активізація процесів професійного зростання вчителя зарубіжної літератури та його науково-методичний супровід у системі післядипломної педагогічної освіти є запорукою готовності педагога до реалізації вимог Нової української школи та розвитку його інформаційно-цифрової компетентності. Це забезпечує можливість мобілізувати свій творчий потенціал задля формування ключових і предметних компетентностей учнів, розвитку їхнього критичного мислення та надихання колег на впровадження стандартів НУШ.

Отже, ***рекомендуємо*** педагогам скористатися регіональними матеріалами та програмами факультативних курсів, затверджених вченою радою, науково-методичною радою КЗ «ІППОЧО»:

● програма факультативного курсу «Бібліотеки – скарбниця духовності. 8(9) класи», укладач – Білоконь О.І., учитель зарубіжної літератури Чернівецької гімназії №18 Чернівецької міської ради (протокол №2 від 26.03.2026);

● програма факультативного курсу «У світі художнього слова. 7 клас», укладач – Гулей Т.І., учитель зарубіжної літератури Юрковецького ЗЗСО І-ІІІ ст. Юрковецької СР (протокол №2 від 26.03.2026);

● методичний посібник «Підсумкові та діагностувальні роботи із зарубіжної літератури. 8 клас НУШ», автор – Пензар С.М., учитель зарубіжної літератури Мошанецької гімназії Кельменецької СР (протокол №2 від 16.06.2026).

Рекомендуємо на засіданнях професійних спільнот учителів зарубіжної літератури:

- *опрацювати* методичні рекомендації МОНУ та КЗ «ІППОЧО» щодо викладання предмета у 2026/2027 навчальному році;

- *обговорити* особливості реалізації змісту Державного стандарту базової середньої освіти в модельних програмах та підручниках для учнів 9-го класу закладів загальної середньої освіти;

- *провести* майстер-класи для вчителів, котрі викладатимуть зарубіжну літературу в 9-х класах закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Ісаєва О.О. Методи вивчення зарубіжної літератури в школі : презентація лекції. URL: https://isaieva.kiev.ua/downl-f/prez-1-2-metod.pdf (дата звернення: 11.06.2026).

2. Ісаєва О.О. Розвиток читацької компетентності учнів в умовах інформаційного суспільства. *Наукові записки Інституту педагогіки*. Київ, 2021. Вип. 14. С. 45-52.

3. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: https://mon.gov.ua/ (дата звернення: 11.06.2026).

4. Модельні навчальні програми із зарубіжної літератури. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://surl.li/qryyvm (дата звернення: 11.06.2026).

5. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 11.06.2026).

6. Степанюк С.О. Формування ключових і читацької компетентностей на уроках зарубіжної літератури. *Педагогічний пошук*. 2022. №2(114). С. 31-33.

7. Шуляр В.І. Формування читацької компетентності учнів на уроках літератури в контексті вимог PISA та НУШ. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 83, т. 1. С. 42-46.

Говорнян Л.С.,
методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти і міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ РУМУНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (РУМУНСЬКОЇ І ЗАРУБІЖНОЇ) У 5-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році викладання мовно-літературної освітньої галузі в межах реформи Нової української школи здійснюється відповідно до сучасних вимог освіти та спрямоване не лише на засвоєння знань, а й на розвиток умінь спілкуватися, мислити критично та висловлювати власну думку.

Важливим є формування в учнів мовленнєвих компетентностей, уміння працювати з текстом, аналізувати інформацію та аргументовано захищати свою позицію. Це допомагає їм успішно взаємодіяти в суспільстві та адаптуватися в різних життєвих ситуаціях.

Мовно-літературна освітня галузь спрямована на гармонійний розвиток особистості учня та формування однієї з ключових компетентностей Нової української школи – комунікативної. Уміння чітко, логічно та грамотно висловлювати свої думки є важливим для кожної людини незалежно від майбутньої професії. Комунікативна компетентність дає змогу обмінюватися думками, висловлювати власні погляди й почуття, відстоювати свою позицію та ефективно взаємодіяти з іншими людьми, зменшуючи ризик непорозумінь.

Для забезпечення високої якості освіти важливо, щоб педагогічна діяльність була системною, цілеспрямованою й гнучкою. На початку навчального року вчителю варто сформувати індивідуальний навчально-методичний кейс, який охоплює сучасні стратегії, методи, прийоми та засоби навчання. Важливо передбачити варіанти роботи як в очному, так і в

дистанційному чи змішаному форматах. Необхідно також обрати цифрові інструменти, які будуть використані для навчання, визначити оптимальні ресурси для пояснення матеріалу, а також способи організації ефективного зворотного зв'язку з учнями.

Під час укладання навчально-методичного комплексу слід орієнтуватися на вимоги Державного стандарту базової середньої освіти, освітню програму закладу, модельну програму з предмета, враховувати вікові особливості та навчальні потреби учнів. Методичний супровід повинен бути не лише структурованим, а й мобільним – таким, що дозволяє оперативно адаптуватися до змін у навчальному середовищі [4].

Сучасне цифрове освітнє середовище пропонує безліч сервісів, які допомагають зробити урок динамічним, інтерактивним і результативним. Використання інтерактивних презентацій, хмарних сервісів, відеоуроків, платформ для тестування й спільної роботи (Google Workspace for Education, LearningApps, Padlet, Wordwall, Kahoot, Classtime, Genially та ін.) дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, а й підвищити мотивацію здобувачів освіти.

Продумане поєднання традиційних та інноваційних підходів у викладанні сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, розвитку критичного мислення, комунікаційних навичок і вміння працювати з інформацією. Успішна освітня траєкторія кожного учня значною мірою залежить від майстерності вчителя організувати освітній процес так, щоб кожен мав можливість досягти успіху.

У 2026/2027 навчальному році головним акцентом освітнього процесу є розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти, формування навичок навчання впродовж життя, критичного мислення, медіаграмотності та здатності ефективно використовувати цифрові технології в освітній діяльності.

Організація освітньої діяльності у базовій школі здійснюватиметься насамперед відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до

2029 року (схвалена розпорядженням КМ України від 14.12.2016 №988-р) [13]; Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМ України від 23.11.2011 №1392. Виконання вимог зазначених державних стандартів є обов'язковим для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності [4].

Основою успішного досягнення учнями запланованих результатів навчання, визначених Державними стандартами освіти, є освітня програма закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Саме стандарт освіти відповідного рівня виступає фундаментом для розроблення такої програми, що забезпечує послідовність, системність і цілісність освітнього процесу.

Важливою складовою ефективного навчання є академічна автономія вчителя, що проявляється у свободі педагогічної діяльності. Ця свобода охоплює можливість самостійно обирати форми, методи й засоби навчання, які відповідають освітній програмі, а також розробляти й упроваджувати власні авторські навчальні програми, освітні проєкти та інноваційні технології, що сприяють компетентнісному та особистісно орієнтованому навчанню. Академічна свобода забезпечує педагогам захист від надмірного втручання у їхню науково-педагогічну діяльність, підтримуючи творчий підхід і професійний розвиток.

Сучасна мовно-літературна освіта спрямована на формування компетентної, творчої та соціально активної особистості, здатної ефективно спілкуватися румунською та державною мовами, критично мислити, працювати з інформацією та успішно взаємодіяти в сучасному багатомовному суспільстві. Вона стимулює розвиток читацької культури, медіаграмотності, комунікативних навичок, міжкультурної компетентності та готовності до навчання впродовж життя, тому особливої актуальності набуває формування в учнів умінь аналізувати інформацію з різних джерел, оцінювати її достовірність і відповідально використовувати цифрові ресурси [14-19].

У 2026/2027 навчальному році 5, 6, 7, 8 та 9-і класи НУШ закладів загальної середньої освіти працюватимуть за модельною навчальною програмою

«Румунська мова» для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з (класами/групами) румунською мовою навчання та модельною навчальною програмою інтегрованого курсу «Румунська та зарубіжна літератури» для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з (класами/групами) румунською мовою навчання, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 [1, 2].

У 10-11 класах закладів загальної середньої освіти продовжують працювати за типовими навчальними програмами, затвердженими наказом МОНУ від 23.10.2017 №1407 [11] і розміщеними на сайті Міністерства освіти і науки України [3].

Особливу увагу у 2026/2027 н.р. варто надати:

▪ розвитку читацької грамотності як складової ключових компетентностей Нової української школи;

▪ формуванню навичок академічної доброчесності під час виконання усних і письмових робіт;

▪ залученню учнів до проєктної, дослідницької та творчої діяльності;

▪ розвитку навичок співпраці, командної роботи та ефективної комунікації;

▪ формуванню безпечної та відповідальної поведінки в цифровому середовищі;

▪ розвитку медіаграмотності та критичного мислення;

▪ індивідуалізації навчання з урахуванням освітніх втрат;

▪ використанню цифрових інструментів у викладанні (інтерактивні платформи, віртуальні виставки, онлайн-архіви, Google Workspace, Moodle, LearningApps тощо);

▪ забезпеченню психоемоційної підтримки учнів через гуманізацію освітнього середовища.

Особливої актуальності у 2026/2027 навчальному році набуває розвиток багатомовної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою. Освітній процес має забезпечувати якісне володіння румунською мовою як мовою навчання та культурної

самоідентифікації, а також високий рівень володіння державною мовою. Важливим завданням залишається формування поваги до мовного й культурного різноманіття України та Європи, розвиток міжкультурного діалогу і громадянської відповідальності.

У 2026/2027 навчальному році оцінювання навчальних досягнень учнів базової середньої освіти здійснюється відповідно до оновлених підходів реформи «Нова українська школа» (НУШ). Основна мета змін полягає в оцінюванні не лише засвоєних знань, а й сформованості компетентностей: умінь, способів мислення, цінностей і ставлень як предметних, так і міжпредметних.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти» визначено оновлені підходи до оцінювання навчальних досягнень учнів 5-9 класів, які навчаються за Державним стандартом базової середньої освіти [12].

Також визнано таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 №289, який регламентував вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів.

Оцінювання в НУШ базується на результатах навчання, представлених у трьох рівнях:

1. *Групи результатів навчання* – відображають компетентнісний потенціал освітньої галузі*:*

● *ГР1 – Усна взаємодія.* Передбачає формування в учнів умінь ефективно спілкуватися в різних ситуаціях, дотримуючись норм мови та етикету. Учні вчаться слухати й чути співрозмовника, формулювати власну думку, аргументувати, висловлювати емоції, брати участь у діалогах, дискусіях, обговореннях, вести монологічне мовлення з урахуванням ситуації й адресата;

● *ГР2 – Читання і аналіз текстів (усвідомлене читання).* Спрямована на розвиток читацької компетентності. Учні вчаться читати різні типи текстів (художні, публіцистичні, науково-пізнавальні тощо), розуміти зміст,

інтерпретувати і критично оцінювати прочитане, виявляти авторську позицію, формувати власну думку щодо теми та ідей тексту;

● *ГР3 – Письмова взаємодія.* Передбачає формування вмінь створювати зв'язні письмові висловлення різних жанрів (твір, лист, оголошення, інструкція, есе тощо) відповідно до мети, адресата, теми та стилю мовлення. Учні вчаться структурувати текст, дотримуватися мовних і граматичних норм, використовувати мовні засоби виразності та редагувати власні тексти;

● *ГР4 – Дослідження мовних явищ і робота з інформацією.* Формує вміння аналізувати мовні одиниці (від звука до тексту), розуміти їхню роль у спілкуванні, застосовувати знання з мови на практиці. Учні навчаються працювати з інформаційними джерелами, здійснювати пошук, відбір, перевірку, інтерпретацію й представлення інформації, зокрема з урахуванням цифрового контексту) [12].

2. Загальні результати навчання – спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти (поступ за циклами: 5-6, 7-9 класи).

3. Орієнтири для оцінювання – визначають рівень досягнення результатів у кінці циклу. *Види оцінювання:*

● *формувальне оцінювання* – дає зворотний зв'язок щодо навчального поступу учнівства, дозволяє виявити прогалини та скоригувати навчання. Воно може здійснюватися як у формі коментаря, так і через інструменти (картки, шкали, щоденник спостережень, портфоліо тощо). Формувальне оцінювання не вимагає обов'язкового виставлення балів;

● *поточне оцінювання* – у новому підході розглядається як частина формувального. Його мета – спостереження за поступом дитини, фіксація результатів за групами результатів [12];

● *підсумкове оцінювання* – оцінювання результатів навчання за певний період: тема, семестр, рік. Види:

- *семестрове оцінювання* – обов'язкове, здійснюється за кожною групою результатів предмета або курсу, потім виставляється загальна оцінка;

- *річне оцінювання* – не є окремим, формується на основі оцінок за I та II семестри. Оцінка може бути скоригована з урахуванням динаміки поступу;

- *державна підсумкова атестація* (ДПА) – перевірка рівня сформованості компетентностей згідно з групами результатів [12].

Тематичне оцінювання, відповідно до нових рекомендацій, не є обов'язковим. Заклад освіти самостійно вирішує доцільність його використання. Кількість контрольних, самостійних і інших видів робіт не встановлена централізовано. Учитель самостійно визначає частотність оцінювання залежно від дидактичної мети, особливостей предмета і кількості навчальних годин.

У календарно-тематичному плануванні вчитель вказує, які групи результатів опрацьовуються, заздалегідь обираються інструменти й форми оцінювання. Можливе оцінювання як усної взаємодії (наприклад, діалогу), так і письмової (есе).

Підсумкові роботи можуть бути короткими (до 20-30 хвилин), головне – фіксувати досягнення певної групи результатів. Учитель не зобов'язаний оцінювати кожну групу результатів окремо на кожному уроці. Тож головний акцент нового підходу – на підтримці учнів у процесі навчання, розвитку їхніх компетентностей, забезпеченні зворотного зв'язку й поступовому досягненні очікуваних результатів відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти [4].

Під час визначення рівня навчальних досягнень учнів з румунської мови та літератури (румунської і зарубіжної) враховуються кілька ключових критеріїв. Зокрема, важливими є такі характеристики відповіді, як правильність, логічність, обґрунтованість і цілісність викладу думки. Окрім цього, оцінюється якість знань, тобто глибина розуміння навчального матеріалу, і сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок.

Пропонуємо використовувати у практичній діяльності упорядкований каталог рекомендованих джерел за компетентностями та напрямами підвищення кваліфікації, у т.ч. опрацювання джерел для формування предметно-методичної

компетентності з мовно-літературної освітньої галузі, розміщений на сайті КЗ «ІППОЧО» [7, 8].

У сучасному освітньому процесі важливою складовою навчальних планів закладів загальної середньої освіти є *варіативна частина*, яка дозволяє гнучко організовувати навчання відповідно до інтересів учнів та потреб громади. Для реалізації цієї складової широко використовуються *програми факультативних курсів і спецкурсів*. Запровадження таких курсів не лише урізноманітнює освітній процес, а й відкриває широкі можливості для поглиблення знань, розширення кругозору та розвитку комунікативної компетентності здобувачів освіти. Тематика факультативів і спецкурсів охоплює лінгвістичні аспекти, художні тексти, мовну культуру, літературну ерудицію, елементи стилістики, а також формує стійкий інтерес до читання, аналізу та інтерпретації текстів. Такі курси сприяють кращому засвоєнню матеріалу основного курсу, удосконаленню навичок аналізу мовних явищ, розвитку мовного чуття, формуванню власної позиції під час аналізу художнього твору, активізації інтересу до мовно-літературної творчості.

Важливою перевагою факультативних занять є можливість реалізації диференційованого та індивідуалізованого підходу. Учитель може добирати дидактичний матеріал, орієнтуючись на філологічно обдарованих учнів, стимулюючи розвиток їхніх аналітичних і творчих здібностей. При цьому враховуються особливості кожного учня: рівень підготовки, швидкість засвоєння матеріалу, інтереси та стиль навчання. Під час занять із факультативних курсів значно зростає роль самостійної роботи, розвиваються навички пошуку, систематизації та критичного аналізу інформації. Саме тут учень вчиться мислити, обирати, ставити питання і шукати відповіді. Так факультативи та спецкурси з румунської мови та літератури (румунської і зарубіжної) виступають не просто як додатковий освітній ресурс, а як інструмент інтелектуального і духовного збагачення. Вони створюють умови для формування особистості, здатної до самовираження, самоосвіти й творчості, що є невід’ємними ознаками Нової української школи.

Доцільно рекомендувати факультативні курси та спецкурси, спрямовані на розвиток культури мовлення, риторики, творчого письма, медіаграмотності, міжкультурної комунікації, а також на вивчення мовних і культурних традицій румунської громади України. Такі курси сприяють розвитку дослідницьких умінь, творчих здібностей учнів та підвищують мотивацію до вивчення румунської мови і літератури.

В умовах сучасних освітніх викликів особливого значення набуває створення освітнього середовища, у якому кожен учень має можливість реалізувати свій потенціал, розвинути мовну, читацьку, комунікативну та громадянську компетентності. Від професійної майстерності вчителя, його готовності до постійного саморозвитку та впровадження інноваційних підходів значною мірою залежить успішність реалізації завдань Нової української школи. Використання сучасних освітніх технологій, цифрових ресурсів і компетентнісно орієнтованих методик сприятиме підвищенню якості мовно-літературної освіти та розвитку особистості учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Румунська мова. 5-9 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Говорнян Л.С., Микайлу М.Г., Бику А.М., Зазулинська Т.Г. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Rumunska.mova.5-9-kl.Hovornyan.ta.in.17.03.2023.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

2. Інтегрований курс румунської та зарубіжної літератур. 5-9 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Говорнян Л.С., Колесникова Д.О., Мирон Л.Д., Криган Л.Г. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-

poetap.z.2022/Mod.navch.prohr.menshyn/Intehr.kurs.rumunskoyi.ta.zarub.lit.5-9-klas.Hovornyan.ta.in.17.03.2023.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

3. Міністерство освіти і науки України. URL: www.mon.gov.ua (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898 (дата звернення: 10.06.2026).

5. Дія.Освіта : освітня платформа. URL: https://osvita.diia.gov.ua (дата звернення: 10.06.2026).

6. Всеосвіта : освітня платформа. URL: https://vseosvita.ua (дата звернення: 10.06.2026).

7. Каталог рекомендованих джерел для організації інформальної освіти педагогічних працівників за компетентностями та напрямами підвищення кваліфікації. *КЗ «ІППОЧО».* URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=6536 (дата звернення: 10.06.2026).

8. Навчально-методичне забезпечення НУШ базової середньої освіти з мовно-літературної освітньої галузі (Румунська мова. Література (румунська та зарубіжна)). *КЗ «ІППОЧО».* URL: https://drive.google.com/drive/folders/1tWbmtW0d1RSxyhMNrikc_ZbdcqptptgO (дата звернення: 10.06.2026).

9. На Урок : освітній проєкт. URL: https://naurok.com.ua (дата звернення: 10.06.2026).

10. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 10.06.2026).

11. Навчальні програми для 10-11 класів для закладів загальної середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhenniarekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 10.06.2026).

13. Концепція «Нова українська школа». *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola (дата звернення: 10.06.2026).

14. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://lms.e-school.net.ua (дата звернення: 10.06.2026).

15. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (CEFR). *Рада Європи.* URL: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4 (дата звернення: 10.06.2026).

Біляніна О.Я.,
методист науково-методичного центру
природничо-математичної освіти та технологій
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»
Білянін Г.І.,
професор кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат педагогічних наук, доцент

ОРІЄНТИРИ У ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТІВ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Цілком закономірно, що підбір шкільних предметів зроблено таким, щоб ними розширювати кругозір школярів, формувати базові навички критичного мислення, тренувати мозок для пошуку закономірностей та вміння вирішувати нестандартні проблеми в життєвих ситуаціях. Предмети математичної освітньої галузі виділяються з-поміж інших тим, що вони є інструментами для пізнання світу та ефективного вирішення повсякденних, професійних і наукових завдань, тренують логіку, абстрактне мислення та вміння робити правильні розрахунки. Адже нинішня математика – це не просте механічне запам'ятовування формул, а вміння аналізувати дані, досліджувати закономірності, приймати зважені рішення, розрізняти ризики та розуміти логіку процесів.

У 2026/2027 навчальному році освітній процес з математики відбуватиметься відповідно до законів України «Про освіту» [1] і «Про повну загальну середню освіту» [2] та буде спрямований на реалізацію чинних Державних стандартів та подолання викликів, зумовлених воєнним станом.

Учні, які навчатимуться **у 10-х не пілотних класах та 11-х класах**, здобуватимуть освіту за Типовою освітньою програмою закладів загальної

середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженою наказом МОН від 20.04.2018 №408. Ця програма розроблена на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [3], затвердженого постановою КМУ від 23.11.2011 №1392. Зокрема, навчання буде проходити за такими програмами:

- навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: рівень стандарту (наказ МОНУ від 23.10.2017 №1407);
- навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: профільний рівень [4].

Учні, які навчатимуться **у 10-х пілотних класах,** здобуватимуть освіту за Типовою освітньою програмою для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням, затвердженою наказом МОН від 26.05.2025 №765 [5]. Ця програма розроблена на основі Державного стандарту профільної середньої освіти, затвердженого постановою КМУ від 25.07.2024 №851 [6]. Вона охоплює три роки навчання (10, 11 та 12 класи) і орієнтована на 2 напрямки:

- *академічний:* для старшокласників, які планують поглиблено вивчати окремі предмети та готуються до вступу в заклади вищої освіти**;**
- *професійний (за професійним спрямуванням):* для учнів, які хочуть поєднати здобуття повної загальної середньої освіти з опануванням практичних навичок та виходом на ринок праці.

Чинні модельні навчальні програми з математики (10-12 класи), алгебри (10-12 класи) та геометрії (10-12 класи) розміщено на сайті МОН України [7].

Учні, які навчатимуться **у 5-9-х класах,** здобуватимуть освіту за Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом МОН від 09.08.2024 №1120. Ця програма розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою КМУ від 30.09.2020 №898 [8]. Чинні модельні навчальні програми з математики (5-9 класи), алгебри (7-9 класи) та геометрії (7-9 класи) розміщено на сайті МОН України [9].

У 2026/2027 навчальному році метою математичної освітньої галузі (далі – МАО) є гармонійний розвиток особистості через формування математичної компетентності за такими ключовими складовими:

• *формування математичної компетентності* – здатність бачити проблеми у реальному житті, розв'язувати їх за допомогою математичних методів та інтерпретувати отримані результати;

• *розвиток мислення* – удосконалення логічного, критичного, просторового, алгоритмічного та творчого мислення;

• *опанування інструментарію* – засвоєння системи базових знань, обчислювальних навичок та вміння будувати математичні моделі явищ;

• *здатність до самоосвіти* – підготовка учнів до успішного навчання впродовж життя та подальшої професійної діяльності.

У Новій українській школі навчання має ґрунтуватися на трьох підходах: компетентнісному, діяльнісному та аксіологічному. Замість запам’ятовування фактів та понять учні мають набувати компетентності – динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто має формуватися ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті.

Формуючи ключові компетентностей, важливо взяти за основу особистісні якості та особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; потреби та інтереси учнів, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Державні стандарти задають напрями вчительської праці за особистісно орієнтованою моделлю освіти, де мають бути максимально враховані права, здібності, потреби та інтереси кожної дитини (втілення в життя принципу

дитиноцентризму). У такий спосіб створюються умови для повного розкриття потенціалу учнів та їхнього гармонійного розвитку.

Першочерговим кроком учителя в новому навчальному році щодо організації освітнього процесу є вибір модельної навчальної програми, на основі якої потрібно скласти навчальну програму. Зауважуємо, що в навчальній програмі має бути зазначена послідовність й орієнтовний час вивчення тем у певному класі з урахуванням особливостей технічного забезпечення, рівня підготовки та освітніх пріоритетів учнівства. Також зауважуємо, що в модельних навчальних програмах орієнтовними є послідовність вивчення тем, зміст і види навчальної діяльності. Тому вчитель може їх добирати до кожної теми навчальної програми самостійно або з-поміж запропонованих модельних навчальних програм та/або додавати ті елементи змісту й способи діяльності, що є найбільш оптимальними в умовах закладу освіти та класу. На підтримку вчителям Біляніним Г.І та Біляніною О.Я. як зразок укладено навчально-методичні посібники *«Навчальна програма «Алгебра / Геометрія»* 7 клас, 8 клас та 9 клас, які схвалені вченою радою КЗ «ІППОЧО» у 2024-2026 роках [10]. Вони відповідають чинним модельним навчальним програмам «Алгебра / Геометрія. 7-9 класи» авторського колективу Біляніна О.Я., Білянін Г.І., Семчук А.Р., Ілащук О.Г., Мар'янчук О.Т., Рябий С.І.

Важливою умовою організації освітнього процесу є застосування зворотного дизайну освітнього процесу з добре продуманим кожним елементом навчання за змістовими лініями та поданими у Державному стандарті навчальні досягненнями учнів як результатом освітнього процесу.

Ще однією важливою умовою організації освітнього процесу є вибір системи методів і прийомів активного навчання, зокрема змішаного: форми організації освітнього процесу мають враховувати види навчальної діяльності, заплановані у навчальній програмі, а також мають бути спрямовані на **подолання освітніх втрат**. Детальніше про стратегії подолання навчальних втрат з математики можна дізнатися з онлайн-курсу «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат з математики» (https://surl.lu/hgnujt). Рекомендуємо в

усіх класах на початку навчального року спланувати кілька годин на повторення вивченого за минулий рік, провести діагностувальну контрольну роботу: виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу в умовах воєнного часу і визначитись із обсягом та глибиною продовження повторення навчального матеріалу. Це допоможе з'ясувати навченість учнів та їхню готовність до засвоєння нового навчального матеріалу, що сприятиме ефективному плануванню й організації подальшого освітнього процесу. Нагадуємо, що в календарно-тематичному плануванні вчитель може робити корекцію впродовж навчального року, тому кількість годин на повторення може бути різною залежно від потреб. Також важливо знати, що результати діагностувального вимірювання освітніх втрат не підлягають обліку і не враховуються під час оцінювання за І семестр, хоч оцінювання – за групами результатів у 5-9 класах.

Зауважуємо, що для організації змішаного та дистанційного навчання у 5-11 класах освітнім інструментом, який можна використовувати для вимірювання освітніх втрат, є вебплатформа «Всеукраїнська школа онлайн» (далі – ВШО) [11], а в 5-8 класах – діагностувальні контрольні роботи, укладені авторським колективом Волонтерського освітнього проєкту «Агенти Нової української школи: математична освітня галузь» при КЗ «ІППОЧО» (далі – ВОП АНУШМАО), що отримали рекомендації до використання вченої ради КЗ «ІППОЧО» у 2023-2026 рр.

В інструктивно-методичних рекомендаціях МОН на 2025/2026 навчальний рік (лист МОН від 13.08.2025 №1/16828-25) закцентовано увагу на знанні статті 7 Закону України «Про освіту», яка визначає українську мову як мову освітнього процесу [12]. Лист Міністерства освіти і науки України від 27.10.2023 №1/16742-23 «Про застосування державної мови у сфері освіти» закликає **не застосовувати мову агресора в освітньому процесі**.

МОН у цих рекомендаціях також визначає вимоги до сучасного уроку, а саме:

● урок повинен передбачати не лише виклад матеріалу, змісту, але й завдання, що спрямовані на засвоєння, застосування навчальної інформації на практиці;

● частина знань і вмінь повинна бути отримана учнями та ученицями у процесі самостійного пошуку шляхом розв'язування пошукових задач та опанування способів діяльності у процесі пошуку;

● виклад навчального матеріалу на уроці може і повинен бути варіативним: в одних випадках викладається готова інформація у формі пояснення, практичного показу і виконання вправ; в інших – матеріал вивчається шляхом постановки вчителем проблеми та розкриття шляхів і видів навчальної діяльності учнів для її доказового рішення.

Оскільки важливою умовою уроку є індивідуалізація навчання, то використання засобів навчання на кожному уроці, навчального матеріалу, кількість повторень та темп виконання вправ підбирають під інтерес та можливості різних учнів. Зауважуємо, що повідомлення учням завдань для самостійного виконання передбачає, щоб вони могли поступово переходити від простіших завдань до складніших, тобто діагностування має різнорівневий підхід.

Отже, сучасне планування уроків вимагає обов'язкового використання компетентнісного та діяльнісного підходів. При цьому не малу роль має проєктна діяльність, адже це продуктивна форма навчання, де здобувачі освіти самостійно або в групі розв'язують практичну проблему. Її ключова роль полягає в переході від пасивного запам'ятовування до активного здобуття знань, розвитку творчості та підготовці до реального життя. Орієнтовним зразком можуть бути проєкти, розроблені членами ВОП АНУШМАО, – навчально-методичні посібники для 5-8 класів *«Метод проєктів у математичній освітній галузі: ключові компетентності школярів»*, які отримали схвалення вченої ради КЗ «ІППОЧО».

Нагадуємо, що ВШО є національною освітньою платформою, яка буде корисливою для вчителів та учнів. На ній, окрім діагностичних тестів для виявлення освітніх прогалин, розміщено відео, конспекти, завдання, підсумкові

тести до тем тощо для 5-11 класів з усіх навчальних предметів й інтегрованих курсів МАО. Також на підтримку вчительства для впровадження сучасних підходів у навчанні авторським колективом ВОП АНУШМАО розроблено для 5-6 класів з математики та для 7-8 класів з алгебри та геометрії навчально-методичні посібники *«Методичні розробки уроків з діяльнісним підходом та технологіями розвитку критичного мислення»*, які мають рекомендацію вченої ради КЗ «ІППОЧО» до використання в роботі вчителями закладів загальної середньої освіти.

Практика доводить, що з метою досягнення зазначених в ДСБСО загальних результатів навчання, доцільно в освітньому процесі збільшити кількість задач, що сприяють формуванню умінь: досліджувати проблемні ситуації, створювати математичні моделі до них та критично оцінювати та інтерпретувати результат розв'язання. З огляду на зазначене раніше пропонуємо використовувати приклади задач із міжнародного моніторингового дослідження PISA. У посібнику «PISA: математична грамотність» є детальні роз'яснення про те, як розвивати й оцінювати математичну компетентність та приклади завдань, які вчительство може використовувати як роздатковий матеріал до уроків. Для формування просторового, абстрактного та критичного мислення, розвитку кмітливості і винахідливості пропонуємо вводити у процес навчання математичні ігри, головоломки тощо. Приклади таких завдань є також у навчально-методичному посібнику «*Навчання на основі головоломок*». У навчально-методичному посібнику «*Математика як інструмент мислення*» представлено матеріали для організації освітньої діяльності, спрямованої на формування у вихованців логічного, критичного і креативного мислення в процесі розв'язування математичних задач, а також під час підготовки учнів 8 класу до участі в олімпіадах із математики та при організації роботи над дослідницькими проєктами учнів-членів Малої академії наук України.

Пропонуємо вчителям також застосовувати в освітньому процесі інтерактивні освітні платформи, наприклад, україномовну версію Khan Academy

(https://uk.khanacademy.org), яка є безоплатною і може бути корисною для вчительства, учнівства та батьків, адже це:

- для вчителів – ресурс огляду інструментів для створення та управління класами, відстеження індивідуального прогресу учнів та ефективної організації освітнього процесу;

- для школярів – путівник по курсах, вправах і тестах, що допоможуть у самостійному навчанні та підготовці до занять;

- для батьків – звітність про навчання, відслідковування успіхів власної дитини, підтримка її мотивації.

У разі зміни формату уроку у школі через повітряну тривогу учні можуть переглянути коротке відео на цю тему на освітній платформі «Pistacja.Україна».

Одним із непростих питань в організації освітнього процесу з математики в 5-11 класах є **оцінювання**. Залишаються чинними рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН України від 02.08.2024 №1093 [13]. Формувальне оцінювання відображає як процес навчання кожного учня (індивідуальний поступ), так і результат його навчальної діяльності на певному етапі навчання та дозволяє вчителям зрозуміти, як організовувати освітній процес і з окремими учнями, і з класом в цілому. Звертаємо особливу увагу на реалізацію рекомендацій у цьому навчальному році, оскільки вони мають вагоме значення у Державному стандарті базової середньої освіти у циклі базового предметного навчання (ІІІ цикл), та на можливість пройти курс навчання «Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я» [14].

Нагадуємо, що педагогічні працівники самостійно визначають: особливості змісту навчального предмета/інтегрованого курсу, враховуючи етапи опанування програмового матеріалу – досягнення очікуваного результату; дидактичну мету проведення оцінювання; частотність та процедури проведення оцінювання; види діяльності здобувачів освіти, результати яких підлягають оцінюванню. Зважмо, що обсяг домашніх завдань має обмеження [15]. Також

варто пам’ятати, що для навчального середовища кабінету математики існує типовий перелік засобів [16].

Щорічно результати національного мультипредметного тесту (НМТ) з математики нагадують учительству про ведення систематичного повторення основних змістових ліній. Відрадно спостерігати за кількістю випускників і випускниць, які здають тестування НМТ з математики на високі бали. Нагадуємо про напрацьовану вчителями Буковини – агентами підвищення якості математичної освіти – базу підготовки до ЗНО/НМТ: 28 відеоуроків та 170 уроків-презентацій (сайт КЗ «ІППОЧО»). У такий спосіб педагоги зможуть спонукати здобувачів освіти різного рівня навченості до самоосвіти та самоконтролю, підтримуючи їхній рівень знань та підготовку до НМТ.

Добрим мотивуючим засобом для здобувачів освіти є можливість щорічно взяти участь у двох етапах Міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру». Зокрема, школярі 2-6 класів уже привчаються вкладатися в 75 хвилин (обмежений час), виконуючи 24 задачі (2-4 класи) або 30 задач (5-6 класи) у тестовій формі на комп’ютері в онлайн-режимі, що формує навички роботи під час НМТ. Зокрема, у грудні 2025 року таку практику отримали **2700** учнів й учениць області. Найбільшу активність проявили такі заклади освіти та шкільні координатори конкурсу: Тарасовецький ліцей (Безушка Л.С.), Котелівський ліцей (Трипадуш О.В.), Ванчиківецький ліцей (Крістя Н.К.), Боянський ліцей №1 (Герасимчук Х.І.), Боянський ліцей «Лідер» (Морару М.І.), Чернівецький ліцей №17 (Панівська М.П.), Кельменецький ліцей-опорний заклад (Паламар Т.М.).

Практику роботи із задачами в тестовій формі отримують здобувачі освіти 2-11 класів закладів загальної середньої освіти, І-ІІ курсів професійно-технічної та передвищої освіти, які є учасниками Міжнародного математичного конкурсу «Кенгуру» в офлайн режимі. Ця форма роботи привчає учасників дотримуватися доброчесності, навчає спостережливості й уважності, інтерпретувати свої відповіді у спеціальні бланків, за якими згодом видають сертифікати. У березні 2026 року таку практику отримали **4350** здобувачів і здобувачок освіти

Чернівецької області. Найбільшу кількість учасників представили такі заклади та шкільні координатори конкурсу: Боянський ліцей №1 (Бота А.В.), Чудейський ліцей №2 (Биндю Н.В.), Заставнівський ЗЗСО І-ІІІ ступенів (Мотовилець О.І.), Їжівський ліцей (Долінська М.Г.), Старововчинецький ліцей (Тюфтій С.М.), Годилівський ЗЗСО І-ІІІ ступенів (Мар'янчук О.Т.), Горішньошеровецький ОЗЗСО І-ІІІ ступенів (Барабас М.В.), Давидівська ЗОШ І-ІІІ ступенів (Ковтун Т.О.), Вашковецький ліцей (Вакарчук О.М.), Герцаївський ліцей (Чоботару Є.В.). Рекомендуємо активізувати цей вид діяльності, чим створювати умови для набуття досвіду виходити на підсумковий незалежний контроль.

Враховуючи те, що математична освітня галузь містить потужний ресурс для загального розвитку особистості (організовує, впорядковує та оптимізує мислення, тренує такі розумові якості, які формують каркас і скелет всього мислення, – організовує всі думки в пов'язану систему понять та уявлень і зв'язків між ними, упорядковує розум, здатність робити правильні логічні висновки, зіставляючи поняття різного роду) та майбутнього нашої України, маємо для всієї математичної спільноти виклик: формувати ефективне освітнє середовище для продуктивного навчання предметів МАО у новому навчальному році разом з нашою командою ВОП АНУШМАО при КЗ «ІППОЧО». При цьому важливий професійний розвиток, який потребує сьогодні високого ґатунку компетентності, а значить – формальної, неформальної та інформальної освіти в цілісній системі. Потужні ресурси для цього має КЗ «ІППОЧО», наприклад, нові 15-годинні курси для вчителів математики 7-9 класів ЗЗСО «Сучасні підходи до навчання математики у Новій українській школі» та/або курси за вибором для підвищення кваліфікації вчителів математики: «Створення уроків математики в контексті НУШ у 5-9 класах: діяльнісний підхід та розвиток ключових компетентностей» (розробники: Ольга Біляніна, Григорій Білянін) [17].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних спільнот вчителів/викладачів математики та прийняти відповідні рекомендації щодо підвищення ефективності викладання математики у 2026/2027 навчальному році.

Список використаних джерел та літератури

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://base.kristti.com.ua/?p=5895 (дата звернення: 05.06.2026).

2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 05.06.2026).

3. Державний стандарт базової середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti (дата звернення: 08.06.2026).

4. Навчальна програма з математики для учнів 10-11 класів ЗЗСО. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita (дата звернення: 08.06.2026).

5. Типова освітня програма для 10-12 класів ЗЗСО (профільна середня освіта). *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites (дата звернення: 08.06.2026).

6. Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 №851. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.06.2026).

7. Модельні навчальні програми для 10-12 класів НУШ. Профільна школа. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita (дата звернення: 08.06.2026).

8. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 07.06.2026).

9. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni (дата звернення: 05.06.2026).

10. Навчально-методичний посібник. Навчальні програми з алгебри/геометрії для 7-9 класів. URL: https://drive.google.com/drive/folders (дата звернення: 07.06.2026).

11. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://lms.e-school.net.ua/ (дата звернення: 08.06.2025).

12. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.2025 №1/16828-25. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20252026-navchalnomu-rotsi (дата звернення: 08.06.2026).

13. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 09.06.2026).

14. Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я : програма підвищення кваліфікації вчителів математичної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти. *Платформа «Вектор»* / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». Чернівці, 2026. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2056/detail/ (дата звернення: 09.06.2026).

15. Про обсяг і характер домашніх завдань учнів ЗЗСО : лист МОН України від 29.10.2021 №1/9-651. URL: https://osvita.ua/legislation/ (дата звернення: 09.06.2026).

16. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій : наказ Міністерства освіти і науки

України від 29.04.2020 №574. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-20#Text (дата звернення: 09.06.2026).

17. Сучасні підходи до навчання математики у Новій українській школі : програма підвищення кваліфікації вчителів математики 7-9 класів закладів загальної середньої освіти. *Платформа «Вектор»* / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». Чернівці, 2026. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2718/detail/ (дата звернення: 09.06.2026).

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» / «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ» / «ДОВКІЛЛЯ» У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році в закладах загальної середньої освіти **у 5-6 класах** вивчатиметься інтегрований курс «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» **за модельними навчальними програмами, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898** [1]. Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [3].

Звертаємо увагу, що на сайті Міністерства освіти і науки України в розділі «Освітні програми» є вкладка **«Модельні навчальні програми: пілотні галузі 2025/26 н.р. (5-6 клас)»**, де оприлюднено модельну навчальну програму «Інтегрований курс “Пізнаємо природу”. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Руслан Шаламов, Микита Каліберда, Олексій Григорович, Світлана Фіцайло), яка затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 28.08.2025 №1192 [4].

Рекомендуємо вчителям природничих предметів використовувати платформу **«Освіта для життя»**, на якій можна ознайомитися із прикладами вправ і завдань, конспектами уроків, презентаціями, робочими аркушами для учнів і учениць, що створені експертами робочої групи з розроблення концепцій освітніх галузей [9].

Заклад освіти може реалізовувати одночасно кілька варіантів організації освітнього процесу, наприклад, в одному класі на паралелі обирати модельну навчальну програму «Пізнаємо природу» одного авторського колективу, у другому класі на паралелі – іншого або вивчати інтегрований курс «Довкілля» в одному класі, а в іншому – «Природничі науки». Головне – **не змінювати вибір варіанту організації освітнього процесу та модельної навчальної програми при переході від 5-го до 6-го класу,** оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації завдань природничої освітньої галузі адаптаційного циклу (5-6 класи).

У відповідності до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120 [12], освітній процес у **6-х класах** із природничої освітньої галузі організовується за такими варіантами:

1) інтегрований курс «Пізнаємо природу» і предмет «Географія»;

2) інтегрований курс «Довкілля» і предмет «Географія»;

3) інтегрований курс «Природничі науки» (окремий предмет «Географія» не вивчається).

Кількість годин на тиждень на вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 5-6 класах із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [12]:

- 5 клас – 1,5 год./тижд.;

- 6 клас – 1 год./тижд.

Зауважуємо, що в 6 класі додається 1 год./тижд. із розрахунку мінімального навчального навантаження на вивчення предмета географія.

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрованих курсів, що передбачена типовим навчальним планом [12], **може бути збільшена закладом освіти**. Для цього можна використати години навчального навантаження, визначені для перерозподілу між освітніми компонентами. Для 5 класу в природничій освітній галузі є змога збільшити кількість годин до 3 год./тижд., у 6 класі – до 5 год./тижд.

(додатки 1, 2 [12]). **Рекомендуємо адміністраціям закладів освіти** підсилити вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» **до 2 год./тижд**. у 5 та 6 класах.

Зважаючи, що модельні навчальні програми не містять розподілу навчального часу на вивчення окремих тем, учителі мають зробити це самостійно. Якщо вчитель вважатиме, що в умовах закладу освіти/класу досягти очікуваних навчальних результатів, визначених модельною навчальною програмою, можна, вилучивши/додавши деякі складники змісту й/або види навчальної діяльності чи в межах певного року навчання змінивши їхню послідовність, то зможе зробити це, складаючи на основі модельної навчальної програми та підручника, вибраного для навчання, власну навчальну програму, яка має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.

У **7-9 класах** у 2026/2027 н.р. можливе вивчення:

1) інтегрованого курсу «Природничі науки» (2 год./тижд.) із синхронним вивченням окремих природничих предметів;

2) інтегрованого курсу природничої освітньої галузі (7-8 год./тижд.) без окремого вивчення предметів природничої освітньої галузі.

Організація навчання ***за першим варіантом*** передбачає використання модельної навчальної програми «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.), якій надано гриф МОН України (наказ МОН від 19.04.2024 №550) [3]. Важливо зазначити, що інтегрований курс не замінює базові предмети природничої галузі, а вивчається паралельно з ними, підсилюючи їхній зміст та надаючи закладу освіти можливість гнучко посилити природничий компонент освітньої програми. Модельною навчальною програмою «Природничі науки» передбачено навчальне навантаження в обсязі 2 години на тиждень. Водночас заклад освіти може визначити 1 годину на основі затвердженої педагогічною радою навчальною програмою. Відповідну навчальну програму видавництво «Ранок» надає закладу освіти на його запит у разі необхідності.

Для здійснення оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти вчителям варто опрацювати критерії для оцінювання за групами результатів, описані в критеріях оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093 [11]).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів.

Для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо. Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем обов'язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів учитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм, за якими здійснюють освітній процес. Групи результатів можна оцінювати й за підсумками виконання практичних робіт (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи/практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої/яких означена модельною навчальною програмою). Одним з видів діяльності учня, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням, є проєктна діяльність. Учнівські проєкти оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні ознайомлюються заздалегідь.

Оцінюванню також підлягає сформованість в учениць наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтовування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалювання рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими. У подальшому ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» рекомендуємо скористатися джерелами інформації [5-10]. Для більш глибокого розуміння суті викладання предметів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» можна додатково опрацювати додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22 [2].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів предметів природничої освітньої галузі та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 2026/2027 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою «Навчально-методичне забезпечення НУШ» на сайті КЗ «ІППОЧО» [5]), яка систематично оновлюється.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.06.2026).

2. Методичні рекомендації щодо викладання предметів природничої освітньої галузі у 2022/2023 навчальному році : додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22. URL:

https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-predmetiv-pryrodnychoyi-osvitnoyi-galuzi-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/ (дата звернення: 05.06.2026).

3. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 05.06.2026).

4. Модельні навчальні програми: пілотні галузі 2025/26 н.р. (5-6 клас). *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-prohramy-pilotni-haluzi-202526-nr-5-6-klas (дата звернення: 05.06.2026).

5. Навчально-методичне забезпечення НУШ. *КЗ «ІППОЧО».* URL: https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK (дата звернення: 05.06.2026).

6. Навчально-методичний путівник НУШ. 5 клас. URL: https://docs.google.com/document/d/1752o_ItOEWcbYK5y7b7B3-zUah9XlYKQ/edit (дата звернення: 05.06.2026).

7. Навчально-методична скарбниця НУШ. 5-6 класи. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/2022/04/06/v-instytuti-modernizatsii-zmistu-osvity-pidhotovleno-resurs-navchal-no-metodychna-skarbnytsia-nush-5-6-klasy/ (дата звернення: 05.06.2026).

8. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів : навчально-методичний посібник / за ред. А.Л. Черній ; відп за вип. В.М. Салтишева. Рівне : РОІППО, 2022. 168 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view (дата звернення: 05.06.2026).

9. Освіта для життя. URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/ (дата звернення: 05.06.2026).

10. Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL:

https://imzo.gov.ua/prezentatsii-model-nykh-navchal-nykh-prohram-dlia-5-6-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/ (дата звернення: 05.06.2026).

11. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 05.06.2026).

12. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ В 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Для вивчення хімії у 7-9 класах пропонуються модельні навчальні програми (МНП) [8]:

- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (**автор – Лашевська Г.А.**) (***наказ Міністерства освіти і науки України від 16.08.2023 №1001***);
- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (**автор – Григорович О.В.**) (***наказ Міністерства освіти і науки України від 27.12.2023 №1575***);
- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (**автор – Папіш Н.П.**) ***(наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2026 №484)***.

Вибір МНП має узгоджуватися із замовленими підручниками. Деякі програми обмежені в навчальних матеріалах: наприклад, для програми авторства Папіш Н.М. на конкурсному відборі не було запропоновано підручника. Зокрема для 9 класу **до програми автора Г.А. Лашевської упорядковано 1 підручник** «Хімія» (авт. П.П. Попель, Л.С. Крикля).

До програми автора О.В. Григоровича впорядковано 3 підручники:

- авт. О.В. Григорович, О.Ю. Недоруб;
- авт. Л.Я. Мідак, О.В. Кузишин, Ю.Д. Пахомов, Х.В. Буждиган;
- авт. О.Г. Ярошенко, Т.В. Коршевнюк.

На основі МНП вчитель розробляє навчальну програму (НП), яку укладає з урахуванням пізнавальних потреб, інтересів та навчальних досягнень здобувачів освіти за попередні роки навчання, форми організації освітнього процесу, матеріально-технічного забезпечення та краєзнавчого компоненту. Розроблену НП на основі МНП необхідно **затвердити на засіданні педагогічної ради** [5].

Кількість годин на тиждень на вивчення хімії із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [18]:

- 7 клас – 1 год./тижд.;
- 8 клас – 2 год./тижд.;
- 9 клас – 2 год./тижд.

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрованих курсів, що передбачена типовим навчальним планом [18], **може бути збільшена закладом освіти**. Для цього можна використати години навчального навантаження, визначені для перерозподілу між освітніми компонентами. Рекомендуємо **підсилити вивчення хімії у 7 класі на 0,5-1 год./тижд.,** враховуючи необхідність подолання освітніх втрат за адаптаційний цикл навчання, а також особливу підтримку зі сторони держави для мотивації вибору предметів природничого циклу у старшій профільній школі (10-12 класи) та вступу на природничі спеціальності.

На основі складеної навчальної програми учитель упорядковує календарно-тематичне планування (КТП). Зазвичай автори МНП пропонують власне бачення щодо НП [10] та КТП, які можна взяти за основу. КТП та поурочне планування – академічна свобода вчителя, яка стосується формату, обсягу, структури, змісту, оформлення. Допускається внесення змін у КТП упродовж навчального року. Оскільки МНП не містять чіткої диференціації на традиційні демонстрації, лабораторні досліди, практичні роботи, рекомендуємо самостійно визначити їхню оптимальну кількість з урахуванням наявності реактивів, хімічного посуду та обладнання. Можливо, певні види діяльності доцільно називати наступним чином: практичне дослідження, демонстраційне дослідження, домашнє дослідження, проєкт-дослідження, адже в такому разі вчитель оцінюватиме сформованість в учнів компетентностей за першою групою результатів Державного стандарту (пізнання світу природи засобами наукового дослідження). Щодо обов'язковості оцінювання наведених вище видів діяльності, то виконання практичних досліджень варто оцінювати в усіх учнів, які були присутні на уроці; для відсутніх учнів виставляти у графу журналу «н» й не відпрацьовувати. Інші ж види навчальних досліджень (демонстраційні, домашні дослідження тощо) оцінювати вибірково, адже не в усіх буде змога їх реалізувати, зважаючи на матеріально-технічне забезпечення. За навчальний рік здобувач освіти мав би підготувати і виступити перед класом принаймні з одним проєктом-дослідженням, яке варто оцінити (можна технікою взаємооцінювання). Також до видів діяльності варто включити спостереження, моделювання, зокрема до тих тем, де це є доцільним. Якщо в учителів хімії будуть інші погляди на реалізацію практичної складової програми й оцінювання, то, зважаючи на академічну свободу, це дозволяється здійснити, але варто описати у вступній частині навчальної програми.

Після того, як ви оберете МНП і отримаєте друковані версії підручників, радимо ще раз пересвідчитися, що підручник відповідає обраній програмі (це зазначено на форзаці підручника). У протилежному випадку необхідно буде змінювати МНП під отриманий підручник або використовувати електронну

версію підручника, який відповідає програмі. Формуючи НП та КТП, учитель хімії може опрацювати обраний підручник, щоб увідповіднити види діяльності та послідовність вивчення розділів/тем. Рекомендуємо переглянути відеозапис із аналізом і розбором підручників для 9 класу до програми О.В. Григоровича за покликанням [12] та врахувати можливі недоліки чи огріхи при використанні підручників для 9-класників.

Викладання хімії у 10-11 класах здійснюємо за навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерством освіти і науки України від 23.10.2017 №1407 (рівень стандарту або профільний рівень) [11].

Методичні рекомендації щодо вивчення хімії попередніх років можна взяти до уваги під час викладання предмета у 10-11 класах у 2026/2027 н.р. [7, с. 171-174; 4, с. 117-121].

Звертаємо увагу, що з 2026/2027 навчального року в межах реформи НУШ окремі заклади загальної середньої освіти Чернівецької області розпочинають пілотування профільної середньої освіти академічного спрямування. Учителям хімії цих закладів рекомендуємо опрацювати методичні рекомендації МОН України від 01.06.2026 №1/11707-26 [6].

Організація освітнього процесу **в 10-х пілотних класах** ґрунтується на таких принципах:

- вибір профілю навчання, який визначає ядро поглиблених предметів та курсів;
- визначення обов'язкових компонентів основного рівня, тобто предметів та інтегрованих курсів, які вивчають усі здобувачі освіти незалежно від обраного профілю;
- вибір вибіркових компонентів у межах профілю, що поглиблюють профільну галузь;
- вибір вибіркових компонентів поза профілем, тобто курсів з освітніх галузей, які не входять до ядра профілю.

Оскільки вчителям пілотних 10 класів необхідно буде самостійно створювати програми курсів за вибором, рекомендуємо опрацювати методичні поради з посібника [4].

У поточному навчальному році особливу увагу вчителям хімії слід зосередити на діагностиці та подоланні освітніх втрат. З дієвими інструментами для виявлення прогалин у знаннях та їхньої компенсації в закладах загальної середньої освіти можна ознайомитися у відповідному збірнику Інституту педагогіки НАПН України [3, с. 138-143]. Із метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо вчителям хімії скористатися сайтом Всеукраїнської школи онлайн [1] та українсько-польським проєктом Pi-stacja [13].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів відповідно до законодавства є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти оцінювання результатів навчання учнів із природничої освітньої галузі у 7-9 класах відбувається за групами результатів відповідно до обраної модельної навчальної програми. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у природничій освітній галузі зазначені в додатку 10 Державного стандарту [2, с. 225-244] і передбачають, що учень має досягти певного рівня в:

1) пізнанні світу природи засобами наукового дослідження;

2) опрацюванні, систематизуванні та представленні інформації природничого змісту;

3) усвідомленні закономірностей природи, значення природничих наук і техніки в житті людини; відповідальної поведінки для забезпечення сталого розвитку суспільства;

4) розвитку власного наукового мислення, набутті досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки

конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів. Критерії для оцінювання за групами результатів описані в критеріях оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 [16]).

Для визначення основних напрямів та питань забезпечення безпеки учнів під час проведення навчання в кабінетах (лабораторіях) використовують інструкції з безпеки життєдіяльності, зі зразками яких пропонуємо ознайомитися за покликанням [14, с. 33-41]. Нагадуємо, що вчителі хімії на початку навчального року проводять з учнями первинні інструктажі, про що робиться запис у журналі інструктажів з безпеки життєдіяльності (підпис учні ставлять, починаючи із 9 класу).

Нагадуємо про системну роботу із обдарованими учнями шляхом залучення їх до участі у предметних олімпіадах та Всеукраїнському турнірі юних хіміків. Із задачами турніру на 2026/2027 н.р. можна ознайомитися за покликанням [17].

З метою підвищення власного професійного розвитку рекомендуємо вчителям хімії проаналізувати можливість реєстрації на курси підвищення кваліфікації за програмою «Сучасні підходи до навчання хімії в Новій українській школі» у межах проєкту «Гроші ходять за вчителем» на платформі «Вектор» [15].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів хімії та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання предмета у 2026/2027 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, УІРО, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою «Навчально-методичне забезпечення НУШ» на сайті КЗ «ІППОЧО» [9]), яка може бути оновлена.

Список використаних джерел та літератури

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: https://lms.e-school.net.ua/ (дата звернення: 05.06.2026).

2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.06.2026).

3. Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України : методичні рекомендації / кол. автор.; за загальною редакцією О.М. Топузова; укл. М.В. Головко. Київ : Педагогічна думка, 2023. С. 138-143. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

4. Розробляємо модельну навчальну/навчальну програму : інструктивно-методичні рекомендації для авторів модельних навчальних/навчальних програм з навчальних предметів/інтегрованих курсів / ДУ УІРО, ДСЯО. Київ, 2025. 28 с. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2025/05/uied-67ag-26.05.2025.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

5. Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 н.р. : лист Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 №1/9-482. С. 117-121. URL: https://drive.google.com/file/d/1tGtHdbJzAZdIjcGhY38X7X66yaS3IsKg/view (дата звернення: 05.06.2026).

6. Про рекомендації щодо організації освітнього процесу : лист Міністерства освіти і науки України від 01.06.2026 №1/11707-26. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/96951/ (дата звернення: 05.06.2026).

7. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2023/2024 н.р.: інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голєва А.О., Тащук Ю.Ю. Чернівці : Технодрук, 2023. С. 171-174. URL: https://drive.google.com/file/d/1rEJaLeH0oumJdwittLsL6kJnh0k3SM4n/view (дата звернення: 05.06.2026).

8. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). *Міністерство освіти і науки України.*

URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 05.06.2026).

9. Навчально-методичне забезпечення НУШ. *КЗ «ІППОЧО»*. URL: https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK (дата звернення: 05.06.2026).

10. Навчальні програми на основі модельних навчальних програм. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-prohramy-na-osnovi-modelnykh (дата звернення: 05.06.2026).

11. Навчальні програми з хімії для 10-11 класів. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 10.06.2026).

12. Розбір підручників з хімії для 9 класу на конкурсі 2026 року. *Педагогічна майстерня вчителів хімії.* URL: https://www.youtube.com/watch?v=_IPXrEGw7Sg (дата звернення: 10.06.2026).

13. Pi-stacja : проєкт з навчальними матеріалами. URL: https://ua.pistacja.tv/ (дата звернення: 10.06.2025).

14. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності у навчально-виховному процесі : лист Міністерства освіти і науки України від 26.04.2013 №1/9-305. С. 33-41. URL: https://drive.google.com/file/d/149cEtlccs34uae2-OhWDFRShOUDdSp1O/view (дата звернення: 10.06.2026).

15. Сучасні підходи до навчання хімії в Новій українській школі : програма підвищення кваліфікації вчителів хімії 7-9 класів закладів загальної середньої освіти. *Платформа «Вектор»* / КЗ «ІППОЧО». 2026. URL: https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2622/detail/ (дата звернення: 10.06.2026).

16. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093.

URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 10.06.2026).

17. Всеукраїнський турнір юних хіміків. URL: http://tyc.com.ua/uk/ (дата звернення: 10.06.2026).

18. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

Фабіянова І.В.,
завідувач науково-методичного центру
природничо-математичної освіти та технологій
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Викладання біології та екології у 2026/2027 навчальному році спрямоване на формування природничо-наукової компетентності та цілісної біологічної картини світу на основі діяльнісного підходу. Сьогодні важливо, щоб кожен урок мав практичну цінність, а теорія допомагала учням розуміти себе та навколишній світ. В умовах воєнного стану особливого значення набуває психологічний супровід освітнього процесу [2]. Рекомендуємо вчителям інтегрувати у зміст уроків біології техніки саморегуляції та вправи для стабілізації емоційного стану учнів. Важливим є зміщення фокусу на практичне застосування знань: формування навичок збереження здоров'я, надання домедичної допомоги та розвиток екологічної відповідальності як основи для майбутнього відновлення і сталого розвитку країни.

У 2026/2027 навчальному році освітній процес реалізується:

- **у 7-9 класах –** відповідно до **Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898** (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 №972) [3];

- **у 10-11 класах** – відповідно до **Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392** [4].

Специфікою року є впровадження реформи НУШ **у 9 класах**, що вимагає від вчителів фокусу на завершенні базового циклу освіти, подоланні освітніх втрат та підготовці учнів до свідомого вибору індивідуального шляху навчання.

У 2026/2027 навчальному році викладання біології у **7-9 класах** для закладів загальної середньої освіти здійснюватиметься за модельними навчальними програмами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [7]:

- модельною навчальною програмою «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Соболь В.І.) – наказ Міністерства освіти і науки України від 24.07.2023 №883;
- модельною навчальною програмою «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Балан П.Г., Кулініч О.М., Юрченко Л.П.) – наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 №1090;
- модельною навчальною програмою «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Самойлов А.М., Тагліна О.В., Утєвська О.М.) – наказ Міністерства освіти і науки України від 01.12.2023 №1466;
- модельною навчальною програмою «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Рудич М.В., Задорожний К.М., Косик В.М., Трускавецька І.Я., Додь В.В.) – наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2026 №484.

Навчання біології і екології **у 10-11 класах** закладів загальної середньої освіти проводиться за такими навчальними програмами [8]:

- навчальна програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407);
- навчальна програма з біології і екології для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти: профільний рівень (затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407).

Усі зазначені програми розміщено на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [7, 8].

Нагадуємо, що в освітній програмі закладу освіти для 7-9 класів може бути передбачено вивчення інтегрованого курсу «Природничі науки» (7-8 годин на тиждень) або реалізацію природничої галузі через окремі предмети: біологію, географію, фізику, хімію. Вивчення окремих предметів може бути доповнене інтегрованим курсом «Природничі науки» (2 години на тиждень) для узагальнення знань і формування в учнівства цілісної наукової картини світу.

Кількість годин на тиждень для вивчення біології у 7-9 класах з розрахунку мінімального навчального навантаження вказана в додатку 3 Типової освітньої програми, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120 [6]: 7-9 класи – 2 години на тиждень.

Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 №408, навчальний предмет «Біологія і екологія» у 10-11 класах вивчається:

- на рівні стандарту (10-11 класи) – 2 години на тиждень;
- на профільному рівні (10-11 класи) – 5 годин на тиждень.

Учитель біології має право на академічну свободу під час розроблення власної навчальної програми на основі обраної модельної. Це передбачає можливість самостійно обирати послідовність розкриття навчального матеріалу за умови збереження логіки його викладу, змінювати кількість годин, визначених програмами для вивчення тем або розділів, визначати перелік об'єктів для лабораторних досліджень чи практичних робіт, враховуючи пізнавальні інтереси учнів та матеріальну базу кабінету.

Лабораторні дослідження та практичні роботи виконуються учнями для закріплення теоретичних знань, формування практичних навичок та оцінюються вчителем. На проведення практичної роботи рекомендується виділяти окремий урок. Оскільки такі роботи потребують спеціальних умов та обладнання, їхнє відпрацювання в разі пропуску є недоцільним, натомість рівень засвоєння матеріалу може бути перевірений в інший спосіб (шляхом захисту теоретичної

частини роботи, експрес-тестування, розв'язання ситуаційних задач або виконання віртуальної лабораторної роботи).

Оцінювання результатів навчання у 7-9 класах здійснюється відповідно до рекомендацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. Реалізуючи академічну свободу, учитель самостійно обирає вид оцінювання (формувальне чи підсумкове) для кожного етапу навчання та визначає періодичність фіксації його результатів. Виставляти оцінки за кожною групою результатів на кожному уроці немає потреби [5].

У 10-11 класах оцінювання здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 №1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Реалізація краєзнавчого компонента в освітніх програмах є стратегічним інструментом, що забезпечує перехід від абстрактного вивчення біологічних процесів до формування функціональної грамотності на прикладах рідного краю. Рекомендуємо вчителям інтегрувати краєзнавчий матеріал не як окремий ізольований фрагмент, а як наскрізну лінію через увесь курс біології та екології: від стислих інформаційних кейсів на початку уроку до реалізації масштабних дослідницьких проєктів.

Під час виконання практичної частини програм доцільно використовувати актуальні дані про стан природно-заповідного фонду Буковини (зокрема НПП «Вижницький», «Хотинський», «Черемоський»), залучаючи учнів до моніторингу місцевих екосистем, що зазнали трансформацій внаслідок кліматичних змін або антропогенного навантаження. Пріоритетними напрямами досліджень можуть стати аналіз стану лісових масивів краю, вивчення біорізноманіття басейнів річок Прут та Сірет, а також дослідження механізмів адаптації місцевої флори і фауни до техногенного впливу.

Для візуалізації складних біологічних процесів, проведення віртуальних лабораторних робіт та ефективного подолання освітніх втрат рекомендуємо активно використовувати сучасні інтерактивні платформи та інструменти.

Використання *BioDigital Human* дозволить детально вивчати анатомію людини у 3D-форматі [10], а сервіс *PhET Interactive Simulations* допоможе в реалізації віртуальних експериментів [9]. Пріоритетом на початку навчального року є вхідне діагностування. Для його якісного проведення, а також для підтримки дистанційного навчання базовим ресурсом є платформа *«Всеукраїнська школа онлайн»* [1]. Окрему увагу радимо надати застосунку *iNaturalist,* який є незамінним інструментом для реалізації краєзнавчих проєктів та фіксації біорізноманіття Буковини [11].

З метою розвитку цифрової компетентності учнівства рекомендуємо вчителям інтегрувати в освітній процес інструменти генеративного штучного інтелекту. Використання чат-ботів (зокрема *ChatGPT, Google Gemini або Microsoft Copilot*) дозволить учням моделювати біологічні процеси, формулювати дослідницькі гіпотези та створювати інтерактивні ментальні карти [12, 13]. Для візуалізації мікробіологічних об'єктів чи еволюційних процесів доцільно використовувати ШІ-генератори зображень (наприклад *Canva Magic Media*) [14]. Водночас наголошуємо, що залучення ШІ-технологій має відбуватися в межах культури академічної доброчесності. Будь-який згенерований контент не може замінити самостійної роботи з інформацією, тому критичний аналіз та перевірка отриманих фактів через верифіковані джерела є обов’язковою умовою.

Список використаних джерел та літератури

1. Всеукраїнська школа онлайн: діагностичні тести для визначення та подолання освітніх втрат (проєкт «Наздоженемо»). URL: https://lms.e-school.net.ua/ (дата звернення: 10.06.2026).

2. Навчальні втрати в умовах війни: як учителеві їх виявити та компенсувати. *Державна служба якості освіти.* URL: https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/ (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України №972 від 30.08.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п#Text (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

5. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 10.06.2026).

6. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 10.06.2026).

7. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 10.06.2026).

8. Навчальні програми для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 10.06.2026).

9. PhET Interactive Simulations : інтерактивні sim-моделі для природничих наук. *Університет Колорадо Боулдер.* URL: https://phet.colorado.edu/uk/ (дата звернення: 10.06.2026).

10. BioDigital Human : 3D-платформа інтерактивної анатомії людини. URL: https://www.biodigital.com/ (дата звернення: 10.06.2026).

11. iNaturalist : глобальна мережа натуралістів та інструмент фіксації біорізноманіття. URL: https://www.inaturalist.org/ (дата звернення: 10.06.2026).

12. OpenAI ChatGPT : інструмент генерації текстів та побудови навчальних гіпотез. URL: https://chatgpt.com/ (дата звернення: 10.06.2026).

13. Google Gemini : генеративний ШІ-асистент для моделювання та досліджень. URL: https://gemini.google.com/ (дата звернення: 10.06.2026).

14. Canva Magic Media : платформа візуалізації та створення графічного навчального контенту на основі ШІ. URL: https://www.canva.com/ (дата звернення: 10.06.2026).

Чайковська І.В.,
методист науково-методичного центру
природничо-математичної освіти та технологій
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В 6-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У сучасному світі географічна освіта відіграє важливу роль у формуванні розуміння взаємозв'язків між природою, суспільством і господарською діяльністю людини. Сьогодні людство стикається з низкою складних викликів, серед яких – кліматичні зміни, деградація природних екосистем, скорочення запасів ресурсів та зростання антропогенного навантаження на довкілля. Для України особливо актуальними є питання подолання екологічних наслідків воєнних дій та відновлення природного середовища.

Шкільна географія сприяє розвитку в учнів умінь аналізувати просторові процеси, працювати з різними джерелами інформації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та приймати обґрунтовані рішення. Набуті знання й компетентності допоможуть молодому поколінню в майбутньому брати активну участь у розв'язанні соціально-економічних і природоохоронних завдань, що постають перед державою та світом.

У нових реаліях учителям географії необхідно знайти підходи до навчання, які відповідають викликам XXI століття.

6-9 класи

У 2026/2027 навчальному році географія в 6-9 класах викладатиметься за двома модельними навчальними програмами, затвердженими МОН [6].

Оскільки ці програми не регламентують точну кількість годин на вивчення конкретних тем, педагоги мають широку академічну свободу. На основі обраної

модельної програми вчителі самостійно укладають робочу навчальну програму та календарно-тематичне планування (КТП).

Під час планування вчителі можуть:

- самостійно визначати кількості годин на кожен розділ із фокусом на очікувані результати навчання;

- змінювати послідовність вивчення розділів, тем чи окремих питань;

- визначати періодичність та формат навчальної діяльності;

- самостійно добирати види і форми оцінювання відповідно до груп результатів Держстандарту базової середньої освіти [1].

У КТП, окрім стандартних уроків, необхідно виділяти час на формування наскрізних умінь і ключових компетентностей, реалізацію діяльнісного підходу, а також на повторення, узагальнення та оцінювання. Основні вимоги до таких програм наведено в додатку 6 до Типової освітньої програми для 5-9 класів [14].

У 2026/2027 навчальному році триває поетапне впровадження Державного стандарту базової середньої освіти (далі – Державний стандарт). Відповідно учні **9 класів** закладів загальної середньої освіти продовжують цикл базового предметного навчання.

У **9 класі** традиційно вивчається курс **«Географія: Україна у світовій економіці»**. Відповідно до Держстандарту базової середньої освіти та модельних програм головною метою цього курсу є формування в учнів цілісного уявлення про сучасний стан світового та національного господарства та визначення реального місця України в глобалізованому світі. У Концепції Нової української школи (НУШ) вивчення географії у 9 класі кардинально змінює фокус: замість простого зазубрювання цифр та назв підприємств на перший план виходить розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Пропонуємо звернути увагу на такі аспекти:

• *вплив воєнного стану на економіку.* Навчальний матеріал має бути адаптований до сучасних реалій. Варто обговорювати з учнями збитки, завдані інфраструктурі, нові логістичні шляхи, релокацію підприємств та повоєнну відбудову;

• *формування підприємницької компетентності.* Курс ідеально підходить для профорієнтації. Варто ознайомити учнів із сучасним ринком праці, затребуваними професіями, стартапами та фінансовою грамотністю;

• *міжнародну інтеграцію країни.* Звертайте увагу на експортно-імпортний потенціал України, її роль у глобальних ланцюгах постачання, участь у міжнародних організаціях та євроінтеграційні процеси.

Курс географії у **9 класі** є завершальним етапом базової географічної освіти. Його ключова мета – формування громадянської свідомості учнів та розвиток їхньої предметної компетентності.

Викладання географії у **9 класі** здійснюватиметься за двома модельними навчальними програмами, які відповідно містять розділи:

Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.)	**Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти** (автори: Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.)
• Розділ І. «Населення України і світу» • Розділ ІІ. «Національна і світова економіка» • Розділ ІІІ «Регіони і країни»	• Розділ І. «Національна та світова економіки» • Розділ ІІ. «Первинний сектор економіки» • Розділ ІІІ. «Вторинний сектор економіки» • Розділ ІV. «Третинний сектор економіки» • Розділ V. «Глобальні проблеми людства»

Вибір підручників для 6-9 класів закладів загальної середньої освіти має відповідати обраній модельній програмі. До використання пропонуються навчальні видання, які пройшли конкурсний відбір та отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Електронні версії підручників для вивчення курсу розміщено на сайті Українського інституту розвитку освіти [13].

Оцінювання результатів навчання

В оцінюванні учнів базової середньої освіти (5-9 класи) НУШ відбувся остаточний перехід усіх класів на нові критерії оцінювання відповідно до наказу МОН №1093 [11]. Головна зміна полягає в повній відмові від старих стандартів та переході до оцінювання конкретних груп результатів (ГР) замість абстрактного знання теми.

Для забезпечення належної організації оцінювання, визначення та фіксації досягнень учнів за групами результатів навчання, а також уникнення неоднозначного трактування нормативних вимог рекомендуємо звернутися до **роз'яснення щодо окремих питань оцінювання результатів навчання відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти** (лист МОН України від 14.03.2025 №1/4895-25) [12].

На початку навчального року доцільним є проведення *діагностувальної роботи*. Це допоможе визначити рівень сформованості в учнів очікуваних результатів навчання. Результати діагностики необхідно врахувати, укладаючи навчальні програми.

Підсумкове оцінювання може проводитися у формі підсумкових робіт. Їхню кількість, формат та терміни проведення впродовж І та ІІ семестрів педагог визначає самостійно. Така робота може перевіряти результати навчання як за однією, так і за кількома ГР. Наприклад, можна розробити окремі завдання для кожної групи результатів або укласти комплексну підсумкову роботу, що охоплюватиме всі групи одночасно. Перед початком оцінювання учнів обов'язково ознайомлюють зі структурою роботи та критеріями її оцінювання. Для цього вчителю необхідно заздалегідь спланувати освітній процес так, щоб учнівство досягло визначених результатів у зазначений термін, а потім розробити підхожий і дієвий інструментарій для їхнього вимірювання.

Звертаємо увагу на добір завдань для *підсумкової роботи* з географії. Вони мають бути компетентнісно орієнтованими, забезпечувати оцінювання груп результатів навчання, передбачати роботу з різними джерелами географічної

інформації, містити завдання різних рівнів складності та спрямовувати учнів на застосування набутих знань і вмінь у практичних життєвих ситуаціях.

Із різновидами та зразками робіт для підсумкового оцінювання, а також детальними схемами й критеріями оцінювання можна ознайомитися в путівнику «Як оцінювати в НУШ?» [5].

Краєзнавчий компонент

У концептуальних засадах природничої освітньої галузі, розроблених МОН у межах реформи НУШ, наголошується, що під час вивчення природничих наук важливим є використання краєзнавчого підходу, тобто дослідження природи, довкілля та природних процесів на прикладі рідного краю [10]. Пропонуємо на уроках географії:

1) використовувати приклади, явища, природні об’єкти, проблеми та особливості своєї місцевості;

2) залучати учнів до краєзнавчих досліджень;

3) під час розроблення навчальних програм і календарно-тематичного планування враховувати регіональний компонент, залучаючи матеріали про природні, економічні, демографічні та культурні особливості свого регіону.

Учитель має показати, як закони науки діють у регіоні, де проживають учні. Це робить навчання ближчим до реального життя та підвищує інтерес учнів до предмета.

Рекомендуємо використовувати на уроках:

• праці науковців географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

• матеріали офіційних статистичних та інформаційних порталів;

• матеріали офіційних вебсайтів об’єктів природно-заповідного фонду: Національного природного парку «Вижницький», Національного природного парку «Хотинський», Черемоського національного природного парку;

• «Географічний атлас. Чернівецька область» (серія «Моя мала Батьківщина», 2007) та інші краєзнавчі й картографічні видання.

Освіта для життя

Міністерство освіти і науки України в межах спільної програми зі Світовим банком LEARN «Підвищення доступності та стійкості освіти в умовах кризи в Україні» та у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra запустило цифрову платформу «Освіта для життя» – практичний інструмент для педагогів.

Рекомендуємо використовувати матеріали платформи, оскільки вона містить сучасні навчальні та методичні матеріали, спрямовані на формування в учнів життєвих компетентностей, розвиток критичного мислення, фінансової грамотності, підприємливості, екологічної свідомості та навичок, необхідних для успішної самореалізації в сучасному суспільстві. Матеріали платформи можуть бути використані під час підготовки та проведення уроків, позакласних заходів і реалізації міжпредметних освітніх проєктів [15]. Також слідкуйте за матеріалами, необхідними для викладання в 6-9-х класах, на інформаційному сайті КЗ «ІППОЧО» [4].

10-11 класи

У старшій школі учні 10-11 класів вивчатимуть географію на рівні стандарту (10 клас – 52 години, 1,5 години на тиждень; 11 клас – 35 годин, 1 година на тиждень) за оновленою навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 03.08.2022 р. №698, та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) – за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН від 23.10.2017 №1407 [8; 9].

Організовуючи освітній процес у 10-11 класах, учителі можуть керуватися методичними рекомендаціями МОН з географії попередніх років [2; 3].

Електронні освітні ресурси

Звертаємо увагу на важливість використання інтернет-ресурсів під час проведення уроків географії. Електронні освітні ресурси (ЕОР) повинні відповідати вимогам навчальної програми, бути педагогічно доцільними для застосування в освітньому процесі, відповідати нормам безпеки та вимогам

авторського права. Крім того, вони мають забезпечувати зручність і доступність для всіх користувачів.

Вимоги до електронних освітніх ресурсів визначаються низкою нормативно-правових актів, які гарантують їхню відповідність державним стандартам освіти та потребам освітнього процесу. Зокрема, загальні вимоги до ЕОР, їхню класифікацію, порядок створення, проведення експертизи, використання та поширення встановлено **Положенням про електронні освітні ресурси**, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України №1060 від 01.10.2012 [7].

Пропонуємо деякі корисні інтернет-ресурси, які можна використати на уроках географії в 8-11 класах:

1. *World Population Clock.* Сервіс відображає динаміку зміни чисельності населення світу в реальному часі та прогнози на майбутні роки (https://www.worldometers.info/world-population/).

2. *Статево-вікова піраміда населення України.* За допомогою сервісу можна наочно побачити та проаналізувати населення України за статтю та віком. Окремо можна розглянути населення за областями. Рекомендуємо використовувати цю карту у 8-9 класах під час вивчення розділу «Населення України і світу» (https://www.lv.ukrstat.gov.ua/dem/piramid/all.php).

3. *National Geographic MapMaker* – це цифровий картографічний інструмент, створений Національним географічним товариством та Esri, призначений для вчителів та учнів. Дозволяє учням створювати власні карти зі вмістом від National Geographic. Вони можуть додавати шари, маркери, графіки, підписи тощо (https://www.nationalgeographic.org/society/learn/mapmaker-launch-guide/).

4. *EuroStat* – офіційний вебсайт Європейського Союзу, який містить статистичні дані з різних сфер життя Європи: економіки, демографії, торгівлі, праці, соціальних показників, освіти, здоров'я тощо (https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home).

5. *Карта спадщини ЮНЕСКО.* Усі видатні культурні і природні пам'ятки, які вважаються унікальними й найцікавішими на планеті, об'єднані у спадщину ЮНЕСКО. Їхнє розташування на мапі світу та опис можна знайти на спеціальному ресурсі UNESCO World Heritage (https://whc.unesco.org/en/list/).

6. *BOUNCY MAPS.* Інтерактивні карти різних напрямків: корисні копалини, релігія, сільське господарство, тваринництво, здоров'я тощо. Наприклад, можна проаналізувати загальні запаси кам'яного вугілля та конкретно по країнах (https://www.bouncymaps.com/#!/bouncymaps/WORLD).

7. *Global Carbon Atlas* – це онлайн-платформа для дослідження, візуалізації та інтерпретації регіональних і глобальних вуглецевих даних, пов’язаних з діяльністю людини та природними процесами. Графіки та дані надаються з метою покращення прийняття рішень щодо боротьби зі зміною клімату, спричиненою людиною (https://globalcarbonatlas.org/project/about-the-project/).

8. *World Population Density* – інтерактивна карта, яка наочно демонструє густоту населення світу (https://luminocity3d.org/WorldPopDen/#2/43.3/-38.3).

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

2. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році. Природнича освітня галузь : додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 №1.1/15776-24. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/930/93000/Pryrodnychi.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 12.09.2023

№1/13749-23. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktivno-metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikladannya-navchalnih-predmetivintegrovanih-kursiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci (дата звернення: 10.06.2026).

4. Навчально-методичне забезпечення НУШ. *КЗ «ІППОЧО».* URL: http://ippobuk.cv.ua/?page_id=9803 (дата звернення: 10.06.2026).

5. Природнича освітня галузь: як оцінювати в НУШ : методичний посібник. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nush/pro-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 10.06.2026).

7. Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01.10.2012 №1060. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text (дата звернення: 10.06.2026).

8. Географія. 10-11 класи. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-10-11-standart.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

9. Географія. 10-11 класи. Профільний рівень : навчальна програма. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/21.12.%20geografia/geograf-prof-10-11k-profilniy-riven-19122017.doc (дата звернення: 10.06.2026).

10. Про затвердження концептуальних засад освітніх галузей та дорожньої карти реалізації концептуальних засад освітніх галузей на 2025-2030 роки : наказ

Міністерства освіти і науки України від 20.08.2025 №1163. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/952/95248/Nakaz_MON_N_1163_vid_20_serpnya_2025_roku___1_.pdf (дата звернення: 09.06.2026).

11. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про окремі питання оцінювання результатів навчання : лист МОН України від 14.03.2025 №1/4895-25. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pytannia-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 10.06.2026).

13. Підручники. *Український інститут розвитку освіти.* URL: https://uied.org.ua/books/osvitni-resursy/ (дата звернення: 10.06.2026).

14. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 10.06.2026).

15. Освіта для життя : цифрова платформа. URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/ (дата звернення: 10.06.2026).

Гунько М.М.,
учитель фізики
ОЗ «Брусницький ЗЗСО І-ІІІ ст. ім. І. Миколайчука»,
кандидат фізико-математичних наук,
заслужений вчитель України

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Викладання фізики у 7-9 класах базується на Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому постановою Кабміну №898 від 30.09.2020 [1]. Відповідно до цього документа фізика є невіддільною частиною природничої освітньої галузі, а сам стандарт є обов'язковим орієнтиром для вчителів.

Здійснювати викладання фізики у 2026/2027 навчальному році у **7-9 класах** учителі можуть за однією із наступних **модельних навчальних програм**:

1. «Фізика. 7-9 класи» / автори: Максимович З.Ю., Білик М.М., Варениця Л.В., Коваль Г.С., Микитеєк О.М., Ординович М.Б., Созанський А.В., Шевців В.Ф. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 20.02.2023 №184);

2. «Фізика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Головко М.В., Засєкін Д.О., Засєкіна Т.М., Крячко І.П., Ляшенко О.І., Мацюк В.М., Мельник Ю.С., Непорожня Л.В., Сіпій В.В. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 16.08.2023 №1001);

3. «Фізика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти / автори: Кремінський Б.Г., Гельфгат І.М., Божинова Ф.Я., Ненашев І.Ю., Кірюхіна О.О. (гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 24.12.2024 №1787).

Також у 7-9 класах викладання предметів природничої освітньої галузі може здійснюватися за модельною навчальною програмою «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти. (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.). Гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» надано наказом МОН від 19.04.2024 №550 [2].

У 10-11 класах навчання фізики буде здійснюватися відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 [3].

У 10-11 класах викладання фізики може здійснюватися на вибір вчителя за одним із двох наступних варіантів:

1. *«Фізика. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів»* (авторський колектив під керівництвом Локтєва В.М.);

2. *«Фізика і астрономія. Навчальні програми для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти»* (авторський колектив під керівництвом Ляшенка О.І.). Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №1539 від 24.11.2017.

Якщо вчитель обрав варіант 1, то астрономію потрібно вивчати за програмою «*Астрономія. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів*» (авторський колектив під керівництвом Яцківа Я.С.). Програми для 10-11 класів можна знайти на сайті МОН України [4].

Організація освітнього процесу, оформлення класних журналів та виставлення підсумкових балів безпосередньо залежать від обраної закладом навчальної програми. Інтегрований курс «Фізика і астрономія» (керівник авторського колективу – Ляшенко О.І.) об’єднує обидва складники в один навчальний предмет. У навчальному плані закладу зазначається єдина дисципліна, відповідно й у додаток до свідоцтва про освіту виставляється одна загальна оцінка.

Залежно від рішення вчителя вивчення курсу може відбуватися за двома моделями: послідовне або паралельне. У разі послідовного вивчення

астрономічний блок викладається після фізичного як завершальний розділ. У такому випадку на розсуд вчителя виставляють одну або кілька тематичних оцінок. Усі записи в журналі ведуться на єдиній сторінці «Фізика і астрономія».

У разі паралельного вивчення обидва складники викладаються синхронно протягом року. У класному журналі під них виділяють дві окремі сторінки: «Фізика і астрономія: фізичний складник» та «Фізика і астрономія: астрономічний складник». Семестрове та річне оцінювання здійснюється на сторінці фізичного складника, але при цьому обов'язково враховуються тематичні бали з обох частин курсу.

У разі вибору двох окремих програм курси функціонують як самостійні навчальні предмети. У класному журналі для кожного з них відводяться окремі сторінки: окремо для «Фізики» та «Астрономії». У додатку до свідоцтва про повну загальну середню освіту результати навчання фіксуються окремо: двома незалежними оцінками за кожен предмет.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 30 серпня 2024 року «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році» [5] у 7-9 класах НУШ педагог може використовувати:

1) модельну навчальну програму із зазначенням кількості годин, необхідної для досягнення передбачених результатів навчання;

2) навчальну програму, розроблену на основі модельної навчальної програми авторським колективом відповідної модельної навчальної програми, де зазначено кількість годин, яка необхідна для досягнення визначених результатів навчання;

3) навчальну програму, розроблену самостійно на основі модельних навчальних програм (однієї або декількох), що містить опис результатів навчання учня в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідною модельною навчальною програмою, із зазначенням кількості годин, що необхідна для

досягнення відповідних результатів навчання. Ця навчальна програма має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.

Педагогічні працівники закладів освіти здійснюють вибір модельних навчальних програм із розрахунком на весь відповідний цикл повної загальної середньої освіти. Варто наголосити, що заміна обраної лінії навчання впродовж одного циклу, наприклад, під час переведення учнів із 7-го до 8-го або з 8-го до 9-го класу, є неприпустимою. Таке обмеження зумовлене тим, що кожна окрема модельна програма має унікальну внутрішню логіку, послідовність викладу та власну специфіку реалізації вимог Державного стандарту щодо формування обов'язкових результатів навчання на конкретному етапі.

Фундаментом для розроблення вчителем **календарно-тематичного планування** виступає обрана модельна програма або ж навчальна програма, схвалена педагогічною радою школи. Процес створення календарно-тематичного планування відбувається в довільній формі, при цьому педагог має повне право використовувати як друкований, так і електронний формат. Задля зручності цей документ дозволяється інтегрувати безпосередньо з навчальною програмою в єдиний комплекс. Питання щодо обсягу, формату, внутрішньої структури, змістового наповнення та візуального оформлення як календарно-тематичних планів, так і щоденних поурочних планів-конспектів є виключно індивідуальною справою самого вчителя. Чинне законодавство у сфері освіти не передбачає розроблення та впровадження жодних уніфікованих стандартів чи шаблонів для цієї документації ні на рівні окремого закладу освіти, ні в межах міста, району чи області.

Крім того, упродовж навчального року вчитель наділений академічною свободою оперативно вносити корективи до календарно-тематичного планування. Такі зміни зумовлюються передусім тим, як саме учні опановують матеріал, що дає педагогу змогу самостійно перерозподіляти час і визначати кількість годин, необхідну для вивчення конкретних тем чи змістових модулів. Зрештою, ключовим орієнтиром та основним обов'язком для вчителя є не формальне дотримання календарних графіків, а забезпечення реального

досягнення здобувачами освіти тих обов'язкових результатів навчання, які зафіксовані Державним стандартом для поточного освітнього циклу.

Відповідно до чинних рекомендацій щодо **оцінювання результатів навчання** здобувачів освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України на виконання Державного стандарту базової середньої освіти, семестрове оцінювання учнів 5-9 класів НУШ базується на системному вимірюванні визначених груп загальних результатів [6]. У шкільній документації – класному журналі та свідоцтві досягнень – для всіх навчальних предметів природничої освітньої галузі (зокрема й фізики) передбачено обов'язкову фіксацію балів за трьома основними групами результатів (ГР):

- ГР 1. Проводить дослідження природи;

- ГР 2. Здійснює пошук та опрацьовує інформацію;

- ГР 3. Усвідомлює закономірності природи.

Попри те, що Державний стандарт базової середньої освіти виокремлює чотири стратегічні напрями, у свідоцтві досягнень традиційно відображаються три вищезазначені групи. Це зумовлено тим, що завдання четвертої групи – «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» – є наскрізними й органічно враховуються під час оцінювання кожної з трьох базових ГР.

Оскільки навчальні завдання з фізики зазвичай мають комплексний характер і вимагають від учня одночасного застосування дослідницьких, аналітичних та теоретичних умінь, педагогу під час перевірки робіт важливо визначати домінантний вектор кожного завдання.

Для верифікації ГР 1 (проводить дослідження природи) визначальними є результати виконання учнями фронтальних і віртуальних лабораторних робіт, практичних занять, натурних спостережень, довготривалих навчальних проєктів, а також завдань із моделювання чи технічного конструювання.

Джерелом балів для ГР 2 (здійснює пошук та опрацьовує інформацію) слугують результати опрацювання учнями науково-популярних текстів,

матеріалів підручника та медіаджерел, виконання графічних завдань, якісних задач та розв'язання проблемних питань пошукового характеру.

Оцінювання ГР 3 (усвідомлює закономірності природи) переважно спирається на успішність розв’язування традиційних розрахункових задач із фізики, усні чи письмові відповіді на контрольні запитання, тематичні диктанти, тести та обґрунтування суті фізичних процесів.

Загальна підсумкова оцінка за семестр виставляється на підставі отриманих балів за кожну з трьох груп результатів із урахуванням динаміки успішності здобувача освіти. Усі три покомпонентні оцінки, як і загальний семестровий бал, обов'язково вносяться до класного журналу та відповідних граф свідоцтва досягнень. Річне оцінювання здійснюється наприкінці навчального року за стандартною процедурою – на основі загальних балів, отриманих учнем за перший та другий семестри.

У сучасній системі базової середньої освіти **навчальні проєкти** розглядаються як один із найбільш ефективних та практико-орієнтованих засобів формування предметної (фізичної) та ключових компетентностей учнів. Проєктна діяльність більше не є ізольованим елементом навчання, сьогодні вона глибоко інтегрована безпосередньо у зміст, очікувані результати та рекомендовані види навчальної діяльності кожної модельної навчальної програми з фізики. Детальні орієнтири, методичні інструменти та специфіка організації такої роботи закладаються авторами у структурі самих модельних програм.

Згідно з актуальними критеріями оцінювання в НУШ виконання дослідницьких та проєктних завдань є обов'язковою умовою для підтвердження учнем певних груп результатів навчання, зокрема тих, що стосуються проведення наукових спостережень, експериментів та здійснення пошукової діяльності. З огляду на це впродовж навчального семестру кожен здобувач освіти має в обов'язковому порядку виконати щонайменше один навчальний проєкт, який слугуватиме базою для підсумкового оцінювання.

Формат реалізації такого проєкту залишається гнучким: учень може працювати над темою самостійно в межах індивідуальної освітньої траєкторії або долучитися до командної роботи. Останній варіант активно заохочується сучасними методичними рекомендаціями Міністерства освіти і науки України, оскільки групові проєкти сприяють розвитку соціальних навичок (soft skills), умінню розподіляти обов’язки та ефективно комунікувати у колективі. Водночас обов'язковий мінімум не обмежує пізнавальний інтерес школярів: за умови власного бажання та високої вмотивованості учні мають право розробляти та презентувати кілька навчальних проєктів протягом семестру.

У процесі викладання фізики **навчальний експеримент** виступає фундаментальним інструментом, що забезпечує здобуття учнями практичних навичок, розвиток дослідницької компетентності та формування особистісного досвіду наукового пошуку. Керуючись принципом академічної свободи та враховуючи стан матеріально-технічної бази фізичного кабінету, учитель має право замінювати окремі демонстраційні досліди чи фронтальні лабораторні роботи, які запропоновані в модельній навчальній програмі, на аналогічні й доступні для виконання. Такий підхід дає змогу гнучко адаптувати освітній процес до реальних умов конкретного закладу освіти, не втрачаючи якості навчання. Окрім цього, педагог може збагачувати календарно-тематичний план додатковими короткими дослідами, спостереженнями та прикладними завданнями задля розширення пізнавального досвіду учнів. Головною вимогою до таких змін є повна дидактична та змістова рівноцінність замінених чи доданих елементів експериментальної діяльності.

За умов тривалого дистанційного навчання, безпекових обмежень або за відсутності специфічного фізичного обладнання допускається виконання окремих лабораторних робіт із використанням інтерактивних комп'ютерних моделей та віртуальних лабораторій. Водночас цифровий формат має раціонально поєднуватися з практичною діяльністю та слугувати доповненням, а не повною заміною реальних фізичних дослідів, оскільки робота зі справжніми приладами є пріоритетною. Загальний обсяг дослідницької практики учнів

повинен забезпечувати виконання вимог Державного стандарту щодо формування експериментальних умінь.

У межах сучасної системи оцінювання в НУШ рівень володіння учня експериментальними навичками фіксується через відповідну групу результатів навчання (дослідницький складник). Цей бал формується комплексно й базується не лише на результатах класичних фронтальних лабораторних робіт, а й на основі ширшого спектра діяльності: експрес-досліджень, домашніх спостережень, конструювання, комп'ютерного моделювання чи мініпроєктів. З огляду на це, якщо здобувач освіти з поважної причини пропустив урок, на якому проводилася планова лабораторна робота, потреба в її обов'язковому відпрацюванні в позаурочний час відпадає. Оцінити відповідні вміння учня вчитель може на основі будь-яких інших видів його індивідуальної експериментальної діяльності.

Практична складова навчальної програми з астрономії (авторського колективу під керівництвом Яцківа Я.С.) є невіддільним та обов'язковим елементом опанування предмета. Наведений у програмі перелік практичних робіт має орієнтовний характер: із запропонованих трьох варіантів учитель самостійно обирає по одній роботі для виконання, виходячи з технічних можливостей закладу освіти та специфіки організації навчання.

Особливе методичне значення для якісного засвоєння курсу має організація та проведення астрономічних спостережень за небесними світилами та космічними явищами. Такі спостереження доцільно планувати й реалізовувати наскрізно протягом усього навчального року. Випереджальний підхід, за якого учні мають можливість візуально ознайомитися з космічними об'єктами до їхнього детального теоретичного вивчення на уроках, суттєво підвищує ефективність сприйняття матеріалу.

Під час підготовчого етапу та безпосереднього виконання спостережних завдань необхідно навчити учнів алгоритмів роботи з джерелами астрономічної інформації. Поряд із традиційним друкованим астрономічним календарем та рухомою картою зоряного неба сучасний освітній процес передбачає активне

залучення цифрових інструментів – інтерактивних програм-планетаріїв (зокрема, програмного середовища Stellarium) та мобільних застосунків із технологією доповненої реальності. Використання комп'ютерного моделювання та віртуальних обсерваторій дозволяє проводити повноцінні дослідження навіть за умов хмарності, безпекових обмежень чи дистанційного формату навчання. Водночас педагогу варто всіляко стимулювати індивідуальний інтерес здобувачів освіти, заохочуючи їх до проведення самостійних аматорських спостережень та фіксації їхніх результатів.

Окреслюючи **особливості подолання освітніх втрат** та організації наступності у навчанні фізики у 7-11 класах, важливо наголосити, що, зважаючи на лінійну структуру шкільного курсу фізики (де у 7, 8 та 9 класах вивчаються різні, переважно не пов'язані між собою змістові розділи), проведення суцільного фактологічного діагностування на початку навчального року є малоефективним. Недоцільно витрачати навчальний час у вересні 8 класу на виявлення прогалин із розділів механіки, оскільки безпосереднього лінійного продовження у програмі 8 класу вони не мають.

У зв'язку з цим при формуванні стратегії подолання освітніх втрат з фізики доцільно проводити діагностику наскрізних та інструментальних умінь (на початку року). Стартове діагностування у 8-9 класах має бути спрямоване не на перевірку пам'ятання формул чи законів з минулого року, а на верифікацію математичного апарату та загальнонаукових умінь. Слід оцінити здатність учнів виражати змінні з фізичних формул, здійснювати переведення одиниць величин у систему СІ, аналізувати й будувати графічні залежності, а також визначати ціну поділки та похибку вимірювальних приладів. Ці вміння є універсальними та базовими для вивчення будь-якого наступного розділу фізики. Результати вхідного діагностування наскрізних умінь не виставляються в класний журнал, а слугують виключно для коригування вчителем поурочного планування та організації індивідуальної роботи.

Надолуження прогалин із конкретних фізичних тем попередніх класів доцільно здійснювати безпосередньо під час вивчення спорідненого матеріалу

поточного року. Так базові поняття про густину речовини та силу Архімеда (7 клас) слід актуалізувати безпосередньо перед вивченням теплових явищ та конвекції (8 клас); поняття про механічну роботу та енергію (7 клас) – перед вивченням роботи електричного струму (9 клас). Для цього вчителю варто закладати від 5 до 10 хвилин на етапі актуалізації опорних знань у межах відповідних уроків.

На профільному рівні або рівні стандарту старшої школи (10-11 класи), де вивчення фізики розгортається концентрично, проведення повноцінного вхідного діагностування за відповідними розділами (наприклад, механіка у 10 класі) є цілком обґрунтованим і має стати основою для подальшого коригування календарно-тематичного планування.

Ефективним цифровим інструментом для виявлення наявних освітніх втрат та проєктування алгоритмів їхнього подолання на початку року є спеціальні діагностичні тести, розміщені на державній вебплатформі «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО). За підсумками комп'ютерного тестування і вчитель, і учень отримують автоматично згенерований деталізований звіт. У разі виявлення прогалин у знаннях система самостійно формує перелік проблемних тем, які потребують повторного вивчення, та надає прямі покликання на відповідні мультимедійні й текстові ресурси ВШО. Вичерпні інструкції щодо організаційних нюансів оцінювання та коректної інтерпретації отриманих статистичних даних викладені у спеціалізованих методичних порадниках: «Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами» та «Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу» [7, 8].

Організація освітнього процесу в Україні у 2026/2027 навчальному році вже п’ятий рік поспіль відбувається у надскладних умовах правового режиму воєнного стану. Цей тривалий кризовий контекст вимагає від педагогічної спільноти гнучких підходів до організації навчання, посиленої уваги до захисту прав дітей, а також адаптації систем оцінювання та обліку навчальних досягнень учнів. З огляду на це при плануванні роботи вчителі мають неухильно керуватися

методичними рекомендаціями щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України №563 від 15 травня 2023 року [9].

Цей нормативний документ визначає чіткі алгоритми для забезпечення безперервності освіти та врегульовує процедури визнання результатів навчання, здобутих учнями за кордоном чи на тимчасово окупованих територіях. У контексті викладання фізики та астрономії врахування цих рекомендацій є критично важливим для вчителя під час роботи з учнями, які поєднують навчання в українській та закордонній школі. Документ легітимізує використання технологій дистанційного навчання для проведення підсумкового оцінювання, перезарахування результатів інтегрованих курсів (наприклад, курсу «Science» до оцінок із предметів природничої галузі) без додаткового переоцінювання, а також дає право гнучко заповнювати свідоцтво досягнень учня, фіксуючи лише ті характеристики результатів навчання, які педагогу вдалося безпосередньо ідентифікувати.

Масштабні руйнування вітчизняних об’єктів критичної та енергетичної інфраструктури стали одним із найгостріших викликів для українського суспільства. Чинні державні стандарти освіти та модельні навчальні програми оперативно реагують на ці кризові явища, фокусуючи увагу на вихованні енергетично грамотного покоління. Зокрема, у структурі ключових компетентностей Нової української школи особливе місце посідає екологічна компетентність. Вона передбачає не лише глибоке усвідомлення наукових основ раціонального природокористування, а й формування культури ощадного, відповідального споживання енергетичних та природних ресурсів.

У процесі вивчення фізики вчитель має унікальні дидактичні можливості для наочного формування в учнів сталих навичок енергоефективності. Основним інструментом для реалізації цієї мети є впровадження компетентнісно орієнтованих завдань, ситуаційних вправ та довготривалих навчальних проєктів спеціально розробленої екологічної та безпекової тематики, наприклад: «Енергетичний аудит моєї оселі: розрахунок втрат та шляхи економії»

(для 8 класу, тема «Теплові явища»), «Альтернативні джерела енергії для мого мікрорайону/села: фізико-економічне обґрунтування» (для 9 класу, тема «Магнітні явища» або «Атомна енергетика»).

Організовуючи освітній процес, педагогу доцільно системно розкривати фізичну суть функціонування традиційних та альтернативних (відновлюваних) джерел енергії, ілюструючи теорію практичними життєвими прикладами. Вкрай важливо на базі конкретних фізичних розрахунків (наприклад, через обчислення кількості теплоти, роботи та потужності струму) пояснювати учням економічну й екологічну доцільність збереження теплової та електричної енергії в побуті. Спільний пошук та визначення доступних, повсякденних шляхів скорочення витрат енергоресурсів – від оптимізації домашнього освітлення та використання енергоощадних приладів до термомодернізації житла – дозволяє перетворити теоретичні знання з фізики на реальні життєві навички (soft skills) учнів. Такий підхід не лише забезпечує виконання вимог Державного стандарту, а й виступає дієвим елементом громадянського та патріотичного виховання, оскільки раціональне споживання енергії сьогодні є безпосереднім внеском кожного громадянина в енергетичну безпеку та стійкість держави.

Під час організації освітнього процесу, проведення демонстраційних дослідів, лабораторних і практичних робіт у кабінеті фізики заклади загальної середньої освіти та педагогічні працівники мають неухильно керуватися чинною нормативно-правовою базою з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності (БЖД), а саме: наказом Міністерства освіти і науки України №304 від 18.04.2006 «Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України» [10], наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України №992 від 16.07.2012 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів» [11], листом Міністерства освіти та науки України №1/9-319 від 16.06.2014 «Про використання Методичних

матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності» [12].

Відповідно до вимог зазначених нормативно-правових актів у кабінеті фізики передбачено обов'язкове проведення та чітку фіксацію таких видів **інструктажів для здобувачів освіти**:

- первинний інструктаж на початку навчального року: проводиться під час найпершого уроку у вересні перед початком будь-яких занять у кабінеті фізики. Учнів ознайомлюють із загальними правилами внутрішнього розпорядку, специфікою організації робочого місця та базовими вимогами безпеки життєдіяльності. Запис про його проведення здійснюється у спеціальному Журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності для учнів;

- первинний інструктаж перед початком виконання практичних завдань: здійснюється безпосередньо на уроці перед кожною лабораторною роботою чи фізичним практикумом, якщо вони пов'язані з використанням інструментів, приладів, скляного посуду чи джерел струму. Цей інструктаж реєструється в журналі обліку навчальних занять на сторінці предмета «Фізика» в розділі про запис змісту уроку (робиться помітка: «Інструктаж з БЖД»);

- позаплановий інструктаж: організовується в разі порушення учнями вимог нормативно-правових актів чи техніки безпеки, що призвело або могло призвести до травмування чи аварійної ситуації, при виникненні пожеж чи аварій, а також після нещасних випадків за межами закладу освіти. Обов’язковий запис про проведення позапланового інструктажу вноситься до Журналу реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності;

- цільовий інструктаж: проводиться у випадках організації позаурочних або позакласних заходів із предмета, які виходять за межі затвердженого розкладу уроків (навчальні екскурсії, предметні олімпіади, фізичні квести, турніри тощо). Факт його проведення також фіксується в Журналі реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності.

Враховуючи тривалий безпековий контекст воєнного стану в Україні, учителю фізики під час проведення інструктажів вкрай важливо надавати увагу

алгоритмам дій у надзвичайних ситуаціях, що є невіддільною складовою культури безпеки. Перед початком будь-якої експериментальної роботи здобувачі освіти мають чітко знати порядок дій у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога»: виконання роботи має бути негайно припинено, електроприлади знеструмлено, а всі учасники освітнього процесу повинні організовано евакуюватися до укриття. Крім того, під час актуалізації безпекових питань методично доцільно інтегрувати елементи мінної безпеки, фокусуючи увагу учнів на правилах поводження з підозрілими або незнайомими металевими предметами й конструкціями.

Зважаючи на високу динамічність змін в освітньому просторі України, пов'язану з упровадженням реформи НУШ та безпековими викликами, нормативно-методична база постійно вдосконалюється. Для оперативного реагування на ці трансформації вчителям фізики доцільно здійснювати систематичний моніторинг офіційної інформації на вебресурсах МОН, ІМЗО, ДОН та КЗ «ІППОЧО». Своєчасне ознайомлення з оновленнями, методичними роз'ясненнями та новими навчальними матеріалами дозволить педагогам гнучко моделювати освітній процес, забезпечувати його високу якість і відповідність сучасним державним стандартам

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 06.06.2026).

2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 06.06.2026).

3. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 06.06.2026).

4. Навчальні програми для 10-11 класів. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 06.06.2026).

5. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 №1.1/15776-24. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetivintehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20242025-navchalnomu-rotsi (дата звернення: 06.06.2026).

6. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 06.06.2026).

7. Берендєєв С., Косенчук Ю., Лисогор Л. Діагностичне тестування: як працювати з тестами та їхніми результатами : методичний посібник. Київ, 2023. 35 с. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/metodychni-rekomendacziyi-testy.pdf (дата звернення: 06.06.2026).

8. Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу / уклад. А. Ворожбит, Н. Слюсаренко. Київ : УІРО, 2023. 72 с. URL: https://uied.org.ua/2023/10/11150/ (дата звернення: 06.06.2026).

9. Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 №563. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text (дата звернення: 06.06.2026).

10. Про затвердження Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 №304. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-06#Text (дата звернення: 06.06.2026).

11. Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів : наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 16.07.2012 №992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1332-12#Text (дата звернення: 06.06.2026).

12. Про використання Методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності : лист Міністерства освіти і науки України від 16.06.2014 №1/9-319. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-319729-14#Text (дата звернення: 06.06.2026).

Лучик О.І.,
керівник професійної спільноти педагогічних працівників
інформатичної освітньої галузі Селятинської ТГ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ІНФОРМАТИКИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Організація освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р) [4] та вимог:

- Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 (5-9 класи) [1];
- Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 (10-11 класи) [5].

Реалізація змісту освіти з інформатики в 5-11 класах у 2026/2027 н.р. у закладах загальної середньої освіти здійснюватиметься:

- у 5-9 класах – відповідно до Типової освітньої програми, затвердженої наказом МОН України від 09.08.2024 №1120 [2];

- у 10-11 класах – відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти ІІІ ступеня, затвердженої наказом МОН України від 20.04.2018 №408 (у редакції наказу МОН України від 28.11.2019 №1493 зі змінами, внесеними наказом МОН України від 31.03.2020 №464) [7];

- у 10 пілотних класах – відповідно до Типової освітньої програма для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням, затвердженої наказом МОН України від 26.05.2025 №765 [6].

Вивчення інформатики та міжгалузевих інтегрованих курсів у 5-11 класах буде здійснюватися за навчальними програмами та модельними навчальними програмами, розміщеними на офіційних вебсайтах Міністерства освіти і науки України та ІМЗО, які пропонується брати за основу при плануванні освітнього процесу (Таблиця 1).

Таблиця 1

Клас	Назва навчальної програми
2	Типові освітні програми для 1, 2 класу НУШ: авт. О.Я. Савченко; авт. Р.Б. Шиян
3, 4	Типові освітні програми для 3, 4 класу НУШ: авт. О.Я. Савченко; авт. Р.Б. Шиян
5-6 (НУШ)	**Модельні освітні програми** «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795): • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О.В., Чернікова Л.А.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Радченко С.С., Боровцова Є.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Козак Л.З., Ворожбит А.В.).
7-9 (НУШ)	**Модельні освітні програми** «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 року №1001): • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.); «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795): • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Коршунова О.В., Твердохліб І.А.); «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2023 №1090): • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бондаренко О.О., Ластовецький В.В., Пилипчук О.П., Шестопалов Є.А.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О.В., Козак Л.З., Ворожбит А.В.); • модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Громко Г.Ю., Шевчук П.Г, Ковбаса В.М.).

	Міжгалузеві інтегровані курси ***STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)*** • Модельна навчальна програма «STEM. 5-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ф. Левченко, А. Озарчук, В. Рогоза, О. Скулатов, В. Сіпій, М. Тишковець). ***STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)*** • Модельна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О.В., Артємєва О.Є., Крижановський С.М., Мізіченко Т.М., Мостепан Н.М., Новікова Г.С., Хорищенко О А.). • Модельна навчальна програма «STEM. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Засєкіна Т.М., Коршунова О.В., Василашко І.П.).
10-12 (НУШ)	• Модельна навчальна програма навчального предмета «Інформатика. 10 клас. Основний рівень» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.). • Модельна навчальна програма навчального предмета «Інформатика. 10 клас. Основний рівень» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бондаренко О.О., Ластовецький В.В., Пилипчук О.П., Шестопалов Є.А.). • Модельна навчальна програма «Інформатика. 10 клас. Основний рівень» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Твердохліб І.А.). • Модельна навчальна програма навчального предмета «Інформатика. 10-12 клас. Поглиблений рівень» для закладів загальної середньої освіти (авт. Арбузов М., Забазанова А.).
10-11 клас	**Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392**
10-11	• Рівень стандарту • Профільний рівень Програми та грифи курсів за вибором від Cisco

Вивчення інформатики у 10-11 класах

У 10 класі пропонується використовувати підручники, які згідно з наказом МОН від 11.04.2023 №415 [8] отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», а саме авторських колективів:

- Бондаренко О.О., Ластовецький В.В., Пилипчук О.П., Шестопалов Є.А.;

- Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.;

- Морзе Н.В., Барна О.В.;

- Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В.О.;

- та один підручник з поглибленим вивченням інформатики авторського колективу Руденко В.Д., Речич Н.В., Потієнко В.О.

Електронні версії підручників розміщені на сайті ІМЗО [9].

У 10-11 класах закладів загальної середньої освіти у 2026/2027 н.р.

вивчення інформатики буде продовжуватися за навчальними програмами, які розміщено на вебсайті Міністерства освіти і науки України, тому для 10-11 класів чинними є методичні рекомендації щодо викладання інформатики минулих років.

Вивчення інформатики в 9 класах НУШ

У 9-х класах Нової української школи навчання буде здійснюватися на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 [1]. У 9-х класах основної школи навчання інформатики має відбуватися на основі модельних програм, рекомендованих МОН України, а також за навчальними програмами, розробленими вчителем на основі модельних програм і затвердженими педагогічною радою закладу освіти.

Рекомендовані модельні навчальні програмами з інформатики подані в Таблиці 1.

Увага! Модельна навчальна програма **обирається на весь цикл** базової середньої освіти – адаптаційний цикл (5-6) або цикл базового предметного навчання (7-9 класи). **У межах кожного циклу зміна модельної навчальної програми не дозволяється.**

Відповідно до наказу МОН України №1120 від 09.08.2024 «Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» у додатку 1 вказано мінімальну та максимальну кількість годин на кожну освітню галузь та різницю по кожній галузі [2]. Розподіл навчального навантаження здійснено за освітніми галузями та роками навчання. Мінімальну й максимальну кількість навчальних годин за освітніми галузями й роками навчання визначено відповідно до базових навчальних планів базової середньої освіти (додаток 23 Державного стандарту). Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою для інформатичної освітньої галузі наведено у Таблиці 2.

Таблиця 2

Загальний обсяг навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень і рік															
	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас			7 клас			8 клас			9 клас		
		мін	макс	різниця по галузі	мін	Макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі	мін	макс	різниця по галузі
Інформатична	На тиждень	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1,5	3	1,5	1,5	3	1,5
	На рік	35	70	35	35	70	35	35	70	35	52,5	105	52,5	52,5	105	52,5

Отже, наприклад, у 9 класі заклад освіти може виділити на інформатику мінімальну кількість – 1,5 год. або максимальну – 3 год., а може вибрати 2 год. Різницю годин, що залишаться (якщо залишаться), заклад освіти розподіляє на іншу галузь або інтегрований курс, затверджений МОН України.

При укладанні календарно-тематичного планування (5-9 клас НУШ) варто зважати на такі речі:

• у календарно-тематичному плануванні мають бути **всі теми,** які представлені у відповідній модельній програмі;

• учитель може розширити програму, відповідно модифікувавши модельну програму та додавши потрібні, на його думку, актуальні теми, а навчальна програма має затверджуватись педагогічною радою;

• при мінімальній кількості годин мають бути розглянуті **ВСІ без винятку теми відповідної модельної програми,** зменшується лише кількість годин на їхнє вивчення.

Щодо вибору модельних програм: змінити обрану модельну програму можна тільки після закінчення адаптаційного циклу (5-6 клас), а також після закінчення циклу базового предметного навчання (7-9 клас).

Відповідно до порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (додаток 2 до наказу

Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 №128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 06.03.2002 за №229/6517, зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти №572 від 09.10.2002, наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №921 від 17.08.2012, наказом Міністерства освіти і науки №401 від 08.04.2016) клас може ділитися на групи під час проведення практичних занять з інформатики з використанням комп'ютерів за умови не менше 8 учнів у групі [14]. Можливість поділу класів на групи при вивченні окремих предметів має бути зафіксована в освітній програмі закладу освіти.

Організація діяльності на уроках інформатики

Організація роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності в кабінеті інформатики здійснюється відповідно до Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом МОН від 26.12.2017 №1669, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23.01.2018 за №100/31552 [10].

Відповідно до листа МОН від 17.07.2013 №1/9-497 «Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів» щороку перед початком роботи учнів у кабінеті інформатики вчитель проводить первинний інструктаж з безпеки життєдіяльності, який знайомить учнів з правилами поведінки в кабінеті інформатики [3].

Інструменти для роботи

- Scratch, Blockly, Python (на базовому рівні)
- Google Workspace (Docs, Sheets, Slides)
- Tinkercad (3D-моделювання)
- Canva, Crello (створення графіки)
- Padlet, Miro (спільна робота)
- LearningApps, Classtime, Quizizz (тести та вправи)

Рекомендовані ресурси для вчителя

• mon.gov.ua

• Методичний креденець

• Блог «На допомогу вчителю інформатики»

• Освіта.ua – Методичні матеріали

Санітарний регламент

Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, який набув чинності з 10 січня 2025 року, обмежує час безперервної роботи з технічними засобами навчання, зокрема комп'ютерами, планшетами, іншими гаджетами:

• для учнів 5-7 класів – не більше 20 хвилин;

• для учнів 8-9 класів – 20-25 хвилин;

• для учнів 10-11 (12) класів на 1-й годині занять – до 30 хвилин, на 2-й годині занять – 20 хвилин.

Обов'язковим є проведення вправ з рухової активності та гімнастики для очей під час роботи з технічними засобами навчання [11].

Використання неліцензійних примірників програмного забезпечення забороняється. Допускається використання програмного забезпечення лише на основі ліцензій вільного поширення або пропрієтарного відповідно до законодавства у сфері авторського права і суміжних прав із дотриманням вимог Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» для користувацьких інтерфейсів комп'ютерних програм [12].

Мінімальні вимоги безпеки та захисту здоров'я педагогічних працівників під час здійснення роботи, пов'язаної з використанням екранних пристроїв незалежно від їхнього типу та моделі, встановлюються вимогами щодо безпеки захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями, затвердженими наказом Міністерства соціальної політики України від 14.02.2018 №207 [13].

На уроках інформатики за відсутності ліцензії на пакет офісних програм MS Office та іншого програмного забезпечення альтернативним може стати

вільне програмне забезпечення, яке можна завантажити з офіційних сайтів.

Для повноцінного виконання навчальних програм рекомендується використовувати повнофункціональні, а не імітаційні програмні засоби та середовища.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16 (дата звернення: 10.06.2026).

2. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2024/09.08.2024/typova-osvitnya-prohrama-dlya-5-9-klasiv-zzso-1120-vid-09082024.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів : лист Міністерства освіти і науки України від 17.07.2013 №1/9-497. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36559/ (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text (дата звернення: 10.06.2026).

5. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

6. Про затвердження типової освітньої програми для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти за академічним спрямуванням : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2025 №765. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-10-12-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-iaki-zabezpechuiut-zdobuttia-profilnoi-serednoi-osvity-za-akademichnym-spriamuvanniam (дата звернення: 10.06.2026).

7. Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 №408. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0408729-18#Text (дата звернення: 10.06.2026).

8. Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 10 (11) класу закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 11.04.2025 №415. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-nadannya-grifa-rekomendovano-ministerstvom-osviti-i-nauki-ukrayini-pidruchnikam-dlya-10-11-klasu-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti (дата звернення: 10.06.2026).

9. Електронні версії підручників. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/elektronni-versii-pidruchnykiv/ (дата звернення: 10.06.2026).

10. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 №1669. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text (дата звернення: 10.06.2026).

11. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 №2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 10.06.2026).

13. Про затвердження Вимог щодо безпеки та захисту здоров'я працівників під час роботи з екранними пристроями : наказ Міністерства соціальної політики України від 14.02.2018 №207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-18#Text (дата звернення: 10.06.2026).

14. Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 №128. URL: https://osvita.ua/legislation/other/3063/ (дата звернення: 10.06.2026).

Гавриляк О.В.,
учитель технологій
Опорного закладу «Мигівський ліцей»
Берегометської селищної ради,
спеціаліст вищої категорії, заслужений вчитель України

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ТЕХНОЛОГІЇ» ТА ІНТЕГРАЦІЇ STEM-ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році всі учні 5-9 класів навчаються за Державним стандартом базової середньої освіти. У технологічній освітній галузі використовується назва предмета «Технології», а освітній процес спрямовується на досягнення обов'язкових результатів через проєктно-технологічну, дослідницьку, конструкторську та практичну діяльність [1, дод. 11-12; 4, ст. 12; 5, ст. 11].

Мета галузі полягає в розвитку творчого потенціалу, проєктного мислення, культури праці, підприємливості, побутової самозарадності та здатності змінювати навколишній світ засобами технологій без шкоди людині й довкіллю. Учень має формулювати ідею та втілювати задум у готовий продукт, творчо застосовувати традиційні й сучасні технології, ефективно використовувати техніку, матеріали та ресурси, турбуватися про власні потреби й потреби інших осіб [1, дод. 12].

Організація вивчення предмета «Технології» у 5-9 класах

Типова освітня програма визначає таку кількість годин на вивчення предмета:

- *для 5-6 класів* – 1-3 години на тиждень із рекомендованими 2 годинами;
- *для 7-9 класів* – 1-2 години на тиждень з рекомендованою 1 годиною.

Конкретне навантаження встановлює заклад освіти у власній освітній програмі; розподіл годин між проєктами вчитель визначає в навчальній програмі та календарно-тематичному плануванні [11, дод. 3].

Модельна навчальна програма окреслює результати, зміст і види діяльності, але не є календарним планом. На її основі розробляють навчальну програму, яку схвалює педагогічна рада. Планування має ґрунтуватися на обов'язкових результатах, охоплювати всі етапи проєкту, забезпечувати наступність між циклами, поєднувати індивідуальну й командну роботу, передбачати резерв часу, надолуження освітніх втрат та доступні альтернативи для учнів з ООП [5, ст. 26; 11, дод. 6].

Для *5-6 класів* чинними є модельні програми «Технології» авторських колективів:

- Д. Кільдерова, Т. Мачачі, В. Юрженка, Д. Луп'яка;
- А. Терещука, О. Абрамової, В. Гащака, Н. Павич;
- В. Туташинського;
- І. Ходзицької, О. Горобець, О. Медвідь, Т. Пасічної, Ю. Приходько.

Для *7-9 класів* – програми:

- Т. Мачачі;
- В. Туташинського; І. Ходзицької та співавторів;
- В. Гащака;
- А. Терещука, О. Кліщ, О. Мороз.

Перед затвердженням освітньої програми перелік необхідно звіряти з офіційною сторінкою МОН [10]. Усім модельним навчальним програмам «Технології. 5-6 класи» надано гриф наказом МОН України від 12.07.2021 №795. Програми для 7-9 класів рекомендовано наказами МОН України від 24.07.2023 №883, від 16.08.2023 №1001, від 27.12.2023 №1575 та від 10.09.2024 №1279 [10].

Проєктно-технологічна діяльність і STEM-компонент

Проєкт є цілісним циклом розв'язання практичної проблеми: визначення потреби, дослідження аналогів і матеріалів, формулювання критеріїв успіху,

генерування та моделювання ідей, планування, безпечне виготовлення, випробування, удосконалення, презентація й рефлексія. Виріб розглядається як засіб досягнення результатів навчання, а не як самоціль [1, дод. 12; 10].

Самостійність і складність зростають поступово: у 5 класі учні працюють за зрозумілим алгоритмом; у 6 – самостійніше добирають матеріали й фіксують результати; у 7 – використовують графічну документацію, розрахунки та командний розподіл ролей; у 8 – цифрове моделювання й випробування; у 9 – виконують комплексні інженерно-дизайнерські проєкти з кошторисом, оцінкою екологічного впливу та аргументованим захистом.

Тематика має бути практично значущою, гендерно нейтральною, культурно доречною і варіативною. Доцільні побутові, декоративно-ужиткові, ремонтні, екологічні, кулінарні, текстильні, деревообробні, електротехнічні, робототехнічні, цифрові, інклюзивні та підприємницькі проєкти.

STEM-компонент інтегрують у дослідження, розрахунки, конструювання, моделювання, випробування й удосконалення. Якісне STEM-завдання має реальну проблему, поєднує знання щонайменше з двох освітніх галузей, передбачає роботу з даними, створення моделі або прототипу, тестування та доказову презентацію. Орієнтовна, не нормативна, частка STEM-діяльності може становити 15-25% часу проєкту в 5-6 класах і 25-40% у 7-9 класах [6; 7].

Окремий курс STEM може реалізовуватися за такими модельними програмами:

- «STEM. 5-6 класи» О. Бутурліної, О. Артєм’євої;

- «STEM. 5-9 класи» Ф. Левченко, А. Озарчука, В. Рогози, О. Скулатова, В. Сіпія, М. Тишковець;

- двома програмами «STEM. 7-9 класи» авторських колективів О. Бутурліної та Т. Засєкіної.

Модельну навчальну програму «STEM. 5-6 класи» рекомендовано наказом МОН України від 12.07.2021 №795 у редакції наказу від 29.09.2021 №1031, а програми «STEM. 5-9 класи» та «STEM. 7-9 класи» – наказом МОН України від 14.08.2024 №1138 [7].

Для учасників експерименту застосовується також пілотна програма «STEM: дослідження та проєктування. 5-6 класи».

Модель реалізації та кількість годин визначає заклад освіти [7; 10].

Оцінювання результатів навчання

Оцінювання здійснюється відповідно до наказу МОН України від 02.08.2024 №1093 та методичного посібника «Технологічна освітня галузь: як оцінювати в НУШ». Воно має охоплювати не лише готовий продукт, а й процес проєктування, індивідуальний внесок, практичні вміння, самостійність і поступ. Підсумкова фіксація враховує два взаємопов'язані складники: процес виконання проєктної роботи та результат проєкту/готовий продукт [14; 8, с. 3-4].

Критерії мають відповідати конкретним результатам і бути відомими учням до початку роботи. Доцільно використовувати рубрики, чеклісти, карти спостереження, технологічні щоденники, портфоліо, демонстраційні випробування, захист, самооцінювання і взаємооцінювання. Для постановки цілей, самоконтролю та рефлексії можна застосовувати «Я-орієнтири» й «Інтерактивний поступ» платформи «Освіта для життя»; вони є методичними інструментами і не замінюють нормативних критеріїв [18; 20]. Одна й та сама проєктна робота може надавати докази досягнення кількох груп результатів, однак оцінювання має відображати конкретні результати навчання, визначені до початку роботи [8, с. 3-4; 14].

Інклюзивність, цифрові технології, безпека та надолуження втрат

Учням з ООП доцільно пропонувати вибір теми, матеріалу, рівня складності та форми презентації; складні операції ділити на кроки, використовувати візуальні алгоритми, адаптовані інструменти, шаблони й додатковий час. Підтримка має забезпечувати доступність і максимально можливу самостійність без зниження вимог до безпеки [5, ст. 26].

Цифрові інструменти й генеративний ШІ можуть допомагати в пошуку інформації, створенні ескізів і моделей, розрахунках, плануванні та презентації, але не замінювати власне проєктування і практичну роботу. Слід перевіряти

точність і безпечність рекомендацій, не розголошувати персональні дані, позначати використання ШІ, зберігати докази самостійної роботи та дотримуватися академічної доброчесності.

Практична діяльність проводиться в майстернях, кабінетах або STEM-лабораторіях, що відповідають санітарним і безпековим вимогам. Ризикові операції виконують лише під безпосереднім контролем учителя; під час дистанційного навчання пріоритет мають дослідження, ескізування, цифрове моделювання, розрахунки та рефлексія [13; 16]. Домашні завдання не повинні передбачати використання небезпечних інструментів, відкритого полум'я, високих температур, електрообладнання або хімічних речовин без належного дорослого нагляду та чіткої інструкції [13; 16].

Поділ класів на групи під час вивчення технологій і STEM здійснюється за порядком, затвердженим наказом МОН України від 20.02.2002 №128, у чинній редакції: у 5-9 класах – за наповнюваності понад 27 учнів у міських і понад 25 у сільських закладах; у 10-12 класах – понад 27 учнів. Під час занять із STEM і робототехніки клас ділиться на дві групи за умови не менше 8 учнів у кожній [12]. Чинна редакція порядку також передбачає особливості поділу класів на групи під час дистанційного навчання та можливість формування міжкласних груп у пілотних академічних ліцеях [12].

Для компенсації освітніх втрат на початку року доцільно провести коротку діагностику базових умінь, а прогалини опрацьовувати в перших проєктах через мікропрактикуми, навчальні станції, відеодемонстрації, парне наставництво й картки алгоритмів. Варто фіксувати індивідуальний поступ і надавати можливість повторного виконання після зворотного зв'язку [19, с. 14-18].

Технології у старшій профільній школі

Заклади, які не беруть участі в пілотуванні профільної школи, у 2026/2027 навчальному році продовжують працювати за Державним стандартом 2011 року та чинними програмами «Технології. 10-11 класи» рівня стандарту або профільного рівня [2; 17].

У пілотних академічних ліцеях освітній процес організовується за Державним стандартом профільної середньої освіти та Типовою освітньою програмою для 10-12 класів академічного спрямування. У 10 класі діє профільно-адаптаційний цикл. Для більшості профілів предмет «Технології» вивчається по 1 годині на тиждень у першому та другому семестрах. У STEM-кластері з поглибленим вивченням математики, інформатики й технологій передбачено 1 годину в першому семестрі та 2 години в другому семестрі 10 класу, а також по 2 години в 11 і 12 класах [15]. Учитель планує професійні проби, міждисциплінарні дослідження, цифрове моделювання, прототипування, підприємницькі та соціальні проєкти [3; 15].

Для 10 класу оприлюднено модельну навчальну програму «Технології. 10 клас. Основний рівень» І. Ходзицької, О. Горобець, О. Медвідь, М. Палійчук, Т. Пасічної, Ю. Приходько. Програму рекомендовано наказом МОН України від 18.03.2026 №484 [9]. Вона поєднує проєкти з підприємницьким потенціалом, графічні зображення й цифрові інструменти, науково-технічні дослідження та побудову освітньої і професійної траєкторії. Перед початком навчального року необхідно перевірити на офіційній сторінці МОН наявність нових програм для 11-12 класів і поглибленого рівня [9].

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

2. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

3. Про затвердження Державного стандарту профільної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 №851. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 07.06.2026).

5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 07.06.2026).

6. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2025/2026 навчальному році : лист Інституту модернізації змісту освіти від 18.07.2025 №21/08-624. URL: https://imzo.gov.ua/2025/08/08/lyst-imzo-vid-18-07-2025-21-08-624-metodychni-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-stem-osvity-v-zakladakh-zahal-noi-seredn-oi-ta-pozashkil-noi-osvity-u-2025-2026-navchal-nomu-rotsi/ (дата звернення: 07.06.2026).

7. Модельні навчальні програми для викладання міжгалузевих інтегрованих курсів. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/mizhhaluzevi-intehrovani-kursy/ (дата звернення: 07.06.2026).

8. Технологічна освітня галузь: як оцінювати в НУШ : методичний посібник. Київ : МОН України, 2025. 30 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nush/teo-ociniuvannia-2025-putivnik.pdf (дата звернення: 07.06.2026).

9. Модельні навчальні програми для 10-12 класів Нової української школи (профільна школа). *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-prohramy-dlia-10-12-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoly-profilna-shkola-z-2027-roku (дата звернення: 07.06.2026).

10. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-

novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku (дата звернення: 07.06.2026).

11. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity (дата звернення: 07.06.2026).

12. Про затвердження Порядку поділу класів на групи під час вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів) : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 №128. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text (дата звернення: 07.06.2026).

13. Про затвердження Правил безпеки під час занять у навчальних і навчально-виробничих майстернях : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.08.2007 №730. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0990-07#Text (дата звернення: 07.06.2026).

14. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia (дата звернення: 07.06.2026).

15. Про затвердження типової освітньої програми для 10-12 класів закладів загальної середньої освіти академічного спрямування : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2025 №765. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-10-12-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-iaki-zabezpechuiut-zdobuttia-profilnoi-serednoi-osvity-za-akademichnym-spriamuvanniam (дата звернення: 07.06.2026).

16. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text (дата звернення: 17.06.2026).

17. Технології. 10-11 класи (рівень стандарту та профільний рівень) : навчальні програми. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/texnologiyi-ostatochnij-variant-10.11.17.docx (дата звернення: 07.06.2026).

18. Інтерактивний поступ. *Освіта для життя.* URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/interaktyvnyi-postup/ (дата звернення: 07.06.2026).

19. Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/07/31/Unicef.Immidiate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf (дата звернення: 07.06.2026).

20. Я-орієнтири технологічної освітньої галузі. *Освіта для життя.* URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/ya-orientyry/tekhnolohichna/ (дата звернення: 07.06.2026).

Юзькова В.Д.,
доцент кафедри методики викладання
природничо-методичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У сучасному світі STEM-дисципліни формують науково-технічний потенціал, який становить стратегічну основу обороноздатності, економічного розвитку й конкурентоспроможності держав. Потреба в сучасних військових технологіях, кібербезпеці, розвитку медицини, створенні нових матеріалів, розробленні засобів захисту, відновленні інфраструктури формують ключові виклики для українських науковців. Повоєнне відновлення України також потребуватиме STEM-фахівців та фахівчинь, здатних розвивати інноваційні технології для розбудови «розумних» населених пунктів, відновлюваної енергетики, екологічно чистого виробництва тощо.

Також слід зазначити, що сучасна наука дедалі більше стає міждисциплінарною: біоінформатика, нейрофізика, кліматична наука, нанотехнології, комп'ютерна медицина та багато інших нових галузей зараз стрімко розвиваються. Крім того, поточні тенденції ринку праці демонструють високий попит на фахівців, які володіють STEM-навичками, тобто здатні розв'язувати нестандартні задачі, працювати в команді та швидко адаптуватися до технологічних змін [1, с. 1, 2; 3, с. 1].

Українська освіта адаптується до викликів часу: 1) у державних стандартах початкової, базової та профільної середньої освіти однією із ключових компетентностей є компетентність у галузі природничих наук, техніки та технологій, тобто фактично STEM-компетентність; 2) міжгалузеві інтегровані

курси (МІК) «STEM» та «Робототехніка» для 5-9 класів з 2022 р. входять до варіативної складової навчального плану; 3) навчальний курс за вибором «STEM-старт» з 2024 р. пропонується для 1-4 класів; 4) з 2027/2028 н.р. STEM-кластер буде одним з трьох освітніх кластерів у старшій профільній школі; 5) у 2025 р. МОН України виділило субвенцію в розмірі близько 500 млн грн, а у 2026 р. – 700 млн грн на закупівлю STEM-обладнання в межах реформи старшої школи; 6) учителі різних фахів усвідомлюють актуальність STEM-підходу та намагаються його впроваджувати.

Однією з цілей STEM-освіти в ЗЗСО є профорієнтація здобувачів освіти у сферу STEM-професій, попит на які стрімко зростає в усьому світі [1, с. 1, 2]. Інформацію щодо профорієнтації можна знайти на сайті Всеукраїнського проєкту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії». У питаннях популяризації STEM-професій особливу увагу слід надавати дівчатам, адже через гендерні стереотипи вони рідше обирають кар'єру в галузі STEM.

Нормативно-правова база

Розвиток STEM-освіти у ЗЗСО у 2026/2027 н.р. здійснюється відповідно до ЗУ «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність»; ДСПО (2025), ДСБСО (2020), ДСПСО (2024); Концепції НУШ на період до 2029 року; Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій, затвердженого наказом МОН від 29.04.2020 №574, зі змінами, внесеними наказом МОН від 25.02.2026 №352; Концепції розвитку цифрових компетентностей, схваленої розпорядженням Кабміну від 03.03.2021 №167-р, та плану заходів з її реалізації.

Моделі та напрями впровадження STEM-освіти в ЗЗСО. МІК «STEM» та «Робототехніка»

STEM-освіта в ЗЗСО впроваджується відповідно до однієї з трьох моделей: **однопредметної** – введення до освітніх програм (ОП) курсу за вибором «STEM-старт» для 1-4-х класів, МІК «STEM» (відповідно до МНП для 5-6-х, 5-9-х, 7-9-х класів) та/або «Робототехніка» (для 5-6-х та 7-9-х класів); **наскрізної** –

використання підходів, методів, ідей STEM-освіти під час вивчення всіх предметів (інтегрованих курсів) у поєднанні з позакласною роботою; **комплексної** (найефективнішої) – включення в освітню програму МІК «STEM» та/або «Робототехніка» у поєднанні зі становленням STEM як інтегративної основи освітнього процесу в ЗЗСО, що полягає в оновленні змісту, технологій, методів навчання тощо.

МІК «STEM» та «Робототехніка» можуть бути введені до ОП для 5-9 класів як **вибіркові освітні компоненти** за рахунок годин, визначених для перерозподілу між освітніми компонентами. Години, визначені в навчальному плані ЗО на вивчення вибіркових освітніх компонентів, **не зараховують до максимального показника кількості годин**, визначеного на ту чи іншу ОГ. Мінімальна кількість годин тижневого навантаження, встановлена Типовою освітньою програмою для 5-9 класів, для вивчення МІК «STEM» складає **1,5 год.,** для МІК «Робототехніка» – **1 год**. [4]. Іншим варіантом освітньої програми ЗЗСО є внесення окремих STEM-модулів до математики, природничих наук, інформатики та технологій, збільшуючи кількість годин на вивчення відповідних предметів [5].

Станом на початок 2026/2027 н.р. на сайті МОН розміщені такі модельні навчальні програми (МНП) МІК «STEM» та «Робототехніка»:

1) МНП «STEM. 5-6 класи (МІК)» (авт. Бутурліна О.В., Артєм'єва О.Є.);

2) МНП «Робототехніка. 5-6 класи» (авт. Сокол І.М., Ченцов О.М.);

3) МНП «STEM. 5-9 класи (МІК)» (авт. Левченко Ф. та ін.);

4) МНП «STEM. 7-9 класи (МІК)» (авт. Бутурліна О.В. та ін.);

5) МНП «Робототехніка. 7-9 класи» (авт. Сокол І.М., Ченцов О.М.);

6) МНП «STEM. 7-9 класи (МІК)» (авт. Засєкіна Т.М. та ін.).

Метою вивчення МІК «STEM» за відповідними МНП є досягнення обов'язкових результатів навчання з ПРО, МАО, ТЕО, ІФО, СЗО через інтегроване, практико- та проєктно-орієнтоване навчання та рання профорієнтація у сферу STEM-професій.

МНП МІК Батурліної О.В. та ін. для 5-6-х та 7-9-х класів мають 5 змістових ліній, покликаних ознайомити здобувачів освіти з 5 сферами діяльності людини: «людина – людина», «людина – природа», «людина – образ», «людина – знак», «людина – техніка». Реалізація проєктів під час вивчення курсу не вимагає специфічного обладнання, достатньо скористатися підручними засобами, матеріалами та віртуальними середовищами (Tinkercad, Blender). На сайті «STEM на Дніпрі» розміщені деякі навчально-методичні матеріали.

Зміст МІК за МНП Засєкіної Т.М. покликаний підсилити вивчення предметів ПРО, ІФО, МАО і ТЕО та акцентує увагу на формуванні в учнів наукового стилю мислення й обґрунтуванні доцільності комплексних рішень поставлених задач. Навчально-методичні та дидактичні матеріали за МНП Засєкіної Т.М. та ін. можна замовити на сайті https://stemconnect.com.ua/.

За МНП Левченко Ф. та ін. для 5-9 класів передбачена можливість викладання не тільки в рамках єдиного курсу, а й окремими STEM-модулями, включеними до інших курсів/предметів. У МІК реалізуються наступні змістові лінії: потреби суспільства і сталий розвиток, здоров'я й особистісний розвиток, екосистеми і вплив людини на довкілля. Як методична підтримка до програми пропонується безкоштовний електронний методичний посібник.

МІК «Робототехніка» (5-6 та 7-9 кл.) передбачає досягнення частини обов'язкових результатів навчання з ІФО та ТЕО, а також допоможе реалізувати мету ПРО та МАО. МНП базується на використанні мікрокомп'ютера micro:bit та його додаткових модулів. Для методичного супроводу викладання МІК можна скористатися методичними рекомендаціями авторів та придбати книги для вчителя.

Учитель, який планує викладати МІК «STEM» чи «Робототехніка», має, взявши за основу МНП, розробити навчальну програму, яка затверджуються педагогічною радою ЗО, для відповідного класу чи циклу навчання.

Оцінювання результатів навчання предметів/ІК вибіркового освітнього компонента здійснюється **за рішенням педагогічної ради ЗО** [4]. Педагогічна рада може ухвалити рішення про використання певної системи оцінювання МІК

«STEM» та «Робототехніка» (наприклад, на основі методичних рекомендацій авторів, обираючи постійний чи змінний комплект з окремих груп обов'язкових результатів навчання з ПРО, МАО, ТЕО та ІФО) **або затвердити відсутність підсумкового оцінювання з МІК**.

Для вчителів початкових класів, які бажають впроваджувати STEM-освіту, є можливість введення до навчального плану курсу за вибором «STEM-старт» для 1-4 класів ЗЗСО (авт. Потапенко І.В., Дубовик О.А.), який сприятиме формуванню обов'язкових результатів навчання математичної, природничої та технологічної ОГ через реалізацію 5 змістових ліній: «Дослідницькі навички», «Хімічна наука», «Фізична наука», «Наука про життя», «Наука про Землю і Космос».

Способи впровадження STEM-освіти в ЗЗСО

Основними способами впровадження STEM-освіти в освітній процес ЗЗСО є STEM-проєкти; STEM-уроки; мейкерство; 3D-моделювання та 3D-друк; освітня робототехніка, інтернет речей та мехатроніка; цифрові лабораторії та метеостанції; віртуальна (VR) та доповнена реальність (AR); веб- та геймдизайн, мультиплікація [7, с. 228-230].

STEM-проєкт має відповідати певним критеріям: трансдисциплінарність, науковість, практична спрямованість, узгодженість теми з навчальними програмами, наявність простору для творчості, безпечність, небанальність, наявність продукту проєкту. Роботу учнів над проєктом рекомендуємо організовувати відповідно до **моделі 7П**: 1) проблема; 2) пошук; 3) планування; 4) практична діяльність; 5) перевірка; 6) презентація проєкту; 7) пропозиції [7, с. 232-234].

STEM-підхід у національно-патріотичному вихованні в ЗЗСО [8]

Сучасне покоління підлітків потребує діяльнісного, прагматичного та прикладного патріотизму. Інтеграція національно-патріотичного виховання у STEM-проєкти дозволяє перетворити абстрактну любов до Батьківщини на конкретні дії, спрямовані на допомогу армії, волонтерському руху, екологічне

відновлення та цифрову безпеку держави, формуючи патріота, який не лише любить свою країну, а й здатний розбудовувати та захищати її в умовах переходу конкуренції між державами зі світу важкої промисловості у світ програмного забезпечення, інженерії та швидкої адаптації.

Сучасний патріотизм у вимірі STEM – це здатність використовувати наукові знання та інженерні навички для посилення національної безпеки. Інтеграція STEM-освіти у виховний процес може відбуватися через дослідницьку діяльність, участь в екологічних та технічних ініціативах.

Залучення підлітків до реальної допомоги ЗСУ та волонтерським центрам через STEM-проєкти забезпечує глибокий емоційний відгук. Діти на власні очі бачать, що любов до Батьківщини – це дія та допомога.

Онлайн-ресурси для впровадження STEM та технології ШІ

Ідеї для STEM-проєктів та розробки STEM-уроків та STEM-заходів можна знайти на **україномовних ресурсах:** віртуальний STEM-центр Малої академії наук України; 10 активностей для STEAM-занять. Практичний досвід; в електронних збірниках «STEM-школа – 2020», «STEM-школа – 2021», сайт «STEM на Дніпрі», розділ «Науково-методичні матеріали», «STEM-школа – 2022», «STEM-тиждень – 2020», «STEM-тиждень – 2021»; **англомовних ресурсах:** 1) Scientix – онлайн-платформа, що містить розробки STEM-уроків, проєктів, заходів та інформує європейську освітянську спільноту про Європейський STEM-тиждень (STEM Discovery Week); 2) Phet – платформа інтерактивних природничих симуляцій; 3) розробки STEM-уроків: https://tryengineering.org/explore-resources/lesson-plans/, Science Buddies; 4) ідеї для STEM-проєктів та досліджень: Teach engineering, Steamexperiments.com, Science in School; 5) NASA Science Space Place – розробки різноманітних STEM-активностей, ігор, ідей для мейкерства і т.д.

Технології ШІ можуть використовуватися з метою підвищення ефективності STEM-навчання. Основні принципи використання ШІ, перелік відкритих ресурсів для підвищення рівня ШІ-грамотності педагогів,

рекомендації щодо створення промтів, ідеї щодо використання інструментів ШІ під час уроків тощо висвітлено в інструктивно-методичних рекомендаціях щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в ЗЗСО, розроблених МОН спільно з Мінцифри.

EcoSTEM як виклик часу

Поява енвайронметологічних компетентностей у рамковому документі PISA з природничо-наукової грамотності у 2025 році свідчить про посилення уваги у світі до екологічної складової природничо-наукової грамотності. Сучасні енвайронментологічні рішення вимагають високотехнологічних науково-інженерних підходів, що враховують принципи та цілі сталого розвитку, тому зростає актуальність екологічної складової STEM-освіти [6, с. 251].

В українських реаліях варто згадати ще й про проблему відновлення екологічного балансу, порушеного війною. Для їхнього вирішення необхідні фахівці, які мають наукове та системне мислення, екологічну свідомість, уміння досліджувати та комплексно вирішувати проблеми [3].

Можливу тематику EcoSTEM-проєктів можна умовно розділити на дві категорії: інженерно-мейкерські проєкти та пошуково-дослідницькі проєкти [6, с. 252-254].

Інженерно-мейкерські проєкти: 1) проєкти з ресурсозбереження; 2) розумні пристрої для аграрної галузі; 3) інженерні рішення для спостереження за погодою; 4) створення штучних екосистем та спостереження за ними; 5) виготовлення моделей екосистем.

Пошуково-дослідницькі проєкти: 1) дослідження складу харчових продуктів, води, ґрунту, повітря; 2) дослідження впливу факторів навколишнього середовища на ріст і розвиток рослин, швидкість фотосинтезу; 3) дослідження видового різноманіття флори та фауни природніх екосистем; 4) дослідження чисел Фібоначчі та золотого перерізу в природних об’єктах.

STEM-простір

В успішному впровадженні STEM-підходів у освітній процес важливу роль відіграє **STEM-простір,** основою якого може стати **STEM-лабораторія**, доповнена STEM-осередками в кабінетах природничих дисциплін. Типовий перелік обладнання для STEM-лабораторії визначений чинним наказом МОН №574 від 29.04.2020 (у редакції від 07.04.2026). У STEM-лабораторії можна облаштувати окремі куточки (робототехніки, мейкерства, науково-дослідницький, інфомедійний), фото-відеостудію тощо [7, с. 236].

Бажано, щоб освітнє STEM-середовище ЗО також включало **пришкільну ділянку** для проведення ботанічних, метеорологічних та інших досліджень.

Всеукраїнські STEM-заходи для здобувачів освіти

Щорічні заходи для учнів ЗЗСО: Інженерний тиждень ***у лютому-березні***; Всеукраїнський фестиваль «**STEM-весна» *(березень-травень)***, який включає **STEM-тиждень** та **STEM-день *(квітень)***; наукові пікніки, дні науки – ***третя субота травня***; фестиваль ROBOTICA+ROBOFIRST – ***червень***; фестивалі з мейкерства, науково-технічної творчості, STEM-квести.

Важливо долучати до участі у STEM-заходах дітей з ООП, надаючи їм необхідну підтримку. З ідеями STEM-активностей для дітей з ООП та особливостями впровадження STEM у інклюзивному середовищі можна ознайомитися у збірнику матеріалів конференції «STEM-підходи в інклюзивній освіті: професійний розвиток педагогів» [2].

STEM-заходи для педагогів

Щорічні всеукраїнські **заходи для підвищення кваліфікації** педагогів з питань STEM-освіти та представлення власних напрацювань: Міжнародна науково-практична конференція **«Нова українська школа: від теорії до практики»,** напрям «STEM у НУШ» (*жовтень, Чернівці*), Всеукраїнська науково-практична конференція **«Науково-методичні засади створення інноваційної моделі STEM-освіти»** (*жовтень, Дніпро*), Всеукраїнська науково-практична конференція **«Цифровий перехід, штучний інтелект та**

робототехніка» *(лютий-березень, Дніпро),* Всеукраїнська науково-практична конференція «**STEM-підходи в інклюзивній освіті: професійний розвиток педагогів»** (*весна*, *Вінниця*), Міжнародна науково-практична конференція **«STEAM-освіта: від теорії до практики»** (*травень-червень, Київ*), всеукраїнський освітній проєкт «WEB-STEM-школа» (у *серпні* та *лютому*), заходи в рамках фестивалю «STEM-весна» (*березень-травень*).

Професійні фейсбук-спільноти STEM-педагогів для співпраці з колегами, блоги, інформаційні ресурси: 1) фейсбук-сторінка Відділ STEM-освіти ДНУ ІМЗО – анонси STEM-подій, корисні STEM-ресурси тощо; 2) блог Ірини Пахомової – корисна інформація щодо STEM-освіти; 3) сайт, фейсбук-сторінка КЗ «ІППОЧО»; 4) фейсбук-сторінка STEM on the river Dnipro – повідомлення про STEM-заходи, ресурси тощо; 5) STEM-освіта в Україні – огляди онлайн-ресурсів, ШІ та цифрових технологій в освіті.

Для успішного впровадження STEM у освітній процес ЗЗСО важливо організувати партнерство з КЗ «ІППОЧО» для навчання, консультування педагогів, одержання актуальної інформації про STEM-освітні події тощо; позашкільними ЗО (КЗ ЧОЦНТТУМ, ЧОЦЕНТУМ) для проведення спільних заходів та залучення учнів до івентів; закладами вищої освіти (ЧНУ, БДМУ); Буковинською МАН та МАН України, батьками учнів, які працюють у сфері STEM-професій.

В ефективному впровадженні STEM-освіти в освітній процес важливу роль відіграє підтримка педагогів адміністрацією ЗО, професійний розвиток учителів у контексті STEM-освіти, оновлення матеріально-технічної бази, налагодження партнерської співпраці з представниками підприємств, бізнес-структур для профорієнтаційної роботи.

Список використаних джерел та літератури

1. A STEM Education Strategic Plan: skills for competitiveness and innovation (COM (2025) 89 final). *European Commission.* 2025. URL:

https://education.ec.europa.eu/document/stem-education-strategic-plan-legal-document (дата звернення: 05.06.2026).

2. STEM-підходи в інклюзивній освіті: професійний розвиток педагогів : матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю, 25 лютого 2025 року / Вінниця: КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти». Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. 140 с.

3. Концептуальні засади природничої освітньої галузі. *Освіта для життя.* URL: https://educationforlife.mon.gov.ua/osvitnia-haluz/pryrodnycha/#flipbook-df_rand1353013406/4/ (дата звернення: 05.06.2026).

4. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1120729-24#Text (дата звернення: 07.06.2026).

5. Реалізація технології STEM-освіти в гімназії : типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти / Т. Засєкіна, Ф. Левченко, В. Рогоза, М. Тишковець. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2024. 18 с.

6. Юзькова В.Д. Есо-STEM-проєкти як шлях реалізації інтегрованого підходу в еколого-натуралістичній освіті. *Актуальні проблеми озеленення населених місць: освіта, наука, мистецтво формування ландшафту:* мат. Міжн. наук.-практ. конф., Тернопіль, 06-07 черв. 2024 р. Тернопіль : Вид. центр ТОКІППО, 2024. 317 с. С. 251-254.

7. Юзькова В.Д. Науково-методичний супровід впровадження STEM-освіти в освітній процес ЗЗСО Чернівецької області у 2024/2025 н.р. *Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2024/2025 н.р.:* інф.-метод. зб. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 224-241. URL: https://drive.google.com/file/d/12HBgt2V6hPIH94JFVbnsf7Gv3CnBfZ1t/view (дата звернення: 07.06.2026).

8. Юзькова В.Д. Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти 7-9 класів НУШ засобами STEM-проєктів. *Кожолянківські читання:* збірник

матеріалів ІІ Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 11 червня 2026 р. / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» [та ін.]. Чернівці, 2026.

Старовойт П.С.,
завідувач центру підтримки викладання «Захисту України»
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Освітня галузь «Фізична культура» має за мету гармонійний фізичний розвиток особистості учнів, підвищення функціональних можливостей організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь і навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і спортом. Згідно з частиною четвертою статті 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» уроки з фізичної культури є обов'язковими і проводяться не менше трьох разів на тиждень, що відображається в навчальному плані закладу освіти для кожного класу. Години, передбачені для фізичної культури, не враховують під час визначення гранично допустимого навчального навантаження. Їх зазначають у розкладі уроків, який повинен враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також доцільне чергування протягом дня й тижня предметів природничого та гуманітарного циклів з уроками мистецтва, технологій і фізичної культури. **Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.**

Державний стандарт спонукає вчительство працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти, у рамках якої заклад освіти максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [2].

Для використання в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти у 2026/2027 н.р. на рівні базової, профільної середньої освіти (5-11 класи) Міністерство освіти і науки України рекомендує такі навчальні програми:

- 5-9 клас – модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-9 клас» для закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 17.08.2022 №752 [4];

- 7-9 класи – навчальна програма «Фізична культура. 7-9 клас» для закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 24.07.2023 №883 [5];

- 10-11 класи – навчальна програма «Фізична культура. 10-11 клас. Рівень стандарт» для закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 03.08.2022 №698 [8], та навчальна програма «Фізична культура. 10-11 клас. Профільний рівень» для закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН України від 03.08.2022 №698 [9].

Упродовж року на вибір учнів 5-6 класів запропоновано 12-16 варіативних модулів; учні 7-9 класів мають опанувати 8-12 варіативних модулів. Для добору варіативних модулів враховують наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення, гендерність, рівень безпеки та стан здоров'я здобувачів освіти, а також сезонність, коли заняття проходять на відкритих майданчиках чи у спортивних залах. Вибір варіативних модулів учнями відбувається кожної чверті/триместру із 3-5 модулів, запропонованих освітнім закладом, після попереднього ознайомлення з їхніми особливостями. Для викладання протягом чверті/триместру для учнів 5-6 класів визначають 3-4 варіативні модулі, для 7-9 класів – 2-3 модулі, які набрали найбільшу кількість уподобань учнівства [4].

У 5-9 класах НУШ на уроках фізичної культури в освітніх закладах Чернівецької області активно впроваджуються варіативні модулі «Петанк», «Корфбол», «Флорбол», «Бадмінтон», «Фістбол», «Панна», «Доджбол», «Футзал», «Настільний теніс», «Рухливі ігри», «Дитяча легка атлетика», «Алтимат Фрізбі», «Регбі-5», «Лакрос», «Cool Games», «Баскетбол 3х3», «Дзюдо», «Спортивне орієнтування», «Чирлідинг» та інші.

Під час уроку доцільно застосовувати **класну, групову, індивідуальну форми організації,** цілеспрямовану розмаїтість структури і форм проведення

уроку, практико-орієнтовані завдання, раціональні форми зворотного зв'язку «учитель – учень», відсутність шаблону, високу моторну щільність уроку (без невиправданих пауз і надмірного витрачання часу на пояснення тощо), економію часу [1].

Відповідно до інструкції про **розподіл учнів на групи** для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 за №518/674, учні розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Для **основної медичної групи** навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні, які за станом здоров'я належать до **підготовчої медичної групи**, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми.

Оцінювання має бути зорієнтованим на очікувані результати навчання, передбачені навчальною програмою, а також на оцінювання рівня сформованості компетентностей учнівства. Семестрове оцінювання в 5-9 класах здійснюють за результатами контролю груп загальних результатів Державного стандарту базової середньої освіти, відображених у свідоцтві досягнень відповідно до критеріїв оцінювання за освітніми галузями (додаток 2 до рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093) [1].

Фізкультурно-оздоровча діяльність. Упродовж року в освітньому закладі проводять фізкультурно-оздоровчі масові заходи: ігри, змагання, челенджі, квести, флешмоби (наприклад, Всеукраїнські шкільні ліги «Пліч-о-пліч», «Ліги здорової України», «Активні парки – локації здорової України», «Грай за рівність» тощо), які охоплюють усіх учнів і спрямовані на закріплення та вдосконалення вивчених варіативних модулів. Частину фізкультурно-оздоровчих заходів можна проводити в режимі уроку з фізичної культури.

З метою методичної та практичної допомоги вчителю фізичної культури працюють різноманітні інформаційні ресурси [6, 7]. Також радимо враховувати в

роботі матеріали Комітету фізичної культури і спорту України.

Рекомендуємо до використання методичний посібник Миколи Ніги, учителя фізичної культури Чернівецької гімназії №15, «Буковинці та вихідці з Буковини, які брали участь в Олімпійських іграх» як важливий краєзнавчий компонент у викладанні фізичної культури [3].

Інклюзія та ментальне здоров'я. Урок фізичної культури має бути доступним для всіх, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Фізична культура розглядається і як підтримка психологічного стану. Учитель адаптує вправи: легші варіанти, індивідуальний темп, створює атмосферу підтримки, де кожен важливий. Рекомендовано використовувати «диференційовані завдання» (одна вправа в трьох варіантах складності), співпрацювати з асистентами вчителів, психологами, залучати елементи ігор, щоб учні з різними можливостями могли грати разом. Рекомендуємо вчителям пройти курс «Цифрові технології для розбудови інклюзивного освітнього середовища» [10].

Підготовка до профільної школи. З 2026 року в пілотних ліцеях стартує профільна старша школа, де учні зможуть обирати предмети для поглибленого вивчення. Учителям фізичної культури вже зараз варто думати, як зацікавити старшокласників: пропонувати сучасні напрями спорту (фітнес, тренажери, туризм, ігрові види), робити уроки більш «дорослими» (додати елементи фітнесу, кросфіту, туризму, дати учням більше самостійності у виборі вправ).

Міжгалузеві зв'язки у викладанні. Освіта сьогодні вимагає інтеграції. Фізична культура не стоїть осторонь: ми маємо показувати дітям зв'язок із біологією, фізикою, історією, навіть математикою. Учитель планує урок так, щоб наводити приклади з інших предметів: як працюють м'язи (біологія), як виміряти дистанцію (математика), історія Олімпійських ігор (історія). Варто домовлятися з колегами інших предметів, готувати спільні мініуроки чи проєкти (наприклад, «фізика м'яча» разом із учителем фізики).

Перед вчителями фізичної культури стоять виклики: нестача спортивних залів, інвентарю, зміни в програмах. Тому використовуємо можливість стати

справжніми провідниками змін у школі. Важливо пам’ятати: ми вчимо дітей любити рух, пізнавати своє тіло, працювати разом, долати труднощі. Нехай цей рік стане для нас роком оновлення.

Основні орієнтири 2026/2027 н.р. – модульний принцип навчання, безпечна організація освітнього процесу, мотивація на здоровий спосіб життя, набуття досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, ментальне здоров’я та підготовка до профільної школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/92715/ (дата звернення: 08.06.2026).

2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 08.06.2026).

3. Ніга М. Буковинці та вихідці з Буковини, які брали участь в Олімпійських іграх. 2023. URL: https://docs.google.com/document/d/1oq8ZLnMOLjbfJ47BwbWuKQpcV3Hxq5pQ/edit#heading=h.2nxa70hylvvl (дата звернення: 05.06.2026).

4. Фізична культура. 5-6 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Педан О.С., Коломоєць Г.А., Ребрина А.А., Деревянко В.В., Стеценко В.Г., Остапенко О.І., Лакіза О.М., Косик В.М. та інші. Київ : ДНУ ІМЗО, 2022. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Fiz.kult.5-6.kl.Pedan.ta.in.22.08.2022.pdf (дата звернення: 08.06.2026)

5. Навчальні програми для учнів 5-11 класів. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/navchal-ni-prohramy (дата звернення: 08.06.2026).

6. UA_active : YouTube-канал. URL: https://www.youtube.com/channel/UC_0dwzYz4CZdsP_UCkzd2nA (дата звернення: 08.06.2026).

7. Діджитал-фізкультура для учнів за участю зірок спорту. URL: https://osvita.diia.gov.ua/courses/digital-fizra?fbclid=iwar08iqbhaqvx7_wrbwtww9tdmq_dagptvm9dj1kl97__qm7lkcjvnvthove (дата звернення: 08.06.2026).

8. Фізична культура. 10-11 класи. Рівень стандарту : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-10-11-standart.pdf (дата звернення: 08.06.2026).

9. Фізична культура. 10-11 класи. Профільний рівень : навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: https://bit.ly/3Qq56Tf (дата звернення: 08.06.2026).

10. Цифрові технології для розбудови інклюзивного освітнього середовища : онлайн-курс. URL: https://uied-corse-forteachers.netlify.app/#/lessons/eEW8mx0JqHYD_u8Qd6Ts7NyFZKwfk8Cz (дата звернення: 08.06.2026).

Рябкін О.В.,
методист центру підтримки викладання «Захисту України»
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»
Гапей А.Г.,
заступник директора
Чернівецького філософсько-правового ліцею №2
Чернівецької міської ради

ОСНОВНІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Організація освітнього процесу з навчального предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про основи національного спротиву», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань підготовки громадян України до національного спротиву», Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1322, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, та інших нормативних документів.

Підготовка громадян України до національного спротиву є обов'язковою для всіх громадян і громадянок та відбуватиметься за єдиною програмою, таким чином забезпечуючи дотримання рівних прав і можливостей учнів та учениць під час вивчення навчального предмета «Захист України» [12].

Практичні заняття з вивчення навчального предмета «Захист України» проводяться з метою набуття навичок ведення вогню зі стрілецької зброї, мінної безпеки, домедичної допомоги та інших умінь і навичок, передбачених програмами підготовки громадян України до національного спротиву. Заняття проводяться на полігонах Збройних Сил України, на базі майна Товариства сприяння обороні України, інших складових сил безпеки та сил оборони, а також на стрільбищах, у тирах, стендах та на інтерактивних тренажерах незалежно від форми власності за сприяння місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших державних органів та організацій (за необхідності) з обов'язковим дотриманням правил безпеки поводження зі зброєю та боєприпасами.

До проведення заходів підготовки громадян України до національного спротиву залучаються ветерани війни, заклади освіти незалежно від форми власності, заклади фізичної культури і спорту, громадські об'єднання та інші інститути громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на сприяння забезпеченню національної безпеки й оборони та військово-патріотичного виховання, за умови дотримання вимог законодавства України.

Початкова загальновійськова підготовка до національного спротиву реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання

Заходи, спрямовані на військово-патріотичне виховання, організовують та проводять відповідно до планів заходів з утвердження української національної та громадянської ідентичності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належать заклади освіти. У 2024 році МОН України, щоб забезпечити реалізацію завдання щодо якісної початкової загальновійськової підготовки та формування стійкої

громадянської ідентичності, розпочало оновлення підходів до викладання навчального предмета «Захист України» [8, 9].

У межах зазначеного оновлення було розроблено модельну навчальну програму «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, запропоновано новий підхід до викладання зазначеного предмета та виділено кошти на формування відповідного навчального простору. Ця програма була розроблена відповідно до нового Державного стандарту профільної середньої освіти та погоджена в Міністерстві оборони України (лист від 17.04.2024 №1/6787-24). Наказом МОН України від 08.08.2024 №1116 зазначеній модельній навчальній програмі надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти та науки України».

Викладання за цією програмою реалізується в рамках інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу "Захист України"» (далі – Освітній проєкт).

Відповідно до Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти на вивчення предмета «Захист України» в 10-11 класах закладів загальної середньої освіти типовим навчальним планом на рівні стандарту передбачено 2 години на тиждень [2]. На профільному рівні типовим навчальним планом передбачено 5 годин (інваріантний складник) на тиждень.

Заклади освіти, які долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють викладання відповідно до модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» для закладів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти [2].

Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту, здійснюють навчання за:

- навчальною програмою для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти «Захист України. Рівень стандарту»;

- навчальною програмою для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти «Захист України. Профільний рівень».

Зважаючи на стислі терміни, у які відбувалася розробка та затвердження нової модельної навчальної програми, навчально-методичне забезпечення в рамках Освітнього проєкту перебуває на стадії розробки. Для зручності роботи педагогічних працівників додатково листами МОН України будуть надані методичні та навчальні матеріали [2].

Суттєвою загальною рисою модельних навчальних програм, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчительству значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів і засобів навчання, розподіл годин, відведених на вивчення модулів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення тем, так і розподілу часу на їхнє вивчення), учительство здійснює самостійно [2, 7, 8].

Враховуючи зазначене, вимоги модельної навчальної програми «Захист України. Інтегрований курс» та Освітнього проєкту, необхідність створення навчального простору, забезпеченого зокрема потрібним обладнанням, та сучасний запит учнів та учениць на практичні навички, вивчення предмета «Захист України» має здійснюватися на базі осередків викладання навчального предмета «Захист України» в закладах освіти (далі – Осередок) [2, 3].

Під час організації освітнього процесу варто зосередити увагу саме на практичному складникові предмета (до 80%), а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перечитуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень, відпрацюванні навичок стройової підготовки тощо [2, 3].

Безпосередню організацію та проведення заходів з початкової підготовки покладено на заклади освіти, де створено Осередок. Керівник закладу освіти відповідальний за організацію та стан початкової підготовки, військово-патріотичного виховання, удосконалення матеріально-технічної бази, створення безпечних умов навчання [2, 3].

Викладання навчального предмета «Захист України» забезпечується педагогічними працівниками, які входять до штату (штатного розпису) закладу освіти, де створено Осередок. Вони є відповідальними за проведення заходів з

початкової підготовки здобувачів освіти, облік, зберігання, технічний стан та видачу засобів навчання та обладнання, дотримання встановлених правил і запобіжних заходів під час організації освітнього процесу. На посади педагогічних працівників для викладання «Захисту України» залучають осіб, які мають вищу освіту та/або відповідну професійну кваліфікацію, насамперед звільнених з військової служби, ветеранів війни [2, 3].

Для надання допомоги педагогічним працівникам у проведенні навчальних занять за певними модулями навчальної програми «Захисту України» можуть залучатися ветерани війни, представники органів сил безпеки і оборони за погодженням з їхніми керівниками, представники інститутів громадянського суспільства.

З метою підготовки педагогічних працівників, які працюють та працюватимуть в Осередку, рекомендовано у 2026 році пройти підвищення кваліфікації за Типовою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16.08.2024 №1151.

Для стимулювання пізнавальної активності учнівства, його дієвої самостійної діяльності під час уроків рекомендуємо застосовувати тренінгові формати роботи, а також розширювати діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, які максимально наближають освітній процес до реального життя та забезпечують практичну спрямованість навчання. Для цього застосовують вправи і завдання до них, що створюють передумови для співпраці, активної участі учнів у процесі навчання; завдання, що спонукають до діалогу, висловлювання власних думок, міркувань, позицій, способів розв’язання проблеми; завдання творчого характеру, при розв’язанні яких учні виявляють ініціативу, самостійність, мають право вибору та власної аргументації; завдання, що спонукають до обміну думками, враженнями, включають спеціально сконструйовані ситуації вибору та моделювання життєвих ситуацій.

Для ефективного викладання навчального предмета «Захист України» та впровадження вищезазначеного рекомендуємо уроки, кількість яких передбачена навчальним планом для вивчення цього навчального предмета протягом місяця, проводити на базі Осередку в межах 1-2 навчальних днів на місяць. Відпрацювання практичних навичок у межах вивчення предмета може відбуватися під час навчання в Осередку або шляхом проведення навчально-польових зборів [2, 3].

Рекомендуємо організовувати навчально-польові збори за умови їхнього проведення в 10 класі наприкінці навчального року. Тривалість зборів та форма їхнього проведення визначається закладом освіти, де створено Осередок.

Для проведення практичних занять та навчально-польових зборів з навчального предмета «Захист України» можна використовувати базу закладів спеціалізованої освіти військового спрямування, закладів освіти із специфічними умовами навчання, міжшкільних ресурсних центрів, центрів підготовки населення до національного спротиву, добровольчих формувань територіальної громади, а також інститутів громадянського суспільства.

Від вивчення навчальної дисципліни «Основи національного спротиву» в закладах освіти всіх форм власності звільняються здобувачі освіти, які:

- проходили військову службу;

- успішно вивчили цю навчальну дисципліну під час попереднього здобуття фахової передвищої або вищої освіти;

- мають документ про проходження базової загальновійськової підготовки та здобуття військово-облікової спеціальності;

- здобувають освіту за формою, відмінною від денної або дуальної форми здобуття освіти;

- проживають на тимчасово окупованій території України.

Зазначені здобувачі освіти мають можливість особистого вибору додаткових освітніх компонентів освітньої програми в обсязі, передбаченому для вивчення цієї навчальної дисципліни [12].

Заклади, що не долучилися до Освітнього проєкту та користуються навчальними програмами для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти «Захист України. Рівень стандарту» та «Захист України. Профільний рівень», здійснюють навчання на базі закладів освіти відповідно до навчального плану закладу та можуть проводити заняття:

- 10 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.);

- 11 клас – по 1,5 години на тиждень упродовж навчального року (рекомендовано – 2 год.) [2, 3].

Основною організаційною формою вивчення предмета «Захист України» в закладах загальної середньої освіти всіх типів є навчально-практичні заняття, які проводить учитель/учителька згідно з календарним плануванням за тематичними планами, складеними відповідно до навчальної програми/модельної навчальної програми [2, 3].

Під час проведення занять з предмета «Захист України» відсутні вимоги до форми одягу вчителя та здобувачів освіти. Під час відпрацювання практичних навичок, що передбачають активних рух, переміщення та пересування предметів, рекомендовано заохочувати учнівство носити зручний одяг та взуття, які не сковують рухів та не створюють ризиків травмування під час занять.

Істотного значення набуває рівень відповідної підготовки вчительства, яке могло б якісно викладати навчальний предмет із урахуванням оновлених підходів. Педагогічні працівники мають систематично підвищувати свій професійний рівень під час навчання на курсах підвищення кваліфікації, навчально-методичних зборів та самостійно.

Безпека під час проведення навчальних занять із предмета «Захист України» забезпечується завдяки чіткій організації, суворому дотриманню заходів, що визначаються статутами, курсу стрільб, відповідним керівництвам та настановам. Обов’язковими є інструкції з безпеки для учнівства, затверджені керівником закладу освіти, під час проведення різних форм практичних занять. Керівники закладів освіти зобов’язані вживати заходів щодо попередження

загибелі та травмування учнівства, встановлювати необхідні вимоги безпеки під час роботи з озброєнням та військовою технікою, проведення занять, стрільб, спеціальних занять і робіт, своєчасно доводити ці вимоги до відома учнів. Відповідальність за дотримання вимог безпеки на заняттях покладена на вчителів навчального предмета «Захист України» [2, 3].

Пропонуємо для викладання навчального предмета «Захист України» використовувати такі інтернет-ресурси:

- навчальний курс «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів»: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/training-on-explosive-risk-prevention/;

- проєкт #вбезпеці від EdEra: https://safe.ed-era.com/;

- G7 Сили територіальної оборони ЗСУ готові до спротиву: https://sprotyvg7.com.ua/;

- TCCC: https://tccc.org.ua/;

- усе про мінну безпеку: https://bezpeka.info;

- електронна військова бібліотека: https://www.ukrmilitary.com/p/military-library.html;

- курс тактичної медицини СБУ (протокол TCCC, алгоритми MARCH та PAWS): https://youtube.com/playlist?list=PLWhDP0v1o10G4jLUB9meDOuIn5X7G4s6T&si=KBEN7_7_U4jhbpk9;

- курс «Застосування технологій в умовах війни», створений у межах проєкту «Victory Drones» за сприяння Центру підтримки аеророзвідки UAV101: https://prometheus.org.ua/prometheus-free/technology-in-wartime/;

- «Інженер БПЛА. Базовий курс» (цикл відеолекцій на такі теми: класифікація дронів, будова дрона, поломки/ремонт, а також теорія: основи аеродинаміки, метеорології тощо): https://prometheus.org.ua/prometheus-free/drone-engineering-intro/;

- інженерний курс «Народний FPV», присвячений збірці 7-дюймового FPV дрона (базова будова, підбір інструментів, комплектуючих, пайка, збірка тощо): https://prometheus.org.ua/prometheus-free/fpv-engineering/;

- відпрацювання алгоритмів надання допомоги за допомогою онлайн-симуляторів: https://www.lifesaversim.com/ua/home-ua/;

- сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні: https://blogs.icrc.org/ua/;

- курс «Історія українського громадянського суспільства»: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-044+Jan2024/about;

- курс «Єдина Україна: становлення національної ідентичності»: https://courses.zrozumilo.in.ua/courses/course-v1:eef+EEF-046+Nov2023/about;

- онлайн-ресурс у підтримку плекання стресостійкості «Академія стійкості»: https://resilience.k-s.org.ua/;

- психологічна допомога під час війни: https://kmopsy.blogspot.com/p/blog-page_65.html;

- курс «Демократія vs Авторитаризм»: https://maibutni.com.ua/democracyvsauthoritarianism/.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/ (дата звернення: 06.06.2026).

2. Захист України. Методичні рекомендації для вчителів на 2024/25 рік // Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 30.08.2024 №1.1/15776-24. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/930/93015/Zachyst_Ukrayiny__1_pdf (дата звернення: 06.06.2026).

3. Про реалізацію інноваційного освітнього Проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Теоретико-методичні засади викладання навчального предмета/інтегрованого курсу «Захист України» у Чернівецькій області» : наказ Департаменту освіти і науки Чернівецької ОВА від 20.09.2024 №293. URL:

http://doncv.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/293.pdf (дата звернення: 06.06.2026).

4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 06.06.2026).

5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 06.06.2026).

6. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 №2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text (дата звернення: 06.06.2026).

7. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text (дата звернення: 06.06.2026).

8. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 №1932-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text (дата звернення: 06.06.2026).

9. Про основи національного спротиву» Закон України від 16.07.2021 №1702-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text (дата звернення: 06.06.2026).

10. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 №2834-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text (дата звернення: 06.06.2026).

11. Про схвалення Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках : постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.2023 №1322. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 06.06.2026).

12. Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) для

підвищення кваліфікації та надання послуг із супервізії для педагогічних працівників, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», у 2026 році : постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2026 №370. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/370-2026-%D0%BF#Text (дата звернення: 06.06.2026).

13. Про внесення змін до Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам (за спеціальним фондом державного бюджету) для підвищення кваліфікації та надання послуг із супервізії для педагогічних працівників, які забезпечують викладання навчального предмета «Захист України», у 2026 році : постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2026 №662. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-2026-%D0%BF#Text (дата звернення: 06.06.2026).

14. Про затвердження переліку осередків викладання навчального предмета «Захист України» в закладах освіти Чернівецької області : розпорядження Чернівецької ОВА від 06.09.2024 №942-р. URL: https://bukoda.gov.ua/storage/app/uploads/public/66e/2ea/8fc/66e2ea8fc384e427744792.pdf (дата звернення: 06.06.2026).

Пономаренко О.М.,
методист науково-методичного центру
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ У ВИКЛАДАННІ КУРСІВ, ПРЕДМЕТІВ СОЦІАЛЬНОГО, ЕМОЦІЙНОГО ТА ЕТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ (ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ) ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Викладання предметів духовно-морального спрямування у 2026/2027 н.р. базується на засадах НУШ, фокусуючись на формуванні компетентностей, цінностей та аналітичних здібностей учнів.

Основними критеріями, які мають вплив на духовний розвиток здобувача освіти, є сім'я та школа. У духовно-моральному вихованні первинне значення має духовна атмосфера школи, збагачення душі педагога, сумісне сходження до духовності педагога й учня.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що вихованню духовності й моралі було надано чимало уваги. Багато з цих досліджень виконані давно, і ця проблема завжди вважалася важливою при вихованні кожного здобувача освіти. Серед вітчизняних науковців проблемами духовно-морального виховання займалися Бех І.Д., Бондаровська, В.М., Боришевський М.Й., Зязюн І.А., Помиткін Е.О., Сухомлинська О.В., Богуш А.І., Сіданіч І.Л., Жуковський В.М. та ін.

Щоб формувати в учнів відповідні духовно-моральні якості у напрямку їхньої соціалізації та здоров'язабезпечення (соціальне, емоційне та етичне спрямування), патріотичну та громадянську свідомість, необхідно вивчати предмети духовно-морального спрямування. Вони можуть вивчатися в початковій школі, а також у 5-11 класах за рахунок варіативного складника. Також є можливість вивчати такі курси та визначати кількість годин для цих

предметів/курсів за рахунок інваріантного складника в разі прийняття рішення педагогічною радою для покращення виховної роботи. Вивчення курсів/факультативів можливе в разі підтримки та прийняття відповідного рішення в територіальній громаді.

З ініціативи Міністерства освіти і науки України до навчальних планів закладів загальної середньої освіти введено світські курси СЕЕС (духовно-морального спрямування): «Основи християнської етики» для 1-4, 5-6, 7-9 та 10-11 класів, «Біблійна історія і християнська етика», «Християнська етика в українській культурі» для 5-9 класів, «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5-6 класів, «Духовні і моральні основи здоров'я, безпеки і добробуту» для 7-9 класів, «Етика», «Культура добросусідства», «Школа подружнього життя», «Основи сім'ї» тощо.

На сайті МОН також розміщено навчальні програми «Основи християнської етики» для 1-11 класів (Сохань Г.С., Гусаков І.М., Гусак М.Є., Пономарьова М.С., Кушнір І.М.); «Християнська етика в українській культурі. 5-9 класи» (Красікова Г.І.); «Мораль, духовність і етика в українській культурі. 5-6 класи» (Красікова Г.І., Красікова Н.В., наук. кер. Бех І.Д.) [3].

На допомогу вчителю перелік курсів, навчальних програм і посібників курсів розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» [3, 4]. Варто відзначити, що для педагогів, батьків та учнів створено електронний ресурс «Цінності» на базі Національного університету «Острозька академія», на якому розміщено електронні версії навчальних програм, курсів за вибором, посібники, розробки уроків, довідкова та методична література тощо [6].

Відповідно до нової редакції Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти навчальне навантаження на тиждень для вивчення зазначених курсів передбачає 0,5 години. У Типовій освітній програмі зазначено, що заклад освіти може планувати вивчення певного навчального предмета або інтегрованого курсу концентровано. Навчальні предмети та курси

з навчальним навантаженням 0,5 години на тиждень рекомендовано вивчати протягом одного семестру. Доцільно включати ці курси в розклад саме в першому семестрі, ураховуючи їхню адаптаційну спрямованість.

Наголошуємо, що дозволяється використання лише тих програм, що мають схвалення МОН України (або відповідних ІППО) для використання в школах. Учитель має право на вільний вибір модельних і навчальних програм.

Для виховання високоморальних громадян України пропонується навчальна програма для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти «Духовність і мораль в житті людини і суспільства». Вона спрямована на реалізацію ідей Концепції Нової української школи.

Вищезазначені курси/предмети є дисциплінами духовно-морального, націєтворчого, світоглядного, характеротворчого, культурного, інтелектуального та освітньо-виховного спрямування. Вони не є вченням віри, не містять релігійних обрядів, не ставлять за мету залучення до певної конфесії. Викладання означених курсів передбачає виховання в учнівства якостей справжнього громадянина, патріота України, поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань інших людей; формування релігійної грамотності та здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві.

Предмети СЕЕС (духовно-морального спрямування) варто викладати в тісній співпраці з батьками, інформувати батьківську громадськість про особливості християнської етики, давати їм можливість відвідувати уроки і позакласні заходи. Доречно враховувати при викладанні міжпредметні та міжгалузеві зв’язки. Зважаючи на актуальність педагогіки партнерства в сучасній шкільній реформі, доцільним є проведення в рамках виховних годин спілкування за участю учнів, їхніх батьків, педагогів та із залученням соціальних педагогів, психологів. Необхідно враховувати ситуацію, коли не всі діти відвідують зазначені курси. У такому випадку ці заняття повинні бути в розкладі першим або останнім уроком.

Вивчення зазначених дисциплін у закладах загальної середньої освіти здійснюється за письмовою згодою батьків учня/учениці. Відповідно до чинного законодавства України викладати такі курси/предмети можуть особи, які мають педагогічну освіту та документ про проходження відповідної курсової підготовки.

Типовим навчальним планом визначено години навчального навантаження для перерозподілу між освітніми компонентами, які можна перерозподіляти між різними освітніми галузями, ураховуючи особливості організації освітнього процесу в закладі освіти й індивідуальні освітні потреби здобувачів освіти; використовувати для вибіркових освітніх компонентів (курсів за вибором, факультативних курсів, міжгалузевих інтегрованих курсів), проєктної діяльності, проведення індивідуальних консультацій і групових занять.

Педагогічна рада може прийняти рішення про перерозподіл годин між освітніми галузями, збільшивши кількість годин на вивчення вищезазначених курсів, а заклад освіти має затвердити освітню програму.

Використання медіаресурсів з метою навчання та виховання здобувачів освіти дозволяє розширити педагогічні можливості педагогів. Пропонуємо інтернет-ресурси, які стануть у пригоді для використання в освітньому процесі:

● методичні та освітні ресурси:

- Міністерство освіти і науки України – нормативні документи, навчальні програми, методичні рекомендації;

- Інститут модернізації змісту освіти – навчально-методичні матеріали та рекомендації для педагогів;

- Всеукраїнська школа онлайн – навчальні курси та відеоматеріали;

● духовно-моральне виховання:

- Українське біблійне товариство – тексти Святого Письма, матеріали для дітей і молоді, конкурси та олімпіади;

- «Живе телебачення» – духовно-просвітницькі програми, відеолекції, бесіди;

● електронні платформи та бібліотеки:

- Національна бібліотека України імені Вернадського – наукові праці з педагогіки, етики та духовності;

- «Освіторія» – сучасні педагогічні практики, матеріали з виховної роботи;

- «На Урок» – розробки занять, презентації, виховні години.

Використання цих ресурсів сприятиме формуванню в учнів духовних цінностей, моральної відповідальності, патріотизму, поваги до людської гідності та розвитку культури.

Інтеграція СЕЕС/духовно-моральних цінностей у шкільні дисципліни може відбуватися практично на кожному предметі. На уроках курсу «Етика» варто використовувати християнські моральні цінності як основу для формування сумлінної особистості, звертаючи увагу на поняття любові до ближнього, справедливості та чесності. На уроках літератури можна здійснювати аналіз християнських персонажів (Дон Кіхот, Гамлет, Маленький принц тощо) і творів із мотивами милосердя та прощення, а біблійні сюжети розглядати як архетипи, що мають вплив на світову літературу. У курсі історії варто рівноправно представити різні точки зору про роль християнства у формуванні вітчизняної та європейської культури й державності, а також звернути увагу на діяльність християнських церков, храмів і монастирів як центрів освіти. У курсі правознавства доцільно розглядати вплив християнства на правові системи та соціальні інститути. На уроках мистецтва та музики можна вивчати християнські сюжети й символіку в живописі та ознайомити учнів із духовною музикою, піснями на християнську тематику. У природничих науках інтеграція відбувається через обговорення етичних питань, зокрема, у біології – подавати рівноправно різні точки зору про створення світу, людини та всього живого на землі; про відповідальне ставлення до біорізноманіття, що дозволить інтегрувати питання про відповідальне ставлення до навколишнього середовища; в астрономії – показувати гармонію і красу Всесвіту. На уроках іноземної мови можна аналізувати ідіоми та вирази, що походять з Біблії, як-от «good Samaritan» («добрий самарянин») або «cast the first stone» («кинути першим камінь»), які розширюють словниковий запас і культурний кругозір. На уроках технологій

можна інтегрувати етику працьовитості та відповідальності, організовуючи, наприклад, благодійні проєкти, де учні виготовляють вироби для ярмарку, а отримані кошти передають на благодійність. Це поєднує практичні навички з патріотичним і духовно-моральним вихованням. Уроки фізичної культури можуть стати платформою для обговорення цінностей командної роботи, дисципліни та поваги до суперників. Наприклад, після спортивної гри можна провести обговорення про те, наскільки важливо поважати суперника незалежно від результату, що відповідає заповіді любові до ближнього. На інформатиці можна розглядати етичні дилеми, пов'язані з використанням технологій (проблема хакерства), що відповідає християнським принципам моралі.

Інтеграція духовно-моральних цінностей у шкільні предмети має здійснюватися з повагою до світогляду учнів та їхніх сімей. Важливо заохочувати учнів до діалогу та дискусій, що допоможе їм самостійно осмислювати християнські моральні принципи, інтегруючи їх органічно, без нав'язування, сприяючи глибшому розумінню як навчальних предметів, так і загальнолюдських моральних основ.

Доцільно зауважити, що використані інформаційні матеріали на уроках/курсах/факультативах СЕЕС/духовно-морального спрямування забезпечують утвердження духовності й моралі, цілеспрямовано виховують патріотизм, готовність до захисту України, її свободи і незалежності, непримиримість до ворогів. Формування цілісної особистості, міцної сім'ї та української держави значною мірою залежить від того, які СЕЕС (духовно-моральні цінності) закладаються сьогодні молодому поколінню.

Методичні програми й посібники курсів дають змогу широко використовувати технології активного навчання учнів (тренінги, дискусії, ділові ігри, кейс-стаді та ін.), організовувати інтерактивне навчання через дистанційні форми за допомогою онлайн-платформ та різних онлайн-інструментів.

Так, наприклад, методичний посібник для вчителя «Духовні і моральні основи в житті суспільства» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Сіданіч І., Рогова О., Сурело Є.) пропонує методичну й практичну допомогу

вчителям курсів морального спрямування «Етика», «Культура добросусідства», «Духовність і мораль в житті людини і суспільства», духовного виховання «Основи християнської етики» тощо та допоможе педагогу методично правильно підготуватися до уроків, урізноманітнити та оптимізувати діяльність здобувачів освіти під час вивчення курсу «Духовність і мораль в житті суспільства» [2; 5].

Навчальні посібники допомагають здобувачам освіти знайти відповіді на запитання, як виник навколишній світ, як виникла людина і чим вона керується у повсякденному житті, що означають поняття «духовність», «бездуховність», «мораль», «аморальність», «моральне виховання», «духовно-моральне виховання». Найважливіші матеріали за темою уроку для зручності подаються на електронному ресурсі «Цінності» [6].

Варто звернути увагу на участь педагогів та здобувачів освіти у різноманітних конкурсах, виставках, форумах, презентаціях, олімпіадах, турнірах, семінарах, круглих столах із предметів духовно-морального спрямування, зокрема у Всеукраїнській олімпіаді «Юні знавці Біблії», «Знавці Біблії», Всеукраїнських конкурсах «Учитель/вихователь року з предметів духовно-морального спрямування», Всеукраїнському конкурсі малюнків та віршів на біблійну тематику, у Дні Біблії [1], Тижні духовності. Цей тиждень необхідно провести із застосуванням сучасних інноваційних педагогічних, виховних, психологічних методик, методичних рекомендацій тощо.

Духовність і мораль – це основа людяності. Вони визначають наші вчинки, життєві орієнтири та внутрішню гармонію. Духовно-моральне виховання є невід’ємною складовою освітнього процесу.

Доцільно зазначити, що воно сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної до моральних вчинків, співпереживання та відповідального ставлення до життя. Цікавим є той факт, що сучасні виклики українського суспільства зумовлюють необхідність посилення уваги до формування

духовних, моральних, соціальних та емоційних компетентностей здобувачів освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. День Біблії. URL: https://drive.google.com/file/d/1umxhEubiiVGjfDkxKLrD0dMfTsoj-ni-/view (дата звернення: 28.05.2026).

2. Духовність і мораль в житті людини і суспільства : модельна навчальна програма з курсу для 5-6 класів / Жуковський В.М., Сіданіч І.Л. та ін. URL: https://osvita.ua/school/program/program-5-9/86383/ (дата звернення: 28.05.2026).

3. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/hromadians-ka-ta-istorychna-osvitnia-haluz/ (дата звернення: 28.05.2026).

4. Електронні версії підручників. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://lib.imzo.gov.ua (дата звернення: 29.05.2026).

5. Основи християнської етики. 5 клас. 6 клас : навчальний посібник для закладів загальної середньої освіти / авторський колектив під керівництвом Жуковського В.М. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-kursiv-za-viborom-fakultativiv?fbclid=IwY2xjawMqUMxleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFDZDBtdWx6T1ZHcWIwNG53AR56ijB4noDt37K2Y_hPPNkU6_yaiSrvIyJQw1SPZl8-sARza_iqreDk0VrS3w_aem_4AHQda2JW0yz84nSwuNwjg (дата звернення: 29.05.2026).

6. Електронний ресурс «Цінності» URL: https://tsinnosti.com/ (дата звернення: 28.05.2026).

7. Слово вчителю : християнський духовно-просвітницький часопис. URL: https://slovovchitelyu.org/ (дата звернення: 28.05.2026).

Венгринюк О.В.,
старший викладач кафедри педагогіки,
психології та теорії управління освітою
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В 5-11 КЛАСАХ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Мистецька освітня галузь належить до освітніх галузей Державного стандарту базової середньої освіти та спрямована на розвиток естетичної культури учнів, їхнього творчого потенціалу й емоційної сфери, а також на формування здатності сприймати, аналізувати, створювати та інтерпретувати художні образи засобами різних видів мистецтва.

У 2026/2027 н.р. триває реалізація Державного стандарту базової середньої освіти (далі – ДСБСО), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898 [1]. Цим документом визначено мету базової середньої освіти та вимоги до результатів навчання здобувачів освіти на кожному циклі навчання в межах окремих освітніх галузей, зокрема мистецької. Також ДСБСО передбачає використання модельних навчальних програм з навчальних предметів та інтегрованих курсів. Відповідні документи розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України. Типова освітня програма, затверджена наказом МОН України від 19.02.2021 №235 (у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120), забезпечує реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти відповідно до Концепції його впровадження до 2029 року та є основою організації освітнього процесу для учнів 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти України [10].

Відповідно до ДСБСО мистецька освітня галузь покликана забезпечити гармонійний розвиток особистості учня чи учениці через засвоєння культурно-мистецьких надбань людства. Її завданнями є формування національної ідентичності в контексті міжкультурної комунікації, розвиток компетентностей

для творчого самовираження, розкриття творчого потенціалу та сприяння активній участі здобувачів освіти в культурному просторі України.

Компетентнісний підхід залишається одним із визначальних напрямів реалізації концепції Нової української школи. У мистецькій освітній галузі його впровадження спрямоване не лише на засвоєння учнями системи знань про мистецтво, а й на розвиток їхніх творчих здібностей, умінь аналізувати та інтерпретувати мистецькі твори, а також формування естетичного ставлення до навколишньої дійсності.

Серед ключових пріоритетів мистецької освіти виокремлюють інтеграцію різних мистецьких напрямів, посилення міжпредметної взаємодії з історією, літературою та етикою, застосування діяльнісного підходу, розширення використання цифрових освітніх ресурсів і створення умов для розвитку індивідуальної та групової творчості здобувачів освіти [5].

Реалізація інтегрованого підходу у викладанні мистецтва виступає важливим засобом формування в учнів цілісного художнього світогляду, посилення міжпредметних зв’язків та наближення мистецької освіти до реалій повсякденного життя. Такий підхід сприяє усвідомленню взаємозалежності різних видів мистецтва, а також їхнього зв’язку з культурою, історією, мовою та суспільними процесами.

На уроках мистецтва інтеграція реалізується через поєднання різних художніх напрямів, що забезпечує глибше розуміння світової та національної культурно-мистецької спадщини й формує уявлення про світ як цілісну систему. Основною метою такого підходу є розвиток інтересу учнів до мистецтва, усвідомлення його значення в житті людини та стимулювання творчої самореалізації через створення власних мистецьких проєктів.

Важливу роль у впровадженні діяльнісного підходу до викладання мистецтва відіграють проєктні форми роботи та дослідницька діяльність. Їхнє застосування сприяє активній участі учнів в освітньому процесі, розвитку самостійності і творчої ініціативи, формуванню критичного мислення та розкриттю індивідуального творчого потенціалу кожного учня й учениці [5].

Реалізація мистецької освітньої галузі в базовій середній освіті здійснюється відповідно до модельних навчальних програм для 5-9 класів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Перелік чинних модельних навчальних програм для адаптаційного циклу (5-6 класи) та циклу базового предметного навчання (7-9 класи), зокрема міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр», розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [5, 6].

Модельні навчальні програми «Мистецтво» для 7-9 класів забезпечують наступність змісту освіти між програмами для 5-6 та 7-9 класів, а також сприяють плавному переходу учнів від адаптаційного етапу навчання до базового предметного рівня. Програми розроблено відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, який визначає основну мету мистецької освітньої галузі – всебічний розвиток особистості учня через засвоєння мистецьких надбань людства [1, 2].

У другому циклі базової середньої освіти (базове предметне навчання) зберігається домінування музичного та образотворчого складників змісту мистецької освіти, водночас більшої уваги набувають аудіовізуальні явища, характерні для сучасного культурного простору.

Для учнів 7-9 класів універсальною основою інтеграції змісту визначено категорію «стилі мистецтва», що сформувалися в різні історичні епохи. Їхнє опанування передбачає пріоритетність таких видів діяльності, як інтерпретація мистецьких творів у культурологічному контексті, виконання індивідуальних і групових проєктів, розширення мистецтвознавчої та культурологічної термінології, а також здійснення професійно-орієнтаційних практик.

Упродовж усього періоду вивчення мистецтва акцент робиться не на засвоєнні окремих фактів, зокрема біографій митців чи аналізі конкретних художніх творів, добір яких належить до компетенції вчителя, а на формуванні узагальнених мистецьких уявлень і закономірностей. Структурування змісту

навчання здійснюється переважно за концентрично-спіралеподібним принципом, а на окремих етапах – за лінійним.

Система тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво» для 7-9 класів має гнучкий характер: учитель може варіювати послідовність і обсяг навчального матеріалу відповідно до освітніх потреб учнів, особливостей закладу освіти та наявних кадрових ресурсів.

Модельна навчальна програма міжгалузевого інтегрованого курсу «Драматургія і театр» охоплює результати навчання двох освітніх галузей – мовно-літературної та мистецької, що реалізує частково. Відповідно міжгалузевий інтегрований курс може впроваджуватися в закладі освіти ***одночасно*** з інтегрованим курсом «Мистецтво», ***а не замість нього*** для поглиблення і поширення внутрішньогалузевих і міжгалузевих зв'язків, більш детального ознайомлення учнів з одним із видів мистецтва – театральним [6].

Модельні навчальні та навчальні програми надають учителеві широкі можливості для творчої реалізації освітнього процесу. Зокрема, педагог має право самостійно обирати художній матеріал, методи й технології навчання, визначати розподіл навчального матеріалу за уроками, регулювати кількість годин на вивчення окремих тем і за необхідності змінювати порядок їхнього опрацювання протягом навчального року. Також учитель може добирати мистецькі твори відповідно до навчальної тематики та їхньої художньої якості, а також створювати творчі й ігрові завдання, забезпечуючи цілісність і логіку побудови уроку.

У період воєнної агресії і трагедії, які так болісно переживає населення України, вважаємо за необхідне **вилучити з використання в освітньому процесі твори російських, а також білоруських митців**. Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів та учениць з творами українських, у тому числі регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв і традицій українського народу.

Наголошуємо, що згідно з оновленою Типовою освітньою програмою для 5-9 класів заклади освіти мають можливість гнучко формувати навчальні плани, враховуючи мінімальну та максимальну кількість годин для кожної освітньої галузі [10].

Для учнів **5-7-х класів** вивчення предмета «Мистецтво» доцільно передбачити в обсязі ***2 годин*** на тиждень, що становить ***70 годин на рік***. Враховуючи те, що програма інтегрованого курсу представляє органічне поєднання змісту різних видів мистецтва з домінантністю музичного й образотворчого, цей курс можуть викладати як **один**, так і **два вчителі** (учитель музичного мистецтва, учитель образотворчого мистецтва). У разі викладання двома вчителями у навчальній програмі закладу освіти виокремлюються дві складові: **«Мистецтво: музичне мистецтво»** ***(1 година на тиждень)***, **«Мистецтво: образотворче мистецтво»** ***(1 година на тиждень)*.**

Для учнів **8-9-х класів** стандартним навантаженням є ***1 година на тиждень***, що становить ***35 годин на рік***, а викладає курс **один вчитель** [10]. У 8-му та 9-му класі курс мистецтва має предметну спрямованість. Він поглиблює знання, здобуті учнями в адаптаційному (5-6 класи) та предметному (7 клас) циклах, розширює уявлення про жанри, художню мову різних видів мистецтва, ознайомлює зі стильовими напрямами від античності до реалізму. Особлива увага надається усвідомленню ролі мистецтва в культурі, суспільстві та формуванні особистісної ідентичності.

Наголошуємо, що важливою умовою ефективної реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу, який передбачає узгодження змісту навчання та очікуваних результатів з різних видів мистецтва. У зв'язку з цим інтегрований курс «Мистецтво» ***має викладатися впродовж усього навчального року*** як цілісний освітній компонент, ***без поділу його складових*** (музичної та образотворчої) на окремі навчальні періоди чи семестри.

Особливу увагу слід надавати тому, щоб уроки інтегрованого курсу «Мистецтво» будувалися на засадах педагогіки партнерства. Це передбачає

співпрацю та співтворчість усіх учасників освітнього процесу, використання особистісного діалогу як провідної форми навчальної взаємодії, стимулювання обміну думками й враженнями, а також моделювання життєвих ситуацій у контексті мистецької діяльності. Важливими складниками такого підходу є створення ситуацій вибору, підтримка успіху учнів, розвиток навичок самоаналізу, самооцінювання та самопізнання.

Рівень досягнення результатів навчання в мистецькій освітній галузі встановлюється через:

- вияв обізнаності учня у сфері мистецтва;

- демонстрацію учнями практичних умінь у галузі мистецтва;

- виявлення учнями естетичного ставлення – емоційного, оцінного, критичного – до творів мистецтва, різних мистецьких явищ повсякдення, власної творчості та творчості інших.

Саме тому ***оцінювання результатів навчання в мистецькій освітній галузі визначено за критеріями*** пізнання та аналіз, інтерпретація творів мистецтва, практична мистецька діяльність, емоційне ставлення до мистецтва, показники яких узгоджено з результатами навчання Державного стандарту базової середньої освіти [1; 2].

Формування та розвиток умінь, необхідних для досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-9 класів, визначених у кожній модельній навчальній програмі, передбачає поступове зростання рівня самостійності здобувачів освіти в опануванні навчального матеріалу та виконанні різних видів навчальної діяльності.

На кожному етапі освітнього процесу вчитель самостійно визначає оптимальний рівень самостійності учнів, враховуючи їхні індивідуальні особливості, а також обсяг і складність навчального матеріалу. Під час уроків цей рівень може оперативно коригуватися відповідно до конкретної ситуації: педагог надає усні рекомендації, пропонує варіанти розв’язання, ставить навідні запитання, демонструє аналогічні приклади, підтримує та мотивує учнів, здійснюючи таким чином формувальне оцінювання.

Формувальне оцінювання дає змогу оцінити особистісний розвиток учня, простежити його навчальний поступ і процес набуття досвіду, що є основою формування компетентностей. Його результати свідчать про рівень сформованості в здобувачів освіти певних умінь і навичок.

Важливим складником формувального оцінювання також є самооцінювання учнів, яке сприяє усвідомленню власних досягнень і напрямів подальшого розвитку.

Результати формувального оцінювання відображають реальний навчальний досвід учнів і можуть фіксуватися через спостереження за їхньою навчально-пізнавальною діяльністю, аналіз учнівських робіт, ведення портфоліо навчальних досягнень та інші способи документування освітніх результатів [10, 11, 12].

Підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання результатів навчання передбачає зіставлення досягнутого учнем з результатами, визначеними для певного класу згідно з ДСБСО та модельною навчальною програмою. У підсумковому оцінюванні суб'єктом оцінювання є вчитель.

Тематичне оцінювання – це фіксація проміжного контролювання за всіма видами діяльності учня, виконаних упродовж певного періоду, визначеного модельною навчальною програмою (тема, розділ), чи його частини.

Семестрове оцінювання з мистецтва передбачає ***оцінювання за групами результатів і загальну оцінку*** результатів навчання. Здійснюють семестрове оцінювання, узявши до уваги різні види навчальної діяльності протягом семестру й динаміку особистих навчальних досягнень учня.

Для підвищення ефективності навчання й об'єктивності оцінювання навчальних результатів радимо:

1) чітко формулювати зрозумілі для учнів очікувані результати навчання (за групами результатів і за критеріями оцінювання їх);

2) наводити приклади завдань і видів діяльності з аналізом за критеріями оцінювання результатів виконання;

3) оперативно й доступно надавати учням зворотний зв'язок щодо досягнення ними очікуваних результатів навчання;

4) вчасно коригувати процес навчання для досягнення його очікуваних результатів [10, 11, 12].

Наголошуємо, що в додатку 20 до ДСБСО в мистецькій освітній галузі **загальні результати навчання** об'єднані у **4 групи**, однак **галузеві критерії** містять **3 групи результатів**. Група результатів ***«Використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації»*** в критеріях була імплементована в три групи: 1) пізнання мистецтва; 2) художньо-творча діяльність, мистецька комунікація; 3) емоційний досвід, художньо-естетичне ставлення.

Отже, кожен результат навчання (уміння), який учень чи учениця демонструє під час виконання запропонованої на уроці діяльності, а також рівень його сформованості, учитель оцінює відповідно до визначених критеріїв. Уміння учнів аналізувати твори мистецтва, зокрема характеризувати особливості художньої мови різних видів мистецтва, доречно застосовувати мистецьку термінологію, порівнювати образи та інтерпретувати їх, оцінюються за критеріями **Групи 1 (знаннєвий компонент).** За цим самим критерієм визначається рівень сформованості в здобувачів освіти навичок пошуку, добору та аналізу мистецької інформації в цифровому середовищі.

Виконання практично-творчих завдань у різних видах мистецтва, зокрема образотворчому та музичному, оцінюється за критерієм **Групи 2 (діяльнісний компонент).** До таких видів діяльності належать виконання робіт у графічних, живописних і пластичних художніх техніках, створення зображень шляхом експериментування з кольором, лінією та формою, а також спів, музикування, імпровізація, інсценізація, фільмування та інші види творчої діяльності. За цим самим критерієм оцінюється здатність учнів і учениць створювати мистецькі продукти з використанням цифрових інструментів і технологій.

Уміння учнів розпізнавати та описувати емоції (як власні, так і втілені в мистецьких творах), висловлювати ціннісні судження й критично оцінювати

твори мистецтва та мистецькі образи оцінюються за критерієм **Групи 3 (ціннісний компонент)** [12].

Серед інструментів, які використовуються для діагностувальної та оцінювальної діяльності, важливе місце посідають чеклисти, бланки оцінювання й самооцінювання, а також рубрики. Мистецька рубрика є ефективним засобом оцінювання, що визначає чіткі критерії для аналізу та оцінювання навчальних досягнень учня.

Учителі мають академічну свободу у виборі форм і форматів проведення підсумкових робіт. Нині існує широкий спектр варіантів таких завдань, проте визначальним принципом їхнього розроблення має бути відповідність вимогам щодо оцінювання груп навчальних результатів згідно з чинними нормативними положеннями.

Під час підготовки підсумкової роботи доцільно інтегрувати різні види навчальної діяльності здобувачів освіти. Для оцінювання результатів навчання за ***першою групою критеріїв*** рекомендовано використовувати тестові завдання різних форматів: із вибором однієї або кількох правильних відповідей, на встановлення відповідності, узагальнення та систематизацію знань тощо.

Друга група критеріїв орієнтована на оцінювання практичної діяльності учнів, пов’язаної з художньо-творчою діяльністю, зокрема у сферах музичного та образотворчого мистецтва.

Оцінювання навчальних досягнень за ***третьою групою критеріїв***, що акцентує увагу на ціннісному ставленні до мистецтва та емоційно-естетичному досвіді здобувачів освіти, доцільно здійснювати за допомогою завдань відкритого типу, обговорень, рефлексивних вправ та за потреби тестових завдань [10, 11, 12].

Мистецька освіта **в старшій школі (10-11 класи)** має на меті розвиток індивідуального стилю учнів, поглиблення розуміння мистецтва як форми суспільного й особистісного самовираження. Основні акценти – розширення світогляду через вивчення мистецтва різних епох, стилів і культур, формування

вміння висловлювати власні мистецькі судження, підготовка до творчих професій або культурної самореалізації незалежно від майбутньої професії.

Вивчення предметів мистецької освітньої галузі в 10-11-х класах здійснюватиметься за такими програмами: «Мистецтво. Рівень стандарту. 10-11 класи», «Мистецтво. Профільний рівень. 10-11 класи». Програми розміщені на офіційному вебсайті МОН [16].

Варто зазначити, що остаточне рішення щодо розподілу навчального часу приймає педагогічна рада школи, яка затверджує освітню програму закладу. Тому в окремих випадках можливі незначні відхилення від стандартного навантаження.

Звертаємо увагу педагогічних працівників, що відповідно до чинних державних стандартів освіти навчальні програми з усіх предметів і курсів передбачають використання 20% резервного часу. Учитель має можливість самостійно визначати напрями його використання під час складання календарно-тематичного планування. Цей час доцільно спрямовувати на вдосконалення практичних умінь учнів, дослідження навколишнього середовища, проведення краєзнавчих розвідок, реалізацію дослідницько-пізнавальних проєктів, організацію екскурсій, зокрема за ініціативою самих дітей.

Учителям інтегрованого курсу «Мистецтво» під час проведення уроків варто пам’ятати, що мистецтво відіграє важливу роль у формуванні в учнів почуття патріотизму й гордості за рідну землю та країну, у якій ми живемо. Тому важливо підходити до розкриття змісту мистецьких творів, особливо українських, саме із цієї перспективи. Українське мистецтво має багату спадщину, якою можна пишатися. Шедеври нашого народу створювались у різні періоди історичного та культурного розвитку держави й цивілізації.

Список використаних джерел та літератури

1. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.06.2026).

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / заг. ред. Грищенко М. 2016. 134 с. URL: https://surl.li/xkhwgl (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р. URL: https://surl.li/frkjta (дата звернення: 11.06.2026).

4. Як налагодити дистанційне навчання – посібник для шкіл від ГО «Смарт освіта» та МОН. *Нова українська школа.* URL: https://surl.lu/sdfsdl (дата звернення: 10.06.2026).

5. Мистецька освітня галузь. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://surl.li/mycdhk (дата звернення: 10.06.2026).

6. Драматургія і театр. 7-9 класи (міжгалузевий інтегрований курс) : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / Старагіна І., Івасюк О., Матусяк А., Бакула Б. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Mizhhal.intehr.kursy.2023/Dramaturhiya.i.teatr.7-9.kl.Starahina.ta.in-08.09.2023.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

7. «Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід», – Тетяна Вакуленко. *Нова українська школа.* URL: https://surli.cc/sancui (дата звернення: 09.06.2026).

8. Оцінювання в НУШ 5-9 класах: відповідаємо на запитання. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://surl.li/haoinl (дата звернення: 10.06.2026).

9. Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» : розпорядження Кабінету Міністрів

України від 13.12.2017 №903-р. URL: https://surl.li/ugzyci (дата звернення: 11.06.2026).

10. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.08.2024 №1120. URL: https://surl.li/jskkua (дата звернення: 10.06.2026).

11. Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093. URL: https://surl.li/qtzvew (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про окремі питання оцінювання результатів навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 14.03.2025 №1/4895-25. URL: https://surl.li/hwtsbu (дата звернення: 10.06.2026).

13. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2000. 216 с.

14. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти : навч.-метод. посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 640 с.

15. Теорія і практика мистецької освіти : збірник наукових праць. Ч. ІІ / ред.-упор. Л.В. Обух (відп. ред.), М.А. Моісєєва. Житомир : О.О. Євенок, 2021. 186 с.

16. Навчальні програми для 10-11 класів. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv (дата звернення: 10.06.2026).

Равлюк Л.Р.,
методист науково-методичного центру
освітнього менеджменту
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ПРІОРИТЕТНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Законодавство України визначає дошкільну освіту як цілісний процес, спрямований на забезпечення гармонійного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних задатків, нахилів та здібностей. Тому актуальним завданням дошкільної освіти залишається виховання художньо-естетичних засад особистості дитини через відкриття їй світу мистецтва [1].

Головною метою музичного виховання в закладах дошкільної освіти на 2026/2027 навчальний рік є формування цілісної музичної культури дитини як невід'ємної частини її духовної культури, розвиток емоційного інтелекту, творчої індивідуальності та національної ідентичності в безпечному освітньому середовищі.

Музична діяльність у ЗДО розглядається не як підготовка майбутніх професійних музикантів, а як інструмент формування гармонійної особистості та загальної культури.

Музичний керівник є головним режисером та інструктором у закладі дошкільної освіти, проводить профільні заняття двічі на тиждень, добирає репертуар, розробляє сценарії свят.

Рекомендуємо музичним керівникам закладів дошкільної освіти використовувати такі види музичної діяльності в проведенні занять: співи, слухання музики, музично-ритмічні рухи та гру на дитячих інструментах.

Основний акцент варто зробити на український фольклор, класичну та сучасну академічну й популярну музику, популяризацію творчої спадщини буковинських авторів і композиторів.

Тому робота музичних керівників ЗДО має бути спрямована на такі напрями:

- використання музикотерапії, адаптаційних музичних ігор та занять для зняття тривожності та стресу в умовах воєнного стану;

- пріоритетне впровадження українського автентичного фольклору, народних пісень, хороводів та ознайомлення з традиційними українськими інструментами (бандура, сопілка);

- формування тембрального, динамічного та звуковисотного слуху, почуття ритму, вокальних і рухових навичок;

- заохочення дитячої імпровізації у співах, грі на дитячих музичних інструментах та музично-ритмічних рухах;

- збагачення музичного досвіду через сприймання творів світової та української класики, розвиток уяви, пам’яті та мислення [1].

Музичний репертуар *для дітей 3-го року життя* (перша молодша група/ранній вік) на 2026/2027 навчальний рік рекомендуємо підбирати під особливості переходу від пасивного сприймання до активного підспівування та виконання елементарних рухів під музику. Музичне заняття в цьому віці триває до 10-15 хвилин.

Співочий діапазон у дітей 3-го року життя дуже вузький – у межах ре-ля першої октави. Музичному керівнику ЗДО потрібно підбирати прості мелодії з фразами, які часто повторюються короткими словами (наприклад, «гав-гав», «кап-кап», «му-му»).

Музичний керівник або вихователь ведуть основну лінію, а діти підспівують кінцівки фраз або найпростіші звуконаслідування. Використовується помірний або повільний темп, щоб малюки встигали вимовляти слова.

Основні рухи як елемент музичного заняття мають бути імітаційні та прості (плескання в долоні, тупання однією або двома ніжками, напівприсідання «пружинка», ліхтарики ручками, кружляння навколо себе). Рухи виконуються переважно після демонстрації музичного керівника або вихователя (наслідування). Окремою формою музичних занять є хороводи зграйкою або колом навколо іграшки, парні таночки з дорослим чи іншою дитиною.

Одним із важливих структурних елементів музичного заняття у ЗДО є використання найпростіших шумових інструментів (брязкалець, маракасів, бубнів, дзвіночків), які використовуються для відтворення метричного пульсу музики або звуконаслідування (дощ – трикутник, грім – бубон).

Для дітей 4-го року життя (молодша група) на 2026/2027 навчальний рік музичний репертуар укладається з урахуванням суттєвого стрибка в розвитку координації, мовлення та емоційної сфери дітей. У цьому віці тривалість музичного заняття зростає до 15-20 хвилин, а на зміну простому наслідуванню дорослого приходить перша самостійність.

Співочий діапазон у цьому віці поступово розширюється до меж ре-мі (або фа) першої октави. Структура пісень, які рекомендуються, – проста, коротка, з чітким ритмом. Мелодійний розвиток рухається переважно по сусідніх звуках. Згідно з методикою музичного виховання в ЗДО діти вже співають разом із музичним керівником та вихователем усі слова пісні, а не лише кінцівки фраз. При цьому постійно вдосконалюються вокально-хорові навички: дикція, дихання, яке береться між короткими музичними фразами. Постійно на музичних заняттях у дошкільнят формуються співочі навички, покращується звучання без крику, уміння починати й закінчувати спів разом із музичним керівником [1].

У дітей цього віку рухи стають більш координованими, засвоюються окремі елементи бігу, чергування кроку і бігу, прямий галоп («конячки»), а також виставляння ніжки на п'ятку, напівприсідання з виставлянням ноги, кружляння поодинці та в парах «човником». Дошкільники вже орієнтуються в просторі,

вчаться самостійно ставати в коло, звужувати та розширювати його, розходитися по залу зграйкою і знову збиратися.

Діти чітко виконують сюжетно-ігрові ролі (наприклад, роль Кота, Ведмедя чи Вовка), змінюючи характер рухів відповідно до зміни музичних тем. Несюжетні ігри виконують на швидкість реакції, де потрібно вчасно змінити рух за звуковим сигналом чи зміною темпу. В елементі музикування виділення сильної долі або ритмічного малюнка на трикутниках, металофонах (один звук), маракасах і бубнах використовується прийом гри «Відлуння» (повторення за музичним керівником).

Музичний репертуар *для дітей 5-го року життя* (середня група) на 2026/2027 навчальний рік рекомендуємо укладати з урахуванням помітного фізичного та психічного розвитку дітей. У цьому віці тривалість музичного заняття становить 20-25 хвилин, дитина стає свідомим виконавцем, здатним аналізувати музику та контролювати свої рухи й голос.

У цьому віці дошкільники вже можуть розрізнити засоби музичної виразності: темп (швидко/повільно/помірно), регістр (високий/середній/низький), динаміку (голосно/тихо/не дуже голосно) музичних творів. Діти чітко диференціюють пісню, танець, марш, а також розрізняють їхні різновиди (наприклад, марш – іграшковий, військовий або спортивний; танець – полька, вальс або танцювальна). Тривалість виконання музичної п’єси – до 2-3 хвилин [1].

Розширюється і стає стійкішим співочий діапазон у межах ре першої октави – до другої октави. Постійно формуються навички співочого дихання (уміння затримувати дихання між фразами), розвиток протяжного, легкого звучання без напруги. Діти вчаться слухати не лише себе, а й однолітків, співати злагоджено, разом починати та закінчувати пісню, вчасно вступати після музичного програшу, виконувати найпростіші пісенні імпровізації (наприклад, проспівати своє ім'я, привітатися музичною фразою або придумати закінчення мелодії, музичної думки).

У цьому віці легко засвоюються елементи стрибкового кроку, поодиноких підскоків, крок польки (підготовчі елементи), ритмічні плескання долонями із притупами одночасно. Діти вільно орієнтуються в просторі, вільно перешиковуються з кола в роздріб, утворюють кілька маленьких кіл, виконують звуження/розширення кола, рух парами по колу в одному напрямку. Дошкільнята здатні самостійно комбінувати 2-3 знайомі танцювальні рухи під час вільного танцю.

На музичних заняттях у цьому віці рекомендується гра на металофоні, ксилофоні, трикутнику, маракасах, бубні, кастаньєті, румбі. Постійно відтворюються техніка гри та прості ритмічні малюнки, виконуються гра в ансамблі (одна група інструментів грає, інша – чекає на свій вступ), чергування сольного та ансамблевого звучання.

Музичний керівник має спрямовувати свій вектор роботи на знайомство з українськими народними інструментами (сопілкою, бандурою – на слух), виконання доступних календарно-обрядових пісень (колядок, щедрівок, веснянок, ігор-хороводів, наприклад, «Подоляночка»). За соціально-емоційною тематикою радимо пісні про родину (маму, тата, бабусю, дідуся), дружбу, правила ввічливості, любов до рідного краю та природи [1].

Музичний репертуар *для дітей 6-го року життя* (старша група) на 2026/2027 навчальний рік рекомендуємо орієнтувати на підготовку дітей до школи, розвиток їхньої самостійності, критичного мислення та творчої ініціативи. У цьому віці тривалість музичного заняття становить 25-30 хвилин, а дитина виступає як свідомий виконавець, здатний до самоконтролю, імпровізації та колективної взаємодії.

Діти цього віку визначають не лише характер, а й зміну настрою всередині музичного твору:

- розрізняють засоби музичної виразності (тембр інструментів, лад (мажор/мінор), регістри, динамічні відтінки від *pianissimo* до *fortissimo*);

- знайомляться зі складнішими жанрами (опера, балет, симфонія, концерт) у доступних фрагментах;

- розрізняють тричастинну музичну форму – рондо та варіації [3].

Тривалість звучання музичних творів – до 3-4 хвилин. Діти знайомляться з творчістю українських композиторів (М. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степового) та світових класиків (В.А. Моцарта, Ф. Шопена, К. Сен-Санса).

Співочий діапазон дітей 6-го року життя поступово розвивається й розширюється в межах до першої октави – ре другої октави. У дошкільників формуються виконавська діяльність, чисте інтонування та навички вокального слуху, уміння співати без напруження. Діти свідомо набувають навичок ланцюгового дихання в довгих музичних фразах.

Під час співу в ансамблі та розучуванні пісенного матеріалу музичний керівник може використовувати елементи двоголосся (спів з інструментальним супроводом та *a cappella* (без музичного супроводу), канони, діалог соліста і хору). Рекомендуємо працювати над самостійним вигадуванням мелодій на заданий текст, завершенням розпочатої музичним керівником музичної фрази, імпровізацією колискових чи маршових поспівок [5].

Рекомендуємо музичним керівникам ЗДО розвивати координацію дошкільників та застосовувати техніки освоєння складних елементів рухів: легкі підскоки, крок польки, змінний крок, елементи українського народного танцю (колупалочка, присядки для хлопчиків, плавний хід для дівчаток). Для дітей старшого дошкільного віку радимо використовувати пісні різної тематики, наприклад, про захист природи, любов до рідного міста/села, повагу до старших, майбутнє шкільне життя та міцну дружбу, власну фонотеку із записами природи тощо, записи класичної музики (наприклад, «Карнавал тварин» К. Сен-Санса, «Пори року» А. Вівальді).

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 №33. URL: https://mon.gov.ua/static-

objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

2. Лісовська Т.А. Теорія і методика музичного виховання : навчально-методичний посібник. Миколаїв : видавець Румянцева Г.В., 2022. 330 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055343.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

3. Виншінська Я. Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 288 с.

4. Воєвідко Л.М. Методика музичного виховання : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин Я.І., 2019. 220 с. URL: http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/6211/Voievidko-L.M.-Metodyka-muzychnoho-vykhovannia.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.06.2026).

5. Світ дитинства : освітня програма для дітей дошкільного віку. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/opys-programy-svit-dytynstva_ns.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

6. Впевнений старт : програма розвитку дітей старшого дошкільного віку. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/opys-programy-vpevnenyj-start_ns.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

7. Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошкільного віку / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2021. 264 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

8. Соняшник : комплексна авторська програма розвитку навчання і виховання дітей дошкільного віку від 4-го до 6-го року життя / Калуська Л.В. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl.prohrama.rozvytku.ditey.doshk.viku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

9. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej (дата звернення: 05.06.2026).

ОСНОВНІ АСПЕКТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Особливість позашкільної освіти в тому, що знання, які вона дає вихованцям, виходить за межі шкільних програм, уроків, підручників. Широкий кругозір і практичні навички, компетенції – ось мета, до якої повинні прагнути педагоги.

У 2026/2027 навчальному році основну увагу буде спрямовано на вдосконалення проведення гурткових занять, навчальних програм за напрямками позашкільної діяльності та забезпечення професійної підготовки керівників гуртків закладів позашкільної освіти.

Позашкільна діяльність сьогодні – це головна ланка безперервної освіти. Саме тут дитина може найповніше розкрити свої задатки й таланти в науці, техніці чи мистецтві. У позаурочний час діти активно спілкуються та пробують себе у нових соціальних ролях, які відрізняються від ролі звичайного учня за партою. Вільний час дає їм простір для самостійного пошуку [1].

В умовах воєнного стану найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім’ями, педагогами та запровадження нових актуальних форм роботи. Як показала практика, педагогічні працівники закладів позашкільної освіти адаптують заняття до умов сьогодення, пропонують вихованцям майстер-класи, вікторини, віртуальні подорожі, екскурсії, мультимедійні презентації, здійснення проєктної та дослідницької

діяльності, докладають усіх зусиль для організації різноманітних активностей для дітей та їхніх родин.

Гурткова робота в закладах позашкільної освіти Чернівецької області у 2026/2027 навчальному році буде організована за чітко визначеними напрямами [4].

Для **художньо-естетичного напряму** метою діяльності є розвиток творчих здібностей, естетичного смаку, практичних навичок у певному виді мистецтва, формування духовної культури та самовираження дитини через творчість. Традиційно пріоритетними для Буковини є танцювальні, вокальні колективи, образотворчі гуртки. Вихованці продовжують брати участь (часто дистанційно чи благодійно) у всеукраїнських та міжнародних конкурсах.

Важливо зберігати й популяризувати національні традиції, а також створювати умови для самовираження, креативності й духовного збагачення особистості, розвивати творчі здібності вихованців, практичні навички в різних видах діяльності позашкілля Чернівецької області [4].

Гуртки робототехніки, програмування, авіа- та ракетомоделювання, радіоелектроніки, фото- та кіномистецтва, що належать до **науково-технічного напряму**, у пріоритеті мають формувати системне та технічне мислення, залучати учнівську молодь до винахідництва, раціоналізаторства, опанування сучасних технологій. Варто звертати увагу й на розвиток критичного мислення, креативності та на рівень володіння комп’ютерними технологіями, що відповідає сучасним запитам ринку.

Для гуртків юних екологів, біологів, зоологів, квітникарів, агрономів, які складають **еколого-натуралістичний напрям**, важливо продовжити формувати екологічну культуру через практичну діяльність (акції з висаджування дерев, догляд за тваринами) та оздоровлення дітей під час краєзнавчих походів безпечними маршрутами буковинського краю.

Для **туристсько-краєзнавчого напряму**, що охоплює гуртки спортивного туризму, орієнтування, пішохідного туризму, військово-історичного та етнографічного краєзнавства, пріоритетом роботи має бути виховання

патріотизму через пізнання історії, культури та природи Буковини та України, формування практичних навичок виживання в природних умовах та спортивного орієнтування.

Гуманітарний напрям у позашкіллі включає гуртки літературної творчості, журналістики, психології, вивчення іноземних мов, ораторського мистецтва. Розвиток комунікативних навичок, мовленнєвої культури, критичного мислення, соціокультурна адаптація та підготовка до майбутньої професійної діяльності в гуманітарній сфері залишаються ключовими в цьому напрямі.

Роботу секцій з різних видів спорту, гуртків з шахів, гри «Джура», які реалізують **фізкультурно-спортивний та військово-патріотичний напрям,** важливо спрямувати на зміцнення здоров'я, популяризацію здорового способу життя, національно-патріотичне виховання, формування високої громадянської свідомості та готовності до захисту Батьківщини. Необхідно розвивати гуртки козацько-лицарського виховання, краєзнавчі експедиції, вивчення історії рідного краю та українських традицій [6].

Окрім профільного навчання, ключовим завданням позашкілля Буковини сьогодні є психологічне розвантаження та підтримка дітей, створення безпечного освітнього простору (соціалізація, адаптація внутрішньо переміщених осіб) та виховання національної ідентичності.

Особливістю виховного процесу в 2026/2027 рр. для всіх закладів позашкільної освіти залишається формування громадянської відповідальності через волонтерство.

Також варто активізувати роботу керівників гуртків з підготовки до участі в ІІ етапі (обласному, заочному) Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості», І етапі Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури.

Рекомендуємо керівників гуртків:

- проводити цікаві майстер-класи, фотопленери, віртуальні квести та екодослідництво;

- пропонувати гуртківцям цікавий пізнавальний матеріал, перегляд навчальних фільмів;

- застосовувати корекційні заняття та тренінги (терапія малюнком, театралізована арттерапія, ігрова терапія тощо);

- організовувати мистецькі гостини за участі відомих майстрів народної творчості свого регіону;

- розробляти нові моделі, окремі деталі, здійснювати підбір та демонстрацію фотографій моделей, відеодемонстрацію запусків (літаки, судна, човни тощо) з технічних видів спорту.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Типової освітньої програми закладу позашкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 05.01.2021 №17. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladu-pozashkilnoyi-osviti (дата звернення: 05.06.2026).

2. Компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі позашкільного навчального закладу : метод. посіб. / В.В. Вербицький, А.Е. Бойко, А.В. Корнієнко та ін.; за ред. В.В. Мачуського. Харків : Друкарня Мадрид, 2015. 178 с. URL: https://habitus.od.ua/journals/2024/63-2024/19.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

3. Про затвердження Примірної інструкції з ведення ділової документації у позашкільних навчальних закладах : наказ Міністерства освіти і науки України від 03.08.2012 №947. URL: https://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/30822/ (дата звернення: 05.06.2026).

4. Позашкільна освіта. Навчальні програми. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/navchalni-programi/ (дата звернення: 05.06.2026).

5. Орієнтовний зразок введення журналу керівника гуртkової роботи закладу позашкільної освіти. *Всеосвіта.* URL: https://vseosvita.ua/library/zurnal-obliku-gurtkovoi-roboti-486523.html (дата звернення: 05.06.2026).

6. Позашкільна освіта в умовах воєнного стану: безпечне освітнє середовище як складова внутрішньої системи забезпечення якості освіти. *Державна служба якості освіти України.* URL: https://sqe.gov.ua/pozashkilna-osvita-v-umovakh-voiennogo/ (дата звернення: 05.06.2026).

Грицку В.С.,
доцент кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»,
кандидат географічних наук, доцент
Кузьмінська В.В.,
методист КЗ «Чернівецький обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ГУРТКАХ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням екологічних викликів, пов’язаних зі зміною клімату, виснаженням природних ресурсів, забрудненням навколишнього середовища та втратою біологічного різноманіття. У цих умовах особливої актуальності набуває формування екологічно свідомої особистості, здатної відповідально ставитися до довкілля, приймати виважені рішення та діяти відповідно до принципів сталого розвитку.

Освіта для сталого розвитку розглядається як один із ключових інструментів підготовки молодого покоління до життя в умовах сучасних соціальних, економічних та екологічних змін [9; 10; 14]. Її метою є не лише надання знань про навколишнє середовище, а й формування цінностей, життєвих компетентностей та практичних навичок, необхідних для забезпечення гармонійного співіснування людини і природи.

Важливу роль у реалізації цих завдань відіграють гуртки еколого-натуралістичного напряму, діяльність яких спрямована на розвиток пізнавального інтересу до природи, формування екологічної культури, дослідницьких умінь і навичок природоохоронної діяльності. Саме гурткова робота створює сприятливі умови для поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю, залучення дітей та учнівської молоді до дослідження

природних об’єктів, участі в екологічних проєктах, акціях та громадських ініціативах.

Особливого значення набуває впровадження засад сталого розвитку в освітній процес закладів позашкільної освіти та закладів загальної середньої освіти. Це передбачає інтеграцію екологічних, соціальних та економічних аспектів у зміст навчання, використання компетентнісного, діяльнісного та проєктного підходів, а також створення освітнього середовища, яке сприяє формуванню відповідального ставлення до природних ресурсів і власної ролі у збереженні довкілля.

Основу нормативно-правового забезпечення становить Закон України «Про освіту», який визначає засади функціонування освітньої системи, гарантує право кожної особи на якісну освіту, спрямовану на всебічний розвиток особистості, формування відповідальних громадян та здатності до свідомого суспільного вибору. Закон акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідають екологічна компетентність, громадянська відповідальність, ініціативність і підприємливість [1].

Відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» заклади позашкільної освіти забезпечують розвиток здібностей, талантів та інтересів дітей і молоді, створюють умови для їхньої творчої самореалізації, професійного самовизначення та змістовного дозвілля. Еколого-натуралістичний напрям позашкільної освіти сприяє формуванню екологічної культури, дослідницьких навичок, природоохоронної свідомості та активної громадянської позиції [2].

Важливе значення має Закон України «Про повну загальну середню освіту», який визначає можливості інтеграції гурткової діяльності в освітній процес закладів загальної середньої освіти та сприяє розвитку компетентнісного підходу до навчання. Організація роботи гуртків еколого-натуралістичного напряму в закладах загальної середньої освіти є складовою освітнього середовища, орієнтованого на розвиток практичних умінь і навичок учнів [3].

Концептуальні засади екологічної освіти визначаються Концепцією екологічної освіти України, відповідно до якої екологічна освіта розглядається як безперервний процес формування екологічної культури особистості, екологічного світогляду та відповідального ставлення до природи. Реалізація положень концепції передбачає залучення дітей та молоді до практичної природоохоронної діяльності, дослідницької роботи та участі в екологічних проєктах [5].

Організація діяльності гуртків також ґрунтується на положеннях Державних стандартів початкової, базової та профільної середньої освіти, які визначають екологічну компетентність однією з наскрізних компетентностей сучасного здобувача освіти [7; 8]. Важливим напрямом роботи є формування усвідомленого ставлення до використання природних ресурсів, розуміння взаємозв'язків у природних екосистемах та готовності до екологічно відповідальної поведінки.

Під час організації освітнього процесу необхідно також враховувати міжнародні документи у сфері сталого розвитку, зокрема Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй до 2030 року, серед яких особливе значення мають забезпечення якісної освіти, боротьба зі зміною клімату, збереження наземних екосистем, раціональне використання природних ресурсів та розвиток партнерства заради сталого майбутнього [9].

Тож нормативно-правова база створює необхідні умови для реалізації освітнього процесу в гуртках еколого-натуралістичного напряму та визначає пріоритети формування екологічно грамотної, соціально активної та відповідальної особистості.

Сталий розвиток є загальновизнаною моделлю суспільного розвитку, яка передбачає задоволення потреб сучасного покоління без загрози можливостям майбутніх поколінь задовольняти власні потреби [9; 10; 14]. Його основою є збалансована взаємодія трьох взаємопов'язаних складових: екологічної, соціальної та економічної.

У контексті діяльності гуртків еколого-натуралістичного напряму освіта для сталого розвитку реалізується через поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю. Особливого значення набуває залучення вихованців до спостережень за природними об'єктами, проведення досліджень, участі у природоохоронних акціях, екологічних проєктах, волонтерських ініціативах та громадській діяльності.

Концептуальними засадами організації освітнього процесу виступають компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований та проєктний підходи [6; 7; 8; 10]. Їхня реалізація забезпечує формування екологічної компетентності, критичного мислення, навичок співпраці, відповідального прийняття рішень і готовності до практичних дій щодо збереження довкілля, виконуючи при цьому освітні, розвивальні, виховні та практичні завдання.

Організація освітнього процесу в гуртках еколого-натуралістичного напряму на засадах сталого розвитку спрямована на формування екологічної компетентності, розвиток дослідницьких умінь, екологічної культури та відповідального ставлення до довкілля. Ефективність діяльності гуртка залежить від належного планування освітнього процесу, створення сучасного освітнього середовища, використання інноваційних форм і методів роботи, а також залучення вихованців до практичної природоохоронної діяльності.

Одним із найбільш ефективних засобів формування екологічної компетентності є проєктна діяльність [10; 11; 14]. Тематика проєктів може бути пов'язана з енергозбереженням та енергоефективністю; сортуванням і переробкою відходів; збереженням біорізноманіття; охороною водних ресурсів; озелененням територій; дослідженням екологічного стану громади; популяризацією екологічно відповідального способу життя. Участь у проєктній діяльності сприяє розвитку ініціативності, відповідальності, навичок співпраці та громадянської активності, а також дозволяє вихованцям відчути власну причетність до вирішення актуальних екологічних проблем.

Ефективність діяльності гуртків значно залежить від взаємодії із соціальними партнерами [12; 13]. Доцільним є налагодження співпраці з

органами місцевого самоврядування; природоохоронними установами; національними природними парками; ботанічними садами; закладами вищої освіти; громадськими екологічними організаціями; батьківською громадськістю.

У гуртках еколого-натуралістичного напряму досвідчені педагоги використовують різні форми організації освітнього процесу, вибір яких залежить від віку вихованців, змісту освітньої програми та матеріально-технічних можливостей закладу освіти, що базуються на активних та інтерактивних методах навчання [10; 11; 12]. Застосування сучасних форм і методів роботи забезпечує формування у вихованців ключових компетентностей, визначених сучасними освітніми стандартами: екологічної, громадянської, інформаційно-комунікаційної, підприємницької, соціальної, дослідницької, інноваційної тощо.

Особливого значення набуває формування екологічної компетентності як здатності усвідомлювати взаємозв'язки між діяльністю людини та станом довкілля, відповідально ставитися до природних ресурсів і брати участь у вирішенні екологічних проблем [5; 7; 11].

Використання різноманітних форм, методів і сучасних освітніх технологій сприяє підвищенню якості освітнього процесу, розвитку творчого потенціалу вихованців та формуванню активної життєвої позиції, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку.

Пріоритетними напрямами сучасної природоохоронної діяльності повинні бути озеленення територій закладів освіти та громадських просторів; догляд за зеленими насадженнями; створення та підтримка квітників, дендраріїв, екологічних стежок; участь у заходах із відновлення природних екосистем; очищення територій від побутових відходів; популяризація роздільного збирання та сортування відходів; збереження рідкісних і зникаючих видів рослин та тварин; проведення інформаційно-просвітницьких кампаній з питань охорони довкілля. Результати досліджень можуть бути представлені у вигляді звітів, наукових робіт, презентацій, інформаційних буклетів, екологічних карт або рекомендацій для місцевої громади [4; 13].

Ефективність діяльності гуртків еколого-натуралістичного напряму залежить від систематичного моніторингу освітнього процесу та оцінювання результатів навчання вихованців [10; 11; 12]. Моніторинг дає можливість відстежувати динаміку особистісного розвитку дітей та учнівської молоді, рівень сформованості екологічної компетентності, результативність застосованих форм і методів роботи, а також своєчасно коригувати зміст та організацію освітньої діяльності. На відміну від традиційного оцінювання, яке переважно орієнтоване на перевірку знань, у гуртках еколого-натуралістичного напряму особлива увага надається оцінюванню практичних умінь, дослідницьких навичок, ціннісних орієнтацій та готовності вихованців до екологічно відповідальної поведінки.

Результативна організація діяльності гуртків еколого-натуралістичного напряму потребує системного підходу до планування, реалізації та оцінювання освітнього процесу [12; 13]. Важливим завданням педагогічних працівників є створення умов для формування в дітей та учнівської молоді екологічної свідомості, відповідального ставлення до природних ресурсів, розвитку дослідницьких умінь та готовності до практичної діяльності на користь довкілля і громади.

З метою підвищення ефективності освітнього процесу всім педагогам, що займаються освітньою діяльністю в гуртках еколого-натуралістичного напряму рекомендується:

- *під час планування діяльності гуртка:* забезпечувати інтеграцію принципів сталого розвитку в зміст занять; враховувати вікові, індивідуальні та освітні потреби вихованців; передбачати поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю; орієнтувати тематику занять на актуальні екологічні проблеми громади, регіону та держави; систематично оновлювати зміст освітніх програм відповідно до сучасних наукових досягнень та суспільних викликів [6; 10; 13];

- *під час організації освітнього процесу:* застосовувати компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи; використовувати інтерактивні методи навчання, що стимулюють активність і самостійність вихованців;

забезпечувати умови для розвитку критичного мислення та навичок прийняття відповідальних рішень; створювати безпечне та психологічно комфортне освітнє середовище; підтримувати ініціативність, творчість і дослідницьку активність дітей [7; 8; 10];

- *під час організації практичної діяльності:* залучати вихованців до природоохоронних акцій, екологічних проєктів і волонтерських ініціатив; організовувати польові дослідження, спостереження та моніторинг природних об'єктів; використовувати можливості навчально-дослідних земельних ділянок, теплиць, екологічних стежок та інших об'єктів навчально-практичної бази; сприяти участі вихованців у конкурсах, виставках, конференціях та науково-дослідницьких заходах; формувати навички екологічно відповідальної поведінки через особистий практичний досвід [13];

- *у сфері партнерської взаємодії:* розвивати співпрацю з батьками вихованців; залучати до освітнього процесу представників громадських організацій, наукових установ та природоохоронних організацій; налагоджувати взаємодію з територіальними громадами та органами місцевого самоврядування; підтримувати участь вихованців у громадських екологічних ініціативах і проєктах [12; 13];

- *у сфері цифровізації освітнього процесу:* використовувати цифрові інструменти для організації дослідницької діяльності; залучати вихованців до роботи з електронними картами, цифровими лабораторіями та екологічними платформами; застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для проведення змішаного та дистанційного навчання; формувати інформаційну та цифрову компетентність як складову екологічної грамотності [6; 10].

Важливо, щоб освітній процес був спрямований не лише на передачу знань, а й на формування практичного досвіду екологічно доцільної поведінки, готовності до участі у вирішенні екологічних проблем та усвідомлення особистої відповідальності за майбутнє довкілля.

Отже, гуртки еколого-натуралістичного напряму є важливою складовою сучасної системи освіти, що забезпечує формування екологічної культури,

природничої грамотності та громадянської відповідальності дітей і учнівської молоді. Їхня діяльність сприяє розвитку особистості, здатної усвідомлювати взаємозв'язки між природними, соціальними та економічними процесами, а також приймати відповідальні рішення в інтересах сталого розвитку суспільства.

Організація освітнього процесу на засадах сталого розвитку передбачає інтеграцію сучасних освітніх підходів, активне використання практичної, дослідницької та проєктної діяльності, залучення вихованців до природоохоронної роботи та громадських ініціатив. Важливою умовою успішної реалізації цих завдань є створення безпечного, відкритого та екологічно орієнтованого освітнього середовища.

Список використаних джерел та літератури

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 10.06.2026).

2. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 №1841-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text (дата звернення: 10.06.2026).

3. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 10.06.2026).

4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 №1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text (дата звернення: 10.06.2026).

5. Про концепцію екологічної освіти в Україні : рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 20.12.2001 №13/6-19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text (дата звернення: 10.06.2026).

6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text (дата звернення: 10.06.2026).

7. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-п#Text (дата звернення: 10.06.2026).

8. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text (дата звернення: 10.06.2026).

9. Цілі сталого розвитку: Україна : національна доповідь. Київ, 2017. 176 с. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/tsili-staloho-rozvytku-natsionalna-dopovid-2017 (дата звернення: 10.06.2026).

10. Яцук Г.Ф. Екологічне виховання школярів : метод. посіб. для учнів, учителів та студентів природничих факультетів. Тернопіль : Тернопільський державний педагогічний інститут, 1995. 143 с.

11. Бойко А.Е., Вербицький В.В., Корнієнко А.В., Литовченко О.В. Інноваційний розвиток позашкільної освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» : метод. посіб. / за ред. В.В. Мачуського. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 223 с.

12. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму : лист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України від 15.07.2024 №184. URL: https://znayshov.com/News/Details/metodychni_rekomendatsii_pozashkillia_u_2024-2025_navchalnomu_rotsi (дата звернення: 10.06.2026).

13. Уроки для стійкого розвитку : посібник для вчителя навчального курсу за вибором для учнів 8 класу / Пометун О.І. та ін. Київ : Логос, 2010. 160 с.

14. Національна доповідь про стан позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні / за заг. ред. В.В. Вербицького. Київ : НЕНЦ МОН України, 2017. URL: https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/NAC888DOPOV-1.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

Ляскoвська А.-Х.І.,
завідувач науково-методичного центру
практичної психології та соціальної роботи
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»
Яківчук Т.В.,
методист науково-методичного центру
практичної психології та соціальної роботи
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ ТА ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АЛГОРИТМИ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

Сучасний простір української освіти перебуває в стані безперервної трансформації, що зумовлено не лише реформаційними процесами, а й глобальними викликами, з якими стикається суспільство. У цих умовах особливої ваги набуває збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу, мінімізація рівня агресії та створення безпечного, психологічно комфортного середовища. Традиційні директивні та каральні підходи до вирішення конфліктів у школі часто виявляються малоефективними, оскільки вони орієнтовані на пошук і покарання винних, а не на відновлення порушених стосунків та усвідомлення відповідальності.

Саме тому фахівці психологічних служб системи освіти постають перед необхідністю впровадження інноваційних, гуманістично спрямованих технологій взаємодії. Провідне місце серед таких технологій посідає відновний підхід, який розглядає конфлікт не як деструктивну подію, а як точку росту для особистості та можливість для розвитку емпатії, відповідальності й навичок конструктивної комунікації.

Практична реалізація відновної парадигми в закладах освіти покладається на психологів та соціальних педагогів, які виступають координаторами та

менторами цього процесу. Діяльність психологічної служби в цьому напрямі має бути системною і залучати всі ланки шкільного організму: від адміністрації та педагогічного колективу до учнівства та батьківської спільноти [2, с. 65].

Ці методичні рекомендації покликані надати фахівцям орієнтири для створення дієвої системи вирішення конфліктів через розгортання шкільних служб порозуміння, підготовку учнів-медіаторів та використання відновних кіл, що дозволить стабілізувати мікроклімат в учнівських колективах та сформувати культуру мирного співіснування в освітньому просторі.

Шкільна служба порозуміння є добровільним об'єднанням учасників освітнього процесу, метою якого є впровадження принципів відновного правосуддя, профілактика конфліктів та вирішення суперечок за допомогою медіації однолітків. Організація такої служби в закладі освіти вимагає від фахівця психологічної служби чіткого розуміння її структури та філософії. В основі діяльності лежить відмова від адміністративного тиску на користь діалогу, де сторони конфлікту самостійно, за сприяння нейтрального посередника знаходять вихід із ситуації, що склалася [3, с. 10].

Основним інструментом роботи служби є медіація – добровільний і конфіденційний процес, у якому третя нейтральна сторона допомагає учасникам суперечки зрозуміти інтереси одне одного, знизити рівень емоційної напруги та розробити взаємоприйнятну угоду. Для успішного старту служби порозуміння фахівцям психологічної служби варто спиратися на перевірені часом та практикою комплексні програми. Провідну роль у розробці та впровадженні таких програм в Україні відіграє громадська організація «Ла Страда – Україна» [1, 4].

Методичні та навчально-методичні посібники цієї організації містять детальні алгоритми створення служб порозуміння, засади підготовки координаторів та готові тренінгові модулі для навчання підлітків. Спираючись на досвід експертів «Ла Страда – Україна», шкільний психолог отримує чітку та юридично вивірену базу, яка дозволяє інтегрувати медіацію в правове та виховне поле закладу освіти без ризику зашкодити емоційному стану дітей.

Організаційний етап створення служби передбачає широку інформаційну кампанію серед педагогів та учнів, проведення презентаційних занять, аби розвіяти міфи про те, що служба є органом покарання чи альтернативою кабінету директора. Фахівець психологічної служби має позиціонувати посередництво як простір безпеки, де кожен підліток має право бути почутим без оцінювання та осуду.

Ефективність шкільної служби порозуміння тримається на залученні самих учнів до вирішення конфліктів серед однолітків. Підлітки часто неохоче діляться своїми проблемами з дорослими, побоюючись нерозуміння чи санкцій, натомість у своєму середовищі вони спілкуються відкритіше. Саме тому підготовка учнів-медіаторів за принципом «рівний – рівному» є найбільш дієвим механізмом відновного підходу. Дорослий у цьому процесі виконує роль супервізора, наставника та психологічного щита, тоді як самі підлітки стають безпосередніми провідниками культури миру [6].

Програма навчання за принципом «рівний – рівному», розроблена на основі матеріалів «Ла Страда – Україна», охоплює серію практичних інтерактивних занять та тренінгів. Фахівець психологічної служби формує в учнів базові компетентності, серед яких на першому місці стоїть розвиток емпатії та навичок активного слухання. Підлітки вчаться розрізняти позиції сторін (те, чого вони вимагають вголос) та їхні реальні інтереси й потреби (те, що насправді стоїть за конфліктом: потреба в безпеці, визнанні, дружбі чи самоствердженні).

Якщо медіація є інструментом для вирішення конфлікту між двома чи кількома конкретними особами, то для роботи з великими групами, класами або у випадках, коли деструктивні процеси зачепили весь колектив, застосовується методика **«Коло відновлення»** [5]. Це потужний інструмент стабілізації мікроклімату, який дозволяє відновити почуття безпеки, згуртувати колектив та надати можливість кожному учаснику висловити власні переживання. Фахівець психологічної служби має володіти цією технікою досконало, адже «Коло» є

універсальним інструментом як для реагування на кризу, так і для профілактичної роботи.

Важливо зазначити, що успішна інтеграція відновного підходу в повсякденне життя закладу освіти неможлива за умови, якщо він залишатиметься виключно сферою відповідальності шкільного психолога чи соціального педагога. Будь-яка інновація в освітньому середовищі потребує системного розгортання, де кожен суб'єкт взаємодії чітко розуміє свою роль, межі компетенції та зони відповідальності. Якщо відновна парадигма сприйматиметься лише як додаткове навантаження, вона швидко перетвориться на формальність.

Для запобігання цьому розроблено цільові рекомендації, диференційовані для керівників закладів, педагогічних працівників та безпосередньо фахівців психологічної служби, які в сукупності створюють цілісну рамку підтримки культури порозуміння.

Рекомендації для керівників закладів освіти. Керівник закладу освіти виступає головним гарантом інституціалізації відновних практик. Його управлінська позиція визначає, чи стануть принципи медіації живою філософією школи, чи залишаться лише деклараціями у звітах. Першочерговим кроком для адміністрації є нормативно-правове та організаційне забезпечення діяльності шкільної служби порозуміння. Це передбачає видання офіційного наказу про створення служби, затвердження положення про її діяльність, яке узгоджується з чинним законодавством України та рекомендаціями профільних інституцій, а також інтеграцію відновних практик до річного плану роботи закладу.

Важливим аспектом є створення фізичного простору для безпечної взаємодії. Керівник має подбати про виділення окремого приміщення або затишної зони – «Кімнати порозуміння», де підлітки-медіатори та фахівці психологічної служби зможуть проводити сесії та кола відновлення в атмосфері повної конфіденційності та психологічної безпеки. Цей простір повинен бути ізольованим від транзитних зон і кабінетів адміністративного контролю, аби діти не відчували тиску чи загрози підслуховування [7].

Окрему увагу керівнику закладу варто надати управлінню людськими ресурсами та формуванню лояльності колективу. Адміністрація має всіляко заохочувати вчителів та фахівців психологічної служби, які беруть активну участь у розвитку відновного підходу, використовуючи для цього інструменти морального та матеріального стимулювання, враховуючи цю діяльність під час чергової атестації чи сертифікації педагогів.

Окрім цього, директор та його заступники мають змінити вектор реагування на правопорушення та гострі конфлікти всередині закладу. Замість звичного застосування каральних або суто дисциплінарних санкцій адміністрації рекомендовано першочергово розглядати можливість передачі справи на розгляд до шкільної служби порозуміння. Тільки у випадках, коли медіація є неможливою через законодавчі обмеження або відмову сторін, доцільно вмикати вертикальні адміністративні важелі. Така позиція лідера закладу демонструє колективу реальну довіру до відновних інструментів та підвищує статус учнів-медіаторів.

Рекомендації для педагогічних працівників та класних керівників. Педагогічний колектив є тією ланкою, яка найчастіше стикається з проявами деструктивної поведінки та конфліктами на рівні щоденної взаємодії в класах. Головне завдання вчителя в контексті розгортання відновного підходу – навчитися вчасно розпізнавати ознаки напруження та здійснювати первинне перенаправлення конфліктів до шкільної служби порозуміння. Педагогам рекомендовано відмовитися від ролі судді, який одноосібно визначає винного та призначає покарання. Така позиція часто лише консервує конфлікт або заганяє його в приховану форму.

Натомість учитель має діяти як фасилітатор, пропонуючи учням звернутися до медіаторів-однолітків для конструктивного діалогу. Класним керівникам варто активно впроваджувати практику профілактичних кіл у своїх колективах. Спільно з психологом вони можуть проводити кола цінностей, кола знайомства чи тематичні обговорення, які допомагають підліткам краще пізнати один одного, напрацювати спільні правила життя класу та розвинути емпатію.

Особливо актуальним це стає в періоди адаптації, наприклад, під час переходу дітей до середньої чи старшої школи, прийому нових учнів або при виникненні тривалого міжособистісного напруження між групами в класі. Педагогам важливо пам'ятати, що створення безпечного мікроклімату – це процес, який вимагає від них зміни власного стилю спілкування. Рекомендується мінімізувати використання оціночних суджень, ярликів та публічного осуду учнів. Говорячи про деструктивну поведінку дитини, учителю варто застосовувати техніку розділення особистості та вчинку: сам підліток залишається цінністю, проте його конкретна дія потребує аналізу та виправлення завданої шкоди [8].

Рекомендації для фахівців психологічної служби. Фахівці психологічної служби є безпосередніми координаторами та супервізорами всього процесу відновного правосуддя в школі. На їхні плечі лягає найбільш наукомістка та практико-орієнтована робота. Психологам та соціальним педагогам рекомендовано здійснювати безперервний психологічний супровід діяльності учнів-медіаторів. Оскільки підлітки, які беруть на себе роль посередників у конфліктах, стикаються з високим рівнем чужих емоцій, образ та агресії, вони перебувають у зоні підвищеного ризику емоційного вигорання та вторинної травматизації.

Фахівець служби зобов'язаний проводити регулярні інтервізійні та супервізійні зустрічі з юними медіаторами після кожної проведеної ними сесії. На цих зустрічах аналізуються не особисті дані сторін конфлікту, а внутрішній стан самого медіатора: які почуття у нього виникли, чи вдалося зберегти нейтральність, які техніки спрацювали, а які – викликали труднощі. Психолог має вчасно допомогти підлітку «вийти з ролі» та залишити чужий конфлікт поза межами своєї особистості [7].

Важливим вектором роботи є ведення чіткої, але конфіденційної внутрішньої документації служби порозуміння. Соціальному педагогу чи психологу рекомендовано розробити та вести журнал обліку звернень, картки конфліктів та бланки медіаційних угод. При цьому в публічних звітах для

адміністрації чи педагогічної ради має відображатися виключно кількісна та узагальнена статистика (кількість звернень, відсоток успішно укладених та виконаних угод, типологія конфліктів без зазначення прізвищ). Це дозволить зберегти довіру учнівського середовища до служби.

Впровадження відновного підходу в діяльність закладів загальної середньої освіти є об'єктивною вимогою часу, що дозволяє змінити каральну виховну матрицю на простір діалогу та відповідальності. Системний розвиток шкільних служб порозуміння на основі програм ГО «Ла Страда – Україна» доводить, що залучення нейтральних посередників забезпечує не лише розв'язання конфлікту, а й усунення його глибинних причин та реальне відновлення порушених стосунків.

Ефективність цієї моделі тримається на принципі «рівний – рівному», де підготовлені учні-медіатори стають провідниками культури миру в підлітковому середовищі. Використання кіл відновлення дозволяє оперативно стабілізувати мікроклімат у великих групах і класах, трансформуючи конфлікт у точку особистісного зростання учасників.

Успішна інституціалізація відновних практик можлива лише за умови синергії всіх ланок освітнього процесу. Адміністрація забезпечує нормативну базу та безпечний простір «Кімнати порозуміння», педагоги вчасно перенаправляють конфлікти до служби, а фахівці психологічної служби здійснюють професійну супервізію медіаторів та координують увесь процес. У підсумку створення такої системи дозволяє закладам освіти сформувати культуру взаємоповаги та закласти підґрунтя для безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел та літератури

1. Андрєєнкова В.Л., Левченко К.Б., Матвійчук М.М. Шкільна служба порозуміння: від ідеї до реалізації : навчально-методичний посібник. Київ : ГО «Ла Страда – Україна», 2021. 148 с.

2. Дьоміна Н.В. Освітня медіація як інструмент забезпечення безпечного освітнього середовища. *Права та правові системи.* 2025. №2. С. 63-74.

3. Корекція мікроклімату в дитячих колективах засобами відновних практик: теорія та технології / уклад. І.В. Марінушкіна. Харків : Друкарня Мадрид, 2022. 92 с.

4. Медіація однолітків у закладах освіти: практичний інструментарій для координаторів служб порозуміння / за заг. ред. В.Л. Андрєєнкової. Київ : ФОП Климченко, 2022. 120 с.

5. Методика організації та проведення Кіл відновлення в учнівських колективах : методичні рекомендації для практичних психологів та соціальних педагогів / уклад. О.М. Войтенко, Т.В. Ковальчук. Чернівці : Технодрук, 2023. 84 с.

6. Організація діяльності Шкільних служб порозуміння: міжнародний досвід та українські реалії / за заг. ред. К.Б. Левченко. Київ : Агентство «Україна», 2021. 160 с.

7. Психологічний супровід відновного підходу в освітньому просторі : науково-методичний посібник / за ред. Н.В. Лунченко. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 196 с.

8. Теорія та практика вирішення конфліктів за принципом «рівний-рівному» в умовах освітніх трансформацій : збірник методичних матеріалів / за ред. С.О. Пономаренка. Дніпро : Інновація, 2025. 112 с.

Анатійчук М.О.,
завідувач ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Освітній процес у закладах освіти, у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП), передбачає забезпечення підтримкою таких здобувачів освіти, що реалізується у створенні для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їхніх освітніх труднощів. Складовими такої підтримки є:

- створення команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП;
- надання послуг асистентом вчителя/асистентом дитини;
- розробка індивідуальної програми розвитку та за потреби індивідуального навчального плану;
- надання додаткових корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг;
- адаптація/модифікація змісту навчання.

Синергія цих компонентів і допомагає якісно реалізувати на практиці освіту дітей з ООП.

Організація інклюзивного навчання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» (зі змінами) та від

15.09.2021 №957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (зі змінами) (далі – Порядки) та іншими нормативно-правовими документами. Звертаємо вашу увагу, що з 1 серпня 2026 року набирають чинності чергові зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 №129.

Порядки визначають організаційні засади функціонування груп/класів з інклюзивним навчанням у закладах освіти, алгоритм зарахування, відрахування та переведення здобувачів освіти до державних та комунальних закладів освіти. Вони містять рівні надання підтримки в освітньому процесі дітям з ООП, критерії визначення та умови їхнього забезпечення, індивідуальні програми розвитку, регламентують необхідність введення посад асистента вихователя/вчителя, за потреби – асистента учня (дитини), визначають особливості надання корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП [1; 2].

Наголошуємо на тому, що освітній процес для дітей з ООП у закладах освіти організовується з урахуванням висновку інклюзивно-ресурсного центру, категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів), ступеня їхнього прояву, рівня підтримки, визначеного згідно з додатком 1 до Порядку, та індивідуальної програми розвитку.

У період дії воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) згідно з вищезазначеними Порядками зазнала змін гранична кількість дітей з ООП в інклюзивних групах/класах. Зокрема, гранична кількість дітей з ООП, які потребують четвертого чи п’ятого рівня підтримки, становить не більше двох осіб в одній/ому групі/класі. Для дітей з ООП, які потребують другого чи третього рівня підтримки, норми граничної кількості, визначені Порядком для закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО), не застосовуються. Кількість дітей з ООП, які потребують другого чи третього рівня підтримки в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО), становить не більше п’яти осіб в одному інклюзивному класі [1; 4].

Однією зі складових підтримки дітей з ООП в освітньому процесі є створення в закладі освіти команди психолого-педагогічного супроводу. Звертаємо увагу, що закладам освіти необхідно керуватися новими Положеннями про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами (далі – Положення), затвердженими наказами Міністерства освіти і науки України від 09.12.2024 №1713 та від 29.05.2025 №787. У Положеннях визначені основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП у закладах освіти. До складу команди супроводу обов'язково залучаються фахівці інклюзивно-ресурсного центру. Нагадуємо про те, що одними із завдань команди супроводу є визначення напрямів та обсягу психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг, які надаються в закладі освіти з урахуванням висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, та забезпечення надання цих послуг дітям з ООП, а також про можливість приймати рішення щодо зміни рівня підтримки (виключно в межах суміжного рівня) з урахуванням динаміки розвитку дитини з ООП впродовж навчального року. У період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану засідання команди супроводу можуть проходити в режимі реального часу (онлайн) та/або у змішаному очно-дистанційному форматі [5].

З метою забезпечення індивідуалізації освітнього процесу для дітей з ООП відповідно до висновку інклюзивно-ресурсного центру та результатів оцінки командою супроводу потреби здобувачів освіти в наданні підтримки та індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності) складається індивідуальна програма розвитку (далі – ІПР). Звертаємо увагу на те, що для ЗЗСО змінилася форма ІПР для дітей з ООП, вона визначена у додатку 3. Також подовжено часовий термін до одного місяця на формування ІПР. Порядками визначено, що ІПР складається командою супроводу на навчальний рік (а для ЗДО ще може бути і на літній період) та переглядається не рідше ніж двічі на рік (за потреби частіше) з метою її коригування. Важливо пам'ятати, що

ІПР обов’язково обліковується в автоматизованій системі роботи інклюзивно-ресурсних центрів на порталі «Україна. Інклюзія» [1; 2].

Для учнів з ООП за потреби може складатися індивідуальний навчальний план. Індивідуальний навчальний план складає команда супроводу за участю педагогічних працівників, які викладають навчальні предмети (інтегровані курси). Потім він затверджується керівником закладу освіти та підписується одним з батьків (іншим законним представником) учня. Наголошуємо, що в навчальному плані обов’язково необхідно зазначати кількість годин корекційно-розвиткових занять на тиждень за напрямами.

Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу в групі/класі з інклюзивним навчанням забезпечує асистент вихователя/вчителя. Для ЗЗСО незмінним залишилось, що посада вводиться з розрахунку одна штатна одиниця на один клас. Звертаємо увагу, що для ЗДО змінилися штатні нормативи: кількість ставок асистента вихователя на кожну інклюзивну групу розраховується за відповідною формулою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 12.06.2025 №844 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів дошкільної освіти» (зі змінами). Посадові обов’язки асистента вихователя/вчителя визначені листами Міністерства освіти і науки України від 25.09.2012 №1/9-675 та від 29.09.2022 №1/11471-22.

Відповідно до Порядків в освітньому процесі індивідуальні соціальні та соціально-побутові потреби дітей з ООП забезпечуються асистентом учня (дитини). Допуск асистента учня (дитини) для ЗЗСО здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 17.11.2021 №1236 «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього». Порядок та умови допуску асистента дитини з ООП до освітнього процесу, вимоги до нього, а також основні правила його перебування в ЗДО та участі в освітньому процесі визначаються Положенням про асистента дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 20.03.2025 №474. Нагадуємо, що потреба у наданні послуг асистентом учня

(дитини) обов'язково має бути зазначена у висновку інклюзивно-ресурсного центру. А також особа допускається до участі в освітньому процесі для виконання функцій (обов'язків) асистента дитини з ООП виключно за умови проходження спеціальної підготовки, що підтверджується відповідним документом [6; 7].

Одним із компонентів забезпечення підтримки дітей з ООП у закладах освіти є надання їм психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги), які здійснюються відповідно до ІПР з урахуванням рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру. Психолого-педагогічні послуги спрямовуються на організацію освітнього процесу та забезпечення розвитку дітей з ООП і надаються педагогічними працівниками закладу освіти та/або додатково залученими фахівцями з відповідною освітою: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Психологія» тощо. Корекційно-розвиткові послуги проводяться фахівцями із числа педагогічних працівників, посади яких введено до штатного розпису закладу освіти, та/або додатково залученими фахівцями за спеціальностями «Спеціальна освіта», «Корекційна освіта», «Дефектологія». Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги надаються в індивідуальній або груповій формі. Факт проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять обов'язково фіксується в журналі обліку проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг), форма якого визначена у додатку 3-1 до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 №88 (зі змінами). Батьки (інші законні представники) дитини з ООП підтверджують факт проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять.

У додатках до вищезазначеної постанови вказані примірний перелік додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з ООП у закладах освіти, перелік фахівців, які проводять (надають) додаткові психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) з

особами з ООП у закладах освіти, журнал обліку проведення (надання) психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять (послуг), а також типовий договір на проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) і акт приймання проведених (наданих) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг).

Психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття можуть проводитися в ресурсній кімнаті (ресурсному осередку), медіатеці закладу освіти тощо. Звертаємо вашу увагу, що здобувачі освіти можуть перебувати в ресурсній кімнаті (ресурсному осередку) та медіатеці винятково в супроводі педагогічних працівників, асистента педагога або залученого фахівця, який проводить додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття [1; 2].

Інклюзивне навчання учнів з ООП здійснюється відповідно до освітньої програми ЗЗСО з використанням адаптації та/або модифікації змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів) з урахуванням їхніх особливих освітніх потреб та особистісно орієнтованого спрямування освітнього процесу. Адаптація/модифікація змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів) здійснюється педагогічними працівниками, які викладають навчальні предмети (інтегровані курси), протягом навчального року. Нововведенням є оформлення згідно з додатком 4 до Порядку інформації про адаптацію/модифікацію змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів), очікувані результати навчання та особливості проведення оцінювання, яка додається до протоколу підсумкового засідання команди супроводу.

Учні з ООП за заявою одного з батьків (іншого законного представника) можуть бути зараховані до групи подовженого дня. Утворення та організація діяльності груп подовженого дня в закладах загальної середньої освіти здійснюється відповідно до Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 №677 (зі змінами).

Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для учнів з ООП, яким заклад освіти надає четвертий і п’ятий рівень підтримки, та учнів з

інтелектуальними, соціоадаптаційними труднощами другого-п’ятого рівня підтримки в інклюзивній групі подовженого дня забезпечує асистент вихователя. Педагогічне навантаження на ставку асистента вихователя групи подовженого дня становить 25 годин на тиждень [4].

Оцінювання результатів навчання учнів з ООП у ЗЗСО здійснюється за загальними критеріями оцінювання та з урахуванням індивідуального навчального плану (за наявності). Рекомендуємо ознайомитися з методичними рекомендаціями «Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами», розробленими Державною установою «Український інститут розвитку освіти».

Після завершення навчання учні з ООП відповідно до рівня здобутої загальної середньої освіти отримують документи про освіту державного зразка згідно зі зразками документів про загальну середню освіту, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 16.10.2018 №1109. Звертаємо вашу увагу, що внесено зміни до порядку оформлення документів про освіту осіб з ООП, які регламентуються наказом Міністерства освіти і науки України від 14.11.2025 №1503 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109». Наказ набирає чинність з 1 вересня 2026 року. Зміни усунуть обмеження для продовження навчання осіб з ООП у закладах професійної освіти та сприятимуть реалізації їхнього права на освіту.

Список використаних джерел та літератури

1. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 №530 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.06.2026).

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 №957 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.06.2026).

3. Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 №677 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0865-18#Text (дата звернення: 05.06.2026).

4. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 №129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2026-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.06.2026).

5. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2025 №787. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0787729-25#Text (дата звернення: 05.06.2026).

6. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 №3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 05.06.2026).

7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX (зі змінами) URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 05.06.2026).

8. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 №527-р. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text (дата звернення: 05.06.2026).

Чередюк О.В.,
методист ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ РОБОТИ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Пріоритетними завданнями ІРЦ у 2026/2027 навчальному році залишаються проведення комплексної оцінки розвитку особи з особливими освітніми потребами, у тому числі повторної, та здійснення системного кваліфікованого супроводу осіб з особливими освітніми потребами. Однією з ключових цілей Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року, розробленої Міністерством освіти і науки України, є забезпечення кожної особи якісними освітніми послугами, що відповідають її індивідуальним потребам і можливостям [1].

Отож важливе значення має якісне проведення комплексної оцінки розвитку дитини та формування висновку з детальним описом компетенцій та труднощів особи з ООП, а також формулювання конкретних рекомендацій для педагогів і батьків. Зважаючи на це, звертаємо увагу на зміни, внесені постановою Кабінету Міністрів України: зокрема, під час проведення комплексної оцінки фахівці інклюзивно-ресурсного центру здійснюють оцінку емоційно-вольової сфери та **поведінки особи** і при визначенні труднощів категорії «Соціоадаптаційні/(особистісні, середовищні труднощі) соціокультурні (зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо)» характеристика вірогідного прояву розширена «труднощами в освітньому процесі, пов’язаними з розладами поведінки та психіки» [2].

Важливою складовою ефективної підтримки дітей з особливими освітніми потребами є участь у роботі команд супроводу фахівців інклюзивно-ресурсних

центрів (ІРЦ). Фахівці ІРЦ, які брали безпосередню участь у проведенні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, відіграють важливу роль у процесі створення та реалізації індивідуальної програми розвитку дитини. Для ефективного виконання покладених на фахівців ІРЦ завдань вони мають виїжджати на місце навчання особи з особливими освітніми потребами, а керівники закладів освіти сприяти фахівцям ІРЦ у якісному виконанні покладених на них завдань [4].

Психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові послуги дітям з ООП надаються фахівцями ІРЦ дітям раннього та дошкільного віку, які не відвідують заклади дошкільної освіти та дітям, які здобувають освіту у формі педагогічного патронажу. Водночас звертаємо увагу на ухвалені зміни до Положення про інклюзивно-ресурсні центри щодо розширення кола завдань на період дії воєнного стану, згідно з якими фахівці ІРЦ мають надавати додаткові корекційно-розвиткові послуги та психологічну підтримку всім дітям з ООП за місцем їхнього тимчасового перебування в обсязі, який відповідає індивідуальним потребам дитини, стану її здоров'я та визначений у індивідуальній програмі розвитку.

В умовах інклюзивного навчання корекційно-розвиткові заняття, що визначені індивідуальною програмою розвитку, можуть проводитися педагогічними працівниками закладів освіти, введеними до штатного розпису закладу освіти (за рахунок коштів освітньої субвенції), іншими педагогічними працівниками на умовах цивільно-правових договорів (за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами), **фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів (у межах робочого часу фахівців)**, педагогічними працівниками спеціальних закладів освіти (у межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи). Корекційно-розвиткові послуги можуть надаватися як в очній (якщо це не становить загрозу життю), так і в дистанційній формі через проведення індивідуальних та групових занять [5]. Нагадуємо про обов'язковість обліку надання психолого-педагогічних,

корекційно-розвиткових послуг особам з особливими освітніми потребами у відповідному журналі (згідно з додатком 9 Положення) [3].

Звертаємо увагу, що основні завдання інклюзивно-ресурсного центру розширено наданням батькам (одному з батьків) або іншим законним представникам дитини віком від народження до чотирьох років **інформації про можливість отримання послуги раннього втручання (**у разі виявлення у неї особливих освітніх потреб) **та повідомлення виконавчому органу** сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їхнього утворення) рад, військовій адміністрації населеного пункту (у разі її утворення) **про виявлення дитини віком від народження до чотирьох років, яка потребує надання послуги раннього втручання** (за інформованої згоди батьків, інших законних представників дитини) [6].

Запорукою якісного надання освітніх послуг особам з особливими освітніми потребами є висококваліфіковані та відповідальні педагогічні працівники. Саме тому важливе значення має кадрове забезпечення інклюзивно-ресурсних центрів. Педагогічні працівники ІРЦ повинні дбати про постійне вдосконалення, підвищення своєї професійної компетентності шляхом самоосвіти, участі в курсах підвищення кваліфікації, заходах неформальної освіти (тренінгах, семінарах, вебінарах).

Список використаних джерел та літератури

1. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.06.2024 №527-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-na-20242026-roky-527r-070624 (дата звернення: 07.06.2026).

2. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України у сфері освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2025 №1026. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1026-2025-%D0%BF#n70 (дата звернення: 07.06.2026).

3. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2021 №545. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp170545?an=1&ed=2024_12_24 (дата звернення: 07.06.2026).

4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами : постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 №765. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

5. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами КМУ від 10.04.2019 №530 і від 15.09.2021 №957 : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 №483. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України у сфері освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2025 №788. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788-2025-%D0%BF#Text (дата звернення: 07.06.2026).

Захарова М.В.,
методист ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СПЕЦШКОЛАХ, НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році організація освітнього процесу в закладах освіти, у яких здобувають освіту учні з особливими освітніми потребами, у тому числі спеціальних, має здійснюватися з урахуванням правового режиму воєнного стану. За таких умов питання безпеки всіх учасників освітнього процесу залишається пріоритетним. З метою створення безпечних умов перебування в закладі освіти учнів з особливими освітніми потребами та працівників закладу слід керуватися рекомендаціями Міністерства освіти і науки України.

На сьогодні важливим питанням залишається облаштування захисних споруд цивільного захисту (укриттів) у закладах загальної середньої освіти з урахуванням потреб маломобільних груп населення, що забезпечить можливість організовувати освітній процес для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в очному форматі. Звертаємо увагу, що укриття має відповідати вимогам доступності та передбачати можливості для переміщення й комфортного перебування в ньому осіб з особливими освітніми потребами. Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами можуть потребувати додаткової індивідуальної підтримки під час перебування в укриттях, тому важливо, щоб працівники, які відповідають за переміщення та перебування в укриттях, були підготовлені до роботи з дітьми зазначеної категорії, розуміли специфіку поведінки таких дітей та володіли методами надання психологічної підтримки під час стресових ситуацій [1].

Вагомого значення набуває створення психологічно комфортного середовища в закладах освіти, надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам, здобувачам освіти, зокрема учням з особливими освітніми потребами, та залучення батьків до освітнього процесу. З метою недопущення ускладнення та погіршення психологічного стану учнів педагогам необхідно звертати увагу на попередження вторинної психологічної травми шляхом організації комфортного, розвиваючого освітнього середовища, забезпечення заходів, спрямованих на попередження психологічного травмування. У контексті зазначеного актуальними залишаються методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації», розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [1].

Особи з особливими освітніми потребами можуть навчатися у спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах, інклюзивних або спеціальних класах закладів загальної середньої освіти. Для учнів, які за станом здоров'я потребують охоронного режиму або не можуть відвідувати освітній заклад, місцеві органи управління освітою організовують навчання за індивідуальною формою (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж) [8].

Організація освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних школах та навчально-реабілітаційних центрах (далі – НРЦ) ґрунтується на загальнолюдських цінностях, визначених законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту» та «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», здійснюється в рамках нормативно-правового забезпечення Нової української школи, Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221 (зі змінами), та інших актів, що регулюють забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної та загальної середньої освіти [9].

Зарахування учнів (вихованців) до спецшколи, НРЦ, переведення до іншого закладу освіти та відрахування здійснюється відповідно до Порядку

зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти, затвердженого наказом МОН від 01.08.2018 №831.

Відповідно до законодавства та своїх установчих документів спеціальні заклади можуть здійснювати освітній процес за інституційною формою здобуття освіти: очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна та мережева.

Порядок здобуття загальної середньої освіти за інституційною формою врегульований Положенням про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 23.04.2019 №536, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 22.05.2019 за №547/33518.

Для учнів, які за станом здоров'я не можуть навчатися в колективі, про що має бути зазначено у висновку лікарсько-консультаційної комісії закладу охорони здоров'я, за заявою батьків чи уповноважених осіб спеціальний заклад забезпечує навчання за індивідуальною формою: екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж.

Організація навчання за індивідуальною формою здобуття освіти (педагогічним патронажем) здійснюється відповідно до Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОН від 12.01.2016 №8 [9].

У разі здобуття освіти за індивідуальною чи дистанційною формою заклад забезпечує створення умов для отримання учнями психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) та участі в заходах спеціального закладу освіти.

Акцентуємо увагу, що відповідно до постанови КМУ від 30.08.2022 №979 внесено зміни до діяльності спеціальної школи та НРЦ на період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Спеціальні школи незалежно від напряму (профілю) їхньої діяльності можуть зараховувати дітей з особливими освітніми потребами незалежно від категорії (типу) їхніх особливих освітніх потреб (труднощів) та дітей, які не

мають особливих освітніх потреб, і додатково створювати для них класи, зокрема змішані та інклюзивні.

На період воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) спеціальні школи можуть забезпечувати надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових та реабілітаційних послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами – особам до 18 років, які не здобувають освіту в спеціальній школі, але можуть отримувати у ній психолого-педагогічні, корекційно-розвиткові та реабілітаційні послуги (допомогу), у межах штатної чисельності педагогічних працівників спеціальної школи.

Для надання послуг (допомоги) змінному контингенту з особливими освітніми потребами до спеціальної школи можуть надаватися копії документів, що посвідчують особу дитини, висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи або пред'являтися електронні відображення документів з використанням мобільного додатка Єдиного державного вебпорталу електронних послуг («Дія»).

Облік змінного контингенту з особливими освітніми потребами ведеться директором спеціальної школи (або уповноваженою ним особою) через систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів або іншими доступними засобами [10].

Зміст освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти визначається Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р, Державним стандартом початкової освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688), Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898.

На основі нового Державного стандарту базової середньої освіти розроблено Типову освітню програму для 5-10(11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2021 №1317 (зі змінами, наказ МОН від 29.08.2022 №769), яка може бути основою для створення освітньої програми закладу спеціальної освіти [6].

Зазначена Типова освітня програма вводиться в дію поетапно, зокрема у 2026/2027 навчальному році буде застосована для організації освітнього процесу 9-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти. Відповідно наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627 «Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» втрачає чинність у 2026/2027 навчальному році в частині застосування для 5-9-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти [12].

У випадку обрання закладом освіти для створення освітньої програми закладу освіти типових програм, затверджених МОН, учні 10-х класів спеціальних закладів освіти всіх видів продовжують навчатися за Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627 (зі змінами, накази МОН від 26.07.2018 №815, від 10.06.2019 №808) [12].

З урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учні 1-4-х класів з порушеннями інтелектуального розвитку у 2026/2027 навчальному році навчаються за зазначеними нижче типовими освітніми програмами для 1-2-х, 3-4-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку (розробленими під керівництвом Чеботарьової О.В.), затвердженими наказом МОНУ від 19.09.2022 №836 [5].

Учні 1-4-х класів (крім учнів з порушеннями інтелектуального розвитку) навчаються за типовими освітніми програмами, затвердженими наказом МОН від 26.07.2018 №814 «Про затвердження типової освітньої програми початкової

освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (зі змінами, наказ МОН від 16.08.2019 №917).

Спеціальні заклади загальної середньої освіти ІІІ ступеня для дітей з особливими освітніми потребами користуються Типовою освітньою програмою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392, наказом МОН від 22.07.2020 №944, з метою впровадження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Отже, учні 11-х та 12-х класів для дітей із сенсорними порушеннями (з порушеннями зору (сліпі, зі зниженим зором), з порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом)), а також учні з порушеннями опорно-рухового апарату навчаються за зазначеною Типовою освітньою програмою.

Програми з корекційно-розвиткових занять спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» [11].

Підходи щодо оцінювання результатів навчання учнів визначені в Методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами [2].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку початкової школи спеціальних закладів (класів) здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку [3].

Оцінювання навчальних досягнень учнів з порушеннями інтелектуального розвитку школи ІІ ступеня здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку [4].

Освітній процес у спеціальних закладах освіти організовується відповідно до переліку навчальної літератури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти, який розміщений на вебсайтах МОН та ІМЗО [13]. Перелік навчальної літератури, що постійно оновлюється з урахуванням видання нових підручників і навчальних посібників, для кожної категорії дітей з порушеннями розвитку містить примітку, у якій зазначаються

особливості використання програм та навчальної літератури, рекомендованих МОН для закладів загальної середньої освіти, з урахуванням характеристик навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Учні, які завершили здобуття певного рівня загальної середньої освіти, отримують відповідний документ про освіту в установленому законодавством порядку.

Акцентуємо вашу увагу, що наказ МОН від 14.11.2025 №1503 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 04.12.2025 за №1820/45226, вносить зміни до порядку оформлення документів про освіту осіб з особливими освітніми потребами, спричиненими труднощами інтелектуального розвитку. Зміни стосуються спеціальних закладів та класів, оновлюючи зразки свідоцтв [7].

Оновлення положень наказу Міністерства освіти і науки України від 16.10.2018 №1109, зокрема виключення окремих зразків документів про загальну середню освіту для осіб з особливими освітніми потребами, зумовленими порушеннями інтелектуального розвитку, у тому числі з помірними інтелектуальними порушеннями, матиме позитивний вплив на забезпечення рівного доступу до освіти та дотримання принципу недискримінації осіб з особливими освітніми потребами. Запровадження єдиних підходів до зразків документів про загальну середню освіту усуне обмеження для продовження навчання в закладах професійної освіти, сприятиме реалізації права на освіту незалежно від стану здоров’я та особливостей розвитку, а також забезпечить приведення нормативно-правового регулювання у відповідність до вимог Закону України «Про освіту». Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.11.2025 №1503 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109» набирає чинність з 1 вересня 2026 року [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 н.р. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://surl.li/vyokvj (дата звернення: 03.06.2026).

2. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами : методичні рекомендації / укладачі: Н. Софій, О. Стягунова, О. Федоренко. Київ : УІРО, 2024, 40 с. URL: https://surli.cc/iwexzg (дата звернення: 03.06.2026).

3. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко та ін. Київ : ІСП НАПН України, 2020. 90 с. URL: https://ispukr.org.ua/?p=6163 (дата звернення: 03.06.2026).

4. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів 5-10 класів з порушеннями інтелектуального розвитку : навчально-методичний посібник / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко, С.В. Трикоз, І.В. Бобренко, Н.А. Ярмола та ін.; за ред. О.В. Чеботарьової. Київ : ІСП НАПН України, 2019. 120 с. URL: https://ispukr.org.ua/?p=5102 (дата звернення: 03.06.2026).

5. Про затвердження типових освітніх програм для 1-2 та 3-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2022 №836. URL: https://surl.li/hvgtyw (дата звернення: 03.06.2026).

6. Про внесення змін до типової освітньої програми для 5-10(11) класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з особливими освітніми потребами : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2022 №769. URL: https://surl.lt/blaipq (дата звернення: 03.06.2026).

7. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 16 жовтня 2018 року №1109 : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.11.2025 №1503. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1820-25#Text (дата звернення: 03.06.2026).

8. Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.08.2018 №831. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18#Text (дата звернення: 03.06.2026).

9. Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 №8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text (дата звернення: 03.06.2026).

10. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 №221. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 03.06.2026).

11. Перелік корекційно-розвиткових програм для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/korektsiyni-programi/ (дата звернення: 10.06.2026).

12. Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти ІІ ступеня для дітей з особливими освітніми потребами : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.06.2018 №627. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0627729-18#Text (дата звернення: 03.06.2026).

13. Переліки. 2024/2025 навчальний рік. *Інститут модернізації змісту освіти.* URL: https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/ (дата звернення: 10.06.2026).

Гринчук Л.В.,
методист ресурсного центру
з підтримки інклюзивної освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ОСНОВНІ ОРІЄНТИРИ НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ДІТЯМ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Сучасні тенденції освіти, гуманізація суспільного життя, перспективний розвиток України як складової культурно-освітнього європейського простору, впровадження міжнародного теоретичного та практичного досвіду інклюзивної освіти зумовлюють активне включення дітей з особливими освітніми потребами у процес навчання в закладах освіти.

У межах інклюзивної моделі логопедичний супровід стає невід'ємною частиною освітнього середовища, що сприяє реалізації принципів рівності, поваги до індивідуальних потреб та створення безпечного простору для кожної дитини.

Звертаємо вашу увагу, що система логопедичного супроводу охоплює кілька основних компонентів:

● *діагностичний*, який передбачає виявлення функціональних мовленнєвих труднощів, визначення їхніх причин та особливостей. Саме тому вчителям-логопедам доцільно проводити початковий (під час першого звернення), поточний (за певний період, наприклад, місяць, квартал, півріччя) та підсумковий (за результатами роботи за рік) моніторинг, тобто фіксування результатів мовленнєвого розвитку дитини з метою планування, створення та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

Початковий моніторинг є уточнювальним, що дає змогу встановити (зняти, уточними) логопедичний висновок. Поточний моніторинг допомагає

простежити динаміку психомовленнєвого розвитку дитини. Підсумковий моніторинг дає змогу відстежити ефективність проведеної роботи з дитиною;

● *корекційно-розвитковий*, спрямований на подолання мовленнєвих труднощів через індивідуальні та групові заняття, використання сучасних методик і технологій;

● *консультативний,* що забезпечує підтримку батьків і педагогів, підвищує їхню обізнаність щодо шляхів стимулювання мовленнєвого розвитку;

● *просвітницький,* який формує мовленнєву культуру та сприяє попередженню вторинних труднощів.

● *організаційно-методичний*, що передбачає ведення документації, розробку індивідуальної програми розвитку, виготовлення дидактичного матеріалу та участь у команді психолого-педагогічного супроводу [1].

Кожний напрям діяльності вчителя-логопеда належить до єдиного процесу психолого-педагогічного супроводу, маючи свою специфіку та конкретне змістове наповнення.

Наголошуємо, що вчитель-логопед входить до складу команди фахівців, які реалізують психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в **інклюзивному освітньому просторі**, безпосередньо надає корекційно-розвиткові послуги, які направлені на подолання труднощів під час навчання, які пов’язані з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Учитель-логопед як *фахівець команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами у закладі освіти*:

- надає корекційно-розвиткові послуги дитині з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку;

- здійснює моніторинг досягнень у мовленнєвій сфері розвитку дитини відповідно до індивідуальної програми розвитку;

- надає рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей у процесі навчання, технологій для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в індивідуальній програмі розвитку, та застосування

адаптацій/модифікацій;

- консультує батьків дитини з особливими освітніми потребами [3, 4].

Згідно з постановою КМУ від 15.09.2021 №957 (зі змінами від 05.02.2026 №129) та постановою КМУ від 10.04.2019 №530 (зі змінами від 26.08.2025 №1036) корекційно-розвиткові послуги (допомогу) вчителі-логопеди надають у формі занять відповідно до індивідуальної програми розвитку з урахуванням рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру. Такі заняття можуть реалізуватися на двох рівнях:

- індивідуальному: учитель-логопед застосовує індивідуалізовані методи, прийоми і форми роботи;

- груповому: від двох до шести дітей з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей розвитку [6, 7].

У закладах загальної середньої освіти для проведення занять у груповій формі можуть утворюватися міжкласні групи [6].

Рекомендуємо організовувати корекційно-розвиткові заняття для дітей з особливими освітніми потребами інклюзивних груп ЗДО в межах норм: індивідуальні – від 15 до 25 хвилин, групові – від 20 до 30 хвилин [2].

Тривалість корекційно-розвиткових занять для учнів ЗЗСО становить: індивідуальне – 20-25 хвилин, групове – 35-40 хвилин.

Години, визначені в індивідуальній програмі розвитку для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження дітей з особливими освітніми потребами.

Факт проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) у ЗЗСО фіксується в журналі обліку проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг), форма якого визначена у додатку 3^1 до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 №88. Зазначений журнал ведеться в паперовій або електронній формі відповідальними працівниками.

Батьки (інші законні представники) учня підтверджують факт проведення (надання) корекційно-розвиткових занять (послуг) у паперовій або електронній формі [6].

Також звертаємо увагу на можливість використання цифрових технологій у логопедичній практиці, які відкривають значний потенціал для підвищення ефективності корекційних занять: вони дозволяють персоналізувати підходи до кожної дитини, створювати інтерактивні вправи, швидко оцінювати прогрес.

Цифрові інструменти та ресурси в роботі вчителя-логопеда:

- *Wordwall* – це платформа для створення інтерактивних навчальних вправ різних типів (пазли, матчі, кросворди, вибір правильної відповіді), які допомагають логопедам ефективно працювати над автоматизацією звуків та розвитком мовлення дітей;

- *LearningApps* – безкоштовний онлайн-сервіс, який дозволяє створювати адаптивні навчальні ігри та вправи, що легко пристосовуються до індивідуальних потреб учнів з особливостями мовлення;

- платформи для відеозв'язку *(Zoom, Google Meet)* дають змогу проводити дистанційні логопедичні заняття, демонструвати в режимі реального часу мультимедійні матеріали та вправи;

- *Padlet* – віртуальна дошка, що дозволяє збирати, зберігати та організовувати мультимедійні матеріали, планувати індивідуальні завдання, а також комунікувати з батьками й колегами;

- ігрові сервіси, такі, як *Kahoot* та *Quizizz*, допомагають в ігровій формі проводити повторення матеріалу, підвищувати мотивацію дітей і отримувати миттєвий зворотний зв'язок про їхній прогрес.

Використання цих цифрових інструментів робить корекційну роботу більш різноманітною, цікавою й результативною, а також значно полегшує підготовку та адаптацію навчальних матеріалів [8].

Системна логопедична підтримка дітей з функціональними мовленнєвими потребами (труднощами) в закладах дошкільної та загальної середньої освіти створює передумови для формування інклюзивного простору, де кожна дитина

незалежно від мовленнєвих особливостей зможе повноцінно розвиватися, спілкуватися та навчатися.

Список використаних джерел та літератури

1. Король А.В. Система логопедичного супроводу дітей дошкільного віку в закладах освіти. URL: https://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2025/99/4.pdf (дата звернення: 04.06.2026).

2. Щодо організації дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах : лист Міністерства освіти і науки України від 08.09.2025 №1/18593-25. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/95425/ (дата звернення: 04.06.2026).

3. Про внесення змін до Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.05.2025 №787. URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-prymirnoho-polozhennia-pro-komandu-psykholohopedahohichnoho-suprovodu-dytyny-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-zakladi-zahalnoi-serednoi-ta-doshkilnoi-osvity (дата звернення: 04.06.2026).

4. Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.12.2024 №1713. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text (дата звернення: 04.06.2026).

5. Інтерактивні вправи. *Освітня платформа Вчимо.* URL: https://vchymo.com/app/category/interactive-exercises (дата звернення: 04.06.2026).

6. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 №129. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2026-%D0%BF#Text (дата звернення: 04.06.2026).

7. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від

10.04.2019 №530. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP190530?an=1 (дата звернення: 04.06.2026).

8. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 №167-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 04.06.2026).

Голєва А.О.,
завідувач науково-методичного центру
медіаінформаційного забезпечення освіти
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

УПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНИХ ПРАКТИК В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2026/2027 навчальному році актуальною залишається потреба формувати медіаграмотність здобувачів освіти та підвищувати медіакомпетентність педагогічних працівників. Це продиктовано викликами сучасного світу: швидкою цифровізацією різних сфер життя, появою нових доступних технологій (як-от, штучний інтелект), продовженням інформаційних атак з боку росії тощо.

Наразі в закладах загальної середньої освіти медіаграмотність може вивчатися як предмет варіативної складової або ж бути інтегрованою у викладання предметів базового навчального плану.

Сьогодні є *три модельні навчальні програми інтегрованих міжгалузевих курсів з медіаграмотності*, які отримали гриф Міністерства освіти і науки України «Схвалено для використання в освітньому процесі»:

- програма «Основи медіаграмотності. 5-6 класи» (авт. О. Мокрогуз) [8];

- програма «Основи медіаграмотності. 7-8 класи» (авт. О. Мокрогуз, О. Желіба) [9];

- програма «Основи медіаінформаційної грамотності. 10-11 класи» (авт. О. Мокрогуз, О. Желіба) [10].

Для реалізації цих програм укладені *методичні посібники для педагогів*:

- «Основи медіаграмотності, 7-8 класи. Посібник для вчителя» (авт. О. Мокрогуз) [7];

- «Основи медіаінформаційної грамотності, 10-11 класи. Посібник для вчителя» (авт. О. Мокрогуз, О. Желіба, М. Запорожченко) [11].

Водночас *інтеграція медіаграмотних практик* у щоденний освітній процес є не менш дієвою, адже навчання базових навичок медіаграмотності є частиною наскрізних компетентностей, закладених у Концепцію Нової української школи.

Тут корисним для педагогів усіх освітніх галузей буде збірник вправ та ідей для вчителів «Як інтегрувати медіаграмотність у будь-який предмет», розроблений командою проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті» [14]. Вправи збірника дадуть можливість освітянам інтегрувати різні теми медіаграмотності безпосередньо в будь-який урок.

Також радимо ознайомитися із онлайн-курсом «Впровадження медіаграмотності в освітню сферу», який допоможе впевнено працювати з медіа й навчити цьому учнів [4].

Важливим залишається проведення *Днів і Тижнів медіаграмотності та безпечного інтернету* в закладах освіти. Всесвітній тиждень медіаграмотності та інформаційної грамотності проходить щорічно у другій половині жовтня, а День безпечного інтернету – у другий вівторок лютого. Зокрема радимо освітянам долучатися до проходження *Національного тесту з медіаграмотності* у 2026 році та заохочувати до цього своїх учнів. Тест проводить команда національного проєкту з медіаграмотності «Фільтр» у рамках Глобального тижня медіаграмотності в жовтні.

Участь у таких заходах сприятиме популяризації теми медіаграмотності серед усіх учасників освітнього процесу, підвищенню їхньої інфомедійної обізнаності та особливо формуванню розуміння, що медіаграмотні навички потрібні не лише в школі на уроках, а є критично необхідними для безпечного й упевненого життя в сучасному цифровому світі.

Нагадуємо, що в Україні триває реалізація проєкту *«Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті»,* що реалізовується Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольства США в Україні у партнерстві з Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури України та Академією української преси.

Долучитися до проєкту можуть учителі всіх предметів. Набір учасників проводиться щороку навесні та восени. Зареєстровані учасники проходять навчання та отримують доступ до матеріалів, розроблених експертами проєкту. Також у рамках проєкту регулярно проводяться різноманітні тренінги, воркшопи, вебінари для педагогів. Участь у проєкті надасть суттєву підтримку вчителям, які прагнуть успішно інтегрувати медіаосвітні практики у викладання своїх предметів.

Для того, щоб ефективно підвищувати медіаграмотність своїх учнів, педагог передусім сам мусить розвивати свою медіакомпетентність. У 2025 році ГО «Детектор медіа» презентували результати дослідження індексу медіаграмотності працівників сфери освіти в Україні. «Важливість дослідження цієї цільової групи полягає в тому, що саме працівники освітньої сфери є найбільш впливовими агентами у формуванні критичного мислення та медіаграмотності серед населення», – зазначають автори [5].

Приємно відзначити, що освітяни демонструють вищий рівень медіаграмотності порівняно зі загальним рівнем українців. Практично всі опитані працівники сфери освіти (93%) мають вищий за середній або високий рівень медіаграмотності: відповідно 77% і 16%; лише 7% демонструють низький або нижчий за середній рівень. Серед українців віком 18-65 років ці показники суттєво нижчі: лише 7% загальної аудиторії мають високий індекс медіаграмотності, тоді як 28% – низький або нижчий за середній [5].

Утім, дослідження демонструє, що освітяни досі потребують покращення цифрової грамотності та інформаційної стійкості, а підвищення медіакомпетентності має бути системним і постійним процесом.

Для тих педагогічних працівників, які мають бажання посилити свої навички розпізнавання шкідливих інформаційних впливів, корисним буде *онлайн-курс з медіаграмотності «Very Verified 2.0»*, який створений міжнародною організацією IREX спільно зі студією онлайн-освіти EdEra в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність в освіті». Курс пояснює, як орієнтуватися в інформації довкола, розпізнавати маніпуляції, мову

ворожнечі, дезінформацію, пропаганду та бути стійкими до них. Пройти курс можна безкоштовно [3].

Особливий інтерес сьогодні викликають робота зі *штучним інтелектом (ШІ)* та його переваги для освітян.

Для початку радимо взяти до уваги інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій ШІ в закладах загальної середньої освіти, розроблені Міністерством цифрової трансформації України спільно з Міністерством освіти і науки України [6]. Засновані на найкращих міжнародних практиках, зібрані поради мають на меті ознайомити вчителів та учнів із правилами безпечної та ефективної інтеграції ШІ в освітні процеси.

Допоміжним в освоєнні технологій штучного інтелекту для педагогічних працівників буде онлайн-курс «Штучний інтелект в освіті». Він охоплює основи штучного інтелекту, його використання в підготовці уроків, створення завдань, етичні аспекти, формування запитів [13].

Водночас зростання інтересу до застосування інструментів ШІ для створення навчального контенту викликає занепокоєння щодо збереження академічної та дослідницької доброчесності. Тож використання штучного інтелекту в освіті потребує відповідального ставлення.

Радимо дотримуватися *правил етичного використання ШІ в освіті*, заснованих, зокрема, на рекомендаціях Європейської мережі академічної доброчесності (European Network for Academic Integrity (ENAI)) [1]:

1. Системи ШІ слід використовувати як помічника в навчанні з дотриманням правил академічної доброчесності. ШІ може бути лише одним із джерел отримання інформації, але не єдиним.

2. Використання ШІ в освітньому процесі мусить мати методичну доцільність і сприяти досягненню навчальних цілей.

3. Не варто видавати матеріали, які створені за допомогою штучного інтелекту, за власні досягнення. Необхідно завжди прямо повідомляти, якщо ШІ використовувався під час роботи над розробками уроків, презентаціями, завданнями тощо.

4. Повну відповідальність за матеріали й достовірність інформації в них несе тільки автор – людина. ШІ може подавати некоректну, упереджену чи неправдиву інформацію, і відповідальність за її оприлюднення лягає на користувача ШІ.

5. Допустимо використовувати інструменти ШІ для вдосконалення форми своїх матеріалів (наприклад, перевірка правопису, значення слів).

6. Заборонено надавати системам ШІ інформацію про персональні дані учасників освітнього процесу, а також іншу конфіденційну інформацію (наприклад, завантажувати службову документацію).

Тож технології ШІ мають слугувати допоміжним інструментом, що розширює можливості, а не замінювати критичне мислення та творчість людини. А доброчесного, відповідального ставлення до роботи з ШІ необхідно навчати й здобувачів освіти.

Розгорнуті рекомендації щодо особливостей використання ШІ в освітньому процесі викладені в «Керівництві щодо генеративного ШІ в освіті та дослідженнях» («Guidance for generative AI in education and research»), розробленому фахівцями ЮНЕСКО [2].

Для зручності й систематизації корисних ресурсів на тему медіаосвіти ми зібрали *тулкіт, тобто набір інструментів, з медіаграмотності* [12]. У тулкіті ви знайдете навчальні програми, посібники, можливості для самоосвіти, ідеї для медіаграмотних уроків тощо.

Також радимо брати до уваги й методичні рекомендації КЗ «ІППОЧО» щодо впровадження елементів медіаграмотності в освітній процес за попередні роки, адже вони містять досі актуальні поради й корисні матеріали. Переглянути їх можна на сайті інституту у вкладці «Методична робота».

Список використаних джерел та літератури

1. Foltynek, T., Bjelobaba, S., Glendinning, I. *et al.* ENAI Recommendations on the ethical use of Artificial Intelligence in Education. *Int J Educ Integr.* 19, 12 (2023). DOI: https://doi.org/10.1007/s40979-023-00133-4 (дата звернення: 05.06.2026).

2. Guidance for generative AI in education and research / UNESCO. 2023. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693 (дата звернення: 05.06.2026).

3. Very Verified 2.0 : онлайн-курс з медіаграмотності. *EdEra.* URL: https://study.ed-era.com/uk/courses/course/6177 (дата звернення: 04.06.2026).

4. Впровадження медіаграмотності в освітню сферу : онлайн-курс. *Освітній хаб міста Києва.* URL: https://eduhub.in.ua/courses/vivchay-ta-rozriznyay-infomediyna-gramotnist-v-osviti (дата звернення: 03.06.2026).

5. Індекс медіаграмотності працівників сфери освіти : аналітичний звіт за результатами кількісного дослідження / ГО «Детектор медіа». 2025. URL: https://detector.media/infospace/article/241564/2025-06-10-indeks-mediagramotnosti-pratsivnykiv-sfery-osvity/ (дата звернення: 04.06.2026).

6. Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти : проєкт. *Міністерство освіти і науки України.* URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/21/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf (дата звернення: 05.06.2026).

7. Мокрогуз О.П. Основи медіаграмотності, 7-8 класи : посібник для вчителя / за загал. ред. В.І. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 159 с. URL: https://medialiteracy.org.ua/osnovy-mediagramotnosti-7-8-klasy-posibnyk-dlya-vchytelya/ (дата звернення: 03.06.2026).

8. Мокрогуз О.П. Основи медіаграмотності : модельна навчальна програма (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 25 с. URL: https://www.aup.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/Osnovy_MG_2021final.pdf (дата звернення: 03.06.2026).

9. Мокрогуз О.П., Желіба О.В. Основи медіаграмотності : модельна навчальна програма інтегрованого міжгалузевого курсу (7-8 класи) для закладів загальної середньої освіти / за ред. О.В. Волошенюк, В.Ф. Іванова, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023.

28 с. URL: https://medialiteracy.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/Model_Program_2022_web.pdf (дата звернення: 03.06.2026).

10. Мокрогуз О.П., Желіба О.В. Основи медіаінформаційної грамотності для 10-11 класів : навчальна програма / за заг. ред. В.Ф. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 38 с. URL: https://medialiteracy.org.ua/osnovy-mediainformatsijnoyi-gramotnosti-10-11-klasy-navchalna-programa/ (дата звернення: 03.06.2026).

11. Мокрогуз О.П., Желіба О.В., Запорожченко М.В. Основи медіаінформаційної грамотності, 10-11 класи : посібник для вчителя / за загал. ред. В.І. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 133 с. URL: https://medialiteracy.org.ua/osnovy-mediainformatsijnoyi-gramotnosti-10-11-klasy-posibnyk-dlya-vchytelya/ (дата звернення: 03.06.2026).

12. Тулкіт з медіаграмотності. *НМЦ медіаінформаційного забезпечення освіти.* URL: https://wool-ease-276.notion.site/1f8a6253322d8055a1fcd8f81eefb796 (дата звернення: 04.06.2026).

13. Штучний інтелект : курс підвищення кваліфікації для освітян. *Освітній хаб міста Києва.* URL: https://eduhub.in.ua/courses/kurs-pidvishchennya-kvalifikaciji-dlya-osvityan-shtuchniy-intelekt-v-osviti (дата звернення: 05.06.2026).

14. Як інтегрувати медіаграмотність у будь-який предмет: збірник вправ та ідей для вчителів / Г. Асманська, М. Дашко, М. Дорош, Г. Новицька, І. Палько, О. Розумієнко, О. Усенко. 2025. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1xRIhyN6gia8EZFayEJ4HR3obPi-1R7Wy (дата звернення: 03.06.2026).

Дячук Л.М.,
завідувач бібліотечно-інформаційного центру
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКАРІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ТРАНСФОРМАЦІЮ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНИЙ ХАБ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні, пов’язаний із реалізацією Концепції «Нова українська школа», вимагає докорінної зміни підходів до організації освітнього середовища. Одним із ключових елементів цього середовища є шкільна бібліотека. Традиційна модель бібліотеки як закритого сховища друкованих підручників та художньої літератури поступово втрачає свою актуальність.

Сьогодення вимагає від бібліотекаря трансформації закладу в інформаційно-медійний хаб – відкритий, гнучкий, технологічний простір, який забезпечує якісний інформаційний супровід освітнього процесу, розвиток медіаграмотності учнів та стає центром культурного життя школи.

Цей процес безпосередньо спирається на базові засади реформування освітнього простору, викладені в Законі України «Про повну загальну середню освіту», де наголошується на створенні безпечного, інклюзивного та мотивуючого середовища для всіх учасників освітнього процесу [1, с. 154].

Пропонуємо перетворення бібліотеки на медіахаб, який починається з реорганізації фізичного простору. Головним принципом сучасного дизайну є гнучкість, відкритість та доступність. Простір має легко адаптуватися під різні потреби: від індивідуального зосередженого читання до гучних командних обговорень чи перегляду навчальних фільмів.

У практичному посібнику «Порадник для директора закладу загальної середньої освіти» зазначено, що сучасне освітнє середовище має бути не лише безпечним, а й функціональним, сприяючи різним формам навчальної

діяльності [6].

Для результативності роботи в бібліотеці рекомендуємо відмовитися від громіздких стаціонарних меблів на користь мобільних конструкцій та розділити наявну площу на п'ять функціональних локацій:

● *перша локація* – це простір для тихого читання та індивідуальної роботи. Вона має бути візуально відокремлена від інших локацій за допомогою легких перегородок, мобільних стелажів або навіть кімнатних рослин. Саме тут доцільно розмістити індивідуальні столи, зручні стільці та забезпечити якісне локальне освітлення. Ця зона призначена для учнів, яким потрібна тиша для підготовки до олімпіад, написання наукових робіт чи просто для занурення в книгу;

● *друга локація* – коворкінг або простір для командної роботи. Це місце, де учні можуть вільно спілкуватися, працювати над спільними навчальними проєктами, обговорювати ідеї. Для цієї локації необхідні великі столи (бажано модульні, які можна зсувати разом або розставляти окремо) та магнітно-маркерна дошка для фіксації ідей під час «мозкових штурмів»;

● *третя локація* – медіазона або цифровий сектор. Вона координує доступ читачів до електронних ресурсів. Тут мають бути встановлені комп'ютери або ноутбуки з підключенням до швидкісного інтернету, навушники з мікрофонами для індивідуального перегляду відеоуроків та багатофункціональний пристрій для друку і сканування. Важливо обладнати цю локацію достатньою кількістю розеток та точок для заряджання гаджетів;

● *четверта локація* – це зона відпочинку, релаксації та соціалізації. Шкільна бібліотека нового покоління має бути комфортною. У цій зоні варто постелити м’який килим, розставити безкаркасні крісла-мішки, організувати відкритий доступ до популярної дитячої періодики, коміксів, графічних романів та настільних ігор. Це територія емоційного розвантаження, що особливо важливо для психологічної підтримки учнів у кризові періоди;

● *п'ята локація* – зона подій та презентацій або лекторій. Вона передбачає наявність мультимедійного проєктора, екрана або великої плазмової панелі. Тут

бібліотекар разом із педагогами може проводити інтегровані уроки, зустрічі з письменниками, перегляди документального кіно чи читацькі конференції. Меблі в цій локації (наприклад, складні стільці) мають легко прибиратися для звільнення площі.

Детальні ергономічні вимоги до створення подібних багатофункціональних медіатек висвітлені в методичних рекомендаціях Н.І. Шинкаренко «Сучасна шкільна бібліотека: організація простору та діяльності», де фахівці дають поради щодо підбору мобільних меблів та кольорового зонування [5, с. 84].

Першим практичним кроком до такого зонування є критичний аудит фонду. Потрібно своєчасно проводити списання морально застарілої літератури, зношених підручників та російськомовних видань радянського періоду згідно з актуальними інструкціями Міністерства освіти і науки України та нормативними роз'ясненнями, що регулярно публікуються на порталі Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського.

Звертаємо вашу увагу на те, що звільнене місце на полицях та в приміщенні здатне слугувати ресурсом для створення нових комфортних зон.

Цифровізація – це другий обов'язковий етап трансформації бібліотеки. Сучасний бібліотекар виконує роль медіакуратора, який допомагає орієнтуватися в інформаційних потоках та створює власний якісний електронний контент. Як зазначає дослідниця О.Є. Матвійчук у своїй праці «Трансформація функцій шкільної бібліотеки в умовах розбудови інформаційного суспільства», інформаційна функція сучасної бібліотеки має переважати над суто збережувальною, трансформуючи бібліотекаря у провідника цифровим світом [4, с. 45, с. 52]. Для цього доцільно використовувати безкоштовні та доступні онлайн-платформи.

Для популяризації книги та читання, а також створення візуального контенту незалежним інструментом є графічний редактор Canva. За його допомогою бібліотекар може самостійно або разом із бібліотечним активом учнів розробляти сучасні афіші заходів, яскраві інформаційні буклети,

електронні виставки та обкладинки для сторінок бібліотеки в соціальних мережах.

З метою відходу від традиційних паперових книжкових виставок рекомендується впроваджувати інтерактивні плакати та віртуальні екскурсії за допомогою платформ Genially або ThingLink. Ці сервіси дозволяють створити цифрове зображення книжкової полиці, де кожна обкладинка є інтерактивною міткою. Натиснувши на неї, учень може відкрити текстову анотацію до книги, переглянути відеоролик, буктрейлер чи перейти за посиланням на легальний електронний варіант твору.

Для організації зворотного зв'язку та створення простору для спільного обговорення книг варто використовувати інтерактивні онлайн-дошки Padlet або Wakelet. На таких віртуальних стінах учні можуть залишати власні короткі відгуки, рекомендації для однокласників на кшталт «Прочитав сам – рекомендую другу», створюючи живий читацький рейтинг закладу.

Пропонуємо урізноманітнити бібліотечні уроки та заходи, які допоможуть створити елементи гейміфікації. Завдяки платформам Kahoot! або Quizizz бібліотекар може проводити миттєві літературні вікторини чи медіаосвітні квести, де учні відповідають на запитання за допомогою власних смартфонів. Сервіс LearningApps є чудовим помічником для створення простіших ігрових вправ: кросвордів, пазлів чи завдань на відповідність за змістом творів навчальної програми.

Окремим важливим завданням є надання доступу до легальних електронних джерел.

Рекомендується активно використовувати QR-кодування простору медіахабу. На стінах, стендах чи інформаційних куточках варто розмістити плакати з QR-кодами, які ведуть безпосередньо на офіційні та безкоштовні бази даних: розділ електронних підручників на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України, відкриту електронну бібліотеку української літератури «Чтиво» або проєкт безкоштовних аудіокниг «Суспільне СЛУХАЙ».

Трансформація не принесе результату, якщо не зміняться форми роботи з

аудиторією. Державна стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» чітко наголошує на важливості формування читацької грамотності як базової навички для самореалізації людини [3, с. 46].

Вважаємо за потрібне підкреслити те, що шкільний бібліотекар має виходити за межі фізичного приміщення бібліотеки для реалізації мети, а саме формування читацької грамотності

Рекомендуємо створити постійне представництво бібліотеки в мережі інтернет. Це може бути сторінка або група в соціальних мережах Facebook чи Instagram або ж інформаційний канал (чи чат-бот) у месенджері Telegram. Через ці канали слід оперативно інформувати про нові надходження, публікувати графічні пам'ятки з медіаграмотності, анонсувати заходи та викладати фотозвіти про життя хабу.

У роботі з учнями варто звернути увагу на феномен соціальних мереж BookTok та Bookstagram. Замість примусового читання запропонуйте учням стати блогерами: зняти короткий 30-секундний відеовідгук або зробити естетичне фото книги з власною рецензією. Це підвищує авторитет бібліотеки серед молоді. Освоїти необхідні для цього навички створення цифрового контенту бібліотекарі можуть за допомогою спеціальних безкоштовних курсів на національній онлайн-платформі «Дія.Освіта».

Класичні книжкові огляди варто замінити на інтегровані уроки разом із вчителями-предметниками, дискусійні панелі та уроки інформаційної культури. Останні мають включати практичні вправи на розрізнення фактів та суджень, виявлення маніпуляцій у медіа та правила безпечної поведінки в інтернеті.

Список використаних джерел та літератури

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 №463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20 (дата звернення: 09.06.2026).

2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text (дата звернення: 09.06.2026).

3. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2023 №190-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text (дата звернення: 09.06.2026).

4. Матвійчук О.Є. Трансформація функцій шкільної бібліотеки в умовах розбудови інформаційного суспільства. *Шкільна бібліотека та інформаційне суспільство:* зб. наук. пр. Київ, 2021. С. 45-52.

5. Сучасна шкільна бібліотека: організація простору та діяльності : методичні рекомендації / авт.-уклад.: Н.І. Шинкаренко, Л.В. Ковальчук, Т.О. Попова; за ред. В.А. Клименка. Харків : ХОІППО, 2022. 84 с.

6. Порадник для директора закладу загальної середньої освіти («Освітнє середовище школи»). 3-тє вид., переробл. і доповн. / Державна служба якості освіти України. Київ : ДСЯО, 2023. 160 с. URL: https://sqe.gov.ua/vidannya/poradnik-dlya-direktora-zzso/ (дата звернення: 09.06.2026).